

**Bu kitaba sığmayan
daha neler var!**

Karekodu okutun, bu kitapla ilgili EBA içeriklerine ulaşın!

ÖDS

**ÖĞRENCİ/ÖĞRETMEN
DESTEK SİSTEMİ**

<https://ods.eba.gov.tr>

- Konu Anlatımlı Ders Videoları
- Soru Çözüm Videoları
- Ders Anlatım Videoları
- Çoktan Seçmeli Sorular

Kişiselleştirilmiş Öğrenme ve Raporlama

Animasyonlar, 3B Modeller, Simülasyon ve Oyunlar

Paylaşım ve İş birliği

Ortak / Özel Takvim

eba
www.eba.gov.tr

40181 700982

**BU DERS KİTABI MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞINCA
ÜCRETSİZ OLARAK VERİLMİŞTİR.
PARA İLE SATILAMAZ.**

ISBN: 978-975-11-7087-3

Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'in 5'inci Maddesinin İkinci Fıkrası Çerçevesinde Bandrol Taşınması Zorunlu Değildir.

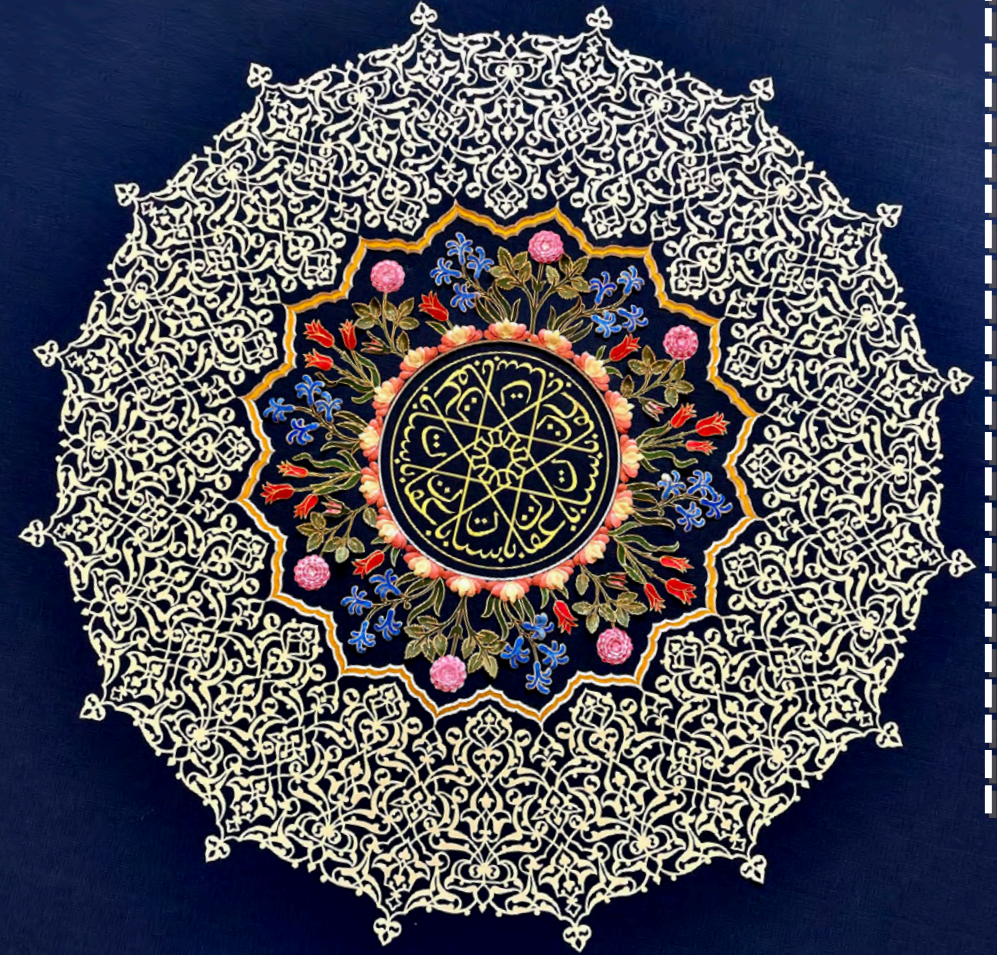
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ALANI KATI' ATÖLYESİ 10 Ders Materyali

10

TÜRK SANATLARI ALANI

MESLEKİ VE TEKNİK
ANADOLU LİSESİ

GELENEKSEL

KATI' ATÖLYESİ
Ders Materyali

MESLEKİ VE TEKNİK ANADOLU LİSESİ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ALANI

Kâti' Atölyesi

10

DERS MATERYALİ

Yazarlar

Gülhan ACILAR
Gülsemin VELİDEDEOĞLU
Kutsiye KARAMAN BEŞİROĞLU
Zehra GÜL

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI : 8519
YARDIMCI VE KAYNAK KİTAPLAR DİZİSİ : 2411

Her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Ders materyalinin metin, soru şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayımlanamaz.

HAZIRLAYANLAR

Dil Uzmanı

Eylem KÖŞKER

Görsel Tasarım Uzmanı

Emine KESKİN AYDIN

Grafik Tasarım Uzmanı

İpek ÖZDEMİR

ISBN: 978-975-11-7087-3

Millî Eğitim Bakanlığının 24.12.2020 gün ve 18433886 sayılı oluru ile Meslekî ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğünce ders materyali olarak hazırlanmıştır.

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlahî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerâhamdan İlahî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'sım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

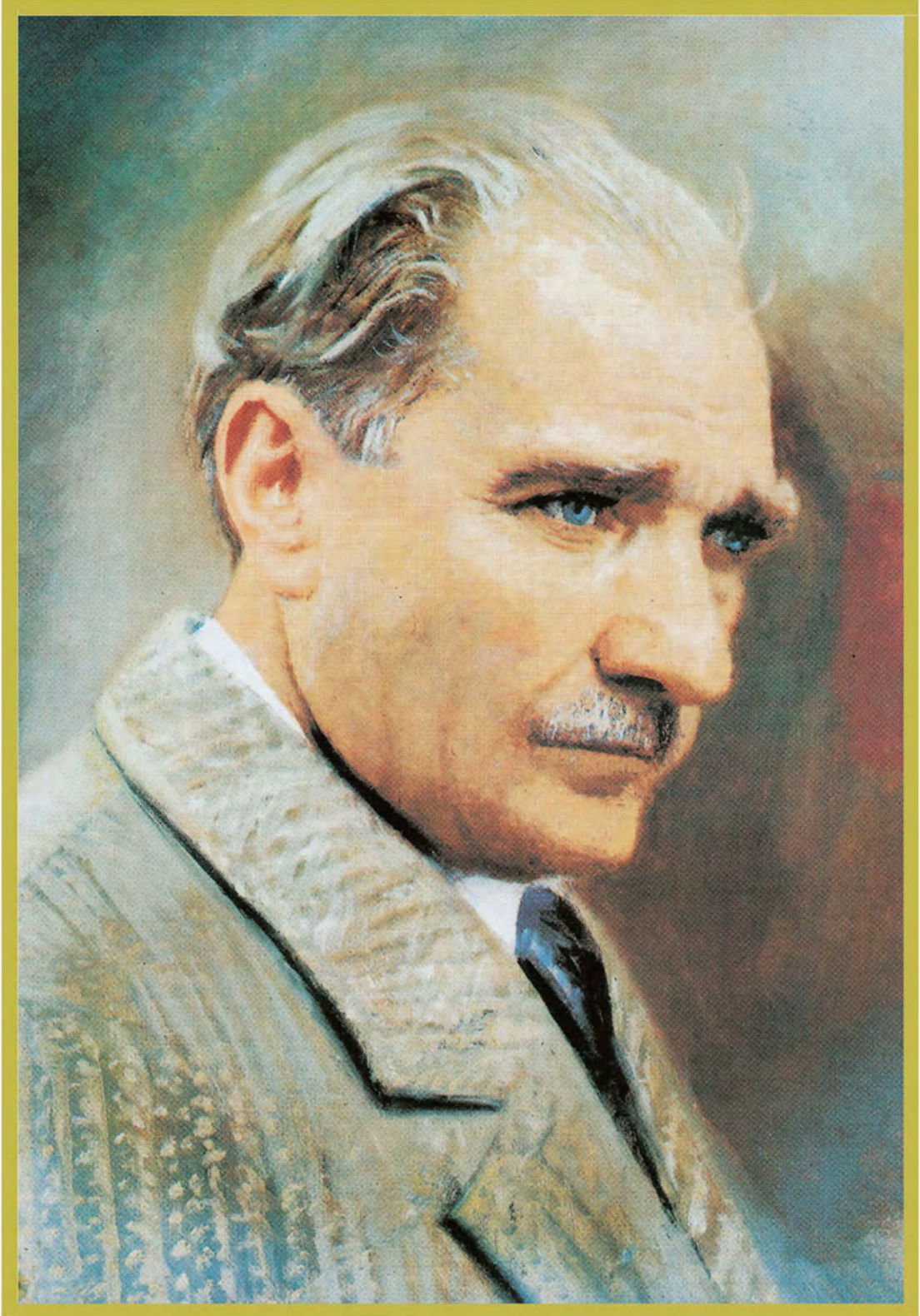
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

DERS MATERYALİNİN TANITIMI

12

1. ÖĞRENME BİRİMİ

14

KÂTİ' SANATINDA KULLANILAN YALIN KAT, SİMETRİK VE KAT KAT YAPIŞTIRILAN KÂĞIT YÖNTEMLERİ

14

1.1. KLÂSİK USULDE MUHALLEBİ (YAPIŞTIRICI) HAZIRLAMA

20

1. UYGULAMA: Muhallebi Hazırlama

21

1.1.1. Yapıştırma İşlemi Sırasında Dikkat Edilecek Hususlar

22

1.2. YALIN KAT OYMALARLA KLÂSİK ÜSLUPTA UYGULAMALAR

24

1.2.1. Yalın Kat Oymaların Aydıngere Çizimi

24

2. UYGULAMA: Yalın Kat Oymaların Aydıngere Çizimi

25

1.2.2. Yalın Kat Tırnaklama Usulü

26

3. UYGULAMA: Yalın Kat Oymalarda Tırnaklama Yöntemi ile Desen Aktarma

27

1.2.3. Yalın Kat Oyma Kesimi

27

4. UYGULAMA: Yalın Kat Oyma Tekniğine Uygun Kesim

30

1.2.4. Yalın Kat Oymalarda Yapıştırma

32

5. UYGULAMA: Yalın Kat Oymaların Yapıştırılması

33

1.3. SİMETRİK OYMALARLA KLÂSİK ÜSLUPTA UYGULAMALAR

36

1.3.1. Simetrik Oymalar

36

6. UYGULAMA: Simetrik Oymaların Çizimi

38

1.3.2. Simetrik Oymaları Tırnaklama Usulüyle Aydıngerden Kâğıda Aktarma

40

7. UYGULAMA: Simetrik Oymaları Tırnaklama Usulüyle Kâğıda Aktarma İşlemi

41

1.3.3. Simetrik Oymaların Kesimi

43

8. UYGULAMA: Simetrik Oymaların Kesim İşlemi

44

1.3.4. Simetrik Motif Yapıştırma

47

9. UYGULAMA: Simetrik Oymaları Tekniğine Uygun Olarak Yapıştırma

48

1.4. KAT KAT YAPIŞTIRILAN KÂĞITLARLA KLÂSİK ÜSLUPTA UYGULAMA YAPMA

51

1.4.1. Dört veya Daha Fazla Kat Renkli Kâğıdı Muhallebi ile Yapıştırma

52

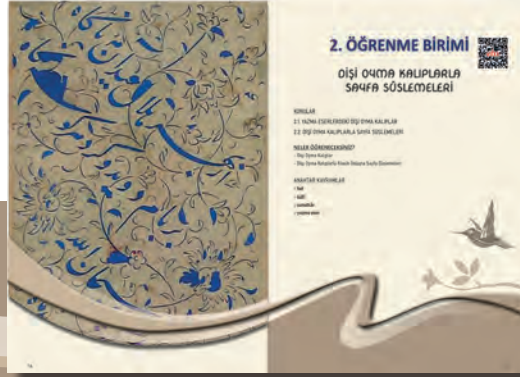
10. UYGULAMA: Dört veya Daha Fazla Kat Renkli Kâğıdı Muhallebi ile Üst Üste Yapıştırma

53

1.4.2. Murakkaya Motif Çizimi

55

11. UYGULAMA: Murakkaya Motif Çizim Uygulaması	56
1.4.3. Murakkaya Çizilmiş Motifin Kesimi	57
12. UYGULAMA: Murakka Üzerine Çizilmiş Motifin Kesim İşlemi	58
1.4.4. Suda Ayrıştırma	59
13. UYGULAMA: Suda Ayrıştırma	60
1.4.5. Ayrılan Motiflerin Yapıştırılması	62
14. UYGULAMA: Ayrılan Motifleri Yapıştırma	63
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	71

2. ÖĞRENME BİRİMİ

DİŞİ OYMA KALIPLARLA SAYFA SÜSLEMELERİ	75
2.1. YAZMA ESERLERDEKİ DİŞİ OYMA KALIPLAR	76
2.1.1. Yazma Eserlerdeki Dişi Oyma Kalıplarla Yapılan Sayfa Süsleme Teknikleri	79
2.1.2. Türkiye ve Avrupa Müzelerinde Bulunan, Dişi Oyma Tekniğiyle Hazırlanmış Örnekler	79
2.2. DİŞİ OYMA KALIPLARLA SAYFA SÜSLEMELERİ	83
2.2.1. Dişi Oyma Kalıp Hazırlama	83
1. UYGULAMA: Dişi Oyma Kalıp Hazırlama	84
2.2.2. Küt Uçlu Fırça Kullanarak Tamponlama Tekniğiyle Boyama	87
2. UYGULAMA: Küt Uçlu Fırça Kullanarak Tamponlama Tekniğiyle Boya	88
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	93

3. ÖĞRENME BİRİMİ

HÜSN-İ HATLARDA KÂTİ' UYGULAMALARI	97
3.1. XV-XX. YÜZYILLARDA UYGULANAN KÂTİ' HAT SANATI	98

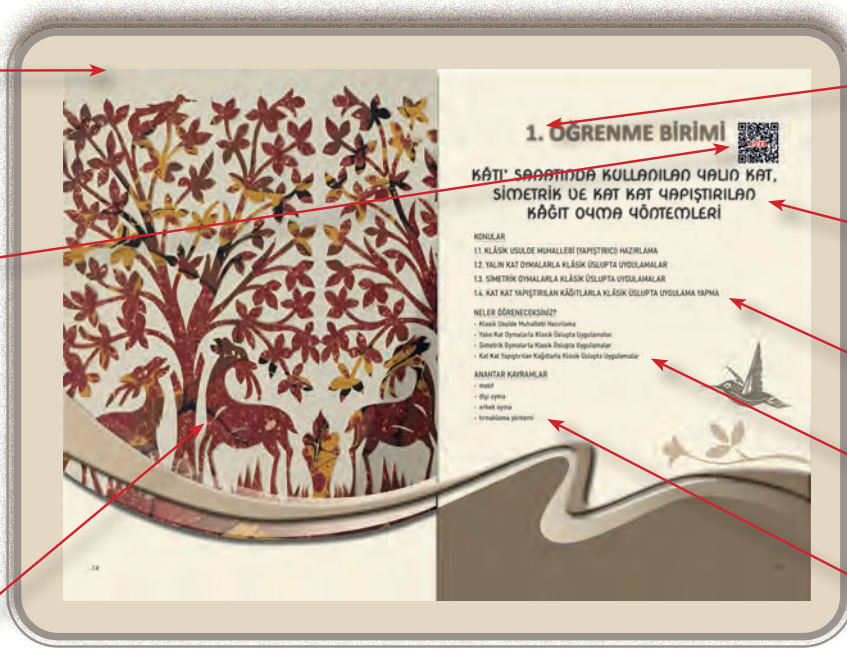
3.1.1. XV-XX. Yüzyıllara Ait Kâti' Hat Sanatkârları ve Eserleri	99
3.1.2. XV-XX. Yüzyıllara Ait Kâti' Hat Tekniği ile Hazırlanan Eserlerin Özelliklerine Göre Gruplandırılması	112
3.1.2.1. Yazma Eserler	112
3.1.2.2. Tümü Kâti' Tekniği ile Hazırlanmış Yazma Eserler	112
3.1.2.3. Albümler	113
3.1.2.4. Cilt Kapakları	115
3.1.2.5. Cilt İçi Bezemeler	115
3.1.2.6. Ara Sayfa	116
3.1.2.7. Levhalar (Panolar)	117
3.1.3. XV-XX. Yüzyıllar Arasında Kâti' Hat Eserlerinde Sanatkârların Kullandığı Yazı Çeşitleri	117
3.1.3.1. Kûfi (Ma'kûli) Yazı	118
3.1.3.2. Sülüs Yazı	119
3.1.3.3. Nesih Yazı	120
3.1.3.4. Rikâ' Yazı	121
3.1.3.5. Reyhânî Yazı	121
3.1.3.6. Tevkî Yazı	122
3.1.3.7. Tâlik Yazı	122
3.2. KÛFÎ HATLARI GEOMETRİK ŞEKİLLERİN İÇERİSİNE KLÂSİK ÜSLUPTA YERLEŞTİRME	124
3.2.1. Mevcut Kûfi Hat Örneklerinden Kâğıt Oyma Olarak Çalışılacak Hat Seçimi ve Kompozisyon	128
1. UYGULAMA: Kâğıt Oyma Olarak Çalışılacak Geometrik Zemin Oluşturma	131
2. UYGULAMA: Kûfi Hatların Geometrik Şekillerin İçerisine Yerleştirilmesi	134
3.3. DIŞI KALIPLARLA HAZIRLANMIŞ KÛFÎ HATLARIN TAMPONLANARAK BOYANMASI	138
3.3.1. Kûfi Hattın Dışı Kalıp Olarak Hazırlanması	139
3 UYGULAMA: Kûfi Hattı Dışı Kalıp Olarak Hazırlama ve Boya	140
3.3.2. Kaligrafi Yazıyı Dışı Kalıp Olarak Hazırlama ve Boyama	144
4 UYGULAMA: Kaligrafi Yazıyı Dışı Kalıp Olarak Hazırlama ve Boyama	145
3.4. YAZI (HAT VE KALİGRAFI) ETRAFININ TÜRK MOTİFLERİYLE SÜSLENMESİ	151
3.4.1. Hat ve Stilize Motiflerle Kompozisyon Oluşturma	152
3.4.2. Yazı (Hat ve Kaligrafi) Etrafının Türk Motifleriyle Süslenmesi	152
5. UYGULAMA: Hat ve Kaligrafi Etrafına Geleneksel Türk Motifleri ile Kâti' Yapımı	153
6. UYGULAMA: Geleneksel Motiflerle Köşebent Yapımı	159
3.5. KÂTİ' TEKNIĞİYLE KLÂSİK ÜSLUPTA YAZI İÇİ VE YAZI DIŞI SÜSLEMELERİ	170
3.5.1. Yazı İçi Süsleme	170
7. UYGULAMA: Yazı İçi Süsleme	171
3.5.2. Yazı Dışı Süsleme	175
8. UYGULAMA: Dışı Kalıp Kullanarak Boyanmış Yazı Dışı Süsleme	176
9. UYGULAMA: Erkek Oyma Yazı Dışı Süsleme	180
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	185
TERİMLER SÖZLÜĞÜ	189
KAYNAKÇASI	192
GÖRSEL KAYNAKÇASI	193
GENEL AĞ KAYNAKÇASI	193
CEVAP ANAHTARI	194
KISALTMALAR DİZİNİ	194

DERS MATERYALİNİN TANITIMI

Öğrenme birimlerinin verildiği sayfa

"Etkileşimli kitap,video, ses, animasyon, uygulama, oyun, soru vb. ilave kaynaklara ulaşabileceğiniz karekodu gösterir. Daha fazlası için <http://ogmmateryal.eba.gov.tr> adresini ziyaret edebilirsiniz."

Öğrenme birimi görseli

Öğrenme birimi numarası

Öğrenme birimi adı

Öğrenme birimine ait alt başlıklar

Öğrenme biriminde Neler Öğreneceksiniz?

Öğrenme biriminde yeni kavramlar

Öğrenme birimi konu başlığı

Hazırlık Çalışması, konuyla ilgili ön hazırlık

Bilgi Kutusu, konunun içinde verilemeyen ek bilgiler

Dikkat

Öğrenme birimi adı

Konu ile ilgili anlatım

Konu ile ilgili görsel, görsel numarası ve açıklaması,

sayfa numaraları

Uygulama sayfası

Uygulama konu başlığı

Araç gereç listesi

Uygulama Önerileri

İşlem Basamakları

6. UYGULAMA

Simetrik Oymaların Çizimi

Amaç

İy şağılg ve görselliği ile ilgili tasarımlar olarak simetrik oymaların tasarımı yapmayı öğrenerek çizenek.

Kullanılacak Araç Gereçler

- Çizim için aletler ve malzeme kâğıdı.
- Yumuşak ve sert uçlu kâğıtın kalınlığı.
- Sığ, cıvayı.
- Simetrik oymaların modeli örnekleri.

Uygulama için Öneriler

- İy şağılg ve görselliği ile ilgili kuralları okunmalıdır.
- Simetrik oyma konusunu okunmalıdır.
- Çizim başlamadan önce simetrik oymaların modelleri derlenmeli ve incelemelidir.
- Kâğıt parçasında çizim için silinir olmalıdır.
- Kâğıt kâğıda simetrik oymaların kâğıdın ortasına çizilmeli ve alt kısmı kazınmalıdır.
- Kâğıt tekrar tekrar çizim için kullanılabilir.
- Tamamlanan simetrik oymaların hayata geçirilmesi için alıştırma yapılmalıdır.

İşlem Basamakları

- İy şağılgınuzu getiriniz.
- Simetrik oyma konusunu okuyunuz.
- Çizim için gerekli malzemeleri hazırlayınız.

7. Model simetrik dağılımın kâğıdı çizerek çalınmasını sağlayınız (Görül 1.44).

8. Kâğıt silinir model ayarlanırken sonra kazınması için model hazır yapınız.

9. Simetrik modelin sadece yarısını çizdiğinizde çizim (Görül 1.45).

10. Yumuşak bir kâğıda çizim için çizim modelinizi kullanınız.

11. Simetrik desenler için kâğıdın ortasına çizim yapınız.

SIRA SİZDE

Verilen seçeneklerden birine X işareti koyunuz.

	Evet	Hayır
Simetrik oyma desenlerinin özelliklerini anlatınız.		
Simetrik desenlerin yapısını çizimden görüldüğü anlatınız.		
Desenin simetrik dağılımını belirtiniz.		
Simetrik desen çizimini uygulayınız.		

Uygulama görselleri

Sıra Sizde, öğrencinin deneyimleme yaptığı bölüm

Ölçme ve Değerlendirme

2. Aşağıdakilerden hangisi kâğıt sanatında dört yönde kesme kullanımı sonucu elde edilen bir üründür?

- Façonlanmış kâğıt.
- Kâğıt yapımı.
- Kâğıt süzme.
- Kâğıt kesme.
- Kâğıt boyama.

3. Kâğıt sanatında;

- Sanatın yaratıcı ve teknik yönleri vardır.
- Model hazırlama aşaması önemlidir.
- Sanatın amacı ve diğer sanat türleri ile ilişkileri önemlidir.
- Kâğıt sanatının temel amacı, sanatçıyı ifade etmektir.
- Çizim desenleri sanatçıların hayal gücünü gösterir.

4. Yılan kâğıt oyması yapmaya gerek yok. Aşağıdakilerden hangisinde doğru uygulama ile verilmektedir?

- Model ayarlanırken çizim, model ayarlanırken çizim yapılır, sonra kazınması için çizim yapılır ve çizim yapılır.
- Model ayarlanırken çizim, model ayarlanırken çizim yapılır, sonra kazınması için çizim yapılır ve çizim yapılır.
- Model ayarlanırken çizim, model ayarlanırken çizim yapılır, sonra kazınması için çizim yapılır ve çizim yapılır.
- Model ayarlanırken çizim, model ayarlanırken çizim yapılır, sonra kazınması için çizim yapılır ve çizim yapılır.

5. Aşağıdakilerden hangisi kâğıt sanatında kat kat yapılmış kâğıtlarla uygulama yapmaya amaçlanmayan bir üründür?

- Kâğıt süzme.
- Kâğıt boyama.
- Kâğıt kesme.
- Kâğıt süzme.
- Kâğıt boyama.

6. Aşağıda verilen görsellerden hangisi ya da hangileri diğeri oyma tekniğiyle hazırlanmıştır?

- 1
- 2
- 3

7. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

Geçmiş ve günümüzde kâğıt sanatının kültüründe yerini yazınız.

Ölçme ve Değerlendirme sorularının bulunduğu bölüm

1. ÖĞRENME BİRİMİ

KÂTİ' SANATINDA KULLANILAN YALIN KAT, SİMETRİK VE KAT KAT YAPIŞTIRILAN KÂĞIT OYMA YÖNTEMLERİ

KONULAR

- 1.1. KLÂSİK USULDE MUHALLEBİ (YAPIŞTIRICI) HAZIRLAMA
- 1.2. YALIN KAT OYMARLARLA KLÂSİK ÜSLUPTA UYGULAMALAR
- 1.3. SİMETRİK OYMARLARLA KLÂSİK ÜSLUPTA UYGULAMALAR
- 1.4. KAT KAT YAPIŞTIRILAN KÂĞITLARLA KLÂSİK ÜSLUPTA UYGULAMA YAPMA

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

- Klasik Usulde Muhallebi Hazırlama
- Yalın Kat Oymalarla Klasik Üslupta Uygulamalar
- Simetrik Oymalarla Klasik Üslupta Uygulamalar
- Kat Kat Yapıştırılan Kağıtlarla Klasik Üslupta Uygulamalar

ANAHTAR KAVRAMLAR

- motif
- dişi oyma
- erkek oyma
- tırnaklama yöntemi

Kâti'; herhangi bir desen ya da güzel yazının kâğıt veya deri üzerine çizilmesi, kesilerek ya da oyularak çıkarılması, çıkan veya oyulan parçanın başka bir zemin üzerine yapıştırılması şeklinde yapılan geleneksel bir Türk süsleme sanatıdır (Görsel 1.1).

Görsel 1.1: Kâti' örneği, av köşkü, avcı ve av hayvanları (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi)

Günümüzde "ince kâğıt oymacılığı" şeklinde de ifade edilen sanat dalının icracılarına **kattâ'**, sanat camiasına ise **katta'ân** denilmektedir. Kattâ' kelimesinden türemiş olan **mukatta** kelimesi ise deri veya kâğıttan oyma şeklindeki işlere verilen addır. Hattatların kâğıdı kesip oyarak meydana getirdikleri yazılara **mukatta yazı** denir.

XVI. yüzyıl şair ve yazarlarından Âşık Çelebi, kaleme aldığı "Meşâirü's-Şuârâ" adlı tezkirede kâti' sanatını "efşân", bu sanatla uğraşanları ise "efşancı" olarak tanımlamıştır.

Kâti' sanatı, geleneksel (tezyîni) sanatlardan biri olarak kitap ve benzeri yazılı belgelerin süslenmesi amacıyla ortaya çıkmış ve geliştirilerek süsleme sanatlarının vazgeçilmez dallarından biri olmuştur (Görsel 1.2).

Kâti'; geçmişte kitapların deriden yapılan cilt kapağı ve kapak içi süslemelerinde, el yazması kitaplarda, levhalarda, yazılarda, çeşitli eşyaların dışına yapılan

Görsel 1.2: Kamuran İşcan'a ait yazı çekmecesini süsleme

süslemelerde, makta oymalarda, vazoların ve ahşaptan yapılmış yazı çekmecelerinin süslenmesinde kullanılmıştır.

Günümüzde ise daha çok tek başına kullanım amaçlı pano ve tablolar, hat yazılarının çevre süslemelerinde, kitap, albüm, dergi gibi yayınların süslemesinde, ev ve mekân dekorasyonunda, çeşitli turistik eşyaların süslenmesinde kullanılmaktadır (Görsel 1.3).

Görsel 1.3: Kamuran İşcan'a ait yazı çekmecesine süsleme

Kâti' sanatına ait ilk örnekler yaklaşık 700 yıl öncesine dayanmaktadır. İslâm dünyasına kâti' sanatını tanıtan Türkler olmuştur. Süsleme sanatlarında ilk kâti' eserler, XIV. yüzyılda Afganistan'ın Herat şehrinde hazırlanan el yazması eserlerde kul-

lanılan oyularak oluşturulmuş deri kapakları olmuştur. Deri cilt kapağı oyma sanatı, Heratlı sanatkarlar tarafından geliştirilerek XV. yüzyıl ve sonrasında kâğıt oyma sanatı olarak devam ettirilmiştir.

Osmanlı saray nakkaşhanesi ustaları, kâti' sanatı ile kağıt oyma sanatları alanında dünyada adından söz ettirecek düzeyde eserler vermişler, bu sanatın "Türk oyma sanatı" olarak tanınmasını sağlamışlardır. Aynı zamanda sanatı yüzyıllar boyu sürdürerek geleneksel kitap süsleme sanatlarını geleceğe aktarma görevini de yerine getirmişlerdir.

Geleneksel sanatlar; topluma ait duygu, düşünce, inanç değerleri ve kültürel birikimler sonucu ortaya çıkarak sanatkarlar tarafından geçmişten geleceğe aktarılan sanatlardır. Ona bu yolculuğu sırasında bir bayrak yarışı edasıyla değişen uygulayıcılar eşlik etmektedir. Geleneksel sanatların inceliği, zarafeti ve estetiği onun başka coğrafyalarda da sevilip uygulanmasını sağlamakta ve bu sanatların değerini ortaya koymaktadır. Kültürel mirasların geleceğe aktarılması her kuşaktan insanın asli sorumluluğu olmalıdır. Bu sorumluluk yerine getirilirken sanatların geçmişte uygulandığı aynı teknik, üslup ve malzemelerle uygulanması önemlidir. Geçmişin bilgi birikiminin bugünün anlayışıyla yorumlanması ve içinden geçilen yüzyılın etkilerinin eklenmesi, yolculuğa birlikte devam edilmesine yardımcı olacaktır.

Kâti', geleneksel sanatların tümünde olduğu gibi uzun süre ve sabır isteyen bir sanat dalıdır. El becerisinin istenen düzeylere gelebilmesi için çok çalışmak, sabırlı olmak ve tekrar tekrar denemek gerekmektedir.

Geleneksel süsleme sanatlarının ortaya çıkmasında ve gelişerek sonraki nesillere aktarılmasında İslam inancındaki tasavvuf anlayışının katkısı büyüktür. Bu sanatlar, gücünü tasavvuftan almaktadır. Çok iyi bir gözlem, sabır, sükûnet, emek ve bilgi

Görsel 1.5: Kâti', tezhip ve hat tekniklerinin bir arada kullanım örneği, Esmâ-i Hüsnâ'dan "eş-Şâfi"

Görsel 1.4: Kâti' örneği

gerektiren bu sanat dalları Allah'a duyulan tutku, bağlılık gibi duygu ve düşüncelerle Allah'a yaklaşma ihtiyacı sonucu ortaya çıkmaktadır (Görsel 1.4, 1.5).

Kâti' sanatı ülkemizde çeşitli dönemlerde ilgisizlikle karşı karşıya kalsa da köklü geçmişi ve geçmişte verilen eserlerin dünya genelinde dikkat çekmesi unutulmasını engellemiştir. Kültürü aktarma sorumluluğu ve bilinci ile çaba harcayan birkaç sanatçı ve sanat yazarı sayesinde kâti' sanatı bugün

de yaşatılmaktadır. Yakın tarihte ve günümüzde hazırladıkları kitaplar, verdikleri eğitimler ve eserleri aracılığı ile sanat dalının tanıtımına hizmet eden az sayıda isim bulunmaktadır. XIX. yüzyılda kaybolan sanatı tekrar ülkemize kazandıran Ord. Prof. Süheyl ÜNVER (1898-1986) başta olmak üzere, Türk sanat tarihçileri; Celal ARSEVEN, Filiz ÇAĞMAN, Kemal ÇIĞ, Günseli RENDA, kâti' sanatına hizmet eden önemli isimlerdir. Süheyl ÜNVER; ülkemizde ve yurt dışında yaptığı araştırmalarla sanatı tekrar gün yüzüne çıkarmış, kendisi bu sanatı öğrenmiş ve kurslar vererek sanatı bugünlere taşıyan öğrenciler yetişmesine hizmet etmiştir. Süheyl ÜNVER'in öğrencilerinden Dürdane ÜNVER, MEB için hazırladığı yaygın eğitim kâti' kurs programı ve örgün eğitim kâti' dersi müfredat çalışmalarıyla; Gülbün MESARA kâti' sanatının başlıca kaynağı olarak gösterilen "Türk Sanatında İnce Kâğıt Oymacılığı (Kâti')" adlı kitabıyla sanata katkı sağlamıştır.

Kâti' Sanatında Kullanılan Desenler; Geleneksel kâti' uygulamalarına, doğadan esinlenerek oluştu-

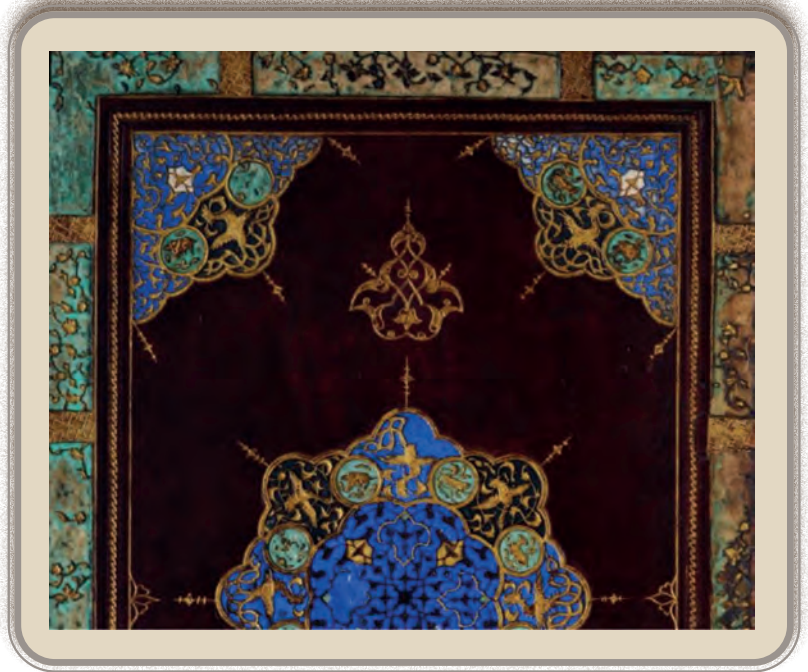
Görsel 1.6: Kâti' örneği

rulmuş desenler kaynaklık etmektedir. Daha çok doğa manzaraları, çiçek çeşitleri, bitkiler, orman görünüşleri, çeşitli hayvan figürleri, kuşlar, meyveler, vazolar, yelkenli gemiler, selsebil ve köşk resimleri desen olarak kullanılmıştır (Görsel 1.6). Bunların yanı sıra geleneksel Türk süsleme ve cilt sanatının köşebent ve şemseleri, minyatür sanatındaki bazı motifler, tezhip sanatı motifleri ve klasikleşmiş rumi motifler de kâti' kompozisyonlarda desen olmuştur (Görsel 1.7, 1.8).

Çoğu desenin doğadan yola çıkılarak oluşturulduğu kâti' sanatında, hat yazılar ve geometrik şekiller de sıkça kullanılmaktadır.

Görsel 1.7: Kâti' cilt iç kabı
(Türk İslam Eserleri Müzesi)

Görsel 1.8: Kâti' cilt kabı (Şahnâme-i Firdevsî, TiEM)

Kâti' sanatında oyma, kesme ve yapıştırma tekniğine göre çeşitlere ayrılır.

Kesme tekniğine göre oyma üçe ayrılır.

1. Yalın kat
2. Simetrik
3. Kat kat (murakka) oyma

Yapıştırma tekniğine göre oyma ikiye ayrılır.

1. Yalın kat yapıştırılan motifler
2. Çok katlı yapıştırılan motifler

1.1. KLÂSİK USULDE MUHALLEBİ (YAPIŞTIRICI) HAZIRLAMA

Hazırlık Çalışması

“Mayasız yoğurt çalınmaz.” atasözünden ne anlıyorsunuz?
Arkadaşlarınızla tartışınız.

Doğal yapıştırıcı olan nişastanın su ve şap ile karıştırılıp pişirilmesiyle elde edilen muhallebi, desen yapıştırmak için kullanılan doğal ve geleneksel bir yapıştırıcı türüdür (Görsel 1.9). Oyma desenlerini yapıştırmak için hızlı kurumaları nedeniyle kimyasal yapıştırıcıların kullanılması uygun değildir.

Muhallebi için buğday nişastası, temiz su ve şap kullanılır. Boza kıvamında hazırlanan muhallebinin içine mercimek büyüklüğünde konulması gereken şap, kâğıdın kurtlanmasını önler ve çalışmanın ömrünü uzatır. Şap, muhallebinin ekşimesini de önleyeceği için muhallebi serin bir ortamda bir hafta süreyle saklanabilir. Gereğinden fazla konulan şap, kâğıdın sararmasına neden olacaktır, ölçüye dikkat edilmelidir. Muhallebi, topaklanmayı önlemek için karıştırılarak pişirilmeli; üzerinin kabuk tutmasını önlemek için de karıştırılarak soğutulmalıdır.

Görsel 1.9: Fisun Onamay'a ait kâti' örneği

DİKKAT

Yapıştırılacak desenin arkasına kesinlikle muhallebi sürülmez, yapıştırılacak zemine sürülür. Desene sürülen muhallebi desenin deforme olmasına sebep olur. Bu durum kâti' desenleri için asla istenmeyen bir durumdur.

Yapıştırılacak zemine muhallebiyi sürmek için desen hatlarının genişliğine uygun kalınlıkta, sentetik fırça kullanılmalıdır. Muhallebi aşırı sıcak, aşırı soğuk, esintili ve klimalı ortamlarda uygulanmamalıdır.

1. UYGULAMA

⌚ Süre: 1 ders saati

Muhallebi Hazırlama

Amaç

İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili tedbirleri alarak klâsik usulde muhallebi (yapıştırıcı) hazırlamak.

Kullanılacak Araç Gereçler

- Küçük boy cezve
- Bir tatlı kaşığı silme nişasta
- Bulgur tanesi büyüklüğünde şap
- Bir çay bardağı su
- Karıştırmak için kaşık
- Isı kaynağı (mutfak ocağı, küçük tüp, vb.)

Uygulama için Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Kitapta verilen muhallebi hazırlama konusu okunmalıdır.
- Pişirme işleminden önce tüm malzeme tezgâh üzerine hazırlanmalıdır.
- Yanıcı ve sıcak maddeler ile çalışılırken dikkatli olunması gereği unutulmamalıdır.
- Muhallebiye ilave edilen şapın iyice erimiş olduğundan emin olunmalıdır.
- Cezveye konulacak su miktarı hazırlanacak muhallebinin kıvamını etkileyeceğinden su ayarının iyi yapılması gerektiği unutulmalıdır.
- Artan malzemelerin başka çalışmalarda kullanım için saklanması alışkanlığı kazanılmalıdır.

İşlem Basamakları

1. İş önlüğünüzü giyiniz.
2. Listede bulunan malzemeleri çalışma tezgâhına yerleştiriniz (Görsel 1.10).

Görsel 1.10: Muhallebi yapımında kullanılan malzemeler

3. Verilen ölçülerde nişastayı, suyu ve şapı sırasıyla cezveye koyup kısık ateşte sürekli karıştırarak pişiriniz (Görsel 1.11, 1.12).

Görsel 1.11: Malzemeyi cezveye koyma

Görsel 1.12: Muhallebi pişirme

4. Pişen muhallebiyi karıştırarak soğumasını sağlayınız (Görsel 1.13).

Görsel 1.13: Hazırlanmış muhallebi

Uyarı: Katı' sanatında kullanılan kağıtları arada boşluk kalmayacak şekilde birbirine yapıştırıp kurutunuz.

5. Muhallebi yaptığınız malzemeleri ve tezgâhı temizleyiniz.

SIRA SİZDE

Verilen seçeneklerden birine X işareti koyunuz.	Evet	Hayır
Muhallebi için gerekli malzemeyi hazırladım.		
Muhallebiyi pütürsüz şekilde pişirebildim.		
Muhallebiyi sürekli karıştırarak soğuttum.		

1.1.1. Yapıştırma İşlemi Sırasında Dikkat Edilecek Hususlar

Oyulan desenin zemine yapıştırılması, katı' sanatının en hassas ve dikkat isteyen işlemidir. Bu nedenle yapıştırma işleminin uygulanacağı yerin serin olması, rüzgâr ve güneş almayacak şekilde hazırlanması gerekir. Zemin üzerine desenin yapışacağı yer işaretlendikten sonra bu alanın içine çok katı olmayacak şekilde hazırlanmış muhallebi ince bir tabaka hâlinde, yassı uçlu bir fırça yardımı ile sürülmelidir.

Zemine sürülen muhallebinin kurumaması için desenin hızlı yerleştirilmesi gerekmektedir. Yerleştirme sırasında desenin hatalı yerleri düzeltilmelidir. Desenin üzerine emici özelliğe sahip kâğıt (sarı zarf, kraft kâğıdı) yerleştirilip elle sıvazlama ve tamponlama hareketi yapılarak desenin altında ve kenarlarda kalan fazla yapıştırıcıları emici kâğıdın alması sağlanır. Bu işlem sırasında desen de zemine yapışmış olacaktır. Eğer zeminde hâlâ yapıştırıcı varsa bu işlem yeni kâğıtlarla tekrar edilmelidir. Yapıştırma veya fazla muhallebinin alınması işlemi çok kısa sürede, hızlı bir şekilde yapılmalıdır. Yoksa yapıştırıcı kuruya-

çok ve fazla kısımların üzerine konulan emici kâğıt tarafından alınması güçleşecektir. Yapıştırılan desen gölge, ısı almayan bir yerde kurutulmalıdır. Sıcak ortamda yapılan kurutma, işlemi hızlandıracağı için zeminle desen arasında açılmalar ve ayrılmalar olacaktır. Kurutulan oymalar birkaç gün baskı altında bekletilmelidir.

Görsel 1.14: Gülsemin Velidedeoğlu'na ait kâti' örneği

Katlı çalışmalarda yapıştırıcı, katların boyutunu kaybetmeyecek şekilde sadece birleşme noktalarına, az miktarda sürülmelidir. Küçük oyma motifler başka bir kâğıda sürülen muhallebinin üzerine konularak motiflerin muhallebiyle kaplanması sağlanır. Muhallebi kaplanan motifler hızlı bir şekilde zemin üzerindeki kendi yerine yapıştırılır (Görsel 1.14).

Klâsik kâti' üstatları yapıştırma işleminde zemini ebru teknesi gibi kullanıp oyulan motifleri içlerinden geldiği gibi yapıştırmışlar, el becerilerindeki ustalığı ve bilgi birikimlerini kullanarak önceden kompozisyon çizimi hazırlamadan sanatı icra etmişlerdir. Eserler o anda estetik bütünlük oluşturacak şekilde oluşturulmuştur.

DİKKAT

Oyulmuş desenin arka kısmına kesinlikle yapıştırıcı sürülmemelidir. Aksi hâlde fazla yapıştırıcı etkisiyle desen deforme olacak, bazı kısımları genişleyecek hatta desen kopacaktır.

Desenlerin yapıştırılmasında zambak ve tutkal gibi yapıştırıcılar kullanılmamaktadır. Bu tür yapıştırıcılar hızlı kurduğu için zemindeki yerine yerleşen desende düzeltmeler yapılamaz. Ayrıca bu yapıştırıcılar ince oyulmuş motiflerin kâğıt üzerine rahat yerleştirilmesini engeller, desenlerin kıvrılmasına ve kopmasına neden olur.

1.2. YALIN KAT OYMALARLA KLÂSİK ÜSLUPTA UYGULAMALAR

Hazırlık Çalışması

“El emeği, göz nuru.” sözü ile ilgili düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Yalın kat (tek kat) uygulama tekniği, tek kat kesilen motiflerin yine tek kat olarak zemine yapıştırıldığı tekniktir (Görsel 1.15).

Seçilen motif veya desen eskiz kâğıdına yumuşak uçlu bir kurşun kalem ile çizilir. Eskiz kâğıdında düzeltilen motif veya desen, oyma yapılacak **tek kat** kâğıda uç kalınlığı 0,3 veya 0,5 olan kalemler kullanılarak aktarılır. Oyma kâğıdına hazırlanan desen, makas veya kretuar yardımı ile oyularak çıkarılır. Oyulan desen baskı defterine yerleştirilir. Kesim sırasında makas veya kretuarın baskısı sonucu kâğıt bir yöne kıvrılabilir. Bu kıvrılmaların düzeltilmesi için desen, defter arasında bekletilir.

1.2.1. Yalın Kat Oymaların Aydıngere Çizimi

Önceden tespit edilen klasik Türk desenlerinden seçim yapılır. Desen öncelikle eskiz kâğıdına hazırlanır ve düzeltmeler yapıldıktan sonra aydınger kâğıdına geçirilir. Desen geçirme işleminde ternaklama veya bakarak çizim tekniğiyle aktarılabilir.

Görsel 1.15: Yalın kat oyma motiflerle tasarlanmış kâti' örneği

2. UYGULAMA

⌚ Süre: 4 ders saati

Yalın Kat Oymaların Aydıngere Çizimi

Amaç

İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili tedbirleri alarak yalın kat oymaları aydıngere çizmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

- Çizim için aydınger ve eskiz kâğıdı
- Yumuşak ve sert uçlu kurşun kalem, silgi
- Yalın kat oyulacak motif örnekleri

Uygulama için Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Kitapta verilen yalın kat oyma konusu okunmalıdır.
- Çizime başlanmadan önce yalın kat oyulacak motifler derlenmeli ve incelenmelidir.
- Kâti' sanatında çizim yapmak için sabırlı olunmalıdır.
- Yapıştırılacak tasarıma uygun motifler belirlenmelidir.
- Klâsik kâti' motiflerine bakılarak en iyi çizim yakalanana kadar tekrar tekrar çizim yapılmalıdır.
- Birden fazla deneme çizimi yapılmalıdır.

İşlem Basamakları

1. İş önlüğünüzü giyiniz.
2. Çizim için gerekli malzemeleri hazırlayınız.
3. Yalın kat oyulacak motif örneğini hazırlayınız (Görsel 1.16)

Görsel 1.16: Yalın kat oyma motif örnekleri

4. Motifi yumuşak uçlu bir kalemle çiziniz (Görsel 1.17).

Görsel 1.17: Motif çizimi

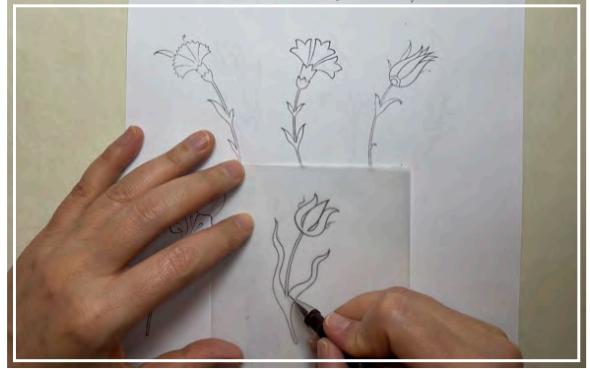

5. Bu motiflere bakarak eskiz kâğıdına motifin aynısını çizme çalışmaları yapınız (Görsel 1.18).

Görsel 1.18: Eskiz kâğıdına motif çizimi

6. Motif çizimlerinin iyi olduğunu düşündüğünüzde aydıngere çizim yapınız (Görsel 1.19).

Görsel 1.19: Motifin aydıngere çizimi

7. Çalışma alanınızı ve araç gereçlerinizi temizleyiniz.

SIRA SİZDE

Verilen seçeneklerden birine X işareti koyunuz.	Evet	Hayır
Yalın kat oymalar için gerekli motifleri ayırt edebiliyorum.		
Seçtiğim motifin kopyasını çizebiliyorum.		
Aydınger kâğıdını rahat kullanabiliyorum.		

1.2.2. Yalın Kat Tırnaklama Usulü

Aydınger kâğıdına çizilip düzeltilen desenin oyulacak kâğıda aktarılması gerekmektedir. Çizim sırasında çok kalın çizgiler kullanılmamalıdır. Desenin aktarılacağı kâğıt, oyulacak kâğıttır. Bu işlem için düz, renklendirilmiş ya da ebrulu kâğıtlar kullanılmaktadır.

Bir yüzü renklendirilmiş kâğıt kullanılacak ise renkli yüz masaya gelecek şekilde, kâğıt zemine sabitlenir. Aydınger kâğıdına hazırlanan desenin çizim yapılan yüzü, masaya sabitlenen kâğıdın işaretlenen bölgesine yerleştirilir. Çizim işlemi sırasında elle müdahale edilmesi gerektiğinden kaymaları önlemek için iki kâğıt birbirine bantla sabitlenir. Desen çizgileri üzerinden tırnaklanarak (tırnağı çizgilerin üzerine sürterek) desenin oyma kâğıdına geçmesi sağlanır. Aydınger kâğıdı kaldırıldığında desen çizgilerinin hatalı yerleri düzeltilir.

3. UYGULAMA

⌚ Süre: 2 ders saati

Yalın Kat Oymalarda Tırnaklama Yöntemi ile Desen Aktarma

Amaç

İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili tedbirleri alarak deseni tırnaklama usulüyle aydıngerden kâğıda aktarmak.

Kullanılacak Araç Gereçler

- Motif çizilmiş aydınger kâğıdı
- Yumuşak ve sert uçlu kurşun kalem
- Bant, silgi
- Mühre
- Boyanmış kâğıtlar

Uygulama için Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Kitapta verilen yalın kat oyma konusu okunmalıdır.
- Boyanmış kâğıtlar, ağırlık altında veya kitap arasında bekletilerek düz hâle getirilmelidir.
- Motif, boyanmış kâğıda aktarılırken iki kâğıt birbirine bantla tutturulmuş olmalıdır.
- Çok kalın uçlu kalemle çizilmiş motiflerin aktarma işlemi için uygun olmadığı unutulmalıdır.
- Kâti' sanatında, desen geçirme işleminin oluşturulacak eserin bitmiş hâlini etkileyeceği unutulmalıdır.
- Boyanmış kâğıt üzerine aktarılan desen çizgilerinin muntazam ve net olması sağlanmalıdır.

İşlem Basamakları

1. İş önlüğünüzü giyiniz.
2. Verilen yalın kat oyma konusunu okuyunuz.
3. Yumuşak bir kalemle aydıngere çizdiğiniz motiflerinizi düzeltiniz (Görsel 1.20).

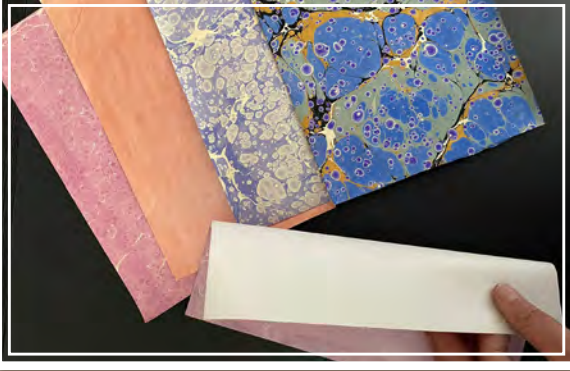

Görsel 1.20: Aydıngere çizilen desenin düzeltilmesi

4. Bir yüzü boyanmış kâğıdı, boyanmamış tarafı üste gelecek şekilde masanıza yerleştiriniz.

5. Aydinger kâğıdını, çizilen tarafı masanızın üzerindeki kâğıda gelecek şekilde yerleştiriniz (Görsel 1.21).

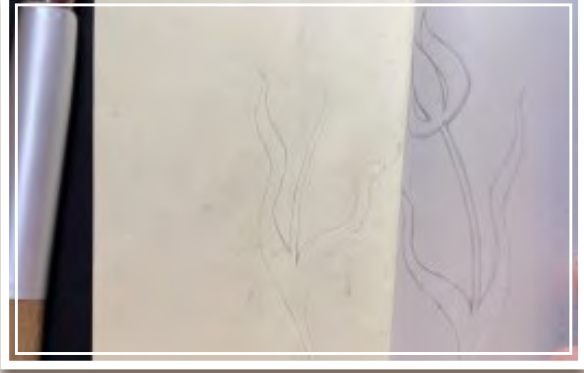
Görsel 1.21: Desen geçirilecek kâğıt örneği

6. İki kâğıdı birbirine bantla tutturunuz.
7. Aydingere çizdiğiniz motifi ters çevirip tırnağınızla veya akik mühre ile motifin üzerini sürtünüz.
8. Oyulacak motif çizimini boyanmış kâğıt üzerine muntazam ve net şekilde geçirin (Görsel 1.22).

Görsel 1.22: Desen aktarma

9. Muntazam geçmeyen yerleri silginizle siliniz ve aynı işlemi tekrarlayınız (Görsel 1.23).

Görsel 1.23: Eksik aktarılmış desen

10. Silik olan, net geçmeyen yerleri kurşun kaleminizle netleştiriniz (Görsel 1.24, 25).

Görsel 1.24: Eksik desenin tamamlanması

11. Çalışma alanınızı ve araç gereçlerinizi temizleyiniz

Görsel 1.25: Çizim işlemi tamamlanmış oyma kâğıdı

SIRA SİZDE

Verilen seçeneklerden birine X işareti koyunuz.	Evet	Hayır
Desen düzeltme işlemini yapabiliyorum.		
Deseni tırnaklama yöntemi ile oyma kâğıdına aktarabiliyorum.		
Eksik geçen ve silik olan kısımları tespit edebiliyorum.		
Desenin eksikliklerini tamamlayabiliyorum.		

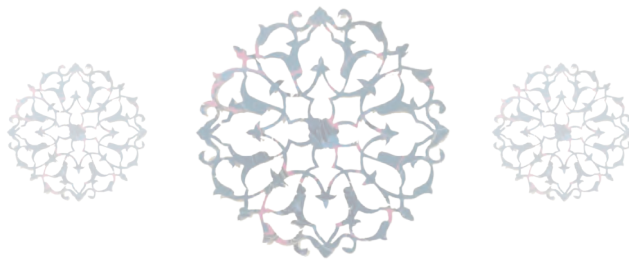
1.2.3. Yalın Kat Oyma Kesimi

Renklendirilmiş kâğıda geçirilen desenin çizgileri üzerinden makas ya da kretuarla kesilip çıkarılması işlemine **yalın kat oyma kesimi** denir. Kesim işleminin yavaş hareketlerle ve desenin estetiği bozulmadan, desen çizgisi takip edilerek yapılması gerekmektedir. Kesme sırasında kullanılan makas veya kretuarın keskin olması oyulan desenin kenar kısımlarının pürüzsüz ve kırksız olmasını sağlar.

DİKKAT

Oyma sırasında desenin kopmaması için dikkatli olunmalıdır. Desen koparsa tekrar çalışılması gerekmektedir.

4. UYGULAMA

⌚ Süre: 3 ders saati

Yalın Kat Oyma Tekniğine Uygun Kesim

AMAÇ

İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili tedbirleri alarak yalın kat oyma tekniğine uygun kesim yapmak.

Kullanılacak Araç Gereçler

- Hazırlanmış desen
- Mat
- Cımbız
- Kretuar
- Makas
- Motif saklama defteri veya saklama kutuları

Uygulama için Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Kitapta yer alan yalın kat oyma konusu okunmalıdır.
- Kesime başlanmadan önce yalın kat oyulacak motiflerin geçirildiği kâğıtlar kontrol edilmeli, silik yerler belirginleştirilmelidir.
- Kâti' sanatında kesim yapmak için sabırlı olunmalıdır.
- Klâsik kâti' motiflerinde en iyi kesim yakalana kadar tekrar tekrar çalışma yapılmalıdır.
- Kesilen yerler pürüzsüz ve kırıksız olmalıdır.
- Kâti' sanatında düzgün kesme işleminin sonucu etkileyeceği unutulmamalıdır.
- Kesici aletlerle çalışılırken dikkatli olunmalıdır.

İşlem Basamakları

1. İş önlüğünüzü giyiniz.

2. Gerekli malzemeleri hazırlayınız.
3. Matnızı masanıza yerleştiriniz.
4. Deseni geçirdiğiniz yalın kat oyulacak motif kâğıtlarınızı hazırlayınız.
5. Desende hatalı kısımları düzeltiniz (Görsel 1.26).

Görsel 1.26: Oyulacak desende hatalı çizimlerin düzeltilmesi

6. Kopyasını aldığınız motifleri makasla veya kretuarla oyarak çıkarınız (Görsel 1.27, 1.28).

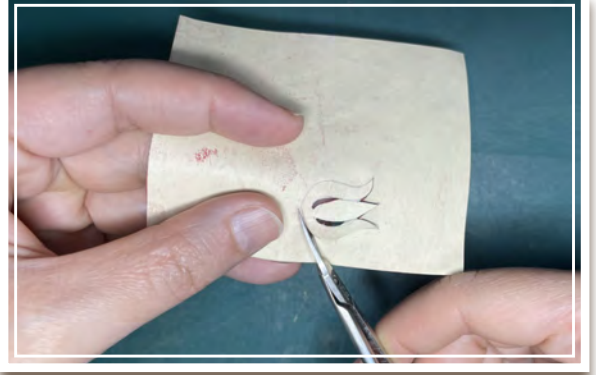

Görsel 1.27: Desen oyma

Görsel 1.28: Desen oyma

Görsel 1.29: Desen oyma

7. Kestiğiniz yerlerin pürüzsüz ve kırksız olmasına dikkat ediniz (Görsel 1.29).

8. Düzgün oyup hazırladığınız motifleri, muhafaza edebileceğiniz saklama kutularına kaldırınız.

SIRA SİZDE

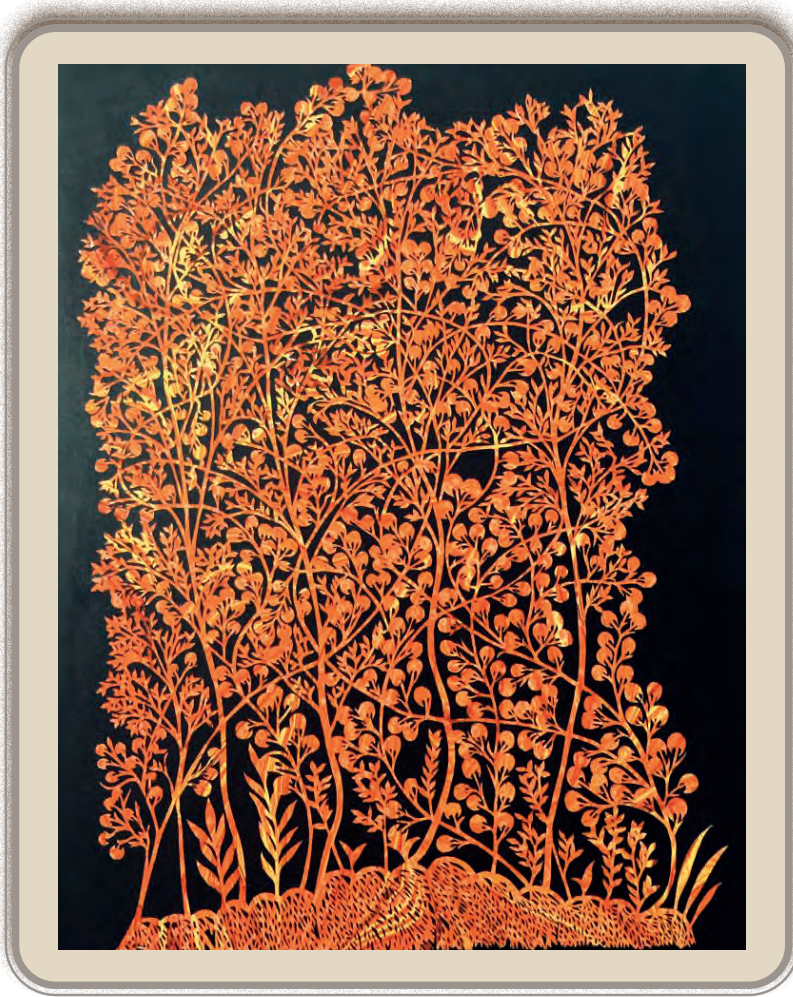
Verilen seçeneklerden birine X işareti koyunuz.		Evet	Hayır
Kretuarı rahat kullanabiliyorum.			
Makasla rahat kesim yapabiliyorum.			
Deseni koparmadan kesebiliyorum.			
Kesim pratiği yapmam gerekir.			

1.2.4. Yalın Kat Oymalarda Yapıştırma

Zemin (paspartu) üzerinde desenin yerleştirileceği hatların çok belirgin olmayan tırnaklama yöntemi ile işaretlenmesi gerekmektedir. Bu işaret çizgileri çok belirgin olmamalıdır çünkü çizgiler, sürülecek yapıştırıcının altında kalıp olduğu gibi kuruyacağı için uygulamalarda istenmeyen bir durum oluşturacaktır.

Oyularak hazırlanan desen, temiz bir karton üzerine yerleştirilir. Zemin üzerine işaretlenen desen hattının içine, işaretlenen kısmın dışına taşmadan yassı uçlu fırça ile ince bir tabaka hâlinde yapıştırıcı sürülür. Kartona yerleştirilen desen, yapıştırıcının üzerine kaydırılır. Emici özelliğe sahip bir kaba kâğıtla (sarı zarf, kraft kâğıdı) desenin üzerine elle hafifçe bastırılarak kaba kâğıdın fazla yapıştırıcıyı emmesi sağlanır. Bastırma işlemi sırasında desen zemine yapıştırılmış olacaktır. Zemindeki yapıştırıcının durumuna göre kaba kâğıt her seferinde yenilenecek şekilde kurutma işlemi tekrar edilmelidir. Yapıştırma işlemi biten desen serin bir yerde kurumaya bırakılır. Yalın kat oymalar, kuruduktan sonra birkaç gün baskı altında bekletilmelidir.

Görsel 1.30: Gülsemin Velidedeoğlu'na ait kaydırılarak yapıştırılmış oyma örneği

Kaydırarak yapıştırma işleminde desenin kayma ihtimali vardır. Kompozisyonun içine yapıştırılacak desenin dış hat çizgilerinin zemine tırnaklama yöntemiyle geçirilmesi gerekir. Zeminde desenin bu kısımlarına muhallebi sürerek yapıştırma daha sağlıklı olacaktır. Ağaç ve dal gibi ince çizimlerin olduğu karmaşık desenlerde ise zemin üzerine desenin dış hattı çizilir. Bu dış hatlar takip edilerek desen tek seferde değil parça parça yapıştırılır (Görsel 1.30).

Motif küçükse herhangi bir kâğıt üzerine sürülen ince bir kat muhallebiye desen yerleştirilir. Oymanın her tarafına muhallebi sürüldüğüne emin olunca motif bulunduğu zeminden hızlı ve dikkatli bir şekilde alınıp önceden işaretlenmiş zemine yapıştırılır.

5. UYGULAMA

⌚ Süre: 4 ders saati

Yalın Kat Oymaların Yapıştırılması

Amaç

İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili tedbirleri alarak yalın kat oyulan motifleri yapıştırmak.

Kullanılacak Araç Gereçler

- Kâğıt, paspartu, karton
- Cımbız
- Muhallebi
- Çeşitli kalınlıklarda fırça
- Kraft kâğıdı, hazırlanan motifler

Uygulama için Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Verilen yalın kat oyma konusu okunmalıdır.
- Yapıştırmaya başlanmadan önce ortamın serin, rüzgârsız ve güneşsiz olmasına dikkat edilmelidir.
- Yapıştırılacak kâğıt ince ise arkasına destekleyici kâğıt yapıştırılmalıdır.
- Muhallebi pürüzsüz bir şekilde hazırlanmış olmalıdır.
- Oyulmuş motifin arkasına muhallebi sürülmemelidir.
- Oyulmuş kâğıt, ince bir tabaka hâlinde sürülmüş muhallebi kurumadan yapıştırılmalıdır.
- Yapıştırma işlemi biten kâğıt, ısı yayan ortamtan uzak tutulmalıdır.

İşlem Basamakları

1. İş önlüğünüzü giyiniz.
2. Gerekli malzemelerinizi çalışma masasının üzerine hazırlayınız (Görsel 1.31).

Görsel 1.31: Oyulmuş desen ve motif

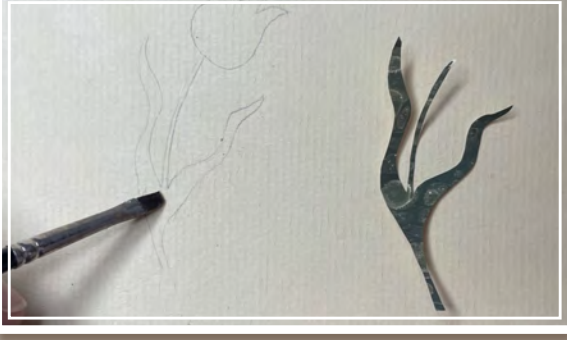
3. Motifin yapışacağı yeri önceden belirleyiniz.
4. Motifi yapıştıracağınız yere tırnaklama yöntemi ile işaretler koyunuz (Görsel 1.32).

Görsel 1.32: İşaret koyma

5. İşaretlenmiş alanın içine ucu yassı bir fırça ile ince bir tabaka hâlinde muhallebi sürünüz. Muhallebiyi işaretin dışına taşırmamaya özen gösteriniz (Görsel 1.33).

Görsel 1.33: İşaretlenen yere muhallebi sürme

6. Motif **küçük** ise oyulmuş motifinizi yapıştırıcı sürülen yere bir cımbızla veya elle tutarak yerleştiriniz (Görsel 1.34).

Görsel 1.34: Yalın kat motif yapıştırma

7. Eğer motif **büyük ve geniş yüzeyli** ise oyduğunuz motifi ince bir kartonun üzerine koyunuz (Görsel 1.35).

Görsel 1.35: Yalın kat motif yapıştırma

8. İnce bir tabaka hâlinde sürdüğünüz muhallebi kurumadan motifinizi kartondan dikkatlice kaydırarak muhallebinin üzerine yerleştiriniz (Görsel 1.36).

Görsel 1.36: Kaydırma yöntemi ile motif yapıştırma

9. Emici özelliği olan bir kaba kâğıdı motifin üzerine hafifçe bastırarak kurutma ve yapıştırma işlemini yapınız. Kurutma yapılırken üzerine koyduğunuz kaba kâğıt kirlendikçe temizlikle değiştiriniz (Görsel 1.37, 1,38).

Görsel 1.37: Kaydırma yöntemi ile motif yapıştırma

Görsel 1.38: Kaba kâğıtla fazla yapıştırıcının alınması

10. Yapıştırılan motifi gölgede kurumaya bırakınız.
11. Katlı olmayan oymaları kuruduktan sonra baskı altında birkaç gün bekletiniz (Görsel 1.39).

Görsel 1.39: Yapıştırılmış desen

SIRA SİZDE

Verilen seçeneklerden birine X işareti koyunuz.	Evet	Hayır
Yalın kat motifleri zemine yapıştırmak için zemine işaret koyabiliyorum.		
İşaretlenen kısmın içine yapıştırıcı muhallebi sürebiliyorum.		
Yapıştırma işlemi kaba kâğıt kullanarak yapabiliyorum.		
Kaydırma yöntemi ile deseni zemine yerleştirebiliyorum.		
Fazla muhallebiyi kaba kâğıt yardımı ile alabiliyorum.		

1.3. SİMETRİK OYMALARLA KLÂSİK ÜSLUPTA UYGULAMALAR

Hazırlık Çalışması

1. Evinizde / odanızda eşyalarınızı yerleştirirken hangi ölçüleri dikkate alırsınız? Çift olan eşyalarınızı nasıl yerleştirirsiniz?
2. Kelebek kanatlarının (Görsel:1.40) birbirine olan simetriyle ilgili düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Görsel 1.40: Kelebek

1.3.1. Simetrik Oymalar

Simetrik oyma, desen ya da motiflerin $\frac{1}{2}$ 'sinin veya $\frac{1}{4}$ 'ünün kâğıda çizilip oyulmasıyla oluşmaktadır.

Simetrik desenlerde oyma işlemi yapmak için desenin merkezden itibaren yarısı çizilir. Kâğıt, merkezi kesen orta çizgiden katlanır; kâğıdın desen çizilen yüzünden kesim işlemi yapılır. Oyma işlemi tamamlanan desen kâğıdı katlandığı noktadan iki yana açılır ve kesilen kısım, zarar verilmeden çıkarılır. Bu oyma işlemi sonucunda bir dış, bir de iç desen oluşur.

Bilgi Kutusu

Tek bir oyma sonucunda oluşan bu iç ve dış desenlere kâti' sanatına özgü ifadeyle **erkek ve dişi oyma** denilmektedir. Kâti' sanatında bir motif veya desen kesilip çıkarıldığında çıkan oyma parçaya **erkek oyma**, kâğıdın üzerinde oyuk kalan kısma ise **dişi oyma** adı verilir.

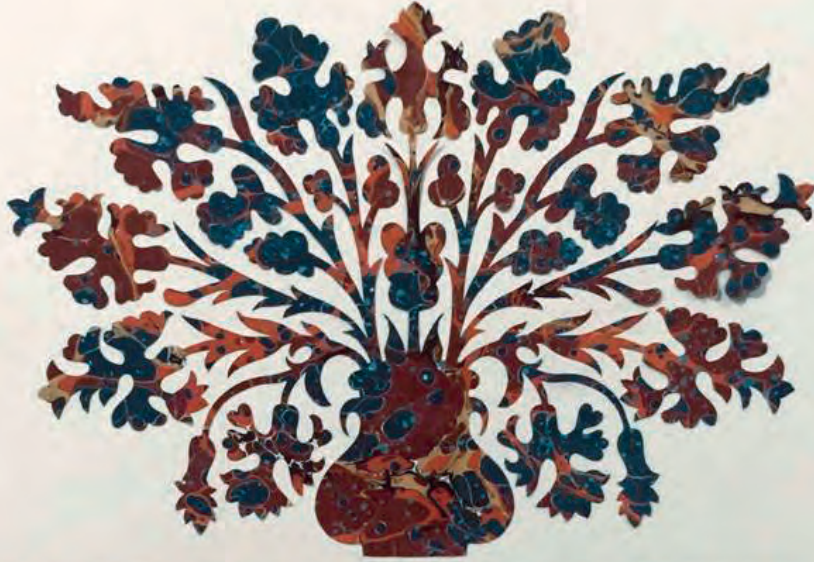

DİKKAT

Kesim işlemi her iki yüzde aynı anda gerçekleştiği için kâğıtlar asla kaymamalı ve her iki yüzde oluşan desenin aynı olması sağlanmalıdır. Desende bulunan tüm detayların her iki tarafta da bozulma (kopma, kırılma) olmadan yapılması için çok dikkat etmek gerekmektedir (Görsel 1.41).

Kâğıt oyma işleminden önce katlandığı için oyulan desenin tam orta kısmında kırılma meydana gelmektedir. Bu kırılma tırnakla ya da mühre yardımı ile düzeltilir. Her iki oyma da bir ağırlık altına veya defter arasına yerleştirilerek düzeltilmeleri için bekletilmelidir. Düzeltme işleminde ütü kesinlikle kullanılmamalıdır.

Görsel 1.41: Erkek ve dişi oyma örneği

6. UYGULAMA

⌚ Süre: 4 ders saati

Simetrik Oymaların Çizimi

Amaç

İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili tedbirleri alarak simetrik oymaları tekniğine uygun olarak çizmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

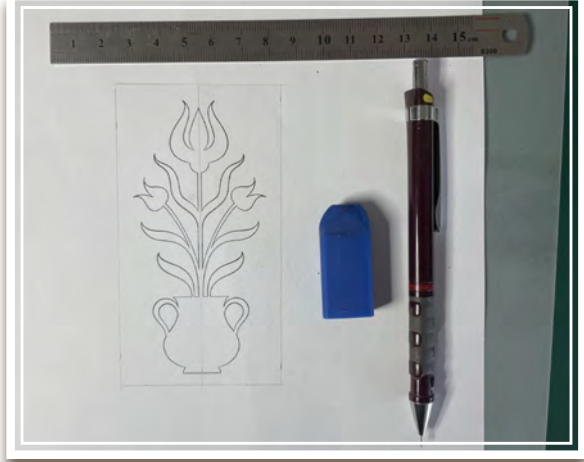
- Çizim için aydın ve eskiz kâğıdı
- Yumuşak ve sert uçlu kurşun kalem
- Silgi, cetvel
- Simetrik oyulacak motif örnekleri

Uygulama için Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Simetrik oyma konusu okunmalıdır.
- Çizime başlamadan önce simetrik oyulacak motifler derlenmeli ve incelenmelidir.
- Kâti' sanatında çizim için sabırlı olunmalıdır.
- Eskiz kâğıdına simetrik motiflerin kopyası çizilerek el alışkanlığı kazanılması önerilir.
- Motif tekrar tekrar çizilerek tanınmalı ve el becerisi geliştirilmelidir.
- Temizlik ve düzen alışkanlığı hayata bakışı olumlu etkileyecektir.

İşlem Basamakları

1. İş önlüğünüzü giyiniz.
2. Simetrik oyma konusunu okuyunuz.
3. Çizim için gerekli malzemeleri hazırlayınız (Görsel 1.42).
4. Simetrik oyulacak motif örneklerini hazırlayınız.

Görsel 1.42: Simetrik oyma çiziminde kullanılan malzemeler

5. Motifi yumuşak uçlu bir kalemle çiziniz. Çizime başlamadan cetvel ile düz bir çizgi çiziniz.
6. Çizginin üzerine motifin tam merkezini yerleştiriniz (Görsel 1.43).

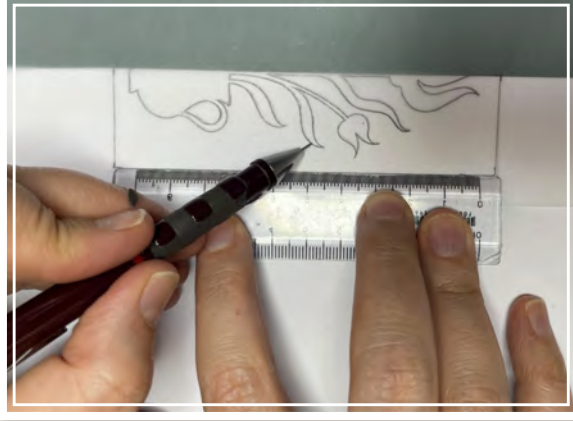

Görsel 1.43: Simetrik desen çizimi

7. Motifin simetrik doğrusunun kâğıttaki çizgi ile çakışmasını sağlayınız (Görsel 1.44).

Görsel 1.44: Simetrik desen çizimi

8. Kopya edilecek motif ayarlandıktan sonra kaymaması için motifi bantla yapıştırınız.
9. Simetrik motifin sadece yarısını aydıngere çiziniz (Görsel 1.45).

Görsel 1.45: Simetrik desen hazırlama

10. Yumuşak bir kalemle aydıngere çizdiğiniz motiflerinizi düzeltiniz.
11. Simetrik desenin her iki tarafının birbirine eşit olması önemlidir, unutmayınız.
12. Çalışma alanınızı ve araç gereçlerinizi temizleyiniz.

SIRA SİZDE

		
Verilen seçeneklerden birine X işareti koyunuz.	Evet	Hayır
Simetrik oyma desenlerinin özelliklerini anladım.		
Simetrik desenlerin yarısının çizilmesi gerektiğini anladım.		
Desenin simetrik doğrusunu tespit edebiliyorum.		
Simetrik desen çizimini uygulayabiliyorum.		

1.3.2. Simetrik Oymaları Tırnaklama Usulüyle Aydıngerden Kâğıda Aktarma

Simetrik desenler kâğıt üzerine aktarılırken aydıngere hazırlanan desenin düzeltilmiş olması gerekir. Desende yapılması istenen tüm değişikliklerin veya düzeltmelerin kâğıda aktarma işleminden önce bitirilmiş olması gerekmektedir. Desenin $\frac{1}{2}$ 'si, aydinger üzerine yani orta eksen çizgisinin tek tarafına hazırlanmış olmalıdır. Düz ya da boyanmış kâğıt, oyma için seçilebilir.

Renklendirilmiş bir kâğıt seçilmişse kâğıt ortasından katlanarak renkli yüz arada bırakılır. Oyma kâğıdı, katlı olarak çizim yapılan zemine bantla köşe kısımlarından yapıştırılır. Aydinger kâğıdında hazırlanan desenin orta eksen çizgisi ile masa üzerine sabitlenen kâğıdın kat yeri çakıştırılarak aydıngerin çizim yapılan yüzü kâğıda bakacak şekilde tutturulur. Desen çizgileri üzerinden tırnaklanarak ya da mühre ile desenin kâğıda geçmesi sağlanır. Oyma kâğıdı üzerine geçirilen desenin bozulan yerleri yumuşak bir silgi ile kâğıt yıpratılmadan silinerek düzeltilir. Oyma kâğıdına net geçmeyen bölümler varsa bunların da tamamlanması gerekir.

7. UYGULAMA

⌚ Süre: 2 ders saati

Simetrik Oymaları Tırnaklama Usulüyle Kâğıda Aktarma

Amaç

İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili tedbirleri alarak simetrik oymaları tırnaklama usulü ile aydingerden kâğıda aktarmak.

Kullanılacak Araç Gereçler

- Mühre
- Boyanmış kâğıtlar
- Bant, cetvel
- Motif çizilmiş aydinger kâğıdı

Uygulama için Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Simetrik oyma konusu okunmalıdır.
- Uygulamaya başlanmadan önce boyanmış kâğıtlar ağırlık altında veya kitap arasında bekletilmeli, kâğıtların düz olması sağlanmalıdır.
- Çok kalın uçlu kalemle çizilmiş motifler geçirme için uygun değildir.
- Kâti' sanatında desen geçirme işleminin sonucu etkileyeceği unutulmamalıdır.

İşlem Basamakları

1. İş önlüğünüzü giyiniz.
2. Simetrik oyma konusunu okuyunuz.
3. Yumuşak bir kalemle aydinger çizdiğiniz simetrik motiflerinizi düzeltiniz (Görsel 1.46).

Görsel 1.46: Simetrik deseni kâğıda aktarma

4. Bir yüzü boyanmış kâğıdı boyanmamış yüzü dışarıya gelecek şekilde katlayınız ve masanıza yerleştiriniz (Görsel 1.47).

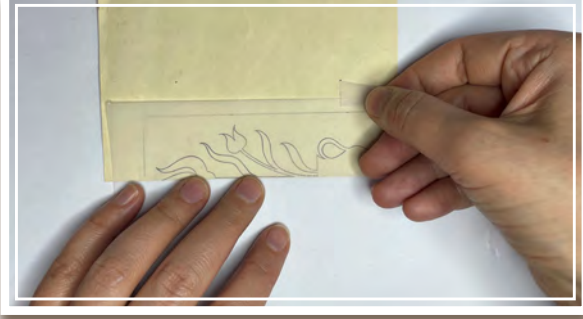

Görsel 1.47: Simetrik oyma yapılacak renkli kâğıt hazırlama

5. Aydınler kâğıdını, çizilen tarafı masanızın üzerindeki kâğıda gelecek şekilde yerleştiriniz.

6. Boyanmış kâğıdın kat yeri ile aydıngere çizili simetrik motifin orta eksen çizgisini tam çakıştırınız.
7. İki kâğıdı birbirine bantla tutturunuz (Görsel 1.48).

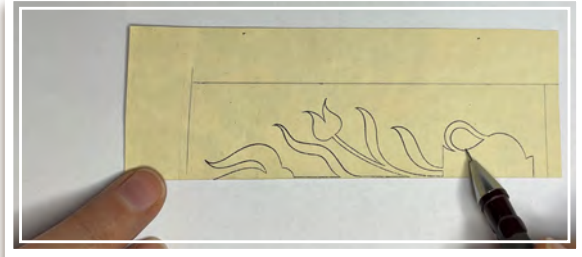
Görsel 1.48: İki kâğıdı birbirine tutturma

8. Aydıngere çizdiğiniz motifi ters çevirip tırnağınızla veya akik mühre ile sürtünüz (Görsel 1.49).

Görsel 1.49: Tırnaklama usulü ile desen aktarma

9. Oyulacak simetrik motifinizi, boyanmış kâğıdın üzerine muntazam ve net şekilde geçiriniz.
10. Muntazam geçmeyen yerleri silginizle siliniz ve aynı işlemi tekrarlayınız.

Görsel 1.50: Desen düzeltme

11. Silik olan veya net geçmeyen yerleri kurşun kaleminizle netleştiriniz (Görsel 1.50).
12. Çalışma alanınızı ve araç gereçlerinizi temizleyiniz.

SIRA SİZDE

Verilen seçeneklerden birine X işareti koyunuz.

Evet

Hayır

Simetrik desenlerin oyma kâğıdına aktarma konusunu anladım.

Renklendirilmiş zemin kâğıdını ikiye katlayıp deseni aktarabiliyorum.

Eksik ve hatalı geçen desenin eksiklerini çizebiliyorum.

1.3.3. Simetrik Oymaların Kesimi

Simetrik oyma işleminde, desen çizgisi üzerinden kretuar veya makas kullanılarak kesme işlemi yapılır. Bu işlem sırasında kesilen yerlerin çevresi pürüzsüz olmalıdır. Pürüzsüz kesim, ağzı iyi kesen bir makas ya da kretuar ile mümkün olmaktadır. Kesilen desenin kırılmaması için de özen göstermek gerekmektedir. Simetrik desenler kesilirken hiçbir kopma ve deformasyon olmazsa tek kesimle erkek ve dişi olmak

üzere iki ayrı uygulama yapılmış olacaktır. Kesim işlemi bittiğinde desenin tamamının görüneceği şekilde katının açılması gerekir. Desenin tam ortasında oluşan kat izinin yok edilmesi için tırnak ya da mührü ile düzeltme işlemi yapılır. Tüm oyma işlemlerinde olduğu gibi kesim işlemi biten desenlerin ağırlık altında bekletilmesi gerekmektedir (Görsel 1.51).

Görsel 1.51: Simetrik oyma vazo (Mundy Albümü)

DİKKAT

Kâti' sanatında oyma işlemi yapılmadan önce desen ya da motiflerin titizlikle incelenmesi ve çizimin düzeltilmesi gerekir. Aksi hâlde desenin bütünlüğü bozulacak ve çalışma istenen görünüme kavuşamayacaktır.

8. UYGULAMA

 Süre: 4 ders saati

Simetrik Oymaların Kesimi

Amaç

İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili tedbirleri alarak simetrik oymaları tekniğine uygun olarak kesmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

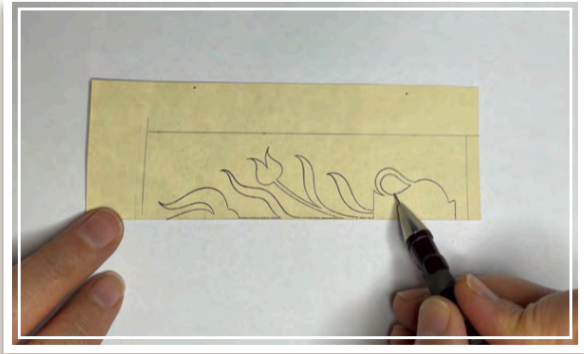
- Kâğıt, hazırlanan desen
- Mat, cımbız
- Kretuar, makas
- Motif saklama defteri veya saklama kutuları

Uygulama için Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Verilen simetrik oyma konusu okunmalıdır.
- Kâti' sanatında kesim yapmak için sabırlı olunmalıdır.
- Kesici aletlerle çalışılırken dikkatli olunmalıdır. Atölye içinde fiziksel şakalar yapılmamalıdır.
- Klâsik kâti' sanatında en iyi kesim yakalanana kadar motifler tekrar kesilmelidir.
- Motif hiçbir ayrıntısı koparılmadan kesilirse bir defada erkek ve dişi olmak üzere iki ayrı uygulama elde edileceğinden kesim sırasında çok dikkatli olmak gerektiği unutulmamalıdır.
- Oyulan simetrik desenin muntazam muhafaza edilmesi önemlidir.

İşlem Basamakları

1. İş önlüğünüzü giyiniz.
2. Simetrik oyma konusunu okuyunuz.
3. Gerekli malzemeleri hazırlayınız. Matınızı masanıza yerleştiriniz.
4. Kesime başlamadan önce simetrik oyulacak desenleri geçirdiğiniz kâğıtları kontrol ediniz. Silik yerleri belirginleştiriniz (Görsel 1.52).

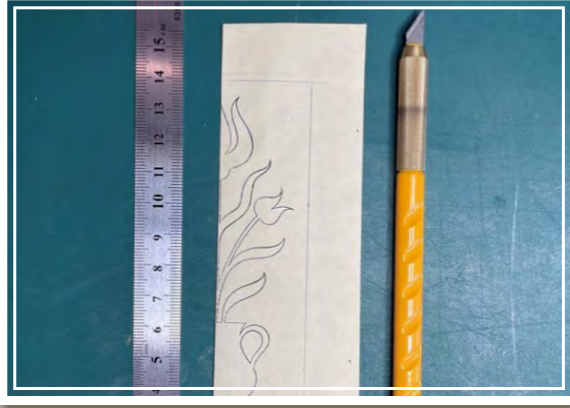

Görsel 1.52: Simetrik oymaya hazırlık

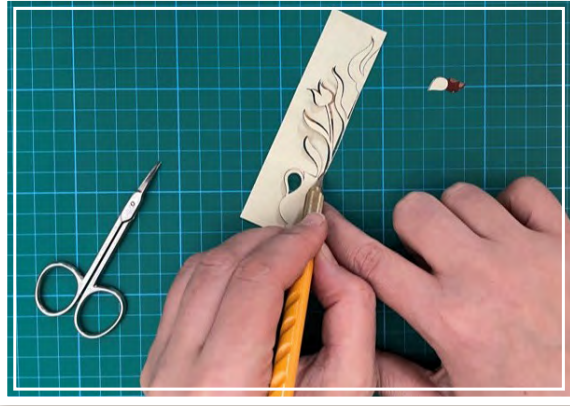

5. Deseni geçirdiğiniz simetrik oyulacak motif kâğıtlarınızı hazırlayınız (Görsel 1.53).

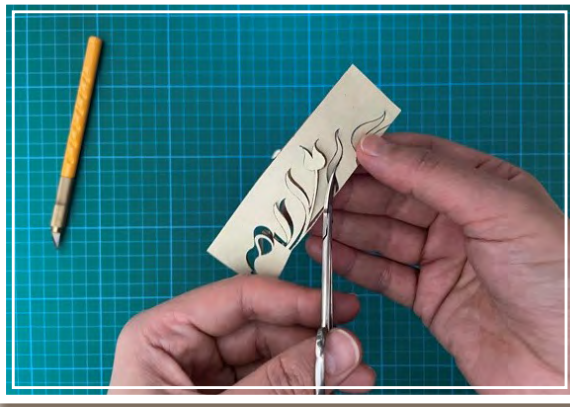

Görsel 1.53: Simetrik desen oymaya hazırlık

6. Kopyasını aldığınız motifleri makasla veya kretuarla oyarak çıkarınız (Görsel 1.54, 1.55).

Görsel 1.54: Simetrik desen oyma

Görsel 1.55: Simetrik desen oyma

7. Kestiğiniz yerlerin pürüzsüz ve kırksız olmasına dikkat ediniz (Görsel 1.56).

Görsel 1.56: Simetrik desen dişi erkek oyma ayırma

8. Erkek ve dişi olarak kestiğiniz motifleri dikkatlice birbirinden ayırınız.
9. Oyma işini tamamladıktan sonra motifinizin katını açınız (Görsel 1.57).

Görsel 1.57: Oyulan desenin katını açma

10. Arasını açtığınız motifinizin ortasından tırnakla veya mührle düzeltme işlemi yapınız.

11. Oyup arasını açtığınız ve birbirinden ayırdığınız erkek ve dişi motifinizi bir kitap veya ağırlık altına koyup düzelmesi için bir süre bekletiniz (Görsel 1.58).

12. Hazırladığınız motiflerinizi bir kutuda muhafaza altına alınız.

13. Artan kâğıtlarınızı başka çalışmalarda kullanmak üzere bir dosya içinde saklama alışkanlığı edininiz.

Görsel 1.58: Hazırlanan deseni saklama

SIRA SİZDE

Verilen seçeneklerden birine X işareti koyunuz.	Evet	Hayır
Simetrik desen kesildiğinde iki çeşit oyma elde edildiğini kavradım.		
Oyulacak kâğıdı ikiye katlayıp deseni yapıştırabiliyorum.		
Kretuar ve makasla kesim yapabiliyorum.		
Kesim işi bittiğinde deseni koparmadan ayırabiliyorum.		
Erkek ve dişi oymaların katlarını açıp baskı altında bekletebiliyorum.		

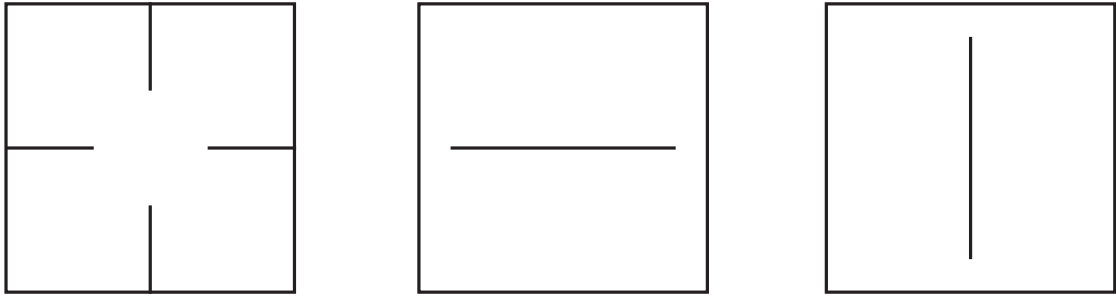

1.3.4. Simetrik Motif Yapıştırma

Tüm yapıştırma çalışmalarından önce “muhallebi hazırlama” konusunda belirtilen işlemlerin yapılması gerekmektedir. Simetrik motifin yapıştırılacağı kâğıt ince ise 9. sınıf geleneksel Türk sanatları desen dersinde öğrenilen murakka yapım teknikleri uygulanarak kalınlaştırılabilir ya da paspartu tercih edilebilir.

Motifin zeminde yapıştırılacağı yer önceden belirlenerek mutlaka tırnakla işaretlenmelidir. İşaretleme çok sert olmamalıdır. Eğer desen çok karmaşık ise bu işaretleme yerine desenin dış hatları çizilebilir. Kullanılan kalem çok sert olmamalı ve çok koyu çizim yapılmamalıdır (Şekil 1.1).

Şekil 1.1: Motif yapıştırma şablonları

Yapıştırılacak erkek oymalar için işaretlenen alanın sağ tarafına fırça yardımı ile ince bir kat muhallebi sürülür. Yapıştırılacak simetrik oymanın eksen çizgisi ile zeminde hazırlanan eksen çizgisi çakışacak şekilde erkek oymanın yapıştırıcı sürülen tarafı yapıştırılır. Kaba kâğıt yardımı ile yapıştırıcının fazlası alınırken erkek motifin sağ tarafı da yapıştırılmış olur. Aynı işlem, sol taraf için yapıştırıcı sürülerek tekrar edilir. Dişi oymalarda ise yapıştırma işlemi dışarıdan içeriye doğru yapılmalıdır. Zemine yerleştirilen desenin üzerine emici özelliğe sahip kâğıt konulmalı ve yapıştırıcının fazlası elle alınmalıdır. Bu işlemle motiflerin zemine yapışması da sağlanmış olacaktır.

Yapıştırma işlemi hızlı yapılmazsa yapıştırıcı kuruyup kâğıdı tutacağı için düzeltme yapılamaz. Yapışan oymalar serin ve güneşsiz bir yerde kurumaya bırakılır. Kuruyan oymalar baskı altına alınarak bekletilir.

Bilgi Kutusu

Bazı simetrik oymalar, işaret konmuş ve muhallebi sürülmüş zemine asetat veya karton üzerine konularak kaydırma yöntemi ile yapıştırılır. Karmaşık motiflerde ise zemin üzerine desenin dış hatları çizilir. Motif, bu hatlar takip edilerek muhallebiyle parça parça yapıştırılır. Daha sonra kurutma ve yapıştırma işlemi yapılır.

9. UYGULAMA

 Süre: 4 ders saati

Simetrik Oymaları Tekniğine Uygun Olarak Yapıştırma

Amaç

İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili tedbirleri alarak simetrik oymaları tekniğine uygun olarak yapıştırmak.

Kullanılacak Araç Gereçler

- Kâğıt, paspartu, karton
- Mat, cımbız
- Muhallebi
- Simetrik oyulan motifler
- Çeşitli kalınlıklarda fırça, kraft kâğıdı

Uygulama için Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Simetrik (dişi-erkek) oyma konusu okunmalıdır.
- Yapıştırılacak kâğıt ince ise murakka yapılmalı ya da paspartu tercih edilmelidir.
- Yapıştırmaya başlanmadan önce ortamın serin, rüzgârsız ve güneşsiz olmasına dikkat edilmelidir.
- Muhallebi pürüzsüz bir şekilde hazırlanmış olmalıdır.
- İşaretleme işlemine dikkat edilmeli çok kalın işaretler konulmamalıdır. Çok kalın işaretlerin temizlenemediği için kirli bir görüntü oluşturacağı unutulmamalıdır.
- Oyulmuş motifin arkasına yapıştırıcı sürülmemelidir.
- Oyulmuş kâğıt, ince bir tabaka hâlinde sürülmüş muhallebi kurumadan yapıştırılmalıdır. İşlemi biten yapıştırma, ısı yayan ortamdan uzak tutulmalıdır.
- Yapıştırma işlemi yapılan atölye ortamında

ani ve hızlı hareket etmekten kaçınmak gerekir. Aksi hâlde desenlerin kopması veya bozulmasından dolayı zaman ve maliyet israfı olacaktır.

İşlem Basamakları

a) Erkek Simetrik Oyma Yapıştırma

1. Erkek simetrik oyma motifin yapışacağı yeri önceden belirleyiniz ve orta çizgisini çiziniz.
2. Tırnaklama yöntemi ile yapıştıracağınız yere işaretler koyunuz (Görsel 1.59, 1.60).

Görsel 1.59: Deseni zemine yapıştırma

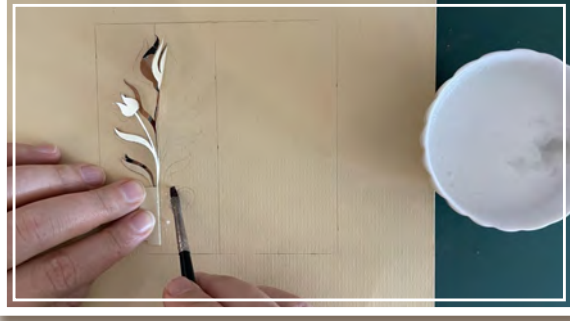

Görsel 1.60: Tırnaklama yöntemi ile işaretleme

3. Oyduğunuz erkek simetrik motifinizin orta çizgisi ile yapıştıracağınız yerin orta eksen çizgisini çakıştırınız.
4. Ucu yassı bir fırça ile işaretlenmiş alan içine çizginizin önce sağ tarafına ince bir tabaka hâlinde muhallebi sürünüz. Muhallebiyi işaretin dışına taşırmamaya özen gösteriniz.
5. Motifin sağ tarafını (muhallebili kısmını) yapıştırınız ve gerekli düzeltmeleri yapınız (Görsel 1.61).

Görsel 1.61: Simetrik desen yapıştırma

6. Kaba kâğıtla sağ tarafın kurutma ve yapıştırma işlemini tamamlayınız (Görsel 1.62).

Görsel 1.62: Simetrik desen yapıştırma

7. Yapıştırdığınız zeminde kalan muhallebileri temizlemek için kaba kâğıtları temizi ile sık sık değiştirerek hafifçe sıvazlama işine devam ediniz. Böylece fazla muhallebi kaba kâğıda geçecektir. Fazla muhallebi gidene kadar işlemi tekrarlayınız (Görsel 1.63).

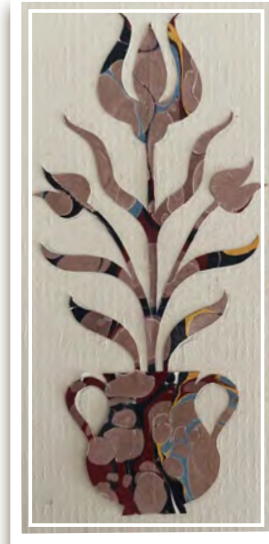

Görsel 1.63: Fazla muhallebiyi alma ve motifi yapıştırma

8. Motifin sol tarafını yapıştırmak için zemine ince bir kat muhallebi sürünüz, kurutma ve yapıştırma işlemini tekrar ediniz (Görsel 1.64, 1.65).

Görsel 1.64: Simetrik desen yapıştırma

Görsel 1.65: Yapıştırılmış erkek oyma

b) Dişi Simetrik Oyma Yapıştırma

9. Erkek simetrik oymalarda ortadan başlayıp dışa doğru yaptığınız işlemin tersine dişi simetrik oymaları dıştan başlayıp ortaya doğru yapıştırınız (Görsel 1.66, 1.67).

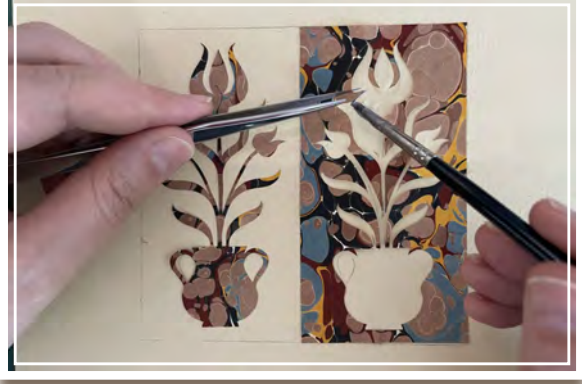

Görsel 1.66: Dişi simetrik oyma yapıştırma

Görsel 1.67: Desen dış hat çizgisi

10. Dış kenarları çizilen desen dış hattından başlayarak yapıştırma işlemini dıştan içe doğru tamamlayınız.
11. Kurutma ve yapıştırma işlemlerini yaparak dişi simetrik oymalarınızı yapıştırma işlemini tamamlayınız.
12. Yapıştırılan motifi gölgede kurumaya bırakınız (Görsel 1.68, 1.69).

Görsel 1.68: Deseni dışarıdan içeriye doğru yapıştırma

Görsel 1.69: Fazla muhallebiyi kaba kağıtla alma

13. Katlı olmayan oymaları kuruduktan sonra baskı altında birkaç gün bekletiniz (Görsel 1.70).

Görsel 1.70: Yapıştırma işlemi tamamlanmış dişi ve erkek oyma görüntüsü

SIRA SİZDE

Verilen seçeneklerden birine X işareti koyunuz.	Evet	Hayır
Erkek oymaları tekniğine göre yapıştırabiliyorum.		
Dişi oymaları tekniğine uygun yapıştırabiliyorum.		
Fazla yapıştırıcıyı kaba kağıtla alabiliyorum.		

1.4. KAT KAT YAPIŞTIRILAN KÂĞITLARLA KLÂSİK ÜSLUPTA UYGULAMA YAPMA

Hazırlık Çalışması

“O, gökten su indirendir. İşte biz onunla her türlü bitkiyi çıkarıp onlardan yeşillik meydana getirir ve o yeşil bitkilerden, üst üste binmiş taneler, -hurma ağacının tomurcuğunda da aşağıya sarkmış salkımlar- üzüm bahçeleri, zeytin ve nar çıkarırız: (Her biri) birbirine benzer ve (her biri) birbirinden farklı. Bunların meyvesine, bir meyve verdiği zaman, bir de olgunlaştığı zaman bakın.” (En’âm suresi, 99)

Yukarıda verilen ayet-i kerimenin anlamından ve görsellerden (Görsel:1.71) hareketle doğa ve sanat arasında nasıl bağlantı kurabilirsiniz? Doğadan esinlenerek oluşturulan sanat örneklerini arkadaşlarınızla paylaşınız.

Görsel 1.71: Sebze ve meyve

Klâsik kâti’ sanatında murakka yapılarak kat sayısı artırılmış kâğıtlarla aynı anda birden fazla desen ya da motif elde edilmektedir. Kâğıdı katlar hâlinde birbirine tutturma işlemine **yapıştırma**, işlem sonucu oluşan kalın mukavva görünümlü katlı kâğıda ise **murakka** adı verilmektedir. Genellikle kompozisyonda aynı motifin birden fazla yerde kullanılması gerektiği durumlarda uygulanmaktadır. Çünkü her bir motifin çizimi ve kesimi tek tek yapıldığında zaman ve emek kaybına neden olacaktır. Murakka, aynı boyutta motifler istenen uygulamalarda da kolaylık sağlamaktadır. Murakka uygulamasında önceden renklendirilmiş kâğıtlar da kullanılabilir.

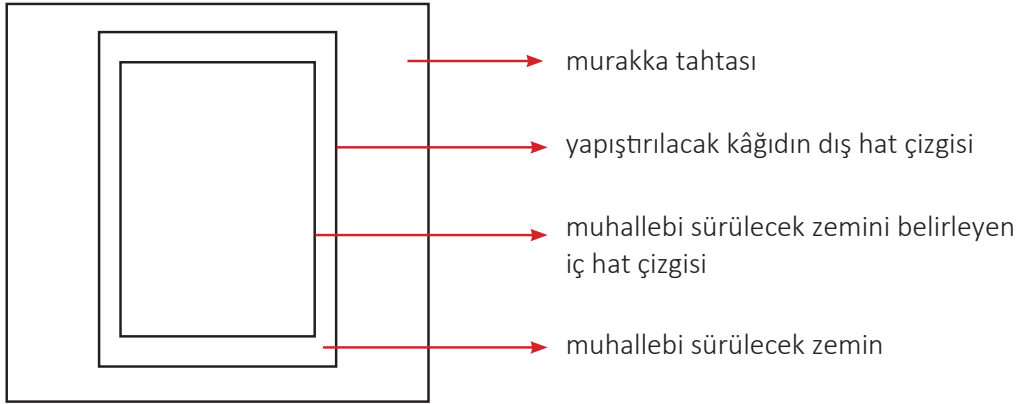
Murakka, muhallebi kullanılarak kâğıtların üst üste, suyoluna uygun olarak dört ya da daha fazla kat yapıştırılması ile elde edilir.

Kurutulan katlı kâğıtlara desen aktarma işlemi, yalın kat desen çizme işleminde olduğu gibi yapılmaktadır. Aydinger kâğıdına hazırlanan motif çizimi, murakka üzerine ara boşlukları çok az olacak şekilde yerleştirilmelidir. Elde edilen murakkanın en verimli şekilde kullanılması gerekmektedir. Simetrik bir desen oyulacak ise dikkatli bir oyma ile aynı anda erkek ve dişi oymalar elde edilebilmektedir. Desen aktarma işlemi yapılan katlı kâğıdın oyma işlemi diğer yöntemlere oranla biraz güç olacaktır. Yapıştırıcının etkisi ve katların çok olması nedeniyle murakkanın kesimi güçleşeceği için makas kullanılamaz, oyma işlemi kretuar ile yapılmalıdır.

Oyma işlemi biten motifler soğuk suyun içine bırakılır. Kısa bir süre sonra yapıştırıcı suyun etkisiyle çözüleceğinden oymanın katları birbirinden ayrılacaktır. Katların arasına suyun girmesini kolaylaştırmak için motiflere parmakla dokunulabilir. Katları ayrılan motifler, bir cımbızla tutularak sudan çıkarılır, sert bir zemin üzerine alınır ve kurumaya bırakılır. Motifler belirli aralıklarla çevrilip, yeri değiştirilerek hızlı kuruması sağlanır. Motiflerin kesilen yerlerinde pürüzler varsa kuruduktan sonra bunlar makas yardımıyla düzeltilmelidir. Düzeltme işlemi biten motiflerin baskı defterinde birkaç gün bekletilmesi gerekmektedir.

1.4.1. Dört veya Daha Fazla Kat Renkli Kâğıdı Muhallebi ile Yapıştırma

Oyulacak kâğıtlar kesim öncesi sonradan kolay ayrılmalarını sağlayacak bir yapıştırıcıyla tek kâğıt hâline getirilmelidir. Böylece birbiriyle aynı motifler oluşturulacak ve kompozisyonda aynı motiflerin kullanıldığı çalışmaların oymaları daha hızlı yapılabilecektir.

Şekil 1.2: Yapışacak kağıtların yerleştirilmesi

Kâğıtta geçici yapıştırma işlemi, suda çözülme özelliğine sahip doğal malzemelerle mümkün olmaktadır. Bu doğal malzeme ise mutfaklarda kullanılan nişasta ve su karışımının pişirilmesi ile oluşan muhallebidir. Yapıştırıcı hazırlanırken dikkat edilmesi gereken en önemli konu muhallebinin koyu kıvamlı olmamasıdır.

Oyma işleminde genellikle renklendirilmiş kâğıtlar kullanılmaktadır. Üst üste yapışacak kâğıtlar istenilen renklerde olabilir, renklerin sırası ya da ton farkı gibi kıstaslar yoktur.

10. UYGULAMA

⌚ Süre: 4 ders saati

Dört veya Daha Fazla Kat Renkli Kâğıdı Muhallebi ile Üst Üste Yapıştırma

Amaç

İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili tedbirleri alarak dört veya daha fazla kat renkli kâğıt ile murakka hazırlamak.

Kullanılacak Araç Gereçler

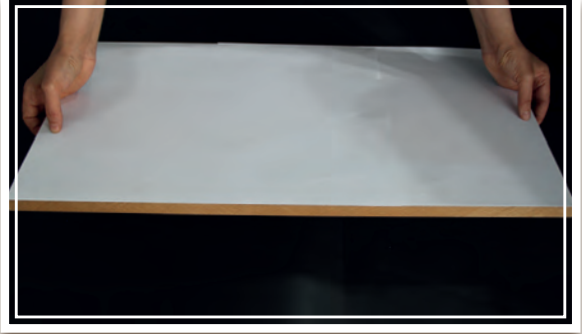
- Hazırlanmış muhallebi
- Renkli oyma kâğıtları
- Kaba kâğıt (kraft)
- Murakka tablası
- Ucu küt orta kalınlıkta fırça
- Cetvel
- Mektup açacağı ya da benzer bir alet

Uygulama için Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Verilen murakka hazırlama konusu okunmalıdır.
- Hazırlanan muhallebinin çok koyu olmamasına dikkat edilmelidir.
- Muhallebi, uygulamadan önce pişirilip soğutulmuş olmalıdır.
- Eksik malzeme ile yapılan çalışmadan beklenen başarı yakalanamaz. Bu nedenle çalışma öncesi tüm malzemelerin hazırlanmış olup olmadığı kontrol edilmelidir. Unutulan ya da ulaşılamamış bir malzeme varsa sınıf içi paylaşım ile dersin devamı sağlanmalıdır.
- Murakka hazırlama işleminde yardımlaşma unutulmamalıdır.
- Murakka hazırlama işleminde hızlı olunması gerektiği unutulmamalıdır.

İşlem Basamakları

1. İş önlüğünüzü giyiniz.
2. Gerekli malzemeleri çalışma masasına yerleştiriniz.
3. Murakka tablasını çalışma masasına, size yakın olacak şekilde yerleştiriniz (Görsel 1.72).

Görsel 1.72: Murakka yapıştırma tablası

4. Murakka tablasının ortasına kâğıdınızın, kâğıt kare veya dikdörtgen olabilir, tam ölçülerinde çizgi çizin (Görsel 1.73).

Görsel 1.73: Cetvelle çizme

5. Kâğıt ölçüsünde hazırlanan çizginin 1 cm içine tekrar bir çizgi çizin.
6. 1 cm enindeki boşluğun içine fırça ile muhallebi sürünüz (Görsel 1.74).

Görsel 1.74: İki çizgi arasına muhallebi sürme

7. Kâğıdı dış çizgilerin üzerine, dışarı taşırmandan yerleştiriniz (Görsel 1.75).

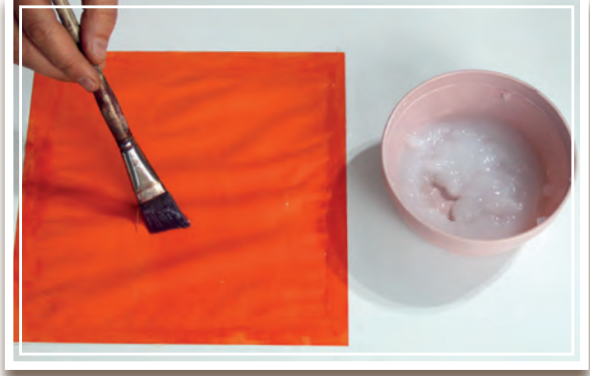
Görsel 1.75: Renkli kâğıdı yapıştırma

8. Yerleştirilen kâğıdın üzerine kaba kâğıt koyarak yapıştırma işlemini yapınız (Görsel 1.76).

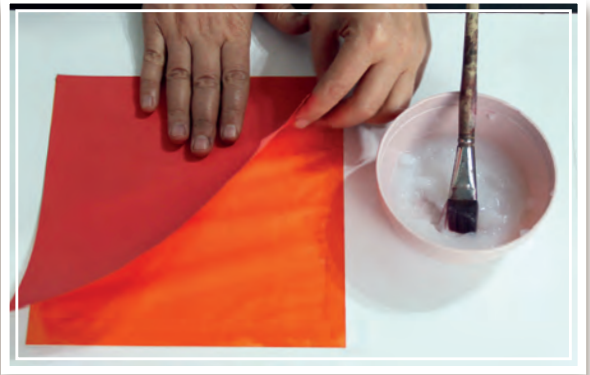

Görsel 1.76: Kaba kâğıtla yapıştırma

9. Tüm yüzeyi kaplayacak şekilde zemindeki kâğıda muhallebi sürünüz ve kaba kâğıtla yapıştırma işlemini yapınız (Görsel 1.77, 1.78).

Görsel 1.77: Murakka hazırlama

Görsel 1.78: Murakka hazırlama, ikinci kâğıdı yapıştırma

10. Bir sonraki yapıştırma işleminden önce yapışan kâğıdın tamamen kurumuş olduğundan emin olunuz.

11. Aynı işlemi murakka altı, yedi kat olacak şekilde tekrarlayınız (Görsel 1.79).

Görsel 1.79: Kağıtları üst üste yapıştırma

12. Hazırlanan murakkayı serin bir yerde kurumaya bırakınız.

13. Kuruyan murakkayı tablanın üzerinden almak için yapışan kısımlarını mektup açacağı ya da benzer bir kesici alet yardımı ile kaldırmaz, murakkayı yıpratmadan tabladan alınız (Görsel 1.80).

Görsel 1.80: Murakkayı yapıştığı yerden alma

14. Murakkanızı baskı altında birkaç gün bekletiniz.

SIRA SİZDE

Verilen seçeneklerden birine X işareti koyunuz.		Evet	Hayır
Murakka yaparak kâğıt kalınlaştırma konusunu anladım.			
Muhallebi ile kâğıtları tekniğe uygun yapıştırabiliyorum.			
Kuruyan murakkayı tabla üzerinden parçalamadan çıkarabiliyorum.			

1.4.2. Murakkaya Motif Çizimi

Aydıngere hazırlanan motif veya desenlerin kontrolleri yapılır. Çizim sırasında desen kâğıdının kayması gerekir. Bu nedenle desen, masaya yerleştirilen murakkanın üzerine, çizilen yüzü murakkaya bakanak şekilde bantla köşelerinden tutturulur. Motif, tırnaklama usulü ile murakkaya aktarılır. Simetrik desenlerde de aynı yol takip edilerek desen aktarma işlemi yapılır.

11. UYGULAMA

⌚ Süre: 4 ders saati

Murakkaya Motif Çizimi

Amaç

İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili tedbirleri alarak dört veya daha fazla kat renkli kâğıda motif çizmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

- Aydıngere hazırlanmış motif veya desen
- Kurşun kalem
- Silgi
- Bant
- Hazırlanmış murakka
- Mühre

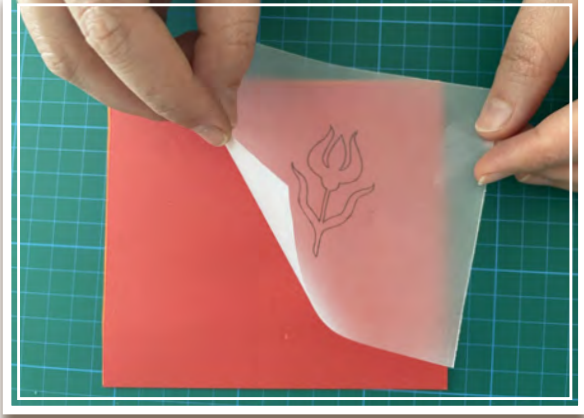
Uygulama için Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Murakka hazırlama konusu okunmalıdır.
- Verilen motif örneği aydıngere hazırlanmalıdır.
- Çizim sırasında aydingerin murakka üzerinde kaymamasına özen gösterilmelidir.
- Yardımlaşmak ve düzenli çalışmak başarıyı arttıracaktır.

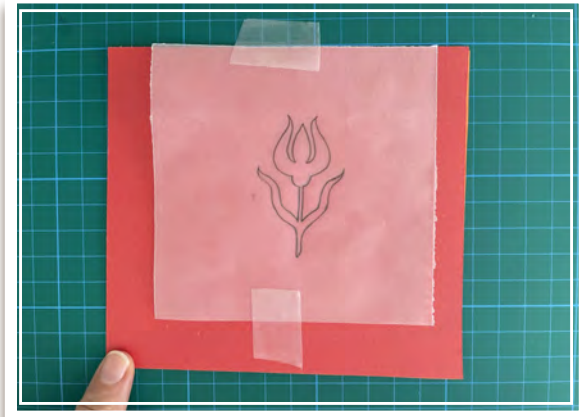
İşlem Basamakları

1. İş önlüğünüzü giyiniz.
2. Gerekli malzemeleri çalışma masasına yerleştiriniz.

3. Deseni, çizilen yüzü murakkaya gelecek ve murakkadan en fazla oyma çıkarılacak şekilde, ziyan etmeden yerleştiriniz (Görsel 1.81, 1.82).

Görsel 1.81: Murakka üzerine desen aktarma

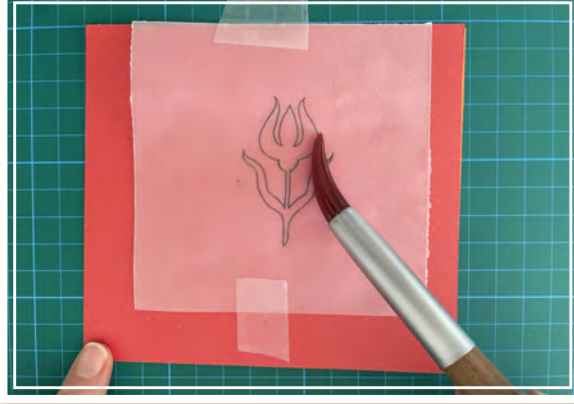

Görsel 1.82: Murakka üzerine desen yerleştirme

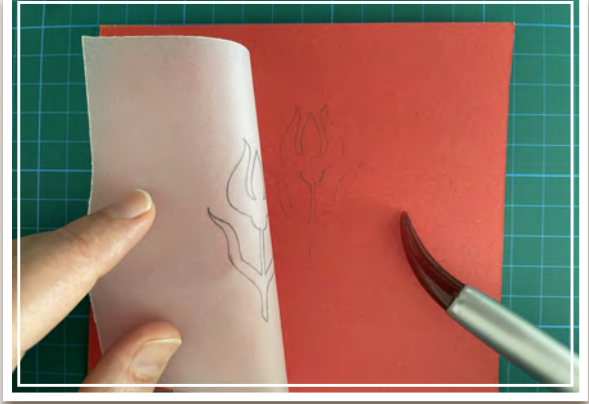

4. Murakkayı köşelerinden aydingerle masaya sabitleyiniz (Görsel 1.83).

Görsel 1.83: Desen aktarma

5. Deseni tırnaklama yöntemiyle aktarınız (Görsel 1.84).

Görsel 1.84: Aktarılmış desen

SIRA SİZDE

Verilen seçeneklerden birine X işareti koyunuz.	Evet	Hayır
Verilen seçeneklerden birine x işareti koyunuz.		
Hazırladığım oyma motifinin dış hattını murakka üzerine işaretleyebiliyorum.		
Hazırladığım motifi murakka üzerine aktarabiliyorum.		

1.4.3. Murakkaya Çizilmiş Motifin Kesimi

Çizim işlemi biten motiflerin bulunduğu katlı kâğıtlar (murakka), kalın olması ve yapıştırıcının kâğıdı sertleştirmesi nedeniyle zor kesilmektedir. Kesim için sadece kretuar kullanılmalıdır. Kullanılan kretuarın ağız kısmı düzgün ve keskin olmalıdır. Böylece motifin dış hatları pürüzsüz ve net olacaktır.

DİKKAT

Çalışılan masa çok yüksek olmamalı ve her iki kol masanın üzerinde çalışılmalıdır. Sandalyeye tam yerleşilerek oturulmalı ve beden dik pozisyonda olmalıdır. Çalışma yapılan mekânın iyi aydınlatılmış olması gerekmektedir.

12. UYGULAMA

⌚ Süre: 4 ders saati

Murakka Üzerine Çizilmiş Motifin Kesimi

Amaç

İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili tedbirleri alarak dört veya daha fazla kat renkli kâğıda çizilen motifi kesmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

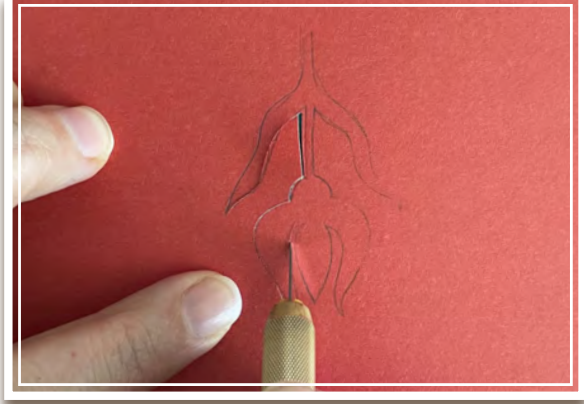
- Hazırlanmış murakka
- Kretuar
- Motif saklama kutusu
- Mat
- Cımbız

Uygulama için Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Murakka üzerine çizilen motif konusu okunmalıdır.
- Kesim işlemi sırasında sakın hareket edilmelidir.
- Hatalı kesim yapıldığında kesim tekrarlanmalıdır.
- El becerisi gelişinceye kadar kesme işlemi tekrar edilmelidir.
- Yardımlaşmak ve düzenli çalışmak başarıyı artıracaktır.

İşlem Basamakları

1. İş önlüğünüzü giyiniz.
2. Gerekli malzemeleri çalışma masasına yerleştiriniz.
3. Motifinizi ağız keskin bir kretuar ile kesiniz (Görsel 1.85).

Görsel 1.85: Desen kesim işlemi

4. Motifin kesim işlemi bittiğinde kenar kısımlarda pürüzler varsa düzeltiniz (Görsel 1.86).

Görsel 1.86: Desen kenarlarının düzeltilmesi

5. Kesim işlemi biten deseni defter arasında bekletiniz.

SIRA SİZDE

Verilen seçeneklerden birine X işareti koyunuz.	Evet	Hayır
Kat kat yapıştırılmış murakkanın kesim işleminin daha fazla güç istediğini fark ettim.		
Murakka kesiminde sadece kretuar kullanabileceğimi anladım.		
Motifimin kesim işlemini yaptım.		

1.4.4. Suda Ayırıştırma

Suda ayırıştırma; motiflerin katları arasındaki yapıştırıcıları çözmek, motifleri birbirinden ayırmak ve temizlemek amacıyla yapılır.

Kesilen motifler, bir kaba konulan soğuk ve temiz suyun içine bırakılır. Motifler işaret parmağı ve başparmakla tutularak suda banyo yaptırılır, bu sayede kâğıtların ayrılmaları kolaylaşacaktır. Katlarından tamamen ayrılan motifler cımbızla tutularak kuru bir yere alınır, belirli aralıklarla çevrilerek kuruması sağlanır. Kurutma işlemi serin ve güneşsiz bir yerde yapılmalıdır. Kuruyan motifler baskı altında, defter arasına yerleştirilerek birkaç gün bekletilir.

13. UYGULAMA

⌚ Süre: 4 ders saati

Suda Ayrıştırma

Amaç

İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili tedbirleri alarak suda ayrıştırma yapmak.

Kullanılacak Araç Gereçler

- Küçük bir leğen
- Temiz su
- Cımbız
- Kesilmiş motifler
- Baskı defteri

Uygulama için Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Suda ayrıştırma konusu okunmalıdır.
- Suya bırakılan motiflerin yıpranmaması için sert hareketler yapılmamalıdır.
- Motif sayısı fazla ise motifler aynı anda suya bırakılmamalı, yerleştirilen ilk motif alındıktan sonra sırayla diğerleri için de aynı işlem tekrarlanmalıdır.

İşlem Basamakları

1. İş önlüğünüzü giyiniz.
2. Gerekli malzemeleri çalışma masasına yerleştiriniz (Görsel 1.87).

Görsel 1.87: Kat ayırma işlemi

3. Yüksek kenarlı bir kaba su koyunuz ve içine deseninizi yerleştiriniz (Görsel 1.88).

Görsel 1.88: Deseni suda bekletme

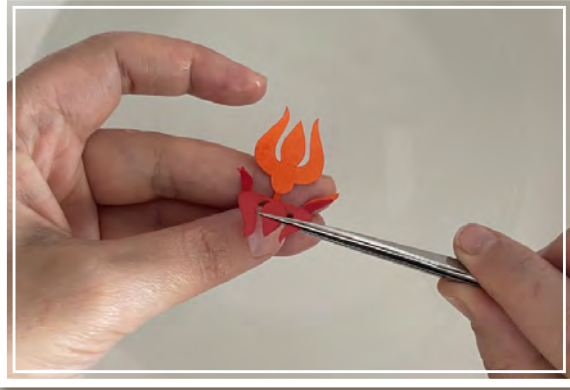

4. Deseni baş ve işaret parmağınızla tutarak suda hafifçe hareket ettiniz (Görsel 1.89).

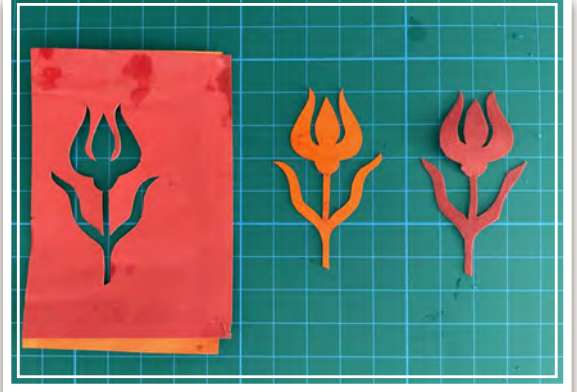
Görsel 1.89: Desen katlarını ayırma işlemi

5. Katlarından ayrılan deseni cımbızla tutarak masanın üzerinde kuru bir yerde tek tek kurumaya bırakınız (Görsel 1.90).

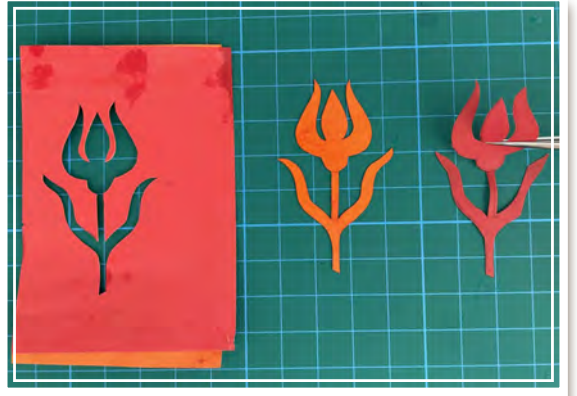

Görsel 1.90: Desen katlarının ayrılması işlemi

6. Bir süre sonra desenin yönlerini değiştiriniz (Görsel 1.91, 1.92)

Görsel 1.91: Kat kat oyulmuş desenin kurutulması

Görsel 1.92: Kat kat oyulmuş desenin kurutulması

7. Kuruyan deseni baskı altında, defter arasında birkaç gün bekletiniz (Görsel 1.93).

Görsel 1.93: Kurutulmuş deseni defter arasında bekletme

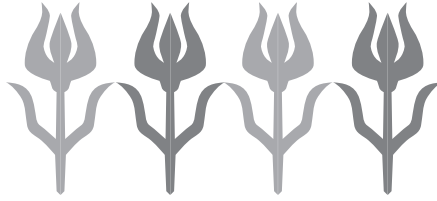

SIRA SİZDE

Verilen seçeneklerden birine X işareti koyunuz.	Evet	Hayır
Murakkadan oyduğum desenimi su dolu kaba koyup bekledim.		
Desenin üzerindeki yapıştırıcıların çıkması için parmaklarımla çok yumuşak şekilde desene dokundum.		
Yapıştırıcı ile birbirine yapışan desenleri ayırdım ve cımbızla sudan çıkardım.		
Desenleri serin bir yerde kurumaya bıraktım, belli aralıklarla altını üstüne çevirdim.		

1.4.5. Ayrılan Motiflerin Yapıştırılması

Hazırlanan motiflerin paspartu ya da kalınlaştırılmış zemin üzerine yerleştirilerek kompozisyon oluşturulması işlemine **motif yapıştırma** adı verilir. Bu işlem, motif veya desenlerin kullanılacağı zemin üzerine yerleştirilip sabitlenmesi anlamına gelmektedir. Yeni öğrenen kişilerin çalışacağı kompozisyonu aydınlatmaya veya eskiz kâğıdına önceden tasarlaması, zemin üzerine yapıştırma işlemi sırasında yardımcı olabilir.

Zemin üzerine motifin yerleşeceği alan tırnak izi ile hafifçe belirlenir. Motifin yapışacağı yere muhallebi sürülür. Motif yapıştırıcı üzerine yerleştirilir ve kaba kâğıtla yapıştırma işlemi yapılır. Bu sırada yapıştırıcının fazla kısımları da kaba kâğıtla alınmış olur.

Kompozisyonda bulunan tüm parçalar yapıştıktan sonra çalışma, ağır bir kitap veya mermer ile baskı altına alınarak kurutulur.

14. UYGULAMA

⌚ Süre: 4 ders saati

Ayrılan Motifleri Yapıştırma

AMAÇ

İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili tedbirleri alarak ayrılan motifleri yapıştırmak.

Kullanılacak Araç Gereçler

- Kalınlaştırılmış kâğıt zemin ya da paspartu
- Muhallebi
- Ucu yassı fırça
- Oyulmuş motif
- Kaba kâğıt

Uygulama için Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Kitapta verilen yapıştırma konusu okunmalıdır.
- Çalışmaya başlamadan önce muhallebi hazırlanmalıdır.
- Uygulama sırasında yanlışlıkla veya kaza sonucu hatalı çalışmalar olabilir. En iyi çalışmayı yapabilmek için tekrar etmek gereklidir.
- Uygulama sırasında motife muhallebi sürülmeyeceği unutulmamalıdır.
- Yapıştırma işleminin hızlı ve seri yapılması gerektiği unutulmamalıdır.
- Eksik malzemelerin uygulama sırasında öğrenmeye engel olacağı unutulmamalıdır.

İşlem Basamakları

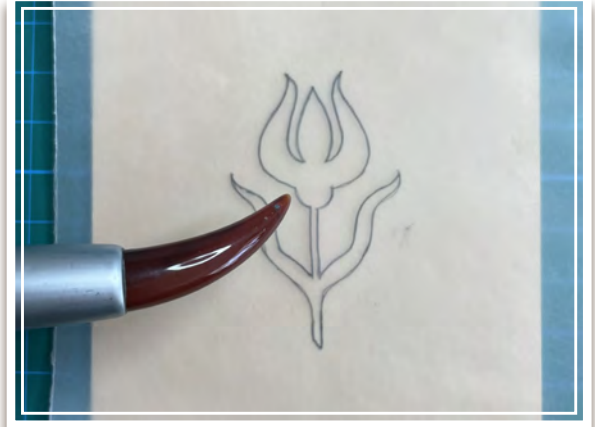
1. İş önlüğünüzü giyiniz.
2. Gerekli malzemeleri çalışma masasına yerleştiriniz.
3. Zemin olarak kullanılacak paspartuyu veya

kalın kâğıdı masaya sabitleyiniz (Görsel 1.94).

Görsel 1.94: Paspartu hazırlama

4. Zemin üzerine, tırnakla, hazırladığınız oyunmanın dış hatları boyutunda hafif işaretler koyunuz (Görsel 1.95, 1.96).

Görsel 1.95: İşaret koyma

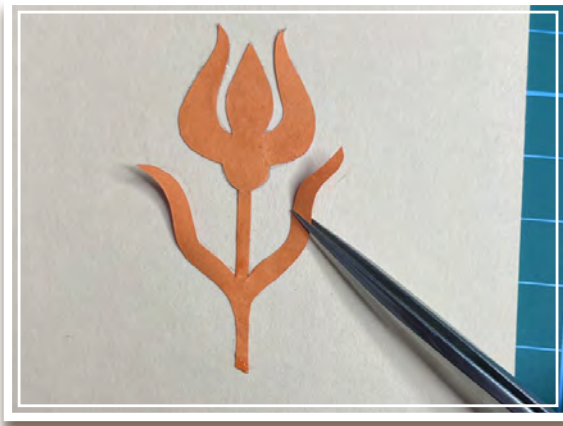
Görsel 1.96: İşaret koyma

5. İşaretlenen kısımların içine muhallebi sürünüz (Görsel 1.97).

Görsel 1.97: Desenin yapışacağı yere muhallebi sürme

6. Motifinizi muhallebinin üstüne yerleştiriniz (Görsel 1.98).

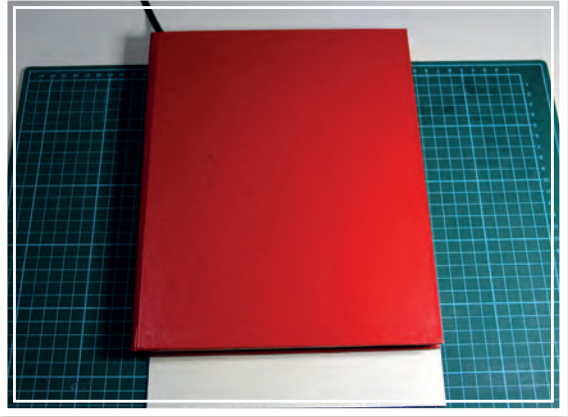
Görsel 1.98: Muhallebi sürülen yere desen yerleştirme

7. Motifin üzerine kaba kâğıt koyarak yapıştırma işlemini yapınız (Görsel 1.99).

Görsel 1.99: Fazla muhallebinin alınması ve desenin zemine yapıştırılması

8. Yapıştırma işlemi biten çalışmanızı mermer ya da kalın bir kitap altına yerleştiriniz (Görsel 1.100, 1.101).

Görsel 1.100: Oyulmuş deseni ağır kitap altında bekletme

Görsel 1.101: Murakka oyulan desenin yapıştırılmış hâli

SIRA SİZDE

Verilen seçeneklerden birine X işareti koyunuz.		Evet	Hayır
Murakkadan oyulan ve suda ayrılan motiflerin zemine yapıştırılması konusunu anladım.			
Zeminde motifin yapışacağı alanı işaretledim.			
İşaretin içine muhallebi sürdüm.			
Motifi işaretli ve muhallebi sürülen yerin üzerine yerleştirdim.			
Kaba kâğıtla tamponlama yaparak motifi yapıştırdım ve muhallebinin fazlasını aldım.			
Motifin serin bir yerde kurumasını sağladım.			

KĀTĪ' SANATINDA KULLANILABİLECEK BAZI MOTİF VE DESEN ÖRNEKLERİ

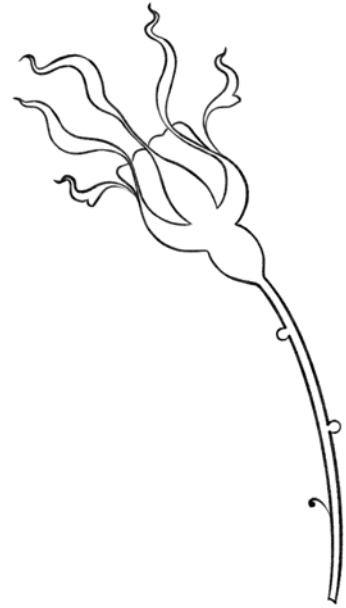

Şekil 1.3: Emine Geçtan'a ait kâṭī sanatında kullanılabilecek motif örnekleri

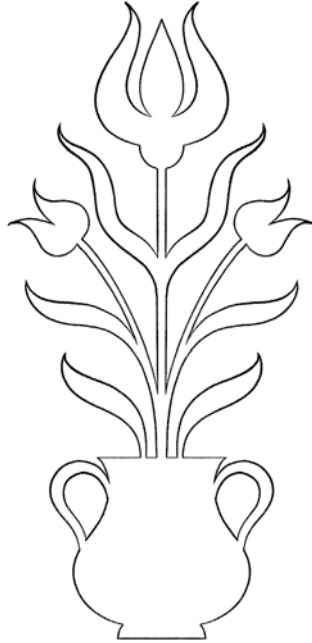
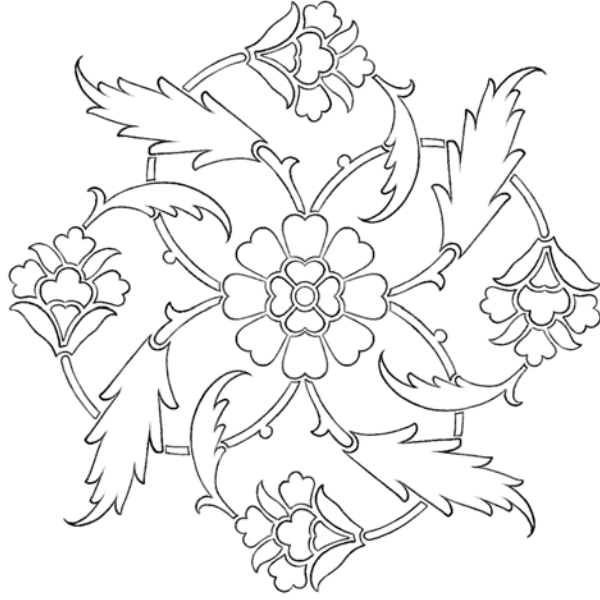

KĀTĪ' SANATINDA KULLANILABİLECEK BAZI MOTİF VE DESEN ÖRNEKLERİ

Şekil 1.4: Emine Geçtan'a ait kâti' sanatında kullanılabilir motif örnekleri

KĀTĪ' SANATINDA KULLANILABİLECEK BAZI MOTİF VE DESEN ÖRNEKLERİ

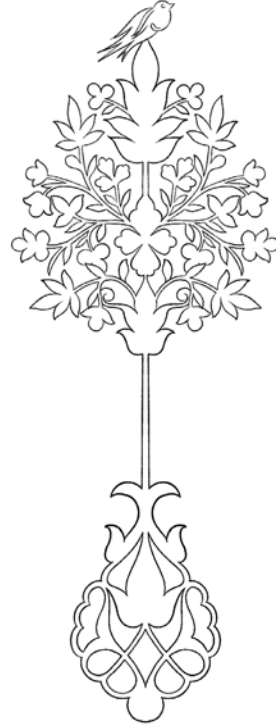

Şekil 1.5: Emine Geçtan'ın çizimiyle kâṭī' sanatında kullanılabilecek dişi kalıp ve simetrik oyma motif örnekleri

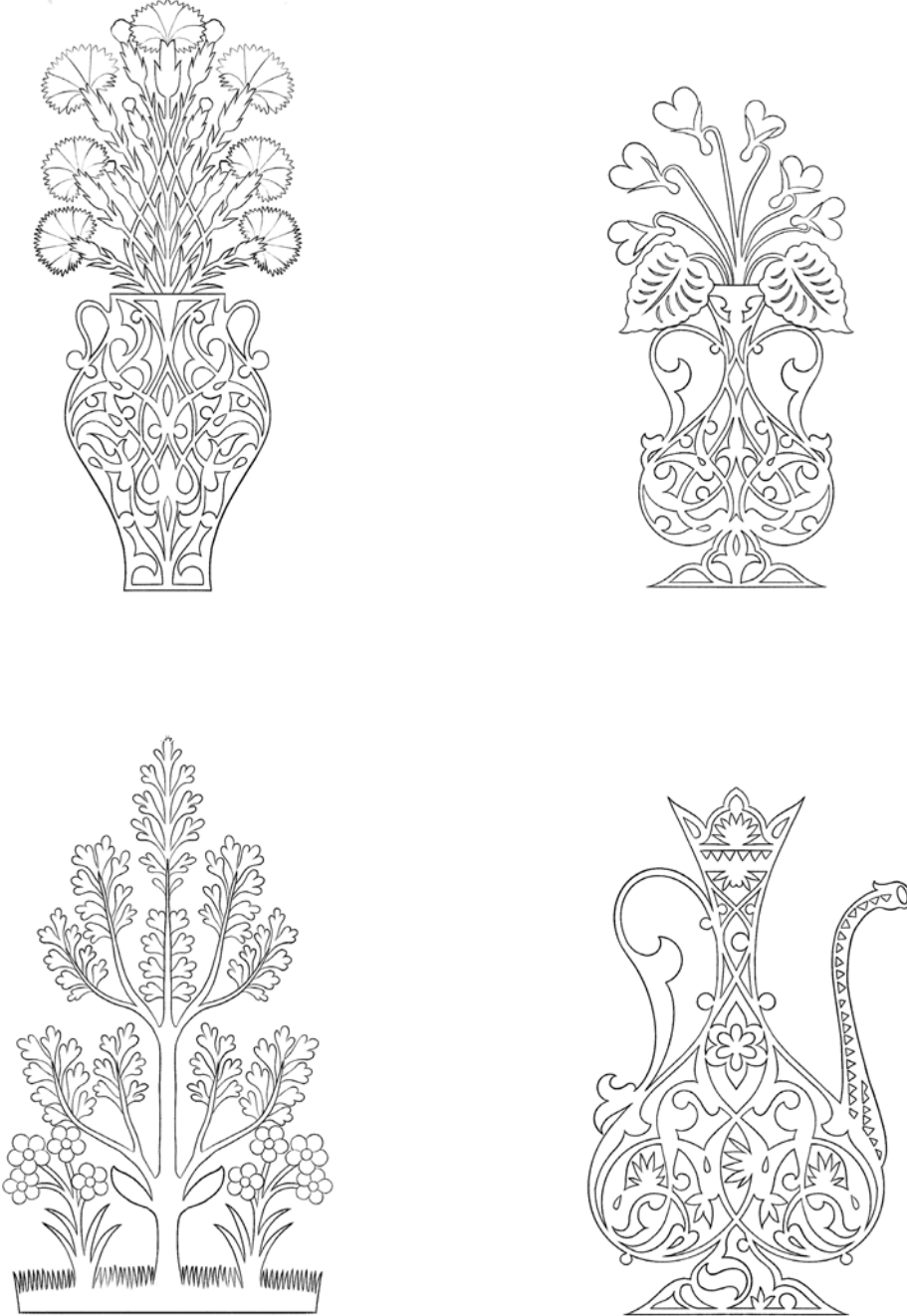

KATI' SANATI ÖRNEK ÇİZİMLERİ

Şekil 1.6: Emine Geçtan'ın çizimiyle XV-XVII. yüzyıl sanatı desen örnekleri

KĀTĪ' SANATI ÖRNEK ÇİZİMLERİ

Şekil 1.7: Emine Geçtan'ın çizimiyle XV-XVII. yüzyıl sanatı desen örnekleri

1. ÖĞRENME BİRİMİ

ÖLÇME ve DEĞERLENDİRME

A) Aşağıdaki cümlelerde verilen bilgileri doğru-yanlış açısından değerlendiriniz. Doğru olanların başına (D), yanlış olanlara (Y) yazınız.

- () Kâti' sanatı, kitap ve benzeri yazılı belgelerin süslenmesi amacıyla başlamış ve gelişmiştir.
- () Kâti' sanatında oyulan desenin zemine yerleştirilmesi için arkasına yapıştırıcı sürülmelidir.
- () Zamk ve tutkal gibi yapıştırıcılar kullanılırsa motifler kâğıt üzerine rahat yapıştırılır.
- () Oyma sırasında kopan desenin yapıştırılarak çalışmaya devam edilmesi gerekmektedir.
- () Katlı kâğıtlardan kesilen motifleri yapıştırmada suda çözülme özelliğinden dolayı muhallebi kullanılır.
- () Tüm oyma işlemlerinde kesim işlemi biten desenlerin ağırlık altında bekletilmesi gerekmektedir.
- () Kâti' sanatında çizim için sabırlı olunmalı, çok çizim yapılmalıdır.

B) Aşağıda boş bırakılan yerleri, uygun ifadelerle doldurunuz.

8. İnce kâğıt oymacılığı olarak da bilinen geleneksel Türk sanatı sanattır.
9. Geleneksel kâti' desenleri hazırlanırken genellikle esinlenilir.
10. Kâti' sanatında kesme işlemi için veya adı verilen bir keski kullanılmaktaydı.
11. su yoluna uygun olarak dört ya da daha fazla kâğıdın muhallebiyle yapıştırılması ile elde edilir.
12. Tek kat kesilen motiflerin yine tek kat olarak zemine yapıştırıldığı tekniğe denir.
13. Zemin üzerinde desenin yerleştirileceği hatların çok belirgin olmayan yöntemi ile işaretlenmesi gerekmektedir.

C) Aşağıdaki soruları okuyarak cevaplayınız.

14. Aşağıdakilerden hangisi kâti' sanatında yapıştırma esnasında dikkat edilecek unsurlardan değildir?

- A) Zemin üzerine desenin yapışacağı yer işaretlenmelidir.
- B) Muhallebi küt uçlu bir fırça yardımı ile sürülmelidir.
- C) Hazırlanmış muhallebi ince bir tabaka hâlinde sürülmelidir.
- D) Yapıştırıcı sürülen yere motifler hızlı bir şekilde yapıştırılmalıdır.
- E) Sıcak ortamda kurutulularak yapıştırma işlemi hızlandırılmalıdır.

15. Aşağıdakilerden hangisi kâti' sanatında deri yerine kâğıt kullanımını artıran etmenlerden biri değildir?

- A) Ekonomik olması
- B) Kolay şekillenmesi
- C) Kâğıt üretiminin artması
- D) Daha uzun süre dayanması
- E) Kısa zamanda hazırlanması

16. Kâti' sanatında;

- Kesilen yerler pürüzsüz ve kırıksız olmalıdır.
- Motif hiçbir ayrıntısı koparılmadan kesilmelidir.
- Bir defada erkek ve dişi olmak üzere iki ayrı uygulama elde edilir.
- Kâti'da düzgün kesme işleminin sonucu etkilediği unutulmamalıdır.
- Oyulan desenin muntazam muhafaza edilmesi önemlidir.

uyarıları aşağıdaki tekniklerden hangisinin uygulanmasında gereklidir?

- A) Motif oyma
- B) Kat kat oyma
- C) Fantezi oyma
- D) Simetrik oyma
- E) Yalın kat oyma

17. Yalın kat oyma işleminde yapılması gerekenler aşağıdakilerden hangisinde doğru sıralama ile verilmiştir?

- A) Motif aydıngere çizilir, motif oyulacak kâğıda geçirilir, düzeltme işlemi yapılır, kenar kısımlarındaki pürüzlü kısımlar düzeltilir ve yapıştırma işlemi yapılır.
- B) Motif aydıngere çizilir, düzeltme işlemi yapılır, motif oyulacak kâğıda geçirilir, düzeltme işlemi yapılır, oyma işlemi yapılır, kenar kısımlarındaki pürüzlü kısımlar düzeltilir ve zemin üzerine yapıştırma işlemi yapılır.
- C) Motif aydıngere çizilir, düzeltme işlemi yapılır, kenar kısımlarındaki pürüzlü kısımlar düzeltilir, motif oyulacak kâğıda geçirilir ve yapıştırma işlemi yapılır.
- D) Motif aydıngere çizilir, motif oyulacak kâğıda geçirilir, zemin üzerine yapıştırma işlemi yapılır ve oyma işlemi yapılır.
- E) Motif aydıngere çizilir, düzeltme işlemi yapılır, motif zemin üzerine yapıştırılır ve motif oyulacak kâğıda geçirilir.

18. Aşağıdakilerden hangisi klâsik üslupta kat kat yapıştırılan kâğıtlarla uygulama yapmanın amaçlarından biri **değildir**?

- A) Kâğıdı sertleştirmek.
- B) Farklı renkleri eklemek.
- C) Zaman ve emek kaybını önlemek.
- D) Uygulamalarda kolaylık sağlamak.
- E) Aynı motiften birden fazla elde etmek.

19. Aşağıda verilen görsellerden hangisi ya da hangileri dişi oyma şeklinde hazırlanmıştır?

1

2

3

- A) Yalnız 1
- B) Yalnız 2
- C) 1 ve 2
- D) 1 ve 3
- E) 1, 2 ve 3

Ç) Aşağıdaki sorunun cevabını yazınız.

Geçmişte ve günümüzde kâğıt sanatının kullanıldığı alanları yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ÖĞRENME BİRİMİ

DİŞİ OYMA KALIPLARLA SAYFA SÜSLEMELERİ

KONULAR

2.1. YAZMA ESERLERDEKİ DİŞİ OYMA KALIPLAR

2.2. DİŞİ OYMA KALIPLARLA SAYFA SÜSLEMELERİ

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

- Dişî Oyma Kalıplar
- Dişî Oyma Kalıplarla Klasik Üslupta Sayfa Süslemeleri

ANAHTAR KAVRAMLAR

- hat
- kûfî
- sanatkâr
- yazma eser

2.1. YAZMA ESERLERDEKİ DİŞİ OYMA KALIPLAR

Hazırlık Çalışması

Kalıpla yapıldığı için birbirinin aynısı olan çalışmalarını monotonluktan nasıl kurtarırsınız? Düşüncelerinizi paylaşınız.

Kât' sanatı oyma tekniğiyle oluşturulan dişî oymalar, daha sonra süslemelerde kalıp olarak kullanılmaktadır. Bu teknikte, dişî oyma kalıplarının boş kısımlarından püskürtme yöntemiyle veya fırçayla zemine boya uygulaması yapılmaktadır. İlk dişî oyma kalıplar, ince ceylan veya deve derisi kullanılarak yapılmıştır. Bugün örnekleri bulunmayan oyma kalıplar, bu konuda yazılmış kaynaklarda görölmektedir.

Süleymaniye Kütüphanesinde bulunan, tamamını oyma olarak hazırlanmış bir "Kasîde-i Bürde" nüshası, geleneksel Türk sanatındaki ilk kât' örneği ve dişî kalıpla çalışılmış en iyi eser kabul edilebilir (Görsel 2.1). İmam Muhammed Bûsir'ın (1212-1296) Hz. Peygamber (s.a.v.) için kaleme aldığı, 160 beyitten oluşan bu şiir kitabının birçok nüshası bulunmaktadır. Süleymaniye Kütüphanesindeki nüsha, nesih hat ile kaleme alınmış, tamamını kât' tekniğiyle oyulmuş 94 varaktan oluşmaktadır. Eserin zahriye ve hâtîme sayfaları da dişî oymalar ve oyma kalıp ile yapılan renkli süslemelerle tamamlanmıştır. İri motiflerle hazırlanmış bir şemse, etrafında bordür ve kûfî yazılar bulunmaktadır. Eserin baş kısmında ve ikinci sayfasında dişî oyma tekniğinde hazırlanan renkli sayfalara yer verilmiştir. Böylece dişî oymaların desen aralıklarından alttaki renkli sayfalar görölmektedir. Yazılar, eserin iç sayfalarının tamamında nesih hat ile altı satır olarak düzenlenmiştir.

Görsel 2.1: Dişî oyma zahriye sayfası ve dişî oyma kalıp bezemeleri (Kasîde-i Bürde, Süleymaniye Kütüphanesi)

Dişi oyma kalıplar, XVI. yüzyılda özellikle kitap sayfalarının cetvel dışında kalan kısımlarının süslenmesinde çok sık kullanılmıştır. Tek bir kalıpla birçok süsleme yapmaya imkân tanıyan bu teknik, klâsik süsleme sanatlarına ait desenlerin dişi oyma yapmaya müsait olan çeşitlerinde kullanılmaktadır.

Dişi oyma kalıplarda, aynı desende birbirine benzer motif ve renklerin dönüşümlü olarak kullanıldığı görülmektedir (Görsel 2.2). Bu sayede kompozisyon daha zengin olmakta ve yapımı kolaylaşmaktadır.

Bilgi Kutusu

- Doğadan esinlenerek çiçekleri çok sık kullanan müzehhip Karamemi'ye ait bu tarz örnekleri, geliştirdiği sayfa kenarı süslemelerinin bazılarında oyma kalıplar kullanmıştır. Karamemi'nin bu tarz örneklerine "Muhibbî Dîvânı"nda rastlanmaktadır.
- Özellikle kitap süslemelerinde çok tercih edilen dişi oyma kalıplar, kâti' sanatına kolaylık sağladığı için çok kullanılmış ve dikkat çeken eserlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Prof. Dr. A. Süheyl ÜNVER, bu tarz dişi oyma kalıpları karton veya şeffaf plastik kullanarak hazırlamış ve uygulamalarında bu kalıplarla iyi sonuçlar elde etmiştir.
- Benzeri bir çalışma olan **stencilling** [sitensiling (basmak)] Batı'da yaygın bir kullanım alanına sahiptir.

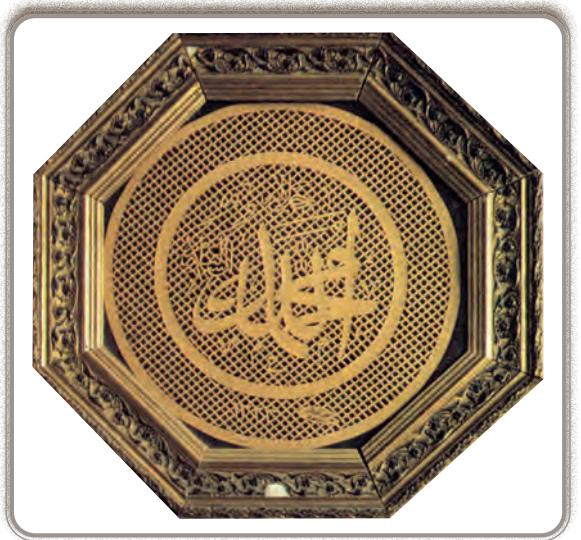

Bilgi Kutusu

Dişi oyma tekniğini kullanarak eserler veren, XIX. yüzyıl sanatkârı Osman RIFKI; oyma levhalarında kare, üçgen ve baklava şeklinde geometrik tarz orijinal zemin desenleri kullanmıştır (Görsel 2.3). Bu tarz zemin oymaları kalıp olarak kullanılmaz.

Görsel 2.2: Dişi oyma sayfa ve altında dişi oyma kalıp bezeme (Kasîde-i Bürde, SK)

Görsel 2.3: Osman Rifkî'ya ait dişi oyma tarzında levha, "Allah (c.c.), Muhammed (s.a.v.)" (Vakıf Hat Eserleri Müzesi)

TIRAŞLA İNCELTİLMİŞ DERİLERDE OYMACILIK

...

Kap içi şemselerinden oyulmuş iki orta şemse ile dörderden oyma sekiz köşenin dikdörtgen bir kap içine yapıştırılmış ilkel hâlini gördük. Bunu oyan genç sanatkâra, “Bunları tek tek mi, yoksa üst üste yapıştırarak mı oyuyorsunuz?” diye sorduk. Zannımızca, sanatının bu yanını açığa vurmak istemeyerek “Üst üste yapıştırılırsa oyulamaz, tek tek oyдум.” dedi. Nezaketen kendisini yalamadık, kabul etmiş gibi göründük. Fakat her tarafını birer birer inceledik. Birisinin bir köşesinde, oyulurken yapılan ufak bir hata gözümüze ilişti. Gözden kaçabilen bir ufak hata her dört köşede aynı yerde ve aynı şekilde yer almıştı. O zaman anladık; ince kâğıt gibi bir hâle getirilmiş deriler kolaylıkla çiriş gibi bir tutkallı madde ile üst üste yapıştırılmıştır ve oyma sırasında yapılan bir hata her kat deride ortaya çıkmıştır. Sonra bu oyulan parça suya atılarak burada bir süre bırakılmak suretiyle zamkından ayrılmış ve daha sonra da birbirlerinden ayrılan parçalar kurutulup pürüzleri düzeltilerek kap içerisinde işaretlenen yerlere yapıştırılmıştır. Esasen bunlar ya ince bir kartona veya kalınca bir kâğıda yapıştırılmazsa dolayısıyla oyulmak için dayanılır bir yeri olmazsa inceldiği için yumuşayan parça oyulamaz. Bunu merak ederek bu satırları okuyanların bu hususa dikkat etmeleri başarılı olabilmeleri için şarttır.

Bu vesile ile şunu ortaya koymak isteriz. Bir sanatkâr yaptıklarının özelliklerini gizli bırakmakla, rastgele bunu bildirmekten çekinmekle az bildiği kanısını uyandırdığının farkında olmaz. Çok bilen ve sayılamayacak derecede kolaylıkla sanatlarını ileriye götüren sanatkârların daha olgunlaştıkça bu huylarından vazgeçebilecekleri ümit edilebilir. Sanatkâr böyle davranmazsa sanatında kısır kalır ve sakladığı oranda ilerleyemez.

Üstadımız ressam Üsküdarlı Ali Rıza Bey “İlim verildikçe artar.” derdi. Bu, bir üstad kişiden faydalanmak için onun her sahada olgun ve dolgun bilgi sahibi olmasının, sanatında çok ilerleyebileceği kanaatini kuvvetlendirmektedir.

Ustaların çoğu, sanatının “püf noktasını” çoğu kere yalnızken yapar. Ustalarının nasıl çalıştığını görmüş öğrencilerin birçok noktalarda başarılı olmamalarının nedenlerinden birisi de budur. Amma nede olsa öğrenci bütün dikkatini kullanarak bazı noksanlıklarını giderebilir. Bazı ustalara bu noktadan hak vermekte gerekir. Zira bu ustaların öğrencileri tarafından zedelendikleri oldukça çok görülebilir. Nitekim, bundan 2500 yıl önce Antik devirde Niksarlı Aristo bunu kompleksinde haklı olarak açıklamıştır.

...

A. Süheyl Ünver, Gülbün Mesera, Türk İnce Oyma Sanatı. (Düzenlenmiştir.)

2.1.1. Yazma Eserlerdeki Dişi Oyma Kalıplarla Yapılan Sayfa Süsleme Teknikleri

Yazma eserlerde kalıplı çalışmalar üç farklı teknikle hazırlanır.

1.

Fırça veya Tampon ile Boya Uygulaması

Hazırlanan kalıpların açık olan kısımlarından, ucu küt bir fırça veya içi boşaltılmış kısımların genişliğinde hazırlanmış tamponlar ile boyaların uygulanmasıdır. Fırça veya tamponun üzerindeki fazla boya bir kâğıt yardımı ile alınmalıdır. Fazla boyalar alınmazsa boya zeminin dışına taşarak desenin bozulmasına neden olacaktır. Fazla boya alındıktan sonra fırça veya tamponla boyama işlemi yapılır. Boyama işlemi biten kalıp zemin üzerinden dikkatli bir şekilde kaldırılır, boyanın kuruması beklenir. Kuru olan boyanın çevresine istenirse altınla veya başka bir renk boya ile tahrir çekilebilir.

2.

Püskürtme (Serpme) ile Boya Uygulaması

Ucu düz ve kalın bir fırça ile kalıbın boşaltılan bölümünden zemine boyaların püskürtüldüğü (serpildiği) yöntemdir. Fırçaya alınan boyanın fazlası bir kâğıda alındıktan sonra püskürtme işlemi yapılmalıdır. Desen içinde bazı bölümlere farklı renk uygulaması yapılacaksa seçilen bölümler açık bırakılmalı, diğer bölümler başka bir kâğıtla kapatılmalıdır.

3.

Baskı Yöntemi

Zemin olarak kullanılacak kâğıtlara, boyama işleminden önce boyanın akmasını engellemek için ince bir tabaka şap sürülmesi gerekir. 20 g şap sıcak su ile eritilir, kâğıdın bir yüzü bu sıvı ile kaplanır. Kâğıt kurduktan sonra orta noktası ya da desenin yerleşeceği yerin orta noktası belirlenir. Desen ya da motifler ince deriden oyularak çıkarılır. Desenin dişi ya da erkek tarafı kalıp olarak kullanılabilir. Uygulanacak kompozisyona göre farklı renk boyalar hazırlanır ve kalıplar bu boyalara batırılır. Üzerindeki fazla boyalar sıyrılarak alınan deri kalıp, zeminde belirlenen orta noktanın tek tarafına yerleştirilir. Kâğıdın diğer tarafı katlanarak kalıp arada bırakılır ve elle bastırılır. Bu şekilde biraz bekledikten sonra yavaş hareketlerle kâğıt aralanır, arada kalan kalıp dikkatlice çekilir. Böylece desen her iki tarafa geçirilmiş olur. Kurutulan desenin dış hattına, ince bir fırça yardımı ile farklı bir renk ya da altınla tahrir çekilir.

Bilgi Kutusu

Avrupa'da kalıplı uygulamalarda çok kullanılan **airbrush** [erbruş (boya püskürtme pompası)] **teknîği**, ülkemizde de kabul görmekte ve kullanılmaktadır.

2.1.2. Türkiye ve Avrupa Müzelerinde Bulunan, Dişi Oyma Tekniğiyle Hazırlanmış Örnekler

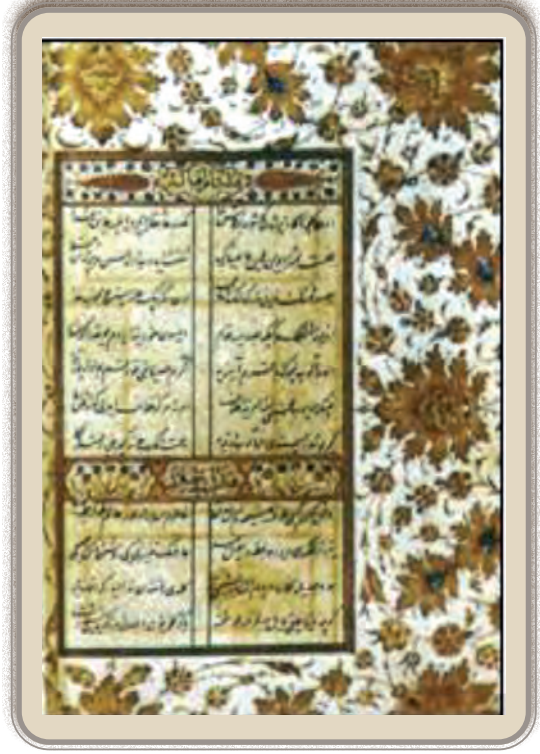
Ülkemizde dişi oyma kalıplarla hazırlanan en güzel örneklerin başında XVI. yüzyılda yazılmış "Dîvân-ı

Muhibbî” gelmektedir (Görsel 2.4). Kanuni Sultan Süleyman’ın Muhibbî mahlası ile yazdığı şiirlerinden oluşan eser, “Muhibbî Dîvânı” olarak da bilinmektedir. Eser, sarayın baş nakkaşı Karamemi tarafından süslenmiştir.

Görsel 2.5: Dişi oyma kenar süslemesi ve dişi oyma hat (TSMK)

Görsel 2.4: Karamemi tarafından süslenmiş Dîvân-ı Muhibbî, 1560

Dişi oyma kalıptan püskürtme tekniğiyle süslenmiş eserlere kütüphane ve müzelerde çok sık rastlanmaktadır. Özellikle XVI. yüzyıl ve sonrasında bu teknikle süslenip hazırlanmış el yazması eserleri görmek mümkündür (Görsel 2.5, 2.6).

Görsel 2.6: Dişi oyma kalıp ile yapılan kenar bezeme (TSMK)

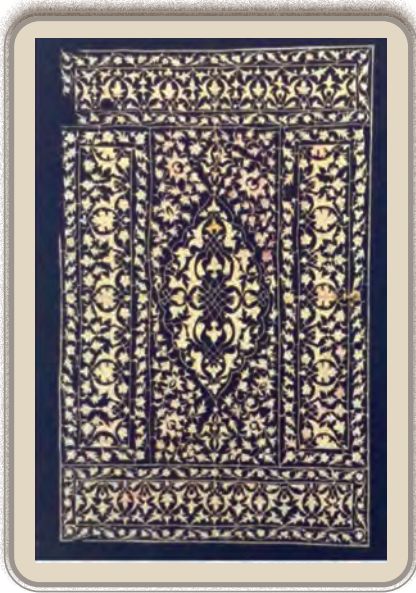

Görsel 2.7: Oyma tekniği (TSMK)

Bu nadir örneklerin bazıları, ticaret amacıyla ya da turist olarak gelen Avrupalılar tarafından özel koleksiyonlarına veya müzelerine taşınmıştır. Avrupalı sanatçılar, bize ait desenlerin de kullanıldığı kitap süslemeleri hazırlayarak bu sanata dair önemli eserler vermiştir.

Eser (Görsel 2.7); XV. yüzyılın son çeyreğinde, muhtemelen Akkoyunlu Türkmenleri döneminde, Tebriz ya da civarında yapılmıştır. Şekerrenk zemin üzerine beyaz kâğıttan oyulup yapıştırılarak oluşturulan, geniş bordürlü, küçük bir orta panodur.

Görsel 2.8: Oyma örneği (TSMK)

Eser (Görsel 2.8); XV. yüzyıl sonlarında, muhtemelen Akkoyunlu Türkmenleri döneminde, Tebriz ya da civarında yapılmıştır. İstanbul Saray Müzesi Kütüphanesi, saray albümünde bulunmaktadır. Eserde oyma tekniği kullanılmıştır.

Görsel 2.9’da verilen eser dişi oyma tekniği ile hazırlanmıştır.

Görsel 2.9: Dişi oyma ta’lik hat (TSMK)

Görsel 2.10: Dişi oyma kalıpla doğa manzarası, XVI. yy.

Yan tarafta verilen eser, British Museumda [Biridiş Müziyim (İngiliz Müzesi)] Osmanlı eserlerinin sergilendiği bölümde yer almaktadır. Türk İslâm sanatlarındaki doğa çalışmalarının örneklerindedir. Çiçek ve ağaç figürlerinin yanında hayvan figürlerinin de yansıtıldığı, dişi oyma kalıpla yapılan nadir eserlerdendir (Görsel 2.10).

2.2. DIŞI OYMA KALIPLARLA SAYFA SÜSLEMELERİ

Hazırlık Çalışması

Diőı oymalara mutfağınızdan örnekler verebilir misiniz?

Oyma işlemi başlamadan önce desene karar verilir ve desen hazırlama işlem basamakları uygulanır. Orta kalınlıkta bir karton kalıp olarak seğıilmelidir. Kātı' sanatında, oyulan kalıbın birden fazla çalışmada kullanılabilmesi için suya dayanıklı hâle getirilmesi işlemine **kâğıt terbiyeleme** adı verilmektedir.

2.2.1. Diőı Oyma Kalıp Hazırlama

Belirlenen desen aydıngeer kâğıdına çizilir ve orta kalınlıktaki bir kartona tırnaklama usulü ile aktarılır. Bir yüzüne desen aktarılan kartonun diğer yüzüne geniş bir fırça ile ince bir kat bezir yağı sürülür. Bezir yağı kuruduktan sonra kâğıdın sertliğine bakılır, kâğıt yeterince sertleşmediyse işlem birkaç kez tekrarlanır. Bezir yağı uygulaması, kalıbın su ve boylarla ıslanması sonucu oluşacak yıpranmalara karşı daha dayanıklı ve uzun ömürlü olmasını sağlamak için yapılır. Karton kuruduktan sonra, kesim tablasının üzerine yerleştirilerek ağzı keskin bir kretuarla, küçük yüzeyli bölümlerden başlayarak oyulur. Oyma işlemi bittiğinde desenin diőı kısmı kalıp olarak kullanılmak üzere bir ağırlık altında bekletilir (Görsel 2.11).

Görsel 2.11: Safiye Morçay'a ait diőı oyma kalıp ile yapılan kenar bezemesi

1. UYGULAMA

 Süre: 4 ders saati

Dişi Oyma Kalıp Hazırlama

Amaç

İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili tedbirleri alarak dişi oyma kalıp hazırlamak (Kâğıt terbiyelemek, kartona desen çizmek ve terbiyelenen kartonu oymak.).

Kullanılacak Araç Gereçler

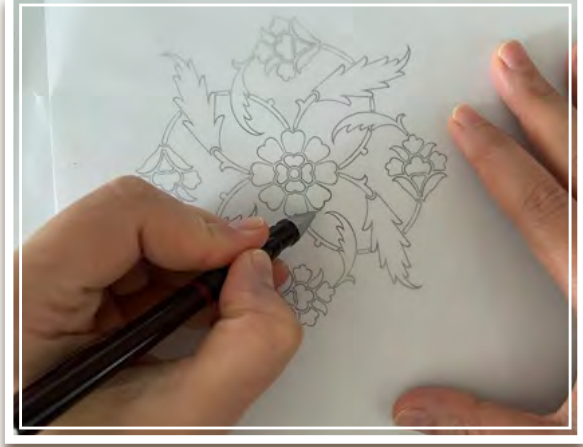
- Hazırlanmış dişi oyma için uygun motif
- Kurşun kalem
- Silgi
- Geniş ağızlı fırça
- Orta kalınlıkta karton
- Bezir yağı
- Kretuar
- Kesim matı
- Motif saklama defteri

Uygulama için Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Kitapta verilen dişi kalıp hazırlama konusu okunmalıdır.
- Desen geçirme konusu hatırlanmalıdır.
- Kretuarla çalışırken ellere dikkat edilmelidir.
- Oyma işlemi sırasında yavaş ve dikkatli hareketlerle çalışılmalıdır.
- Düzgün oymalar yapıncaya kadar işlem tekrar edilmelidir.
- Atölye içinde ani hareket edilmemeli, malzeme ve araç gereçle atölye içinde dolaşmaya özen gösterilmelidir.
- Malzemelerin dikkatli kullanılması savurganlığı önleyecektir.

İşlem Basamakları

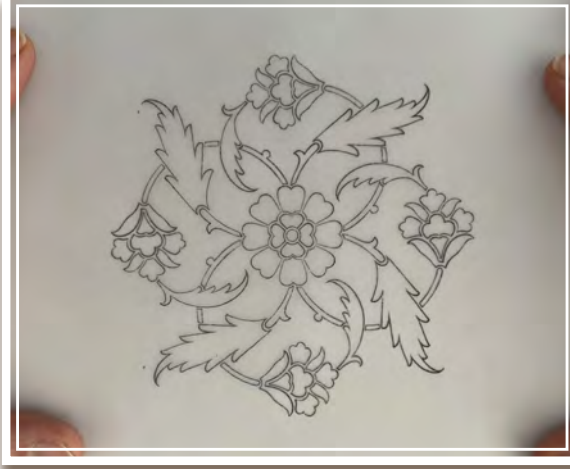
1. İş önlüğünüzü giyiniz.
2. Dişi oyma sayfa süsleme deseninizi belirleyiniz.
3. Belirlediğiniz deseni aydinger kâğıdına çiziniz (Görsel 2.12).

Görsel 2.12: Dişi oyma kalıp için desen hazırlama

4. Aydingerde hazır olan deseninizi hazırladığınız orta kalınlıkta kartonunuza tırnaklama usulü ile geçiriniz (Görsel 2.13, 2.14).

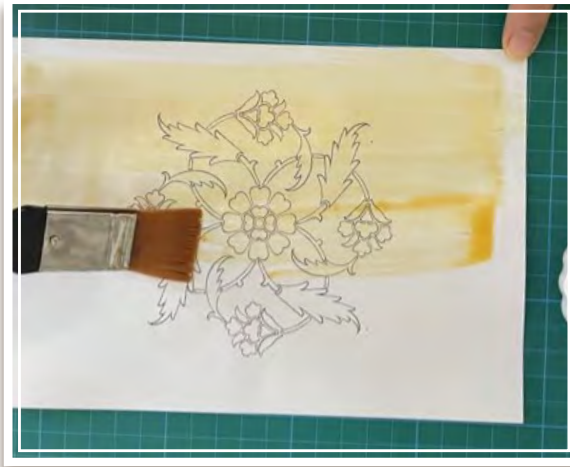

Görsel 2.13: Dişi oyma deseni hazırlama

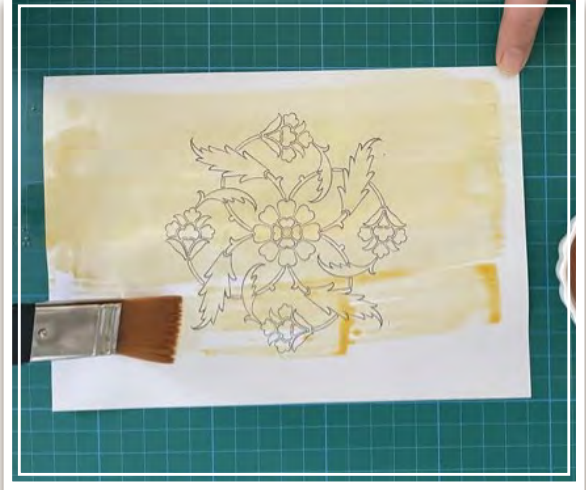

Görsel 2.14: Desen geçirme

5. Deseni aktardığınız kartonun bir yüzüne geniş bir fırça ile ince bir kat bezir yağı sürünüz (Görsel 2.15, 2.16).

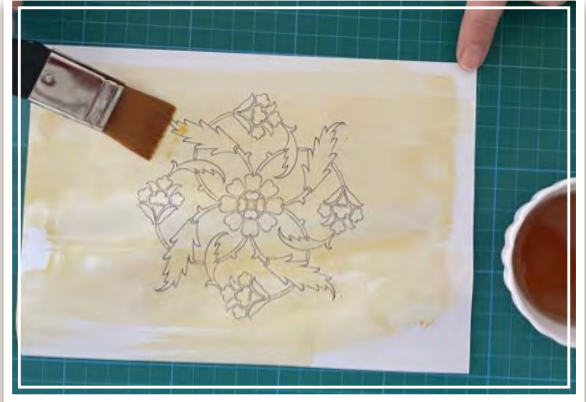

Görsel 2.15: Kartona bezir yağı sürme

Görsel 2.16: Kartona bezir yağı sürme

6. Bezir yağının kurumasını bekleyiniz.
7. Kâğıt sertleşmediyse işlemi birkaç kez tekrarlayınız (Görsel 2.17).

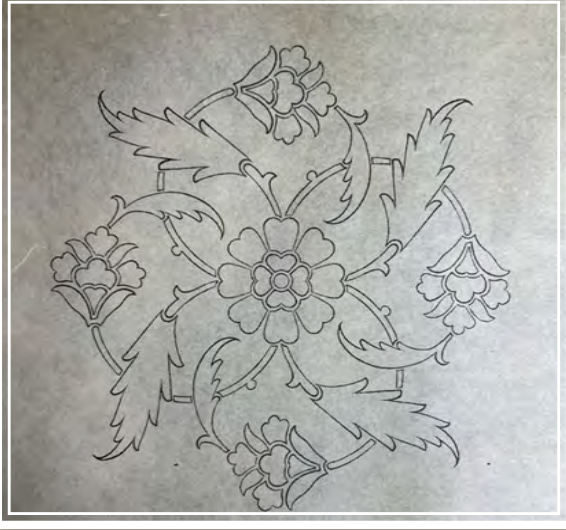

Görsel 2.17: Kartona bezir yağı sürme

8. Bezir yağlı kartonu (Görsel 2.18) kesim matının üzerine yerleştiriniz.

Görsel 2.18: Bezir yağlı sürülmüş kurumuş karton

9. Ağzı keskin bir kretuarla deseninizi oyunuz. (Görsel 2.19).

Görsel 2.19: Deseni oyma

10. Oyma işlemine önce küçük yüzeyli bölümlerden başlayınız.

11. Oyduğunuz erkek oymaları cımbız yardımı ile çıkarınız (Görsel 2.20).

Görsel 2.20: Erkek ve dişi deseni birbirinden ayırma

12. Oyma işlemi bittiğinde (Görsel 2.21) desenin dişi kısmını kalıp olarak kullanılmak üzere bir ağırlık altında bekletiniz.

Görsel 2.21: Dişi oyma kalıp

SIRA SİZDE

Verilen seçeneklerden birine X işareti koyunuz.	Evet	Hayır
Dişi oyma desenini aydıngere çizdim.		
Deseni kalıp için seçtiğim kartona tırnaklama yöntemi ile geçirdim.		
Desen çizme işleminden sonra kartonun bir yüzüne bezir yağı sürdüm.		
Bezir yağı sürme işlemi birkaç kez tekrar ettim.		
Bezir yağının kurummasını bekledim.		
Kuruyan deseni, öncelikle küçük bölümlerinden başlayarak oydum.		
Desenin erkek oymalarını cımbızla ayırdım.		
Oyulan desenin dişi kısmını kalıp olarak kullanmak üzere ağırlık altına koydum.		

2.2.2. Küt Uçlu Fırça Kullanarak Tamponlama Tekniğiyle Boyama

Oyulan dişi kalıbın kullanılacağı zemin ve boya hazırlanır. Kalıp, zemin üzerinde belirlenen yere yerleştirilir. Küt uçlu bir fırça ile boya alınır, fırçanın üzerindeki fazla boya başka bir kâğıda sürülerek azaltılır. Fırçadaki boya, küçük hareketlerle tamponlama yapılarak kalıbın boş kısımlarından zemine sürülür. Boyama işlemi biten kalıp, zeminden dikkatli bir şekilde, yavaşça iki elle ya da cımbızla tutularak, kaldırılır. Kalıbın kaldırılması sırasında zemindeki boyanan kısımların kalıba bulaşmamasına özen gösterilmelidir. Kaldırılan kalıp başka çalışmalarda kullanılmak üzere nemli bir bezle temizlenip kurumaya bırakılır.

Bilgi Kutusu

Eski uygulamalarda boya kuruduktan sonra desenin kenarına genellikle altın ya da başka bir renk boya ile tahrir çekildiği görülmektedir.

2. UYGULAMA

⌚ Süre: 2 ders saati

Küt Uçlu Fırça Kullanarak Tamponlama Tekniğiyle Boya Yapma

Amaç

İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili tedbirleri alıp, küt uçlu fırça kullanarak tamponlama tekniğiyle boya yapmak.

Kullanılacak Araç Gereçler

- Oyulmuş kalıp
- Zemin için paspartu
- Önceden hazırlanmış boya
- Küt uçlu orta boy bir fırça
- Cımbız
- Bant
- Temiz kâğıt ya da peçete

Uygulama için Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurallar okunmalıdır.
- Kitapta verilen dişi kalıp hazırlama konusu okunmalıdır.
- Eksik malzeme ile çalışmaya başlanmaması gerektiği unutulmamalıdır. Malzeme eksikliği olanlar desteklenmelidir.
- Oyulan dişi kalıpların kesilen bölgelerinde pütür olmadığından emin olunmalıdır.
- Boya, fırçaya kontrollü alınmalıdır. Fazla boya kalıbın alt kısmından zemine yayılarak desenin hatalı olmasına neden olacaktır.
- Boyama işi bittiğinde kalıp mümkünse çift cımbızla zeminden kaldırılmalıdır. Kalıp zemine temas ettirilerek (sürterek) kaldırılırsa desenin bozulacağı unutulmamalıdır.
- Fazla malzemeler, uygulama bittiğinde özelliklerine uygun şekilde kaldırılmalıdır.

İşlem Basamakları

1. İş önlüğünüzü giyiniz.
2. Paspartinizi ve boyanızı hazırlayınız (Görsel 2.22).

Görsel 2.22: Dişi oyma kalıpla süslemeye hazırlık

3. Oyup hazırladığınız kalıbı paspartu üzerinde belirlediğiniz yere yerleştiriniz (Görsel 2.23).

Görsel 2.23: Kalıpla çalışmaya hazırlık

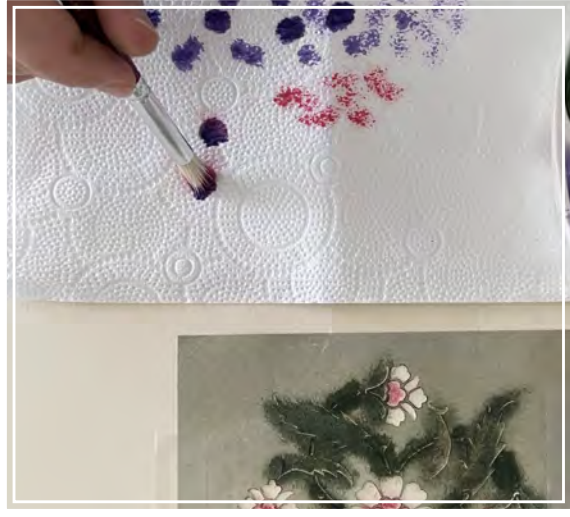

4. Küt uçlu fırçanızı boyaya batırınız (Görsel 2.24).

Görsel 2.24: Fırçaya boya alma

5. Fırçanın üzerindeki fazla boyayı başka bir kâğıt veya kâğıt havluya sürerek azaltınız (Görsel 2.25).

Görsel 2.25: Boya ve fırça hazırlama

6. Paspartu üzerine yerleştirdiğiniz kalıbın boş olan kısımlarından, fırçayla küçük hareket-

lerle tamponlama yapınız. Fırçadaki boyaların zemine geçmesini sağlayınız (Görsel 2.26).

Görsel 2.26: Fırça ile tamponlama tekniği

7. Dişi oyma kalıbın her tarafı boya ile kaplanana kadar tamponlama işlemine devam ediniz.
8. Boyama işlemi biten kalıbı zeminden dikkatli bir şekilde, yavaşça iki elle ya da cımbızla tutarak, kaldırınız (Görsel 2.27).

Görsel 2.27: Kalıbın boyanan zeminden kaldırılması

9. Kalıbın kaldırılması sırasında zemindeki boyanan kısımların bulaşmamasına özen gösteriniz (Görsel 2.28).

Görsel 2.28: Kalıbın zeminden kaldırılması

11. Çalışma sonunda malzemelerinizi ve çalışma ortamınızı temizleyiniz (Görsel 2.30, 2.31).

Görsel 2.30: Kalıbın temizlenmesi

10. Zeminden kaldırdığınız kalıbı, başka çalışmalarda kullanmak üzere nemli bir bezle temizleyip kurumaya bırakınız (Görsel 2.29).

Görsel 2.29: Kalıbın temizlenmesi

Görsel 2.31: Dişi oyma kalıpla süsleme

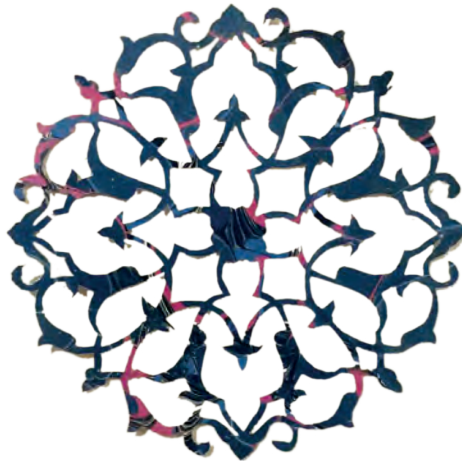
SIRA SİZDE

Verilen seçeneklerden birine X işareti koyunuz.	Evet	Hayır
Deseni tırnaklama yöntemi ile zemin kartonuna aktardım.		
Deseni kretuarla kestim.		
Erkek ve dişi oymaları ayırdım.		
Kalıbı paspartu üzerine yerleştirip fırça ile tamponlayarak boyadım.		
Kalıbımı temizleyip kuruttum.		
Boyadığım paspartuyu kuruttum.		

SERGİLEYELİM

Dişi oyma kalıpla hazırladığınız bezemelerinizden oluşan küçük bir sınıf içi sergi hazırlayınız. Bu sergideki çalışmalarınız; bayram kartı, düğün davetiyesi, pano ve albüm gibi hediyelik eşyalar olabilir (Görsel 2.32). Serginize sınıf arkadaşlarınızı, velilerinizi ve tüm okul öğretmenlerinizi davet etmeyi, davetinizi hazırlayacağınız küçük birer davetiye ile yapmayı unutmayınız.

Görsel 2.32. Dişi oyma kalıpla boyama tekniği (TSMK)

2. ÖĞRENME BİRİMİ

ÖLÇME ve DEĞERLENDİRME

A) Aşağıdaki cümlelerde verilen bilgileri doğru-yanlış açısından değerlendiriniz. Doğru olanların başına (D), yanlış olanlara (Y) yazınız.

1. () Kâti' sanatında yapımı zor olduğu için dişi oyma kalıplaraz kullanılmıştır.
2. () "Muhibbî Dîvânî" geleneksel Türk sanatlarına örnek olması bakımından önemli bir kaynaktır.
3. () Tamponla boyama işlemi yapılırken fazla boyalar alınmazsa desen dışına taşmalar olur.
4. () Fırçayla kalıp boyama işlemi bittikten sonra boyanın kurumaması beklenmeden kenarlarına başka renkle tahrir çekilir.
5. () Desenin dişi ya da erkek tarafı baskı yönteminde kalıp olarak kullanılabilir.

B) Aşağıda boş bırakılan yerleri, uygun ifadelerle doldurunuz.

6. tek bir kalıpla birçok süsleme yapmaya imkân tanıyan kalıptır.
7. Avrupa'da kalıplı uygulamalarda çok kullanılan tekniği ülkemizde de kabul görmüştür.
8. Baskı yönteminde boyama işleminden önce boyanın akmasını engellemek için ince bir tabaka sürülmesi gerekir.
9. Baskı tekniğinde desen ya da motif oymak için kullanılır.
10. Oyulan kalıbın suya dayanıklı hâle getirilmesi işlemine kâti' sanatında adı verilmektedir.

C) Aşağıdaki soruları okuyarak cevaplayınız.

11. Kalıbın su ve boya ile ıslanması sonucu oluşacak yıpranmalara karşı daha dayanıklı ve uzun ömürlü olmasını sağlamak için aşağıdakilerden hangisi yapılır?

- A) Kâğıda şap sürülür.
- B) Kalın karton kullanılır.
- C) Kalıp sık sık değiştirilir.
- D) Kâğıda bezir yağı sürülür.
- E) Kalıp muhallebili kâğıttan hazırlanır.

12. Kâğıt sanatında oyma yapılırken aşağıdaki araçlardan hangisi kullanılır?

- A) Biz
- B) Kretuar
- C) Bıçak
- D) Kıl testere
- E) Maket bıçağı

13. I. Oyulan dişi kalıpların kenar kısımları pütürsüz hâle getirilmelidir.

II. Boya, fırçaya kontrollü alınmalıdır.

III. Fazla boya kalıbın alt kısmından zemine yayılmamalıdır.

IV. Boyama işi bittiğinde kalıp zemine temas ettirilerek kaldırılmalıdır.

V. Kalıp suyla yıkanarak kurumaya bırakılmalıdır.

Kalıp kullanılan uygulamalarda yukarıdakilerden hangileri yapılmaz?

- A) II ve V
- B) III ve IV
- C) IV ve V
- D) I ve III
- E) III ve V

14. Aşağıdakilerden hangisi kalıp hazırlanırken yapılması gereken işlemlerden biri değildir?

- A) Oyulan desen ağırlık altında bekletilir.
- B) Önce küçük yüzeyle bölümlerden başlanır.
- C) İşleme başlamadan önce desen mührelenir.
- D) İşlem bittikten sonra desenin erkek ve dişi kısmı ayrılır.
- E) Oyma işlemi sırasında yavaş ve dikkatli hareketlerle çalışılır.

15. Aşağıdaki görsellerde farklı tekniklerle boyama çalışması yapılmıştır. Buna göre aşağıdaki seçeneklerden hangisi dişi oyma tekniği kalıbıyla oluşturulmuştur?

1

2

3

- A) Yalnız 1
- B) Yalnız 2
- C) Yalnız 3
- D) 1 ve 3
- E) 2 ve 3

3. ÖĞRENME BİRİMİ

HÜSN-İ HATLARDA KÂTİ' UYGULAMALARI

KONULAR

- 3.1. XV-XX. YÜZYILLARDA UYGULANAN KÂTİ' HAT SANATI
- 3.2. KÛFÎ HATLARI GEOMETRİK ŞEKİLLERİN İÇİNE KLÂSİK ÜSLUPTA YERLEŞTİRME
- 3.3. DIŞI KALIPLARLA HAZIRLANMIŞ KÛFÎ HATTIN TAMPONLANARAK BOYANMASI
- 3.4. YAZI (HAT VE KALİGRAFİ) ETRAFININ TÜRK MOTİFLERİYLE SÜSLENMESİ
- 3.5. KÂTİ' TEKNİĞİYLE KLÂSİK ÜSLUPTA YAZI İÇİ VE YAZI DIŞI SÜSLEMELERİ

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

- Kâti' Tekniğiyle Hazırlanmış Hat Eserler
- Kâti' Hat Sanatkârları ve Eserlerin Özellikleri
- Kûfî Hatlara Uygun Oyma Yapımı
- Yazı İçi Bezeme
- Yazı Dışı Bezeme

ANAHTAR KAVRAMLAR

- hat
- kûfî
- sanatkâr
- yazma eser

3.1. XV-XX. YÜZYILLARDA UYGULANAN KÂTİ' HAT SANATI

Hazırlık Çalışması

“Saburla koruk helva olur, dut yaprağı atlas.” atasözünde ifade edilen ana fikri, sanatsal çalışmalar açısından arkadaşlarınızla tartışınız.

Kâti' sanatı, Afganistan'ın Herat kentinde yetişen sanatkârların İstanbul'a gelerek sanatlarını icra etmeleri sonucu tanınmış ve yeni icracılar sayesinde gelişmiştir. Osmanlı'da Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde başlayan kâğıt oyma sanatı, Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde süsleme sanatlarının çok önem verilen dallarından biri hâline gelmiştir.

Başladığı yüzyıldan itibaren kitap süsleme sanatlarının önemli tekniklerinden kabul edilen kâti' sanatı, sadece topraklarımızla sınırlı kalmamış; yurt dışından alınan siparişler vasıtasıyla dünyanın birçok ülkesine taşınarak tanınmıştır. Sanatın yüzyıllar öncesine ait örnekleri günümüze kadar ulaşabilmiştir. Birçok müzede ve koleksiyonda kâti' sanatına ait seçkin eserler, el yazmaları ve albümler yer almaktadır. El yazmaları ve süsleme sanatlarının kullanıldığı albümler, Türk süsleme sanatları içinde ayrı bir öneme ve değere sahiptir.

Eserlerin üzerine imza atmama geleneği sebebiyle eski eserlerin birçoğunun kime ait olduğu bilinmemekle birlikte imzasız birçok yazma eser ve eser süslemesi müze ya da kütüphanelerde sergilenmekte ve titizlikle korunmaktadır.

XVI. yüzyıl, geleneksel sanatların diğer dallarında olduğu gibi kâti' sanatında da önemli eserlerin verildiği çok özel bir dönem olmuştur.

XVII. yüzyıl gezginlerinden Evliya Çelebi, “Seyahatname” adlı eserinde kâti' sanatçıları ve onların çalışmalarından şu şekilde bahsetmiştir: “Esnaf-ı Oymacıyan: Pirleri Abdurrahman İbn Şair Hesan'dır. Oymalar kitaplar içinde revân-ı aziz gibi saklanır. Bunlarda tahtirevanlarda mukraz ile oyma oyarak ve kâğıt üzere yapıştırarak ubur ederler.”

Kâti' sanatı, Osmanlı'da üç farklı zümre tarafından icra edilmiştir: Saray nakkaşhanesinde çalışan sanatçılar, çarşıda kendi atölyesinde bu yolla para kazanan esnaf ve Mevlevîhanelerdeki dervişler. Bu zümreler, sanatın ülkemizde klâsikleşmesini sağlayacak önemli eserler vermiştir. Hat sanatına oymayı uygulayan ilk üstat Heratlı Hattat Mir Ali'dir.

3.1.1. XV-XX. Yüzyıllara Ait Kâti' Hat Sanatkârları ve Eserleri

a) XV. Yüzyıl

Abdullah Kâti': Herat'ta yetişen, hayatı ile ilgili çok fazla bilgi bulunmayan Abdullah Kâti', bu sanatın ilk ve en önemli temsilcisi kabul edilmektedir. En önemli eserleri, Topkapı Sarayı'nda bulunan “Fatih” ya da “Yakup Bey Albümü” olarak bilinen albümde toplanmıştır. Çalışmalarının birçoğunda imza ve tarih bulunmamaktadır. Sultan Yakup'a yazdığı bir methiyenin altında yer alan *Heratlı Abdullah Kâti'* yazısı,

Görsel 3.1: Abdullah Kâti'ya ait erkek oyma hat (Fatih Albümü, TSMK)

Görsel 3.2: Abdullah Kâti'ya ait erkek oyma hat (Fatih Albümü, TSMK)

Görsel 3.3: Abdullah Kâti'ya ait dişi oyma zahriye sayfası (Sultan Hüseyin Baykara Dîvanı, TİEM)

albümün onun çalışması olduğu kanaatinin oluşmasını sağlamıştır. Albümde ayrıca sülüs ve ta'lîk hatla yazılıp oyulmuş ayet ve hadisler de yer almaktadır (Görsel 3.1).

Albümde çok ince bir işçiliğe sahip oyma yazılar, oyma doğa ve hayvan desenleri ile ejderha gibi bazı hayal ürünü yaratıkların desenleri yer almaktadır (Görsel 3.2). Albümde sanatkârın resim ve minyatür çalışmaları da bulunmaktadır.

Düzenleme ve süslemesi Abdullah Kâti'ya ait çok önemli bir eser olan "Hüseyin Baykara Dîvanı", Sultan Hüseyin Baykara'nın şiirlerinin toplandığı bir dîvandır (Görsel 3.3). İmzasız olmasına rağmen kullanılan tarz ve tekniklerden yola çıkılarak eser Abdullah Kâti'ya atfedilmiştir. Tamamı oyma olarak hazırlanan ta'lîk eser, sanatkârın ustalığını yansıtmaktadır.

b) XVI. Yüzyıl

Efşancı Mehmed (?-1534): Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde Dîvân-ı Hümâyûnda çalışan Efşancı Mehmed, oyma bahçeleriyle ünlü bir kâti' ustasıdır. Fatih Sultan Mehmed zamanında tanınmaya başlayan, İbrâhim Paşa'nın veziriazamlığı döneminde ünlü sanatkâr, aynı zamanda sultanın hazine ve dîvan kâtipliği görevini yürütmüştür. Hazırladığı eserler karşılığında sultan ve devlet büyükleri tarafından ödüllendirilmiştir. Efşancı Mehmed'in günümüze kalan imzalı bir eseri bulunmamaktadır. Ancak, İÜNEK'te 1565 tarihiyle kayıtlı Şah Mahmud Nişâpurî albümünde bulunan eşsiz oyma bahçenin Efşancı Mehmed'e ait olabileceği düşünülmektedir. Âşık Çelebi

Bilgi Kutusu

- Bitkilere olan ilgisi ve bahçesinde yetiştirdiği çiçekler nedeniyle kendisine Efsancı Mehmed adı verilmiştir.
- Ders kitabının kapağında kullanılan oyma bahçe görseli Efsancı Mehmed'in Nişâpurî albümünde yer alan çalışmasıdır.

Süsleme ve yazılarıyla türünün önemli örneklerinden biri kabul edilen bu eserde oyma ta'lik hat ile yazılmış 35 sayfa bulunmaktadır. Oyma kit'aların etrafında yine oyma kalıpla yapılmış sayfa süsleri vardır.

Mehmed bin Gazanfer "Kaside-i lydiyye" adlı eserini Kanuni Sultan Süleyman'a sunmuştur (Görsel 3.5). 10 ta'lik kit'adan oluşan albümün oyma kütasında nokta ve yazı iç boşluk süslemeleri mevcuttur.

Süslemelerde yeşil, bej ve lacivert renk kullanılmıştır. Tamamı oyma olarak hazırlanmış eserlerdendir.

Ali Çelebi: Bazı kaynaklarda ismi "Abdülhayf Ali veya Benli Ali Çelebi" olarak geçmektedir. Hayatı ile ilgili çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde Budin defterdarlığı yapmış kat' ve kâti' ustasıdır. 1537'de Kanuni için yazılmış "Mecmû'a-i Eş'âr", kendisine ait bir şiir mecmuasıdır. Mecmuada kâti' hatları mevcuttur (Görsel 3.6).

"Meşirü's-Şuarâ" adlı eserinde Efsancı Mehmed'in kâğıt oyma olarak kestiği harflerin devrin kâtipleri tarafından yazılan yazılardan üstün olduğunu söylemektedir.

Mehmed bin Gazanfer: En önemli Türk kâti' sanatkârlarından biridir. Hayatı hakkında çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Eserlerinde bulunan tarihlerden yola çıkılarak 1500'lü yıllarda yaşadığı bilinmektedir. Sanatkârın İranlı olduğu tahmin edilmektedir.

"Gûy ve Çevgan" adlı el yazması şiir kitabının süslemeleri ve muqattaları Mehmed bin Gazanfer tarafından yapılmıştır (Görsel 3.4).

Görsel 3.4: Mehmed bin Gazanfer'e ait oyma ta'lik hat ve kenar bezemeleri (Gûy ve Çevgân, TSMK)

Görsel 3.5: Mehmed bin Gazanfer'e ait oyma ta'lik hat (Kaside-i lydiyye, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi)

Görsel 3.6: Ali Çelebi'ye ait oyma ta'lik hat (Hadis-i Erbaîn, 1540, TSMK)

Görsel 3.7: Ali Çelebi'ye ait oyma nesih hat (Ed'iyye-i Usbûiyye, 1545, TSMK)

Kanuni Sultan Süleyman'ın şehzadesi Mehmet için 1540'ta yazdığı "Hadis-i Erbaîn" (Kırk Hadis) bilinen en önemli eserdir. Erkek oyma ta'lik yazılar ile hazırladığı eserde sülüs, muhakkak, gubârî, nesih, dîvânî ve nesta'lik tarz hat yazılar da yer almaktadır. Eser, TSMK'de bulunmaktadır.

TSMK'ye 1545 tarihiyle kaydedilmiş "Ed'iyye-i Usbûiyye" adlı bir dua mecmuasında da Ali Çelebi'ye ait hatla yazılmış erkek oyma kâti'lar bulunmaktadır (Görsel 3.7).

c) XVII. Yüzyıl

Bursalı Fahrî (?-1611): Sanatkâr, Bursalı Fahrî olarak tanınmış ve eserlerine genellikle "Fahrî" şeklinde imza atmıştır. Kâti sanatını kimden öğrendiği bilinmemektedir. Eserleri incelendiğinde çok yönlü bir sanatkâr ve bütün kitap sanatlarına hâkim olduğu anlaşılmaktadır.

TSMK'de kayıtlı bazı albümlerde oyma eserleri bulunmaktadır. Bazı kaynaklarda Sultan I. Ahmet için tamamı oyma tekniğiyle hazırlanmış "Gülîstan" adlı eserinden bahsedilmektedir. Konya Mevlânâ Müzesinde kayıtlı olan "Mecmuatü'l-Eş'ar ve Resail" adlı eserde de sanatçının ta'lik

kıt'aları yer almaktadır. Başka bir mecmuada bulunan kâti' oyma buketlerin de sanatçı tarafından yapıldığı düşünülmektedir.

Türk kâti' sanatının Batı dünyasında tanınmasında Bursalı Fahrî'nin çok büyük katkısı olmuştur. Yurt dışında birçok müze ve özel koleksiyonda eserleri bulunan Fahrî, Türk kâti' sanatının en önemli temsilcisi olma unvanına erişmiştir. Fahrî'ye ait eserlerin birçoğu TSMK'de, Konya Mevlâna Müzesinde ve yurt içinde özel koleksiyonlarda yer almaktadır (Görsel 3.8, 3.9). British Museum'da, Avusturya Millî Kütüphanesinde, Cenevre Sanat Müzesinde, Fransız Millî Kütüphanesinde, Baviera Devlet Kütüphanesinde ve yurt dışında bulunan özel koleksiyonlarda da sanatkârın kayıtlı eserleri bulunmaktadır.

Mahmut el Gaznevî: Sanatkâr hakkında yazılı kaynaklarda çok fazla bilgiye rastlanmamakla beraber XVII. yüzyılda yaşamış hattatlık, mücellitlik, ressamlık ve hakkâklık yapmış hezarfen bir kâti' ustası olduğu bilinmektedir. Bazı kaynaklarda Gazneli Mahmut (Gazne Devleti'nin hükümdarı ile karıştırılmamalıdır.) olarak tanıtılan sanatkâr, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesine 1685 tarihiyle kayıtlı "Tuhfe-i Gaznevî" adlı albümünü Sultan IV. Mehmet'e sunmuştur (Görsel 3.10). Bu albümün kâğıdını, mürekkep ve boyalarını, tezhip ve minyatürlerini, oymalı şemseleri, içinde yer alan şiirleri, methiye ve ta'lîk yazılarını kendisi hazırlamıştır. Mahmut el Gaznevî'nin usta bir kâti' sanatçısı olduğu bu albümde hazırladığı dişi oyma ta'lîk beyitler, çiçek motifli ve buketlerden oluşan süslemeler ile sayfa kenarı süslemelerinden anlaşılmaktadır.

Görsel 3.8: Bursalı Fahrî'ye ait dişi oyma ta'lîk kıt'a (Murakka albüm, TSMK)

Görsel 3.9: Bursalı Fahrî'ye ait dişi oyma ta'lîk kıt'a, detay (Murakka albüm, TSMK)

Görsel 3.10: Mahmud el Gaznevî'ye ait ta'lîk hat, dişi oyma (Tuhfe-i Gaznevî, 1685, İÜNEK)

Görsel 3.11: Mahmud el Gaznevî'ye ait sülüs ve ta'lik hat (Tuhe-i Gaznevî, 1685, İÜNEK)

Gaznevî, dişi oyma kalıplarını ustalıkla hazırlayıp kullanmış; püskürtme tekniğini de çok sık uygulamıştır. Çalışmalarında kâti' tekniğini ve diğer kitap süsleme sanatlarını büyük bir ustalıkla bir arada kullanarak diğer sanatçılardan farklı bir bakış açısı geliştirmiştir (Görsel 3.11).

Nakşî: Yaptığı ince çalışmalarla adından söz ettiren önemli kâti' hat sanatkârlarındandır. Hayatı ile ilgili bilgi bulunmayan Nakşî, bir eserine şehr-i Edirne anlamına gelen "Dâr'ün-nasrve'l-meymene" yazısını not düşmüştür; buradan hareketle sanatkârın Edirneli olabileceği düşünülmektedir. Ustalıkla yazılmış çok sayıda kıt'ası mevcuttur (Görsel 3.12). Özel bir koleksiyonda bulunan ta'lik oyma beyitte, "Fakir

OKUMA PARÇASI

El-Gaznevî icra ettiği eserleri için şöyle dua etmiştir:

"Ya Rab! Bunu sehv-i cüheladan sakla!
Her safhasını harf-i hatadan sakla!
Lütfunla bu mecmuanın ey Rabb-i Hafız
Evrâkını mikrâz-ı kazadan sakla!"

Günümüz Türkçesiyle:

Ya Rab! Bu eserimi cahillerin yanlışlarından sakla!
Her aşamasını yazım hatalarından sakla!
Ey lütfunla her şeyi en güzel koruyan Rabb'im!
Çalışmalarımı alet-edevatin zararından sakla!

Görsel 3.12: Nakşî'ye ait erkek oyma ta'lik kıt'a (TSMK)

Nakşî el müznip" imzası ve 1720 tarihi bulunmaktadır.

Nakşî, genellikle "erkek oyma" tekniği ile çalışmıştır. Çiçek ve yaprak dişi oymaları da başarıyla kullandığı görülmektedir. Eserlerinde, İran üslubunun etkileri gözlemlenmektedir.

Müze ve özel koleksiyonlarda Nakşî'nin birçok eseri bulunmaktadır.

Nakşî'nin günümüze kadar ulaşan eserlerinden biri olan mâil kıt'a ta'lik hat ile yazılmış iki beyitten oluşan

eseri (Görsel 3.13), yurt dışında özel bir koleksiyonda bulunmaktadır. Somon rengi zemin üzerine erkek oyma olarak hazırlanan hatlar, beyaz kâğıttan oyularak yapıştırılmıştır. Eserde hatâyî grubu motifler, altın rengi kâğıtla erkek oyma şeklinde kesilerek kompozisyona yerleştirilmiştir. Nakşî; kıt'anın alt kısmında yer alan koltuk bölümüne, beyaz kâğıttan oyduğu "fakir Nakşî el-müznib" şeklindeki imzasını yerleştirmiştir.

ç) XVIII. Yüzyıl

Halazâde Mehmed: Hayatı hakkında çok fazla bilgi bulunmayan sanatkârın bir eserinde yer alan "Ketebehü'l hakir Mehmedel-ma'rûfbi-Halazâde el-Edirnevî, sene 1705" şeklindeki imzasından Edirneli olduğu anlaşılmaktadır.

Görsel 3.13: Nakşî'ye ait mâil kıt'a ta'lik hat ile yazılmış beyit (Khalili İslam Sanatı Koleksiyonu)

Görsel 3.14: Halazâde Mehmed'e ait oyma ta'lik hat (Manzûme-i Velâdiye, TSMK)

Şair ve hattat olan sanatkârın TSMK'de kayıtlı dört sayfadan oluşan "Manzume-i Velâdiye" adlı şiir kitabı bulunmaktadır (Görsel 3.14). Bu eseri yalın kat oyma tekniği ile hazırlamıştır. Sanatkârın TSMK'de kayıtlı bir oyma kıt'ası da bulunmaktadır (Görsel 3.15).

Görsel 3.15: Halazâde Mehmed'e ait (el abdû'z-zaîf Halazâde imzasıyla) murakka kıt'a oyma hat (TSMK)

d) XIX. Yüzyıl

XIX.yüzyılda duraklama dönemine giren kâti' sanatı, bazı çalışmaları ile öne çıkan isimler aracılığı ile günümüze ulaşmayı başarmıştır. XIX. yüzyılda genellikle levha (pano) tarzı çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda geometrik veya serbest formların içine yerleştirilmiş hatlar ve sikke formunda oyma levhalar ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Çalışmaların süslemesinde Avrupa sanatlarının etkisi ile barok tarzı desenlerin kullanıldığı görülmektedir.

Süleyman: Hayatı ile ilgili bilgi bulunmayan sanatkâr, oyma hat levhaları ile tanınmaktadır. Süleyman'a ait TSMK'de kayıtlı, kâğıttan oyma aslan formunda bir hat levha bulunmaktadır (Görsel 3.16). Aynı yazı kalıbının farklı renkle oyulmuş bir eşi ise Boston'da (Bastın) Mc. Mullen (Meg Malın) Sanat Müzesinde bulunmaktadır. Süleyman'a ait H 1281 (M 1865) tarihli bir diğer eser ise yurt dışında özel bir koleksiyonda yer almaktadır (Görsel 3.17).

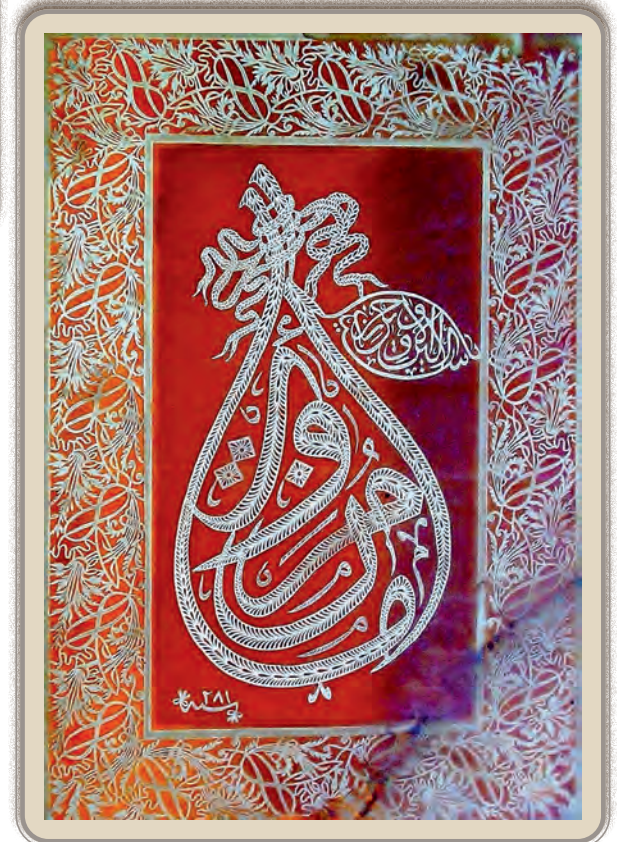
Görsel 3.17: Süleyman'a ait aslan formunda oyma hat levha (Mc. Mullen Museum of Art)

Bu eser, istifli celî sülüs yazı ile armut formunda "Aman Mürüvvet" yazılı bir levhadır. Galata Mevlevîhânesi Müzesi koleksiyonunda da sanatkâra ait "Aman Mürüvvet" yazılı iki levha bulunmaktadır (Görsel 3.18). Levhalarda yazı içi süslemelerin kullanıldığı dikkat çekmektedir.

Genellikle renkli zeminler üzerine yalın kat oyma şeklinde hazırladığı eserlerinin yazı içi süslemelerinde serbest desenleri kullanan ve bununla tanınan sanatkâr, eserlerini "amel-i Süleyman" şeklinde imzalamıştır.

Görsel 3.16: Süleyman'a ait aslan formunda oyma hat levha (TSMK)

Görsel 3.18: Süleyman'a ait "Aman Mürüvvet" levhası (1864, GMM)

Görsel 3. 19: Vahdetî'ye ait "Allâhu vahdehu" levhası (1867, TVHSM)

Mehmet Şevket Vahdetî (1833-1871): İstanbul'da doğan sanatkâr, dîvânî icâzetini Nâsîh Efendî'den almıştır. On dört yaşında girdiği Dîvan-ı Hümâyunda gösterdiği başarılar sonucunda Mühimme kalemlerinde kâtip olarak çalışmış ve daha sonra Nişan kalemine terfi ettirilmiştir. Vahdetî, birçok yazı çeşidini kullanan usta bir hattat, iyi bir ressam ve çok başarılı bir kâti' oymacısıdır. Sanatkâr; para ressamı olarak da görev yapmış, Osmanlı banknotlarının basımı için Avrupa'ya gönderilmiş, bazı banknotların yazılarını da hazırlamıştır. Yazı stillerinden celî yazıda râkım tarzını benimseyen sanatkâr, yazıları ustalıklı ve hızlı yazması ile tanınmaktadır.

TVHSM koleksiyonunda H 1284 (M 1867) tarihli, Vahdetî imzalı, "Allâhu vahdehu" (Allah birdir.) yazılı bir oyma levha bulunmaktadır (Görsel 3.19). Bordürde barok tarzı

kurdeleli ve buketli bir desen uygulanmıştır. Kâti' sanatında başka eserler de verdiği bilinen sanatkârın diğer eserlerinin bugün nerede olduğu bilinmemektedir.

Görsel 3.20: Hattat Abdullah Zühdi'ye ait ta'lik oyma hat levha, "Yâ Hazret-i Mevlânâ" (TVHSM)

Abdullah Zühdi (?-1878): Şam'da dünyaya gelmiş, bir müddet Kütahya'da yaşadıkdan sonra ailesi ile birlikte 1835 yılında İstanbul'a yerleşmiştir. Hazırladığı bir hüsn-i hat yazı ile ömür boyu maaşla ödüllendirilmiş, Medine'deki Mescid-i Nebevî'nin yazılarını yazmakla görevlendirilmiştir. Abdullah Zühdi'nin Mescid-i Nebevî içinde celî sülüs ile hazırladığı ayetler günümüzde hâlâ durmakta ve görenleri hayran bırakmaktadır. Hattatlığının yanı sıra diğer süsleme sanatları ile de yakından ilgilenmiş ve eserler vermiştir.

TVHSM'de kayıtlı Mevlevî sikkesi şeklinde çalışılmış oyma levha Abdullah Zühdi imzasını taşımaktadır. Destârda ta'lik yazı ile müsenna "Yâ Hazret-i Mevlânâ" yazılıdır (Görsel 3.20). Sikke altın kâğıttan oyulmuş, alt zemininde yeşil kâğıt kullanılmıştır. Sikkenin altında yer alan sehpa rûmi motifli bir desen ile beyaz kâğıttan oyulmuş, çay rengi kâğıt üzerine yapıştırılmıştır. Üst köşeler altın kâğıtla, bordür deseni ise pembe üzerine beyaz kâğıt ile işlenmiştir.

e) XX. Yüzyıl

Osman Rıfkı: Hayatı ile ilgili çok bilgi bulunmayan sanatkârın çok değerli oyma levhaları bulunmaktadır. Eserlerinin kompozisyonunu geometrik desenli zemin üzerine yerleştirilmiş yazılar oluşturur. Yazı alanının tamamı ve bordürleri kare, baklava veya üçgen gibi geometrik oymalardan oluşur. Eserlerin bir kısmında yazı etrafı barok desenlerle bezelidir. Genellikle koyu renk zemin üzerine beyaz renk veya krem rengi kâğıt ile tek parça hâlinde çalışmıştır (Görsel 3.21).

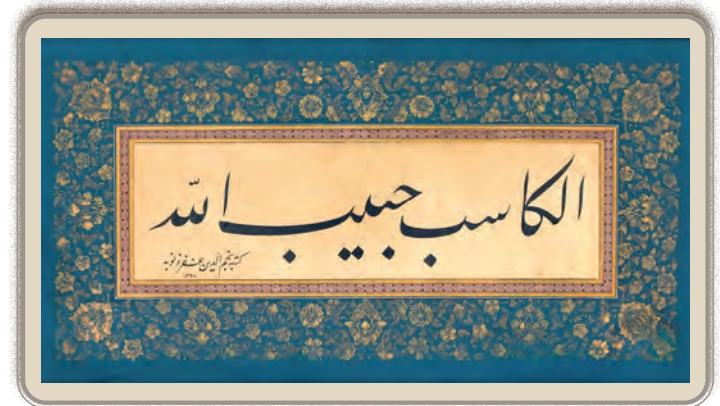
Osman Rıfkı'ya ait eserler yurt dışındaki müzelerde, özel koleksiyonlarda, yurt içinde TVHSM'de ve Konya İzzet Koyunoğlu Müzesinde bulunmaktadır. Osman Rıfkı, eserlerine "Rıfkı", "Osman Rıfkı" veya "el fakîr el hac Osman gufiraleh" şeklinde imzalar atmıştır.

Hezarfen Mehmed Necmeddin Okyay (1883-1976): Mehmed Necmeddin Okyay, Türk kitap sanatlarının klâsik tarzda yetişmiş son büyük ustasıdır. Meydana getirdiği çok sayıda eserin yanı sıra tüm öğrendiklerini, bilgisini ve sanatını ilgilenen herkesle paylaşarak birçok ustanın yetişmesine de vesile olmuştur.

Okyay'a hattatlık, ebru ve âhâr yapımı, ciltçilik, mürekkep yapımı, gül yetiştiriciliği, okçuluk, tarih düşürme vb. birçok alandaki ustalığı nedeniyle "hezarfen" unvanı verilmiştir (Görsel 3.22).

Görsel 3.21: Osman Rıfkı'ya ait sülüs oyma hat levha, "Yâ Gâliben ğayra mağlûb" (Ey mağlup edilemeyen Gâlip -c.c.-) (1904, TVHSM)

Görsel 3.22: M. Necmettin Okyay'a ait hat çalışması "El-kâsibu habîbullâh" (Çalışıp kazanan kişi Allah'ın sevgili kuludur.)

OKUMA PARÇASI

M. NECMEDDİN OKYAY

Necmeddin Okyay, 29 Ocak 1883'te Üsküdar'ın Toygartepe semtinde doğmuştur. Rüştüvedeyken rikâ', divanî, celî divânî yazılarını öğrenerek icazet alır. Üsküdar İdadisine giderken bir yandan da sülûs ve nesih öğrenmeye başlar. İdadiyi bırakıp kendini tamamen sanata verir. 1903 yılında ebru sanatının tek temsilcisi olan İstanbul Üsküdar Sultantepe'deki Özbekler Tekkesi şeyhi Hezarfen Edhem Efendi'den (1829-1904) ebru, kâğıt boyama ve âhârlama yöntemleri, mühreleme, mürekkep yapımı, biraz da ince marangozluk öğrenir. Ebru sanatı ile ilgili çalışmalarını ileri seviyeye ulaştırdıktan sonra, o döneme kadar bilinen ebru çeşitlerine ek olarak stilize edilmiş çiçekli ebrular yapar. Bunun dışında, "akkâse" veya "yazılı ebru" denilen ve kâğıda zamklı su ile yazdığı yazıların etrafına ebru yaparak uyguladığı ebru türünü de geliştirir.

1905'te Sami Efendi'den ta'lîk, 1906'da Filibeli Bakkal Hacı Ârif Efendi'den sülûs ve nesih icazetlerini alır. Medresetü'l-Hattâtînde Hacı Kâmil (Akdik, 1861-1941) Efendi'den sülûs hattını ilerletir; Tuğrakeş İsmail Hakkı (Altunbezer, 1873-1946) Bey'den celî sülûs ve tuğra meşkeder. İsmail Hakkı Bey'den icazetini 1918 yılında alarak Medresetü'l-Hattâtînin ilk mezunları arasına girer. Okyay eserlerinin çoğunluğunu, Sami Efendi'nin tavsiyesi üzerine yöneldiği ta'lîk ve celî ta'lîk hattında verir.

1905'te Sultan Abdülaziz'in okçubaşısı Seyfeddin Efendi'den okçuluk sanatını öğrenen Necmeddin Okyay, yay ve ok yapımı bilgisini de edinir. Geleneksel okçuluk sporu ve sanatını tanıtmak için çok çalışır ve bu sanatı meraklılara heyecanla öğretir. 1934 yılında çıkarılan soyadı kanunu ile de "Okyay" soyadını alır. Klâsik Türk ciltçiliğini de öğrenen Okyay, klâsik tarzda kitap kapları ve deri yazı çerçeveleri üretir; 1927'de Tayyare Cemiyeti adına Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in lüks baskılı "Nutuk" nüshalarının her birine farklı desenlerle otuz adet şemse cilt hazırlar.

Necmeddin Okyay, Medresetü'l-Hattâtînden mezun olmadan iki yıl önce, 9 Mayıs 1916'da okula ebru, âhâr ve mühre hocası olarak tayin edilir. Aynı yılın Eylül ayında ise Süleymaniye'deki Kanuni Sultan Süleyman Mektebine rikâ' hocası olur. Medresetü'l-Hattâtîn 1925'te Hattat Mektebine ve 1929'da Şark Tezyînî Sanatlar Mektebine dönüşüp, 1936'da Güzel Sanatlar Akademisine Türk Tezyînî Sanatlar Şubesi adıyla bağlandığında da Okyay, bu okullardaki hocalığına aralıksız devam eder. Akademide ebru ve âhârın yanı sıra klâsik ciltçilik dersleri de verir. Emekliliğe ayrıldığı 1948 yılından sonra da kitap sanatlarını talep eden herkese öğretmeyi sürdürür. Doğuşu, yaşayışı, öğrenim hayatı, hocalığı ve üstatlığıyla başlı başına bir değer olan Hezarfen Necmeddin Okyay 5 Ocak 1976 tarihinde Üsküdar'da vefat eder.

Diyaret İslâm Ansiklopedisi (Düzenlenmiştir.)

Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver (1898-1986): Süheyl Ünver 17 Şubat 1898’de İstanbul Haseki’de doğar. Tıp eğitimi alır ve 1973 yılına kadar mesleğini üniversite bünyesinde sürdürür. Tıp Fakültesine giderken bir yandan da Medresetü’l- Hattâtîne devam eder; dönemin ünlü sanatkârlarından dersler alır. Türk süsleme sanatları alanında verdiği eğitimleri İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Türk Tezyini Sanatlar Şubesinde, Topkapı Sarayı Nakkaşhanesinde ve Tıp Tarihi Enstitüsünde sürdürür. Bir yandan sanatçı olarak özellikle tezhip ve minyatür çalışmalarına devam ederken diğer yandan geleneksel Türk sanatlarına ait örnekler toplar, tasnifler ve arşivini oluşturmaya başlar. Hayatı boyunca bilimsel ve sanatsal çalışmalarına ara vermeyen Ünver, 14 Şubat 1986 tarihinde İstanbul Kalamış’taki evinde vefat eder.

Bilgi Kutusu

Süheyl Ünver, seksen sekiz yıllık yaşamı boyunca, bir insan ömrüne sığması inanılmaz üretkenlikte çalışarak yurt içi ve yurt dışında yoğun araştırmalar yapmıştır. Ünver; sanatsal anlamda altmış bin civarında yazma eseri fiziksel olarak incelemiş, iki bine yakın yayın yapmış, beş binin üzerinde sanat eseri üretmiş, kırk yıllık akademik hayatı boyunca binlerce öğrenci yetiştirmiştir. Gelecek nesillere bırakmak üzere Türk kültürü ile ilgili gördüğü ve duyduğu her şeyi kayıt altına alarak çok zengin bir notlar arşivi kurmuştur. Her şeyi bilmekten ziyade neyin nerede olduğunu bilmenin önemine inanan Ünver’in Türk milletine bıraktığı en büyük miras, Türk kültürünün hazinesi niteliğindeki bu zengin arşividir (Görsel 3.23).

Görsel 3.23: Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver’e ait oyma levha

LEYLEK DEDE

Aşk-ı Mevlânâ ile Hâgretzede Mevlevî Seyyid Hasan Leylek Dede

Leylek dokuz asırdır, Selçuklulardan beri ananemizde, hikâyelerimizde, nazım ve şiirlerimizde ve bu arada Türk çini tezeyinat ve minyatüründe yer almış yazlık vatandaşlarımızdandır. Ziraatimize sonsuz hizmetleri olan, ilham kaynaklarımızdan bir mübarek kuştur. Mevlânâ onun laklakasından aldığı ilhamla der ki:

Görsel 3.24: Hasan Leylek Dede (?-1827) sülûs hat (Konya Yazma Eserler Müzesi)

“Kuşların şeyhi olan leyleğin dediği nedir bilir misin? Ey yardım istediğimiz Ulu Tanrı: Öğünmek senin içindir. Emir senin içindir, mülk senin içindir.”

Pekiye böyle bir leylek şeklinde yazılan ve serlevha olarak koyduğumuz Türkçe beyitte ismi geçen Leylek Dede kimdir?

Mevlânâ'mızın torunu Prof. Dr. Feridun Nafiz Uzluk'un verdiği en yeni malûmata göre İstanbul'da Yenikapı Mevlevîhânesinde vazifesi olan dedelerden biridir. Daha Konya'da duâgûdur. Uzun boylu olması ve yürüyüşü dolayısıyla kendisini sevenler ona bu ismi takmıştır. Birisi, hakkında yukardaki beyti söyler. 1177/1763'te Abdülgani isminde bir hattat bu ibareyi leylek şeklinde yazar. Bunun mürekkeple yazılmış ve iğnelenmiş, çok kararmış fersude bir kalıbı Hattat ve Müzehhip Osman Yümni Efendi tarafından levha hâline getirilir. Lakin bu esnada bundan istifade ile, belki sipariş üzerine birkaç tane daha hazırlar ki iki tanesi Galata Mevlevîhânesi Şeyhi Ahmed Celâleddin Dede ve Bahariye Şeyhi Nazif Dede Efendilerde görülmüştür. Bir diğeri F. N. Uzluk'ta bulunmaktadır.

Fakat bunlar Abdülgani'nin yazdığından biraz farklıdır. Biz bundan güzel bir örnek hazırladık. Ayrıca tahtadan oyma bir sureti Tophane'de Kadirhânedede görüldü.

Hasan Leylek Dede Y. M. Şahabeddin Uzluk'a göre Mevlevî muhiblerinden Ressam Musahib Said Efendi'den resim ve Mevlevîlerden Hattat Yusuf Dede'den güzel yazı öğrenmiştir. Bu örneğin esası kendisininidir ve yaptığı sembolik resimlere bir misal gösterilebilir. 1210/1795'te de bir hilye yazmıştır (Görsel 3.24).

Leylek Dede'miz 1214/1799'da vefat etmiş ve Merkez Efendi Kabristanına defnedilmiştir. Destarlı sikke ve kabartma leylek resmini taşıyan aynı ibareli mezar taşı maalesef artık yerinde görülmemektedir.

Bu ufak renkli örneği dostum İsmail Akgün bastırды ve bu risaleyi meydana getirdi. Kendisine teşekkür ederim.

Cemil Çiftçi, Tasavvuf Kitabı (Düzenlenmiştir.)

3.1.2. XV-XX. Yüzyıllara Ait Kâti' Hat Tekniği ile Hazırlanan Eserlerin Özelliklerine Göre Gruplandırılması

3.1.2.1. Yazma Eserler

Matbaanın Anadolu topraklarına gelmesinden önce padişahlar, devlet büyükleri ve önemli kişiler için yazılan Kur'anlara, dua kitaplarına, mesnevilere ve her türden dinî, edebî, tarihî ve bilimsel eserlere **yazma eser** denir. Bütün eser baştan sona el ile yazıldığı için bu adı almıştır. Yazma eserlerde sanatsal değeri olan "hat" yazı türleri kullanılmıştır. Matbaanın kullanılmaya başlanmasından sonra da birçok sanatçı aracılığı ile geleneksel sanatlar adı altında yazma eserlere olan ilgi devam etmiştir.

Yazma eserler; başlangıç sayfası olan zahriye sayfasıyla başlar, kitabın metin kısmı olan serlevha ile devam eder ve hatime sayfası ile son bulur. Bu bölümlerin her biri kâti', tezhip ve ebru gibi kitap süsleme sanatlarından biri veya birkaçı bir arada kullanılarak süslenir. Ancak kâti' sanatı, yazmaların süslenmesi dışında yazma işleminde de kullanılmıştır. Harfler kâti' tekniğiyle oyma hâlinde tek tek hazırlanıp yapıştirılarak eserin tüm metni oluşturulmuş, satır aralarında ve yazı dışı sayfa kenarlarında da yine kâti' süslemeler kullanılmıştır.

3.1.2.2. Tümü Kâti' Tekniği ile Hazırlanmış Yazma Eserler

Yazma eserler, bir kısmı veya tamamı kâti' tekniği kullanılarak hazırlanabilir. Bazı eserlerde sadece yazılar (hat) ya da sayfa süslemeleri; bazı eserlerde de yazıların, cilt ve sayfa süslemelerinin tamamı kâti' tekniği kullanılarak hazırlanır.

Bilgi Kutusu

Tamamı Kâti' Hat Tekniğiyle Oluşturulmuş Eserler

- Tamamı kâti' hat tekniğiyle oluşturulmuş eserlere ilk örnek Süleymaniye Kütüphanesinde kayıtlı "Kaside-i Bürde" gösterilebilir. XIII. yüzyılda hazırlanan eserin tamamında dışı oyma nesih hat kullanılmıştır. Eserin zahriye ve hâttime sayfalarında dışı oymalar ve dışı oyma kalıpla renkli boyaların kullanıldığı süslemeler bulunmaktadır.
- Yazılarının tamamı oyma tekniği ile hazırlanmış diğer bir eser, XV. yüzyıl sanatkârlarından Abdullah Kâti'nin çalışması olan "Hüseyn Baykara Dîvanı"dır. Ta'lîk hat yazı kullanılan eser, Türk İslam Eserleri Müzesinde kayıtlıdır.
- Mehmet bin Gazanfer'e ait olan "Gûy ve Çevgan" adlı eserin tamamı oyma ta'lîk hatla hazırlanmıştır. Gazanfer'e ait "Müntehabât Mecmuası" ve "Kasîde-i İydiyye" adlı eserler de oyma tekniği kullanılarak hazırlanmıştır.
- XVI. yüzyıl sanatkârlarından Ali Çelebi de eserlerinin bazılarını tamamı oyma olarak hazırlamıştır. Ali Çelebi, "Hadis-i Erbaîn" adlı eserin tamamını erkek oyma ta'lîk harflerle hazırlamıştır. Sanatkâr, bir şiir mecmuasını da nesta'lîk hat ile tamamı erkek oyma tekniği ile hazırlayıp Kanuni Sultan Süleyman'a takdim etmiştir. Ali Çelebi "Ed'iyye-iUsbuiyye" adlı dua mecmuası da nesih hat ile tamamı oyma hazırlamıştır.

3.1.2.3. Albümler

Farklı zaman dilimlerinde yapılmış parça eserlerin toplanarak bir araya getirilmesine **murakka** denir. Murakkalar tek sayfa şeklinde hazırlanmış küçük ebatlı eserlerin bir karton üzerine ve aynı sayfaya yapıştırılmasıyla oluşturulmaktadır (Görsel 3.25). Burada amaç, farklı ebatlarda olmaları nedeniyle tek başına koruma altına alınamayan eserleri kaybolmaya ve yıpranmaya karşı korumak, aynı ebatta kartonlara yapıştırarak albüm şeklinde muhafaza etmektir.

Görsel 3.25: Mahmud el Gaznevî'ye ait murakka albüm (Tuhfe-i Gaznevî, İÜNEK)

Kütüphanelerimizde kâti', hat, tezhip, minyatür gibi tezyînî sanat dallarından biriyle veya birkaçının birlikte kullanılmasıyla hazırlanmış murakka albümler bulunmaktadır. Bu tarz eserlerde aynı sayfaya farklı sanat dallarına ait küçük ebatlarda çalışmalar yapılmış, sanat dalları ayrı şekilde düzenlenmemiştir.

Albüm çalışmalarına örnek olarak Mahmud el-Gaznevî'ye ait "Tuhfe-i Gaznevî" adlı eser gösterilebilir. Albüm 60 yapraktan oluşan bir şiir mecmuasıdır ve her sayfası birbirinden farklı tasarlanmıştır. Ağırlıklı olarak kâti' sanatına ait farklı uygulamaların yer aldığı albümün tasarımında hat, tezhip ve minyatürlere de yer verilmiştir.

SIRA SİZDE

Görsel 3.26 da verilen eseri kâti' sanatı açısından inceleyiniz. İncelemenizle ilgili gördüğünüz ayrıntıları boşluğa yazınız.

Görsel 3.26: Murakka albüm örneği (TSMK)

3.1.2.4. Cilt Kapakları

Dergi ya da kitapları oluşturan yaprakların sırasının bozulmaması, dağılıp kaybolmaması ve bir arada tutulabilmesi amacıyla yapılan koruyucu kapağa **cilt** adı verilir. Arapça kökenli bir kelime olan cilt, deri anlamında kullanılmaktadır. Ciltlerde iç ve dış yüzeyler birbirinden farklı süslenmektedir. Dış yüzde genellikle ortada bir şemse ve dört köşesinde de köşebent motifleri bulunur.

Türkler, XV. yüzyıldan itibaren hem dış hem de iç kısımların şemse ve köşebentlerinde kâti' tekniğini kullanarak cilt süslemesi yapmışlardır. Kâti' tekniği, ciltlerin uzun ömürlü olmasını sağlamak amacı ile daha çok iç kapaklarda kullanılmıştır. Türkler stilize bitkisel motifleri genellikle cilt süslemesinde oyma olarak kullanmışlardır (Görsel 3.27).

Görsel 3.27: Şahnâme-i Firdevsî, kâti' cilt dış yüzey, detay (TIEM)

3.1.2.5. Cilt İçi Bezemeler

Türk el yazmalarının bazılarında, cilt kaplarının iç kısmındaki boşlukları veya kitabın başında ve sonunda yer alan boş sayfaları güzelleştirmek amacı ile, kâti' tekniğiyle yapılan motiflere yer verilmiştir. Say-

faların doldurulduğu bu süslemelerde genellikle yalın kat oymalar kullanılmıştır.

Cilt içi bezemeye örnek olarak Süleymaniye Kütüphanesinde kayıtlı “Yûsuf u Zelîhâ” adlı eserin ön kabının iç kısmında bulunan beyaz kâğıttan oyulmuş rûmî motif bezemeli vazo gösterilebilir (Görsel 3.28).

3.1.2.6. Ara Sayfa

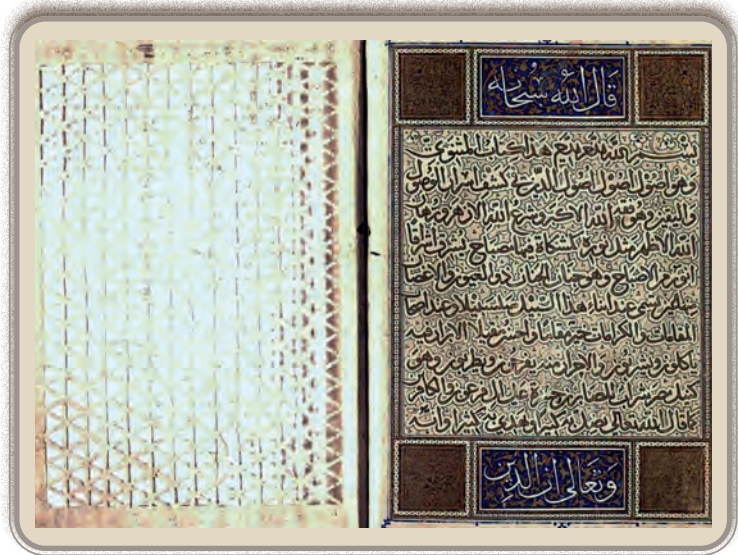
El yazması kitapların bölüm başlarında bulunan veya karşılıklı yerleştirilmiş tezhipli iki sayfanın birbirine sürtünme sonucu yıpranmalarını önlemek amacıyla aralarına konan koruma sayfasına **ara sayfa** denir. Ara sayfa; genellikle kâti’ tekniğiyle oyma şeklinde hazırlanmış, dekoratif özellikleri olan sayfadır (Görsel 3.29).

- Süleymaniye Kütüphanesinde Halet Efendi (1760-1822) tarafından hazırlanmış el yazması bir “Mesnevi” nüshasında oyma ara sayfalar bulunmaktadır. Genellikle kare, üçgen veya baklava gibi geometrik şekillerle oyma olarak hazırlanan sayfalarda eserin içinde kullanılan zemin kâğıtları ile aynı kağıtlar kullanılmıştır. Ara sayfalar eserin diğer sayfaları ile aynı ölçülerde hazırlanmıştır.

- Geometrik desenler yapmak için cetvel yardımı ile son derece muntazam ve estetik oyma eserlere imza atan Osman Rıfki, kâti’ hat eserlerin yazı dışı süslemelerinde ara sayfa süslemelerini çok sık kullanmıştır.

Görsel 3.28: Cilt içi kâğıt oyma örneği (Yûsuf u Zelîhâ, SK)

Görsel 3.29: Halet Efendi'ye ait geometrik oyma ara sayfa (Mesnevî, SK)

3.1.2.7. Levhalar (Panolar)

Kâti' sanatında levha çalışmalarına XIX. yüzyıldan itibaren rastlanmaktadır. Levha çalışmaları önceki dönemlerde de yapılmış, fakat yaygın olarak kullanılmamıştır. Levhalar genellikle câmi, tekke, dergâh, saray, konak ve köşk gibi geniş mekânların iç duvar süslemelerinde kullanılmıştır. Ayet, hadis, güzel sözler ile insan, hayvan, gemi, kandil ve sikke gibi formlardaki yazı ve resimler levhalarda konu olarak kullanılmıştır. Kâti' hat tarzında hazırlanmış levhalar çok fazla tercih edilmiştir. Bunların günümüze kadar ulaşan birçok örneği mevcuttur (Görsel 3.30).

Görsel 3.30: Oyma sikke levha, "Yâ Hazret-i Mevlânâ-Celâleddin-i Rûmî" (GMM)

3.1.3. XV-XX. Yüzyıllar Arasında Kâti' Hat Eserlerinde Sanatkârların Kullandığı Yazı Çeşitleri

İslâmiyet'in kabul edilmesiyle birlikte İslâmî yazı şekilleri Kur'an-ı Kerimler aracılığıyla Anadolu'ya gelmiştir. Anadolu Selçuklu Dönemi'nden (1092-1308) itibaren Türkler tarafından kullanılan hat sanatı harf stilleri ile yazılan eserler, adından söz ettiren nadir eserler olmuştur. Kur'an-ı Kerimlerin ve diğer dua kitaplarının hazırlanmasında güzel yazı yazmak çok önemsenmiş ve yazı, sanat hâline gelmiştir (Görsel 3.31).

İslâmî gelenekte birçok hat çeşidi ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan hüsn-i hat çeşitlerinden altı tanesi yoğun biçimde kullanılmıştır. Bunlar: kûfî, rikâ', reyhânî, sülüs, nesih ve tevkî'dir. Bu yazılara **aklâm-ı sitte** denir. Bu altı yazı çeşidinin dışında, kâti' hat sanatkârlarının eserlerini oluştururken tercih edip çok kullandıkları "ta'lîk, nestalik, dîvânî ve muhakkak" adı verilen yazı çeşitleri de bulunmaktadır.

Görsel 3.31: Kur'an-ı Kerim'den kûfî hat ile bir parça (KMM)

Bilgi Kutusu

Tarih boyunca Kur'an'ı güzel okuyanlar genellikle Mısır'dan çıkmış, hüsn-i hat sanatını da en iyi Türkler icra etmiş olduğundan "Kur'an; Mekke'de nazil oldu, Mısır'da okundu, İstanbul'da yazıldı." sözü meşhur olmuştur (Görsel 3.32).

Görsel 3.32: Kûfî hat ile altın kullanılarak yazılmış Kur'an-ı Kerim'den bir parça

3.1.3.1. Kûfî (Ma'kûlî) Yazı

Adını Irak'ın Kufe şehrinden alan kûfî yazı, Kur'an-ı Kerimlerin düzgün yazılması için oluşturulmuş, İslâm hat sanatının en eski yazı stili olarak bilinmektedir. Bütün harfleri dik, sert ve köşeli bir yazı türüdür.

Bir kısmı veya tamamı kâti' sanatı ile hazırlanmış yazma eserlerde kûfî yazıya az da olsa rastlanmaktadır. Bu eserlerin en eski tarihli Bûsirî tarafından Hazreti Muhammed'e methiye için aklâm-ı sitteler kullanılarak yazılmış ve oyma sanatı ile hazırlanmış "Kaside-i Bürde"dir (Görsel 3.33). Tamamı oyma eserlerin en önemlisi kabul edilen eserde kûfî yazılar erkek ve dişi oymalar şeklinde yer almaktadır.

Görsel 3.33: Muhammed Bûsirî'ye ait oyma kûfî yazı, "Seyyidinâ Muhammed ve âlihi" (Kaside-i Bürde)

SIRA SİZDE

Aşağıda Nakşî'ye ait oyma tekniğiyle yapılmış bir çalışma sunulmuştur. Bu oyma hilye çalışmasında İslâmî yazı çeşitlerinden bazıları kullanılmıştır. Özel bir müzede bulunan eserde sülüs, nesih ve kûfî üç farklı yazı çeşidi bir arada, kâti' tekniğiyle oyma olarak hazırlanmıştır. Ayrıca eserin süslemelerinde de kâti' tekniği kullanılmıştır.

Bu sanat eserindeki estetik zevkin sizde uyandırdığı hisleri arkadaşlarınızla paylaşınız (Görsel 3.34).

Görsel 3.34: Nakşî'ye ait kûfî, sülüs ve nesih yazılarla oyma Hilye-i şerif levhasından bir bölüm

3.1.3.2. Sülüs Yazı

Üçte biri yuvarlak, üçte ikisi düz çizgilerden oluşan ve ağzı açık bir görünüme sahip yazı çeşididir. "Sülüs" üçte bir demektir. Bu nedenle bu yazı çeşidine "sülüs yazı" denilmiştir. Sanat yazısı olarak büyük gelişme gösteren sülüs yazının zaman içinde noktalar dışında düz çizgileri kalmamış, harfleri oluşturan çizgiler yuvarlaklaşmıştır. Harflerin akışı ve eğiminde üçte bir ve üçte iki oranı korunmuştur. Bu sebeple sülüs harfleri üç hareket ve üçte bir meyil kuralı ile şekillenmiştir. Câmi, kervansaray, mezar taşı, medrese kitabeleri ve süs olarak yazılan levhalarda sülüs tarzı hat yaygın olarak kullanılmıştır (Görsel 3.35).

Sülüs yazıyı kâti' tekniğiyle başarılı bir şekilde uygulayan hattatlardan biri de Muhammed Ârif Efendi'dir. Sanatkâra ait bir eser, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Müzesinde kayıtlıdır. Hayatı hakkında bilgi bulunmayan sanatkârın imzası bulunan ya da kayıtlı başka kâti' hat eserine rastlanmamıştır.

Görsel 3.35: Muhammed Arif'e ait kâti' sülüs yazı, "Ebî Eyyûb Ensârî" (İBBŞM)

3.1.3.3. Nesih Yazı

Nesih, kelime olarak hükmü ortadan kaldırmak manasına gelmektedir. Diğer yazıların, özellikle kûfî hattın kullanımını ortadan kaldırdığı için bu ismin verildiği düşünülmektedir. Osmanlı hattatları tarafından çok tercih edilen nesih yazı; köşeleri yuvarlak ve yumuşak, kullanımı kolay ve kopya edilebilen bir yazı çeşididir. Arap harflerinin el yazmalarında en çok kullanılan çeşidi nesih olmuştur. Matbaanın Osmanlı Devleti'ne girmesinden önce el yazması kitaplarda en fazla kullanılan yazı çeşidi olmuştur. Dinî ve ilmî her konuyu yazmak için tercih edilmiştir.

Nesih yazı, Türk-İslâm sanat geleneğinde genellikle Türkçe ifadeler için harekesiz, Kur'an ve hadis ifadeleri için harekeli kullanılmıştır.

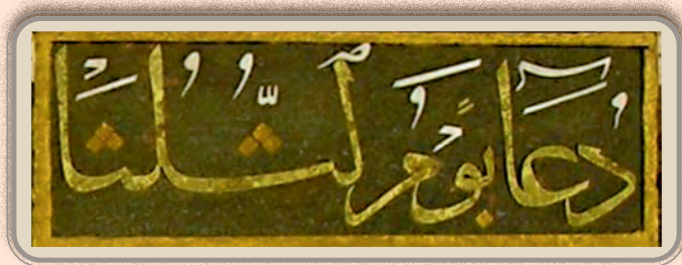
Bilgi Kutusu

- Kâtî' hat sanatkârı İmam Muhammed Bûsirî "Kasîde-i Bürde" adlı eserinde iç sayfaların yazı kısımlarını dişi veya erkek oyma nesih hat kullanarak hazırlamıştır (Görsel 3.36).

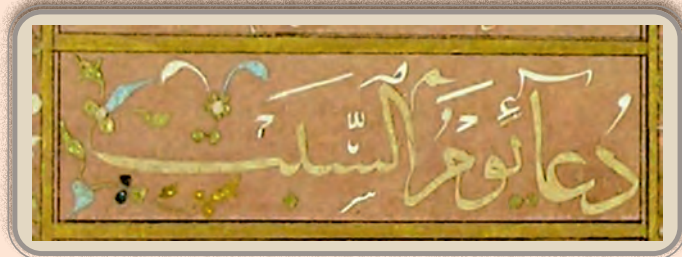
Görsel 3.36: Dişi oyma nesih hat (Kasîde-i Bürde), "Bismillâhirrahmânirrahîm"

- Çalışmalarında nesih yazı çeşidini kullanan diğer bir sanatkâr Ali Çelebi'dir. "Ed'iyye-i Usbûiyye" adlı eserinde oyma nesih hat kullanmıştır (Görsel 3.37, görsel 3.38).

Görsel 3.37: Ali Çelebi'ye ait kâtî' tekniğiyle hazırlanmış nesih hat , "Duâ-i yevmü's-sülüsâ"

Görsel 3.38: Ali Çelebi'ye ait oyma nesih hat (Ed'iyye-i Usbûiyye), "Duâ-i yevmü's-sebt"

3.1.3.4. Rikâ' Yazı

Sözlük anlamı "küçük sayfa" olan rikâ'; tevkî' kurallarına bağlı, nesih gibi küçük yazılan bir yazıdır. Genellikle vakıf işlerinde ve Kur'an-ı Kerim'in sonundaki dua sayfasında (hattatın imzasını attığı, eseri yazdığı yeri, tarihi ve Allah'a duasını bildiren bir veya iki sayfalık bölümde) kullanılmıştır. Rikâ' hat,

Osmanlı'da günlük yazışmalarda ve mektuplarda kullanılmıştır. En eski örneklerine XVIII. yüzyılın ilk yarısında rastlanan rikâ', XIX. yüzyılda Bâbîâlîde gelişmiş ve asıl hüviyetini orada bulmuştur. Bâbîâlîde Mümtaz Efendi (ö. 1871) tarafından kullanıldığı ve onun üslubu sonradan gelenler tarafından takip edildiği için Mümtaz Efendi rikâ'sı veya Bâbîâlî rikâ'sı diye anılmıştır. (Görsel 3.39).

Görsel 3.39: Rikâ' yazı örneği

3.1.3.5. Reyhânî Yazı

Reyhan çiçeğine benzediği için adını bu çiçekten aldığı düşünülen yazı çeşididir. "Muhakkak" yazı çeşidinin küçültülmüş hâli denilebilir. Eserlerde iki yazı birlikte de kullanılabilir. Kur'an-ı Kerim'in yazılmasında kullanılmıştır (Görsel 3.40). Kâtî' tekniğiyle hazırlanmış reyhânî yazı çeşidinin kullanıldığı bir örnek bulunmaktadır.

Görsel 3.40: Şeyh Hamdullah'a (1426-1429) ait muhakkak-reyhânî kıt'a (TSMK)

3.1.3.6. Tevkî Yazı

Çok yaygın kullanımı olmayan genellikle vakıf işlerinde, halife ve vezirlerin mektuplarının yazımında kullanılan bir yazı çeşididir (Görsel 3.41). Sülüs hat ile benzer özellikleri vardır, fakat daha küçük ve özensiz yazılır. En belirgin özelliği birleşmeyen harflerinin de sonraki harfe bağlanabilmesidir. Kâti' tekniğinde tevkî hatla oyularak hazırlanmış bir eser bulunmamaktadır.

Görsel 3.41: Şeyh Hamdullah'a ait tevkî-rikâ' kıt'a (TSMK)

3.1.3.7. Ta'lîk Yazı

Ta'lîk; asma, ilâştirme anlamına gelmektedir. Yazıda harfler asılmış gibi kullanıldığı için bu ismi almıştır. Eğri çizgilere sahip olması ve yerleştirilen harflerin askıda duruyor hissi uyandırması yazının belirgin özelliğidir. Kûfî yazıdaki sert ve düz köşelerin aksine tüm harfler kavilidir ve uyumlu kıvrımlara sahiptir. Ta'lîk yazıda süs ögesi ve hareke kullanılmaz. Tüm estetik sadeliğindedir. Ta'lîk yazı, tevki ve rikâ' yazılarından türetilmiştir. Ta'lîk yazının değişikliğe uğramış şekline İranlılar nesta'lîk ismini vermiştir. Ta'lîk yazı İran'da da yaygın olarak kullanılmıştır. Ancak İran'daki şeklinden farklı olarak Osmanlı'da Türk hattatlar tarafından geliştirilen şekli tüm yazışmalarda kullanılmış, bu durum yazının "Türk tâliği" şeklinde ifade edilmesine neden olmuştur. Kâti' tekniği ile hazırlanmış yazma eserler içinde en fazla kullanılan yazı çeşidi ta'lîktir

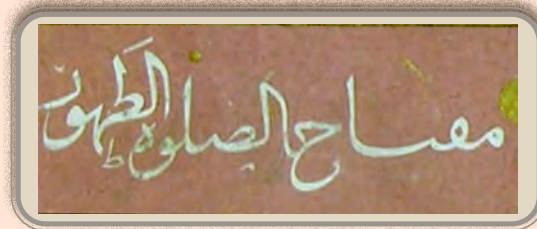
Bilgi Kutusu

Yazma Eserlerinde Ta'lîk Yazıyı Kullanan Kâti' Hat Sanatkârları

- Abdullah-ı Kâti, "Fâtih Albümü"nde yer alan şâir Adurrahman Câmî tarafından Akkoyunlu Sultânı Yakup Bey'e methiye olarak yazılan şiiri, oyma ta'lîk hat kullanarak hazırlamıştır (Görsel 3.42). Eser TSMK'de kayıtlıdır. Sanatkâr, "Sultan Hüseyin Baykara Dîvanı" adlı eserinde de oyma nesta'lîk hat kullanmıştır. Ali Çelebi "Ed'iyye-i Usbuiyye" adlı dua mecmuası da nesih hat ile tamamı oyma hazırlamıştır.
- Kâti' hat sanatkârı Ali Çelebi, "Hadis-i Erbaîn" adlı eserinde oyma ta'lîk hat kullanmıştır. Ali Çelebi'ye ait başka bir eser olan "Şiir Mecmuası" da yine ta'lîk hat ile oyma olarak hazırlanmıştır (Görsel 3.43).

Görsel 3.42: Abdullah-ı Kâti'ya ait ta'lîk yazı (Sultan Hüseyin Baykara Dîvanı)

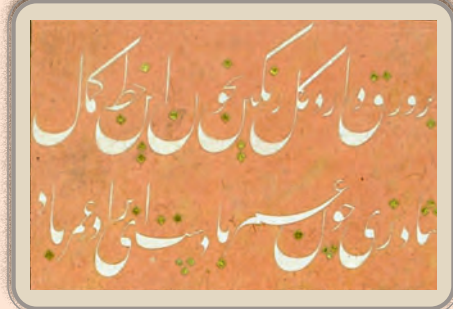

Görsel 3.43: Ali Çelebi'ye ait oyma ta'lîk yazı (Hadis-i Erbaîn)

- Ta'lik hatları eserlerinde ustalıklarla kullanan başka bir sanatkâr ise Mehmed bin Gazanfer'dir. Sanatkâr, "Müntehabât Mecmuası", "Gûy ve Çevgân" ve "Kasîde-i İydiyye" adlı eserleri oyma tâlik hat kullanarak hazırlamıştır (Görsel 3.44).
- Bursalı Fahrî TSMK'de kayıtlı murakka albümünün tamamını dişi ve erkek oyma ta'lik kıt'a şeklinde hazırlamıştır. Sanatkârın "Mecmuatü'l-Eş'ar ve Resâil" adlı eserde de oyma ta'lik kıt'aları bulunmaktadır (Görsel 3.45).
- Kâti' hat sanatkârı Halazâde Mehmed, TSMK'de kayıtlı "Manzûme-i Velâdiye" adlı eserinde ve murakka kıt'ada oyma ta'lik hat kullanmıştır (Görsel 3.46).
- Ta'lik yazı çeşidini eserlerinin birçoğunda kullanan bir başka sanatçı da Nakşî'dir. Sanatkârın TSMK'de kayıtlı dört oyma ta'lik kıt'ası vardır. Yurt dışında özel bir koleksiyonda da Nakşî'ye ait ta'lik yazıyla hazırlanmış birçok eser bulunmaktadır. Bunların dışında sanatkârın ta'lik dâhil birçok yazı çeşidini bir arada kullandığı hilye çalışması da Sadberk Hanım Müzesinde kayıtlıdır (Görsel 3.47).
- Hattat Abdullah Zühdi, sikke şeklinde hazırladığı levhasında ta'lik oyma hat kullanmıştır. Eser TV-HSM'de kayıtlıdır (Görsel 3.48).

Görsel 3.44: Mehmed bin Gazanfer'e ait ta'lik hat (Müntehabât Mecmuası)

Görsel 3.45: Bursalı Fahrî'ye ait oyma ta'lik hat (Fahrî el Bursevî imzası)

Görsel 3.46: Halazâde Mehmed'e ait oyma ta'lik hat (Manzûme-i Velâdiye)

Görsel 3.47: Nakşî'ye ait nesta'lik oyma kıt'a

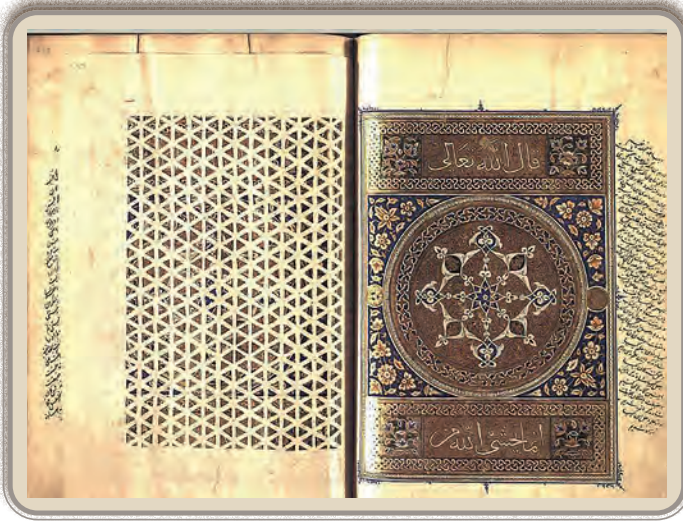
Görsel 3.48: Abdullah Zühdi'ye ait ta'lik hat

3.2. KÛFÎ HATLARI GEOMETRİK ŞEKİLLERİN İÇİNE KLÂSİK ÜSLUPTA YERLEŞTİRME

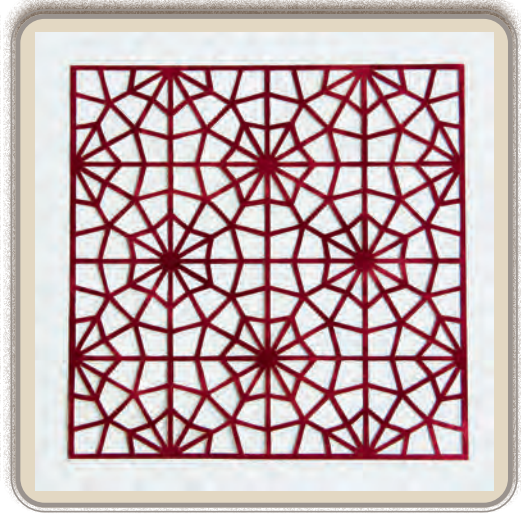
Hazırlık Çalışması

“Kâti’, kâğudun sanata dönüştüğü özel bir maharettir.” sözü size ne ifade ediyor? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Geleneksel kâti’ sanatının uygulama alanlarından olan el yazmalarında, altınla süslenmiş yan yana iki sayfanın sürtünme sonucu zarar görmesini engellemek amacıyla aralarına özel olarak hazırlanmış ara sayfalar konmuştur. Araç sayfalar genellikle oyma tekniğiyle, ağ şeklinde hazırlanmakta ve oyulan kısımlardan üzerine konduğu sayfanın görünmesine imkân tanımaktadır. Ağ şeklindeki yapı genellikle kare, dikdörtgen, üçgen veya baklava dilimi gibi yalın geometrik formların birleşmesiyle oluşturulmakta ve evrenin sonsuzluğunu simgelemektedir. Araç sayfalar, el yazmasının diğer sayfalarıyla aynı ebatlarda hazırlanmıştır (Görsel 3.49, 3.50).

Görsel 3.49: El yazması bir sayfa ve geometrik desen oyma tekniği ile oluşturulmuş sayfa arası (SK)

Görsel 3.50: Geometrik desen örneği

Kâti’ sanatkârı Osman Rıfkı’nın eserlerinde geometrik oymaların içine yerleştirilmiş kâti’ hat çalışmaları bilinen en iyi örneklerdendir.

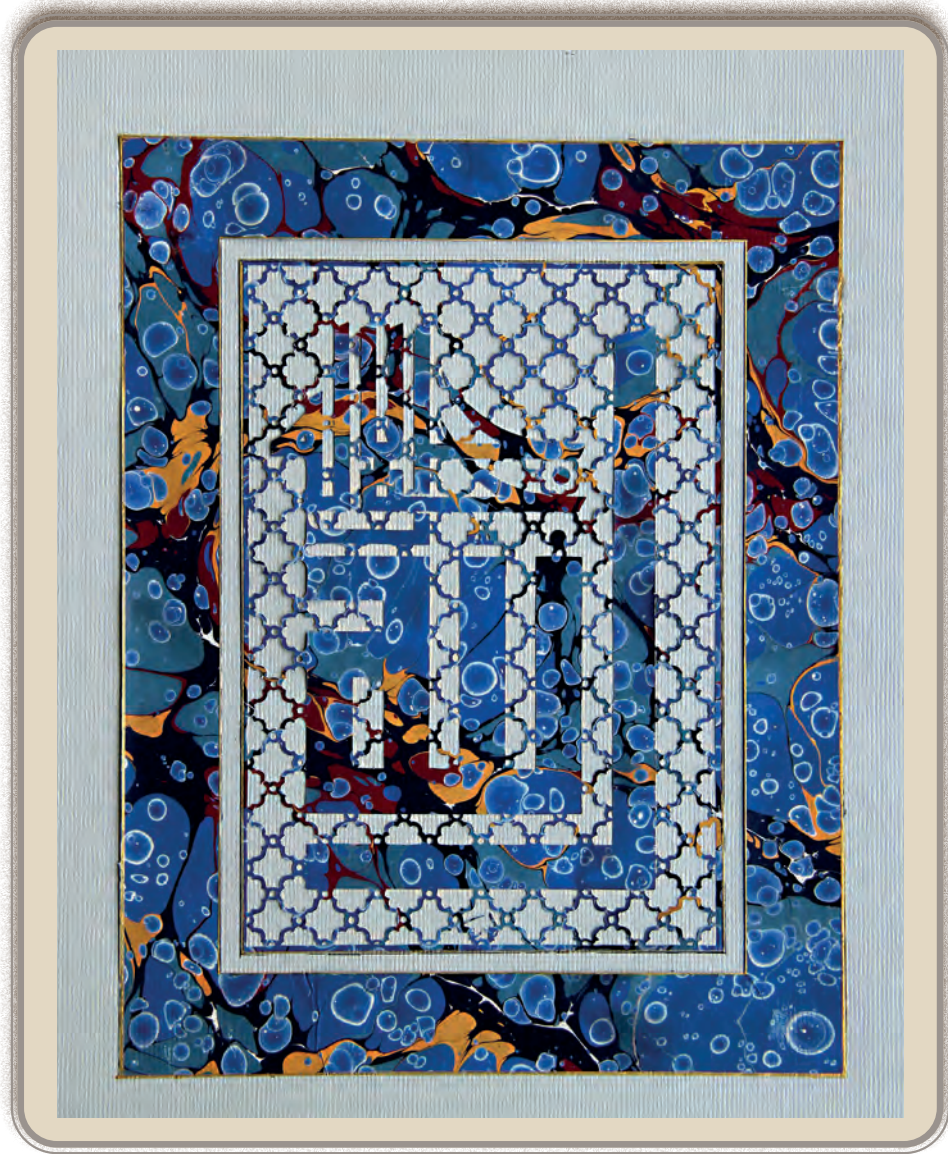
Özellikle XIX. yüzyılda geometrik araç sayfalar tek başına levha şeklinde kullanılmaya başlanmıştır. Oyma yazı ya da desenler bu tarz geometrik süslemelerle hazırlanan zeminin ortasına yerleştirilerek kompozisyonlar hazırlanmıştır.

DİKKAT

Geometrik oymalarda orta kalınlıkta kâğıtlar tercih edilmektedir. Küçük ebatlardaki çalışmalarda ortada yer alan erke oyma şeklindeki hat ve etrafında yer alan geometrik oymaların tamamı tek kâğıt ile çalışılmaktadır. Büyük ebatlardaki levha çalışmaları parçalar hâlinde hazırlanıp bir araya getirilerek kompozisyon tamamlanmaktadır (Görsel 3.51). Geometrik şekillerle yapılan oyma levha çalışmalarında genellikle koyu renk zemin üzerine açık renk oyma tercih edilmektedir.

Görsel 3.51: Gülsemin Velidedeoğlu'na ait kâti' geometrik şekillerin içine yerleştirilmiş kûfi yazı, "Allah Celle Celâlühü"

a) Geometrik Formda Zemin Oluşturma

HATIRLAYALIM

Geometrik formda zemin oluşturmak için 9. sınıf desen dersinde işlenen geometrik desen hazırlama konusu hatırlanmalıdır.

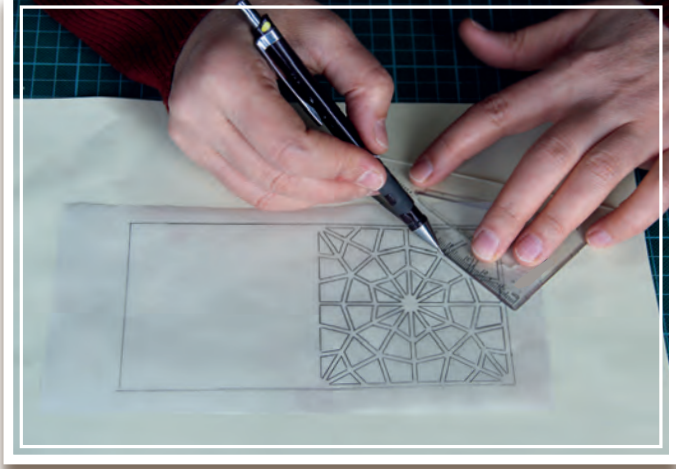
Geometrik bir motif seçilir. Milimetrik veya kareli bir kâğıda cetvelle çizilen yardımcı çizgilerle desenin bir bölümünü içine alacak ölçülerde pafta oluşturulur. Hazırlanan paftanın desen özelliğine göre merkezden başlanarak dişi oyma tekniğine uygun şekilde, genel hatlar birbirinden koparılmadan çizilir. Çizim sırasında ara boşlukların eşit ölçülerde ve simetrik olmasına dikkat edilmelidir. Çizim işlemi tamamlanan pafta, aydinger kâğıdına cetvel yardımı ile aktarılır (Görsel 3.52).

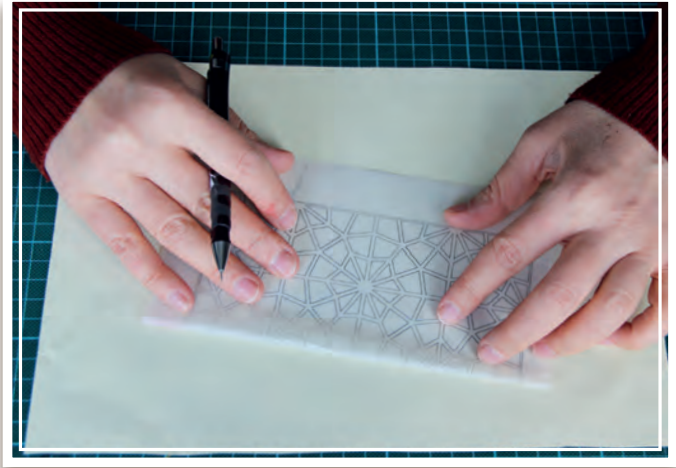
DİKKAT

Tırnaklama usulüyle desen aktarılırken çizgi kalınlıkları desenin ölçülerinde değişikliğe neden olabilmektedir. Bu nedenle tırnaklama usulü önerilmez. Desen, aydinger kâğıdında ölçülere dikkat edilerek cetvel veya gönye gibi çizim araçları ile hazırlanmalıdır.

Aydinger üzerinde birinci paftanın çizimi tamamlandığında, desen pafta çizgisinden istenen ölçüye ulaşılıncaya kadar katlanarak kompozisyon tamamlanır (Görsel 3.53). Aydinger üzerinde yapılan çizimler sırasında kullanılan çizgi kalınlıkları geniş olmamalıdır. Çizim sırasında kullanılan yardımcı çizgiler temizlenir ve desenin gerekli görülen tüm bölümlerinde düzeltme işlemi yapılır. Oyma kâğıdı çizim masasına sabitlenir. Hazırlanan desen, çizim yapılan yüz kâğıda gelecek şekilde oyalacak kâğıdın üzerine sabitlenir. Desen, cetvel kullanılarak ince uçlu bir kalemlle oyma kâğıda aktarılır.

Görsel 3.52: Geometrik desen çizimi (Birinci pafta)

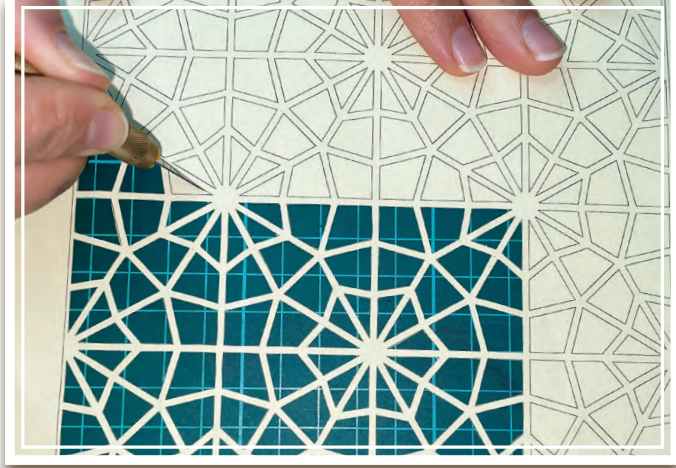

Görsel 3.53: Paftaları katlayarak desenin genişletilmesi (Katlayarak desen çoğaltma)

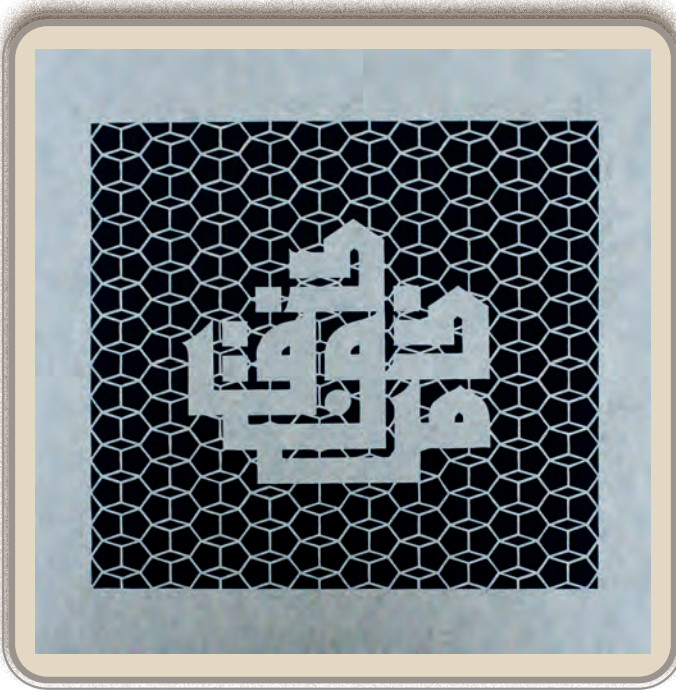
Çizimin yapıldığı yüzün köşesinden başlanarak önce küçük sonra büyük parçalar oyulur (Görsel 3.54). Düz çizgiler kretuarla oyulur, yuvarlak hatların olduğu kısımlarda makasla da oyma yapılabilir.

Görsel 3.54: Desenin oyulması

b) Kûfi Hattın Geometrik Zemin Üzerine Yerleştirilmesi

Geometrik zemin üzerine yerleştirilecek yazılar, zemin ölçüleri ile uyumlu olacak şekilde önceden hazırlanır. Aydıngere şekilde önceden hazırlanır. Aydıngere zemin deseni çizilir. Harflere ait çizim, kompozisyon esaslarına uygun şekilde aydıngerdeki zemin deseninin ters yüzüne yerleştirilir. İki aydıngerde bulunan desen birbirine bantla tutturulur. Harflerin dış hat çizgileri, ince uçlu kurşun kalem ve cetvelle zemin kâğıdının tersine geçirilir. Zemin deseninin çizili olduğu yönde harflere ait çizgilerin içinde kalan zemin çizgileri ince bir silgi ile silinir. Silme işleminden sonra zemindeki desen ile harfler bütünleşecek, harfler kompozisyonun parçası olarak görünecektir. Aydıngere hazırlanan desen, oyulacak kâğıda yine cetvel ve kurşun kalemle aktarılır. Kûfi harfler düz hatlara sahip olduğu için çizim yapılan yüz oyma kâğıdına bakacak şekilde yerleştirildikten sonra harflerin dış hat çizgileri üzerine cetvel yerleştirilir, desen sert ve ince uçlu kurşun kalemle kâğıda aktarılır. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli husus, oyulacak kâğıda geçirilmiş yazının ters görünmesidir. Oyma işlemi bittiğinde oyulmuş katı ters çevrileceğinden yazı doğru olacaktır (Görsel 3.55).

Görsel 3.55: Dilek Muradoğlu'na ait geometrik form içinde kûfi yazı, "Men dakika dukka" (Kapi çalanın, kapısı çalınır.)

3.2.1. Mevcut Kûfî Hat Örneklerinden Kâğıt Oyma Olarak Çalışılacak Hat Seçimi ve Kompozisyon

Diğer estetik sanatlarda olduğu gibi kâti' sanatında da en önemli unsur kompozisyonudur. Kâti' hat kullanılarak oluşturulacak her çalışmanın kendi içinde kompozisyon kurallarına uygun olarak düzenlenmesi gerekmektedir.

HATIRLAYALIM

9. sınıf desen dersinde işlenen kompozisyon hazırlama konusu hatırlanmalıdır.

Yapılacak her çalışmaya tasarım denemeleri ile başlanmalıdır. Varılmak istenen çalışma zihinde oluşturulduktan sonra kâğıda aktarılmalı ve eskiz çalışmaları yapılmalıdır. Bu çalışmalar, kullanılacak yazıların çeşidini, ölçülerini, yönünü, yazı içi ve yazı dışı süslemeleri, varsa zeminde kullanılacak geometrik oymanın desenini, çalışmanın ebatlarını, oyma yapılacak paftayı ve yazı alanını belirlemeye yardımcı olur. En önemlisi de yapılacak çalışmada kullanılacak geometrik formun hangisi olacağına karar vermeyi sağlar.

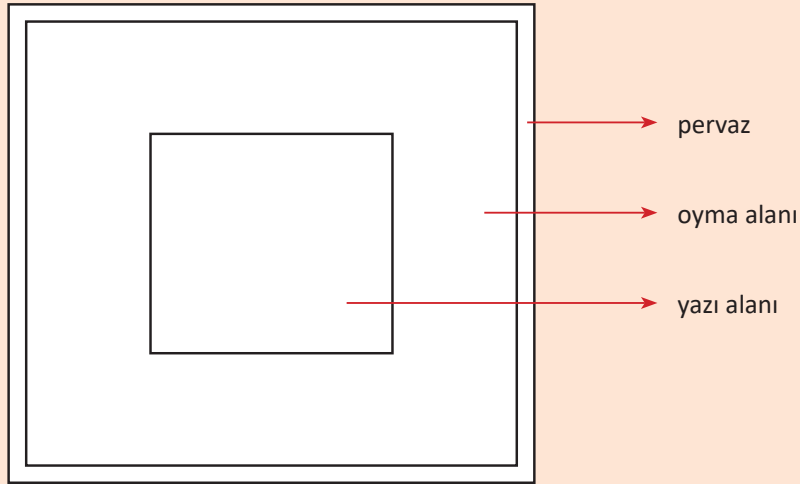
Kâti' hat çalışmalarında kompozisyon; harflerin, harflerin yerleştirileceği zeminin ve diğer süsleme unsurlarının amaca uygun olarak kendi içinde ve çevresiyle uyumlu, dengeli, göze hoş gelecek ve estetik bir şekilde planlanması ve uygulanmasıdır. Kûfî yazıların geometrik desenlerin içine yerleştirilmesi ile oluşturulan kompozisyon tasarımları, kenar bezemeli tüm kâti' çalışmalarında uygulanabilir.

Bilgi Kutusu

Geleneksel kâti' hat uygulamaları incelendiğinde, genellikle dört yalın geometrik form kullanılarak düzenleme yapıldığı görülmektedir.

1. Kare tasarım alanı

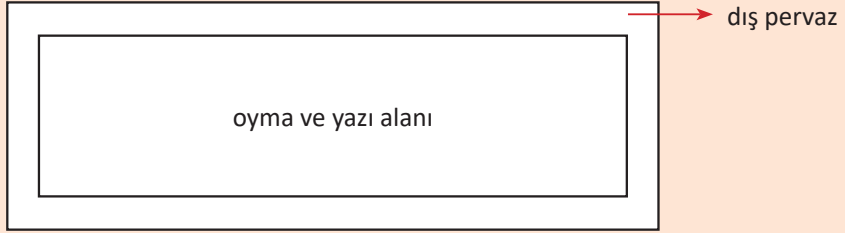

Şekil 3.1: Kare form paftaları

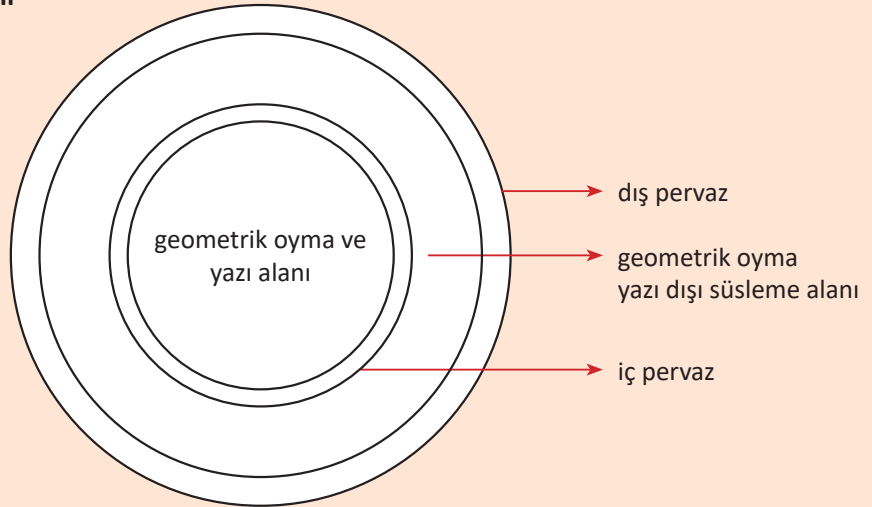

2. Dikdörtgen tasarım alanı

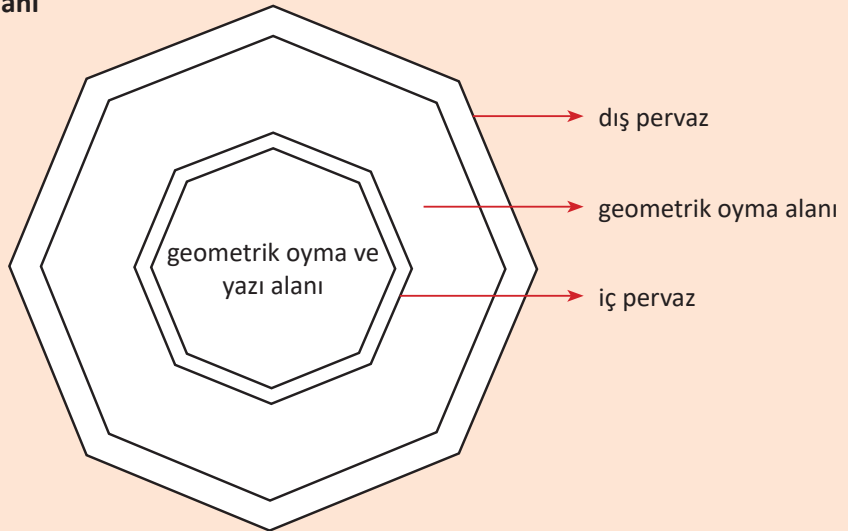
Şekil 3.2: Dikdörtgen form paftaları

3. Daire tasarım alanı

Şekil 3.3: Daire form paftaları

4. Çokgen tasarım alanı

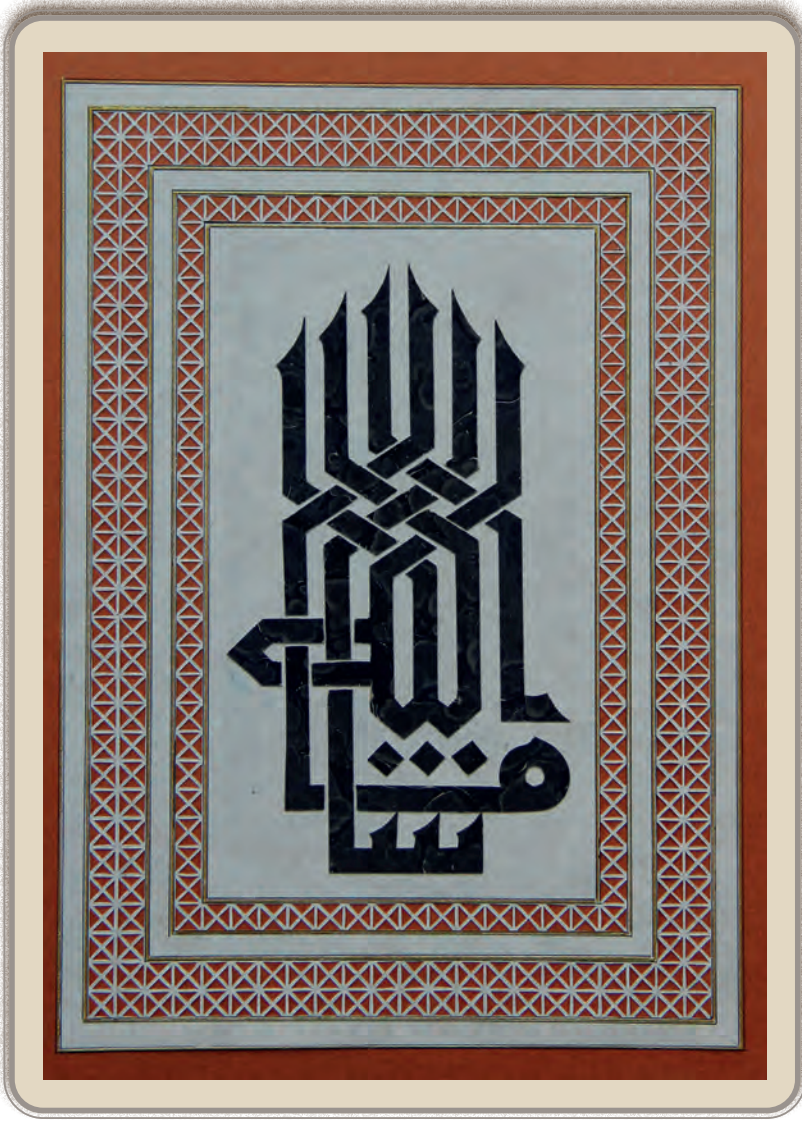

Şekil 3.4: Çokgen form paftaları

Geometrik Oymalar ve Hat ile Kompozisyon Hazırlama: Geometrik oyma hazırlık aşamasında geometrik yapılardan hangisinin kullanılacağını belirlemek veya planlanan çalışmanın tasarımının yapılması gerekmektedir. Kûfî yazılar geometrik yapılara sahip oldukları için yazının yerleştirileceği zemin, seçilen yazı kompozisyonu ile aynı formda olmalı ve kompozisyonu tamamlamalıdır. Yazı kendi içinde kare, dikdörtgen, daire ve çokgen gibi formlardan biriyle hazırlanabilir.

Tasarım çalışmaları, ana formun ölçülerinin belirlenmesi ve paftalarına ayrılmasıyla başlar. Örneğin kare form kullanılacak bir çalışma için öncelikle yazı alanının ölçüleri belirlenir. Buna bağlı olarak levha-

nın boyutlarına göre geometrik oymaların kaplayacağı alanın ölçüleri ve pervaz genişlikleri belirlenmelidir. Yazı alanı veya yazının genişliği toplam ölçülerin içinde ne çok küçük ne de çok büyük yer kaplamalıdır. Çok küçük veya çok büyük yerleştirilen yazı, kompozisyonda dengeye yol açacaktır. İç pervaz genişlikleri içerde kullanılan yazı genişlikleri ile aynı ölçülerde veya orantılı olmalıdır, dış pervaz ise kompozisyonun tamamı ile orantılı olacak şekilde istenen ölçülerde kullanılabilir. Geometrik oymaların genişliklerinde ise kendi içindeki hatların birbirleriyle orantılı olmasına dikkat edilmelidir. Göze hoş görünmesi için her bir parçanın diğerleri ile orantılı yerleştirilmesi de gerekmektedir. Kompozisyonlarda tüm levha tek bir kâğıttan oyularak oluşturulmalıdır. Kâğıt boyutlarının dışına çıkan tasarımlarda parçalardan oluşan çalışma da planlanabilir (Görsel 3.56).

Görsel 3.56: Gülsemin Velidedeoğlu'na ait geometrik motiflerle bezenmiş oyma levha, "Mâşallah"

1. UYGULAMA

⌚ Süre: 4 ders saati

Kâğıt Oyma Olarak Çalışılacak Geometrik Zemin Oluşturma

Amaç

İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyarak kâğıt oyma olarak çalışılacak geometrik zemin hazırlamak.

Kullanılacak Araç Gereçler

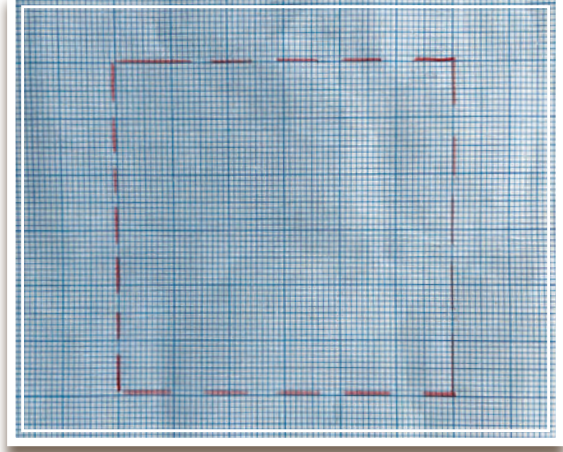
- Aydınlar kâğıdı
- Milimetrik kâğıt
- Kurşun kalem, silgi
- Cetvel
- Mat

Uygulama için Öneriler

- İş güvenliği ile ilgili sınıf içinde bulunan uyarıcı yazılar okunmalıdır.
- Kitapta verilen kompozisyon hazırlama konusu okunmalıdır.
- Çizim işlemi sırasında ince uçlu kalem kullanılmalıdır.
- Çalışma sırasında temiz, kırışık olmayan kâğıtlar kullanılmalıdır.
- İşlemler sırasında kâğıt kullanımında tasarruflu olmaya özen gösterilmelidir.

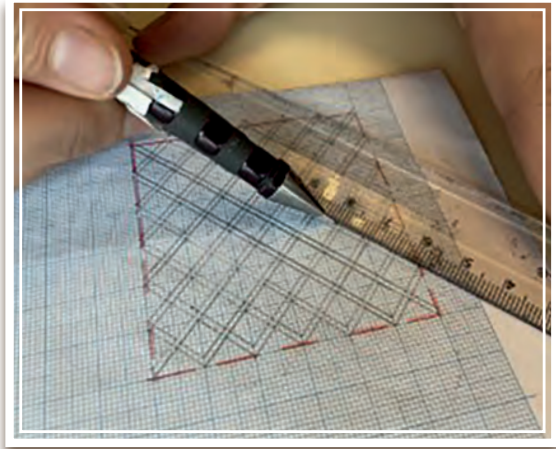
İşlem Basamakları

1. İşlem için kullanılacak tüm malzemeleri çalışma masasına yerleştiriniz.
2. Milimetrik kâğıt üzerine tasarladığınız desen için gerekli pafta çizimini renkli kalemle, ölçülere uygun olarak çiziniz (Görsel 3.57).

Görsel 3.57: Milimetrik kâğıt üzerinde pafta çizimi

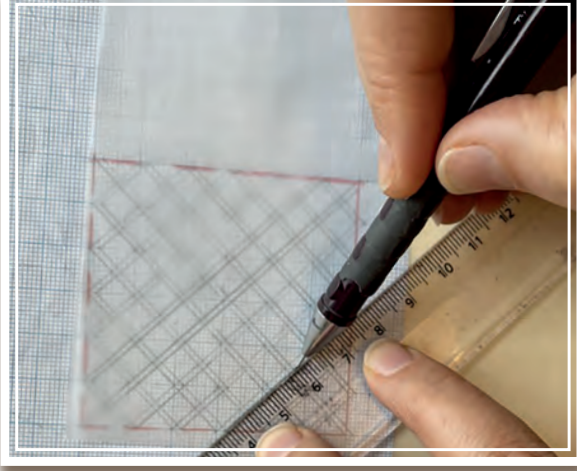
3. Paftanın içini, milimetrik kâğıtta hazır olan çizimleri kullanarak 1 cm aralıklarla, ağ oluşturacak şekilde doldurunuz (Görsel 3.58).

Görsel 3.58: Milimetrik kâğıtta ağ çizimi

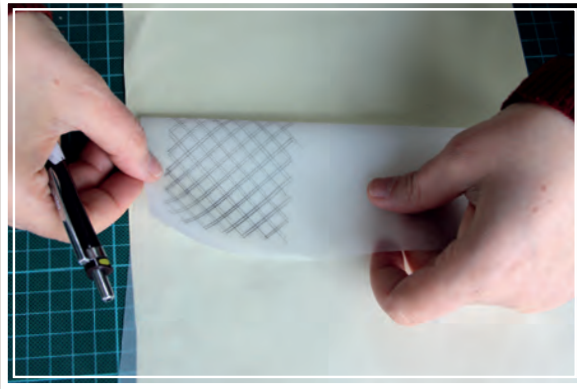

4. Ağ şeklinde oluşturulan geometrik çizimi, aydinger kâğıdına cetvel yardımı ile çiziniz. Çizim sırasında ince uçlu kalem kullanınız. Milimetrik kâğıtta bulunan yardımcı çizgilerden faydalanarak çizgilerin çok net olmasını sağlayınız. Çizgilerin kesiştiği noktaların kaymamasına dikkat ediniz (Görsel 3.59).

Görsel 3.59: Geometrik çizimi aydıngere geçirme

5. Aydınler üzerinde birinci paftanın çizimi tamamlandığında yardımcı çizgilerle belirlenmiş olan pafta çizgisinden aydıngeri katlayınız (Görsel 3.60).

Görsel 3.60: Aydınlerin katlanması

6. Yapılan ilk çizgilerin üzerinden cetvel yardımı ile ikinci paftanın çizimini yapınız, katlama yöntemini kullanarak deseni istediğiniz büyüklükte tamamlayınız (Görsel 3.61).

Görsel 3.61: Geometrik deseni katlayarak çoğaltma

7. Geometrik ağ şeklinde hazırlanan zemin desenini A4 ebatlarına gelinceye kadar çoğaltınız (Görsel 3.62).

Görsel 3.62: Çizimi tamamlanmış geometrik zemin

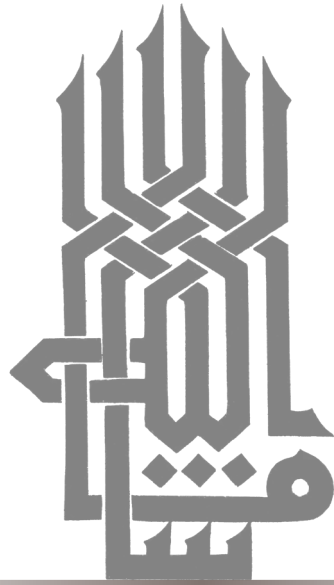

SIRA SİZDE

Verilen seçeneklerden birine X işareti koyunuz.	Evet	Hayır
Milimetrik kağıt üzerinde pafta çizimini yaptım.		
Milimetrik kağıt üzerinde ağ çizimini hazırladım.		
Ağ çizimini aydinger kağıdına geçirdim.		
Aydinger üzerinde pafta çizgilerinden katlayarak deseni büyüttüm.		
Düzeltilmesi gereken bölümleri sildim ve yeniden çizdim.		

2. UYGULAMA

⌚ Süre: 4 ders saati

Kûfî Hattın Geometrik Şekillerin İçine Yerleştirilmesi

Amaç

İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili tedbirlere uyarak kûfî hatları geometrik zemin üzerine yerleştirmek.

Kullanılacak Araç Gereçler

- Aydınır kâğıdı
- Geometrik şekillerle hazırlanmış zemin deseni
- Kurşun kalem, silgi
- Cetvel, gönye
- Mat, bant
- Kûfî hat örnekleri
- Kretuar, makas
- Zemin kartonu
- Muhallebi
- Fırça, kaba kâğıt

Uygulama için Öneriler

- İş güvenliği ile ilgili sınıf içinde bulunan uyarıcı yazılar okunmalıdır.
- Kitapta verilen kûfî hatları geometrik şekillerin içine yerleştirme konusu okunmalıdır.
- Çizim işlemi sırasında ince uçlu kalem kullanılmalıdır.
- Kullanılan malzemelerde tasarruflu olmaya özen gösterilmelidir.
- Eksik malzeme ile derse gelmek öğrenimi engelleyeceğinden malzemelerin tam olmasına özen gösterilmelidir.
- Kretuarla yapılan çalışmalar sırasında dikkatli olunmalıdır.

İşlem Basamakları

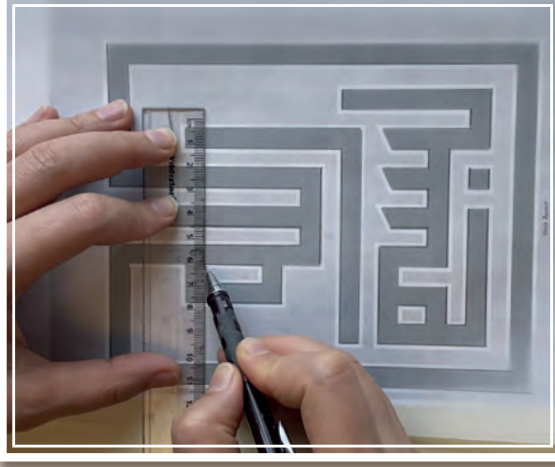
1. İş önlüğünüzü giyiniz.
2. Gerekli malzemeleri çalışma masasına yerleştiriniz.
3. Önceden hazırlanan kûfî yazı örneklerinden birini seçiniz (Görsel 3.63).

Görsel 3.63: Kûfî yazı örnekleri

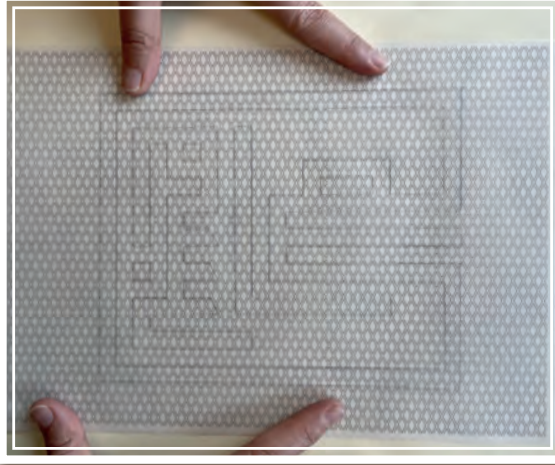
4. Seçtiğiniz kufî hat yazınının, hazırladığınız geometrik zemin üzerine uygun olacak şekilde kompozisyonunu hazırlayınız. Hazırladığınız yazı kompozisyonunu temize çekiniz.
5. Hazırlanan yazı örneğini tasarımda belirlenen ölçülere uygun olarak aydınır kâğıdına cetvelle çiziniz. Kullandığınız kalemin ince uçlu olmasına dikkat ediniz (Görsel 3.64).

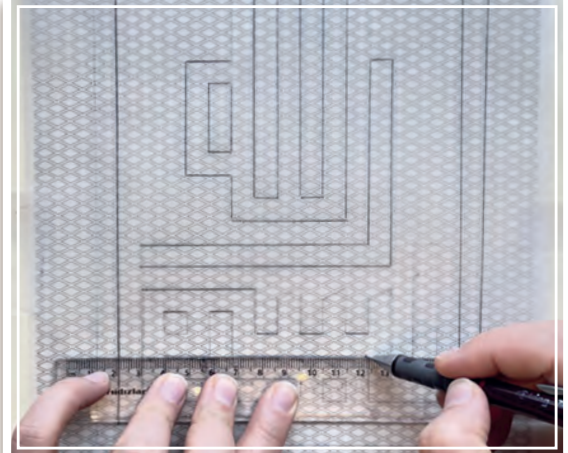
Görsel 3.64: Seçilen yazının aydıngere çizilmesi

6. Aydıngere hazırlanan yazı çizimini, kurşun kalemle çizilmiş kısmı üstte olacak şekilde, hazırlanan geometrik zemin deseni kâğıdının altına yerleştiriniz ve kaymaları önlemek için çizim masasına bantla sabitleyiniz (Görsel 3.65).
7. Aydınger üzerinde birleştirilmiş deseni, oyma işleminde kullanılacak kâğıdın renksiz yüzüne, yazı ters olacak şekilde yerleştiriniz ve masaya bantla sabitleyiniz (Görsel 3.65).

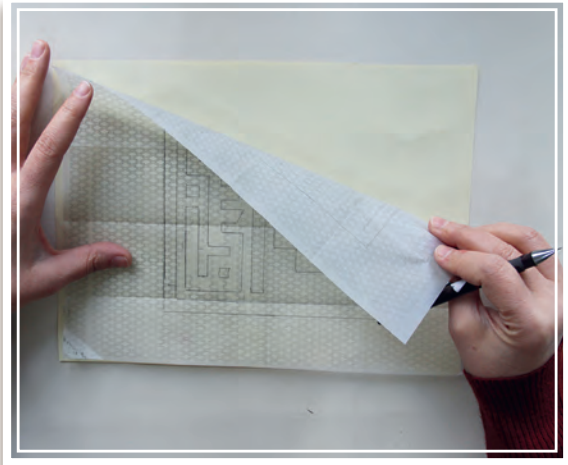

Görsel 3.65: Desen geçirme hazırlık aşaması

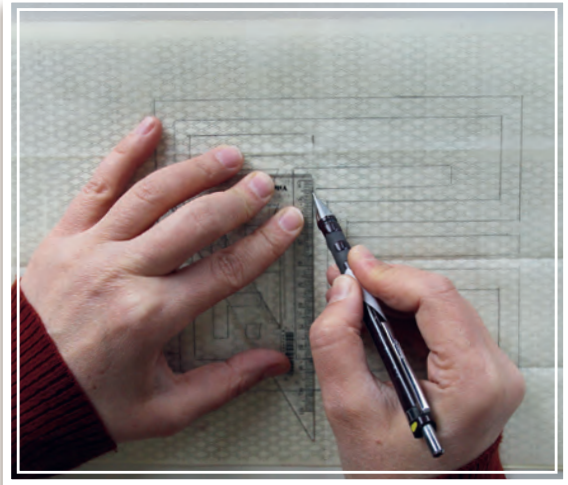
8. Deseni, oyma kâğıdına cetvel yardımı ile çizerek geçiriniz. Çizgi atlamamak için bütün çizgilerin üzerinden hassasiyetle geçilmesi gerekmektedir (Görsel 3.66, 3.67, 3.68).

Görsel 3.66: Yazı deseni ile geometrik desenin birleştirilmesi

Görsel 3.67: Yazıyı geometrik desen içine yerleştirme

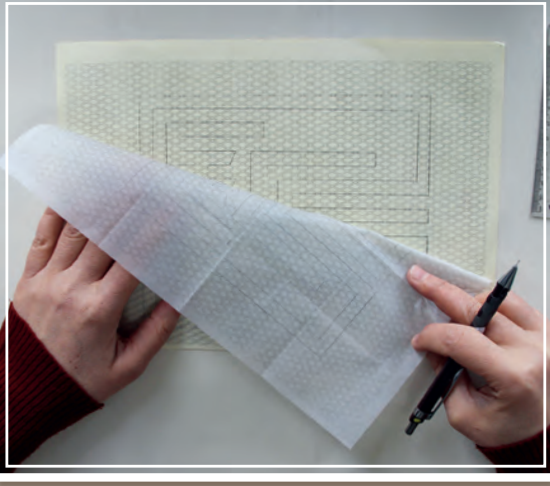

Görsel 3.68: Desen geçirme

9. Silme işlemi yapılması gereken noktalarda yumuşak bir silgi kullanınız, aksi hâlde kâğıt üzerinde hasar oluşacaktır. Desende, varsa, eksik kalan kısımları çiziniz, bozuk çizimleri düzeltiniz (Görsel 3.69, 3.70).

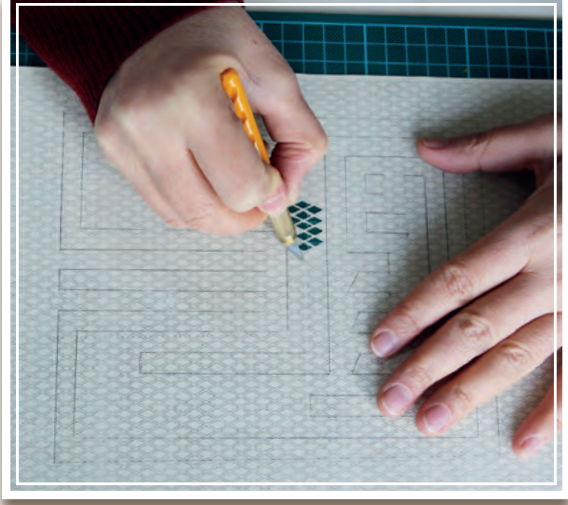

Görsel 3.69: Desen geçirme

Görsel 3.70: Desen düzeltme işlemi

10. Deseni mat üzerine yerleştiriniz ve kretuar yardımıyla oyma işlemini yapınız (Görsel 3.71).

Görsel 3.71: Desen oyma işlemi

11. Oymanın yapıştırılacağı murakkayı veya renkli paspartu zemin kâğıdını hazırlayınız. Seçtiğiniz zemin kâğıdının üstüne, oymanın dış hat çizgisini, cetvelle aynı ölçülerde çiziniz. Birinci çizginin iç kısmına, 0,5 cm içerden ikinci bir hat çizgisi çiziniz. Oyma üzerinde yazılara ait geniş yüzeyle kısımların temas edeceği bölgeye (harfin zemine temas eden kısmına) çizgi çekiniz. Çizilen dış hat çizgilerinin arasına, uygun genişlikte bir fırça ile muhallebi sürünüz. Aynı işlemi merkezdeki harflerin altına gelecek olan işaretlenmiş çizginin üzerine de yapınız (Görsel 3.72).

Görsel 3.72: Oymanın yapıştırılacağı zemin kâğıdının hazırlanması

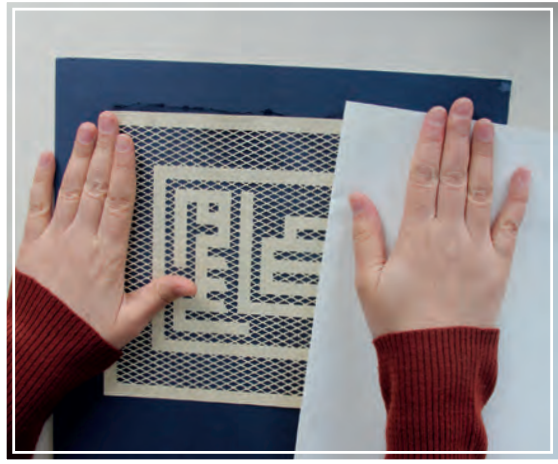

12. Oymanın bir köşesinden başlayıp, muhallebi sürülen dış hat çizgisini takip ederek tüm yüzeyi zemin üzerine yerleştiriniz (Görsel 3.73).

Görsel 3.73: Muhallebi sürülmüş zemine oymanın yerleştirilmesi

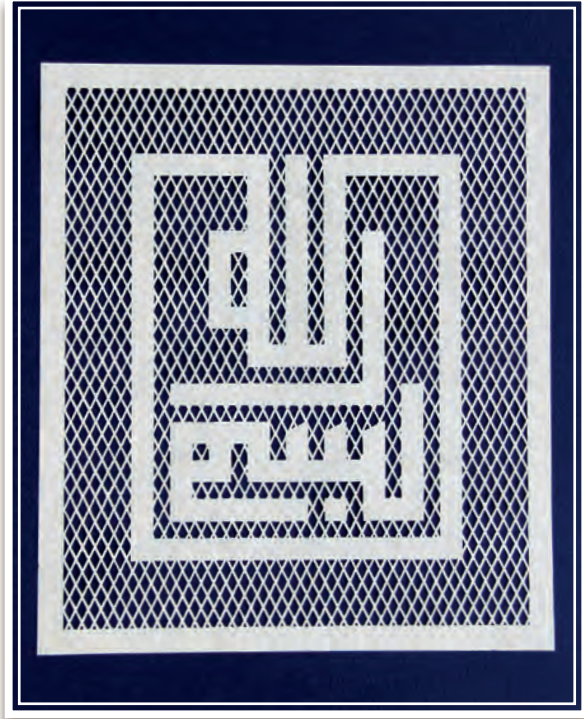
13. Oymanın zemine yapışmasını ve fazla muhallebinin alınmasını sağlamak için kaba kâğıt ile oyma üzerine elle küçük daire hareketleri yapınız. Muhallebinin fazla kısmını alıcaya kadar kâğıdı değiştirerek bu işleme devam ediniz (Görsel 3.74, 3.75, 3.76).

Görsel 3.74: Fazla muhallebinin alınması ve oymanın yapıştırılması

Görsel 3.75: Fazla muhallebinin alınması ve oymanın yapıştırılması

Görsel 3.76: Geometrik zemin üzerine yerleştirilmiş küfi hat, "Bismillâh"

SIRA SİZDE

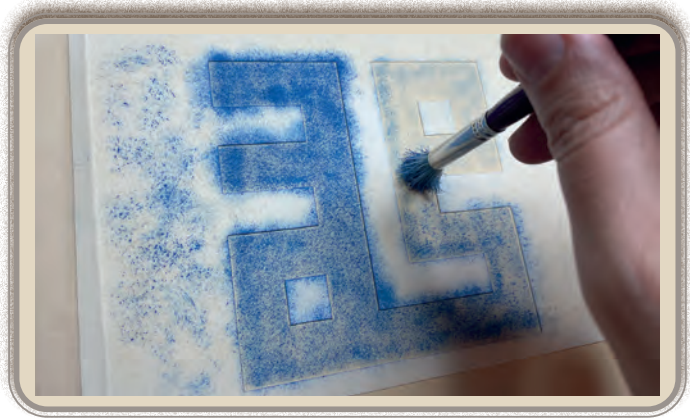
Verilen seçeneklerden birine X işareti koyunuz.	Evet	Hayır
Verilen yazı örneklerinden birini seçip aydıngere çizimini yaptım.		
Geometrik zemin üzerine yerleştirip yazı ve zemin desenini birleştirdim.		
Deseni oyma kağıdına çizip oyma işlemini yaptım.		
Zemin olarak kullanılacak kartonu hazırladım.		
Oymayı zemin üzerine muhallebi ile yapıştırıp kuruttum.		

3.3. DİŞİ KALIPLARLA HAZIRLANMIŞ KÛFÎ HATTIN TAMPONLANARAK BOYANMASI

Hazırlık Çalışması

Çeşitli sanat dallarının birbiri ile ilişkisi hakkında neler düşünüyorsunuz? arkadaşlarınızla paylaşınız

Geleneksel kâti' çalışmalarında boyama, oyma tekniği ile hazırlanmış kalıplarla yapılmaktadır. Kalıbı çıkarılabilen tüm şekiller ile kâti' sanatında boyama yapılabilir. Hat yazı çeşitleri de bunlara dâhildir. Seçilen yazılar kalıp olarak kullanılacak kâğıda geçirilip oyulduktan sonra harf şeklinde çıkan parçalara erkek oyma, kartonda kalan harf şeklindeki boşluklara ise dişi oyma kalıp denir. Kompozisyonda yer verilen kûfî harfler dişi oyma tekniğine uygun şekilde hazırlandıktan sonra uygun renk kullanı-

Görsel 3.77: Dişi kalıpla tamponlama

Görsel 3.78: Dişi kalıp tamponlama tekniği ile boyanmış kûfî hat, "Muhammed"

arak zemin üzerinde tamponlama tekniği yapılır (Görsel 3.77), yazının kenarına cetvel çekilir ve işlem tamamlanır. Harfler oyulurken kesilen kısımlar kesinlikle çok net olmalı, kesim sırasında küçük pütürlü yapılar oluşmamalıdır (Görsel 3.78). Oluşabilecek küçük pütürlü yapılar boyama yapıldıktan sonra zemin üzerinde harflerin kenarlarının girintili çıkıntılı görünmesine sebep olur.

DİKKAT

Dişi oyma kalıplarda desenin hazırlanması kadar düzgün oyulması da sanatın estetiğini etkilemektedir.

3.3.1. Kûfî Hattın Dişi Kalıp Olarak Hazırlanması

Seçilen kûfî yazının milimetrik kâğıda çizilmesi ile kûfî hattın dişi oyma kalıbı hazırlanmaya başlanır. Çizim işlemine el becerisine bağlı olarak aydinger kullanılarak da başlanabilir. Çizim işlemi ne kadar net ve düzgün olursa oyma kalıp ve yapılan boyamanın kalitesi de o oranda düzgün olacaktır. Yazıların çizilmesi sırasında kesinlikle cetvel ve sert uçlu çizim kalemi kullanılmalıdır. Çizilen desen suya dayanıklılığı artırılmış kâğıt üzerine cetvelle aktarıldıktan sonra bozulmuş bölümler silinerek mutlaka düzeltilmelidir. Eksik aktarılan bölümlerin de tamamlanması gerekmektedir. Harf genişliklerinin yazının tamamında aynı olmasına özen gösterilmeli, harfler daralarak ya da genişleyerek devam etmemelidir. Kesim yapılırken harflerin oyulan kısımlarında yavaş hareketlerle ve çok net kesim yapılmalıdır. Bu nedenle kompozisyonun veya planlanan işin kalitesi tamamen kalıbın düzgün hazırlanmasına bağlıdır.

DİKKAT

Boyama yapıldıktan sonra düzeltme işlemi yapılamaz.

3. UYGULAMA

⌚ Süre: 4 ders saati

Kûfî Hattı Dişi Kalıp Olarak Hazırlama ve Boyama

Amaç

İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyararak kûfî hatları dişi kalıp olarak hazırlamak ve boya uygulaması yapmak.

Kullanılacak Araç Gereçler

- Kûfî yazı örnekleri
- Aydınger kâğıdı
- Oyulacak kâğıt ve paspartu
- Kalem, silgi
- Bant, cetvel, mat, tirlin
- Hazırlanmış boya, çeşitli kalınlıklarda fırça
- Kretuar, makas
- Bezir yağı

Uygulama için Öneriler

- Harflerin hazırlanmasında ve çizim yapımında cetvel kullanılmalıdır.
- Çizim aşamalarında kullanılan kalemlerin ince uçlu olmasına dikkat edilmelidir.
- Çizim yapıldıktan sonra desen geçirilirken yazının yönüne dikkat edilmeli, desen ters görünüyorsa arkasından bir daha çizilerek yazının doğru çizildiğinden emin olunmalıdır.
- Yazı geçirildikten sonra kesme ve boyama işlemine başlanmadan yazının doğru yerleştirilip yerleştirilmediği kontrol edilmelidir.
- Eksik malzeme ile derse gelmek öğrenimi engelleyeceğinden malzemelerin tam olmasına özen gösterilmelidir.
- Aydınlık bir ortamda, oturma pozisyonunda çalışılmalıdır.

İşlem Basamakları

1. İş önlüğünüzü giyiniz. Gerekli malzemeleri çalışma masasının üzerine yerleştiriniz (Görsel 3.79).

Görsel 3.79: Gerekli malzemeler

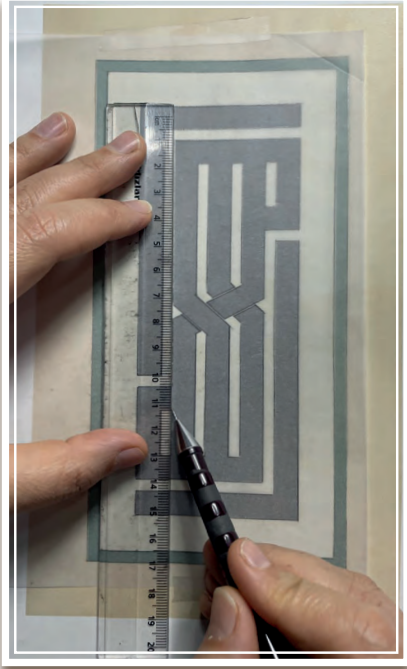
2. Seçilen kûfî yazı kompozisyonunun kopyasını aydıngere cetvelle çiziniz (Görsel 3.80).

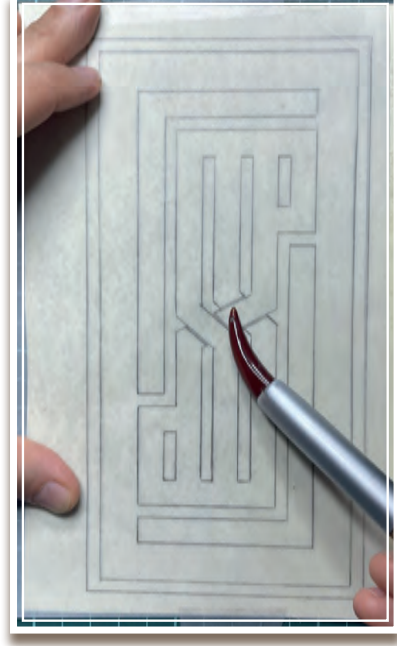

Görsel 3.80: Kûfî hat örneği, "Allah"

3. Aydıngere çizilen yazı kompozisyonunda düzeltmeleri yapınız (Görsel 3.81), çizgilerin ince olmasına dikkat ediniz. Yazıyı, bezir yağı sürülmüş ve kurutulmuş oyma kâğıdına tırnaklama usulü ile geçirin (Görsel 3.82).

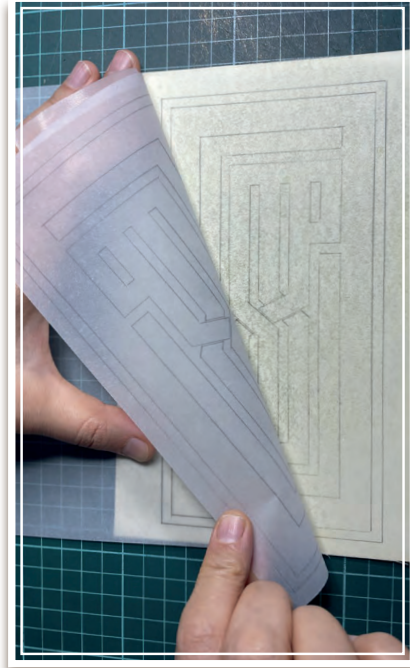

Görsel 3.81: Kûfî yazı kompozisyonunun aydıngere çizimi

Görsel 3.82: Yazıyı oyma kâğıdına geçirme

4. Tırnaklama usulü ile geçirdiğiniz deseni kontrol ediniz ve kayma olan yerleri cetvelle düzeltiniz (Görsel 3.83, 3.84).

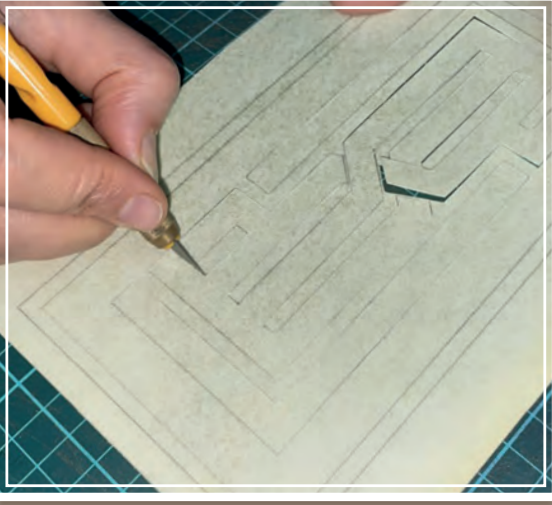

Görsel 3.83: Desenin kontrol edilmesi

Görsel 3.84: Desenin düzeltilmesi

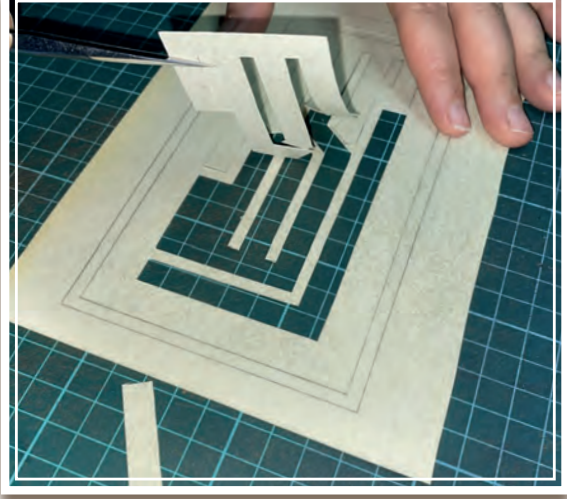
5. Kâğıdı, mat üzerine yerleştiriniz. Kretuarla yazı kenarlarından oyma işlemini yapınız (Görsel 3.85).

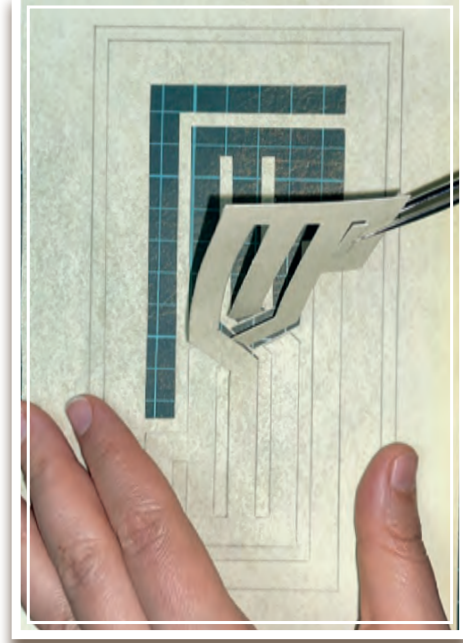
Görsel 3.85: Desen oyma

6. Kesilen dişi oymanın içindeki erkek oyma parçaları bir cımbız yardımı ile çıkarınız. Çıkarma işlemi sırasında dişi oyma parçaların kompozisyondaki formunun korunması için

dikkatli olunuz. Kalıp olarak kullanılacak yazı formunun bozulmaması gerekmektedir (Görsel 3.86, 3.87).

Görsel 3.86: Kesilen erkek ve dişi oymaların ayrılması

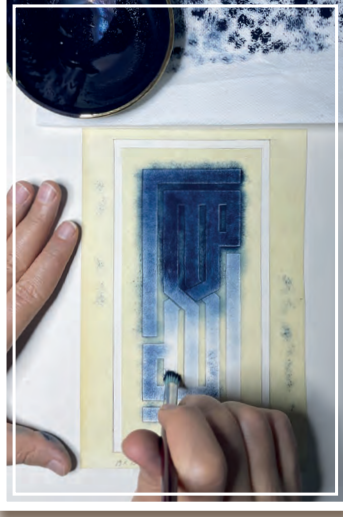
Görsel 3.87: Kesilen erkek ve dişi oymaların ayrılması

7. İçi boşaltılan dişi oymayı, formu bozulmayacak şekilde ağırlık altında bekletiniz. Paspartinuzu (boyanacak zemin) masaya yerleştiriniz. Paspartu üzerinde dişi oymanın yerleştirileceği yeri işaretleyiniz. Belirledi-

ğiniz yere dişi kalıbı bantla sabitleyiniz. Küt uçlu fırçanızı hazırladığınız boyaya batırınız ve fırçada fazla olan boyayı alması için bir peçeteye tampon yapınız. Fırçanızla kalıbın boş olan kısımlarından zeminde boşluk kalmayacak şekilde yan yana ve üst üste tampon yaparak boyayınız (Görsel 3.88).

Görsel 3.88: Tamponlama tekniği ile yazının boyanması

8. Boyanan paspartunun üzerinde bulunan dişi kalıba ait tüm parçaları kaldırınız (Görsel 3.89).

Görsel 3.89: Dişi oyma kalıbın paspartu üzerinden kaldırılması

9. Boyama işlemi biten yazıyı kurumaya bırakınız. Kuruyan yazının çevresine daha net bir görünüm kazanması için farklı bir renk boya kullanarak tirlinle cetvel çekiniz ve etrafına siyah mürekkeple 0.1 mm uçlu rapido kalemle kontur geçiniz (Görsel 3.90, 3.91).

Görsel 3.90: Yazı çevresine cetvel çekilmesi

Görsel 3.91: Dişi oyma kalıpla hazırlanmış küfi hat örneği, "Allah"

SIRA SİZDE

Verilen seçeneklerden birine X işareti koyunuz.	Evet	Hayır
Kûfî yazı kompozisyonunun kopyasını aydingere çizimini yaptım.		
Yazıyı oyma kâğıdına tırnaklama usulü ile geçirdim.		
Oyma kâğıdına geçirdiğim yazının düzeltme işlemini yaptım.		
Yazı dış hatlarından oyma işlemini yaptım.		
Oyulan dişi oymanın içindeki erkek oymaları cımbız ile çıkardım.		
Dişi oymayı paspartu kâğıdının üzerine yerleştirdim.		
Boyaya batırdığım fırçayı kalıp üzerinden tamponlama tekniği ile boyadım.		
Dişi kalıbı paspartu üzerinden kaldırdım.		
Boyama işlemi biten yazıyı kurumaya bıraktım.		
Kuruyan yazının dış hatlarına kontur çektim.		

3.3.2. Kaligrafi Yazıyı Dişi Kalıp Olarak Hazırlama ve Boyama

Kaligrafi tekniği ile hazırlanmış olan yazılar oyularak dişi kalıp hâline getirilir. Yazının iç kısımlarının boşaltılması ile oluşan boşluklardan boya uygulanarak yapılan süsleme tekniğidir.

4. UYGULAMA

⌚ Süre: 4 ders saati

Kaligrafi Yazıyı Dişi Kalıp Olarak Hazırlama ve Boyama

Amaç

İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyarak kaligrafi yazıyı dişi kalıp olarak hazırlamak ve boya uygulaması yapmak.

Kullanılacak Araç Gereçler

- Kaligrafi yazı örnekleri
- Aydınlatıcı kâğıdı
- Oyulacak kâğıt ve paspartu
- Kalem, silgi, bant
- Cetvel
- Mat
- Hazırlanmış boya, çeşitli kalınlıklarda fırça
- Kretuar, makas
- Bezir yağı

(Görsel 3.92)

Görsel 3.92: Gerekl malzemeler

Uygulama için Öneriler

- Atölye içinde asılı olan uyarıcı yazılar okunmalıdır.
- Kretuarın kesici bir alet olduğu unutulmamalıdır. Dikkatli çalışılmalıdır.
- Harflerin hazırlanmasında ve çizim yapımında cetvel kullanılmalıdır.
- Çizim aşamalarında kullanılan kalemlerin ince uçlu olmasına dikkat edilmelidir.
- Çizim yapıldıktan sonra desen geçirilirken yazının yönüne dikkat edilmeli, desen ters görünüyorsa arkasından bir daha çizilerek yazının doğru çizildiğinden emin olunmalıdır.
- Yazı geçirildikten sonra kesme ve boyama işlemine başlanmadan yazının doğru yerleştirilip yerleştirilmediği kontrol edilmelidir.
- Eksik malzeme ile derse gelmek öğrenimi engelleyeceğinden malzemelerin tam olmasına özen gösterilmelidir.
- Aydınlatıcı bir ortamda, oturma pozisyonunda çalışılmalıdır.

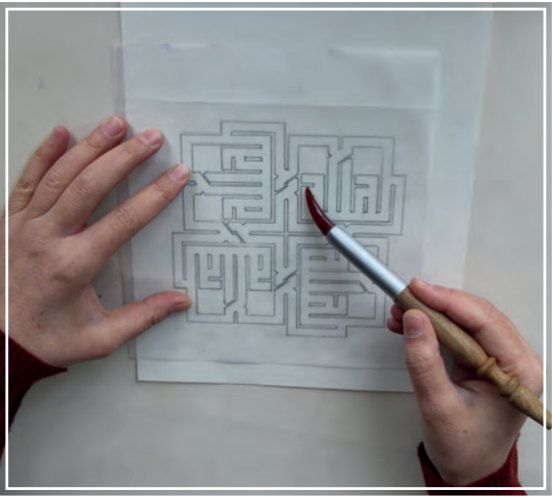
İşlem Basamakları

1. İş önlüğünüzü giyiniz. Gerekli malzemeleri çalışma masasının üzerine yerleştiriniz.
2. Seçilen kaligrafi yazı kompozisyonunun kopyasını aydıngere cetvelle çiziniz (Görsel 3.93).

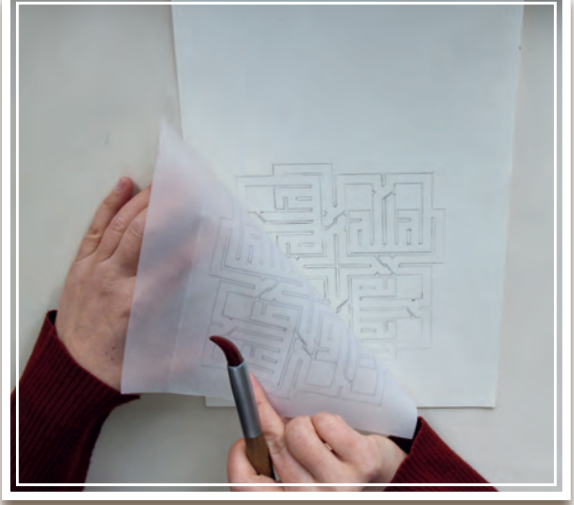
Görsel 3.93: Yazı kompozisyonunun aydıngere çizimi

3. Aydıngere çizilen yazı kompozisyonunda düzeltmeleri yapınız, çizgilerin ince olmasına dikkat ediniz. Yazıyı oyma kâğıdına tırnaklama usulü ile geçiriniz (Görsel 3.94).

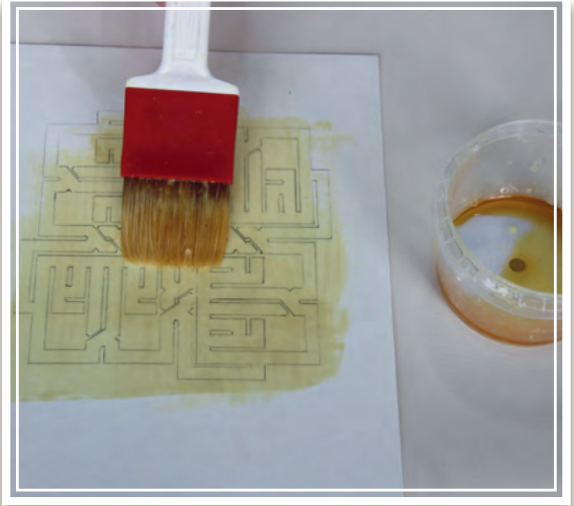
Görsel 3.94: Desen geçirme

4. Tırnaklama usulü ile geçirdiğiniz deseninizi kontrol ediniz ve kayma olan yerleri cetvelle düzeltiniz (Görsel 3.95).

Görsel 3.95: Desen geçirme

5. Oyma kâğıdına geçirilen yazı deseninin üzerine, geniş uçlu bir fırça ile bezir yağı sürünüz ve kurummasını bekleyiniz. Bezir yağı uygulaması oyulacak kâğıdın suya dayanıklılığını artırmak için yapılmaktadır. Bu nedenle bezir yağı uygulamasını ilk sürülen kat kuruduktan sonra tekrar edebilirsiniz. Son sürülen bezir yağı kuruduktan sonra kâğıdı ağırlık altında bekletiniz (Görsel 3.96).

Görsel 3.96: Bezir yağı uygulaması

6. Ağırlık altında bekleterek düzgün bir plaka hâline getirdiğiniz bezir yağı sürülmüş kâğıdı, mat üzerine yerleştiriniz. Kretuarla yazı kenarlarından oyma işlemini yapınız (Görsel 3.97). Oyma işlemi sırasında yazı kenarlarının düzgün olmasını sağlamak için metal bir cetvel kullanmanız işi kolaylaştıracaktır.

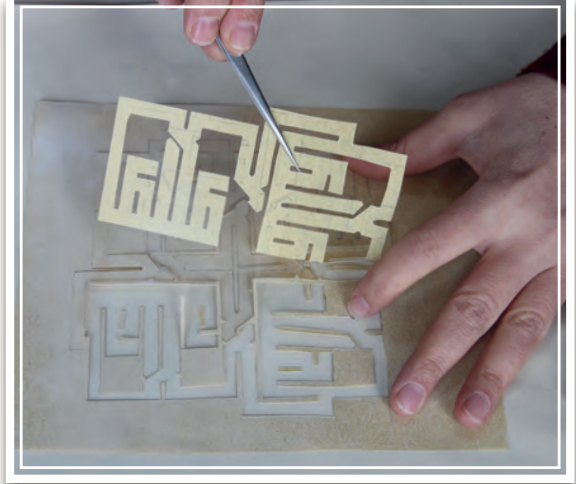

Görsel 3.97: Dişi oyma kalıp hazırlama

7. Kesilen dişi oymanın içindeki erkek oyma parçaları bir cımbız yardımı ile çıkarınız (Görsel 3.98). Çıkarma işleminde dişi oyma parçalarının kompozisyondaki formunun korunması için dikkatli olunuz. Kalıp olarak kullanılacak yazı formunun bozulmaması gerekmektedir (Görsel 3.99).

Görsel 3.98: Erkek oymaların çıkarılması

Görsel 3.99: Erkek oymaların çıkarılması

8. İçi boşaltılan dişi oymayı, formu bozulmayacak şekilde ağırlık altında bekletiniz (Görsel 3.100).

Görsel 3.100: Kaligrafi hattın hazırlanmış dişi oyma kalıp

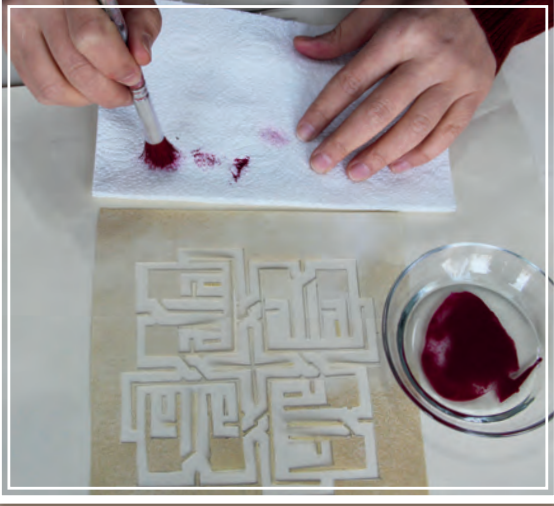
9. Paspartunuzu masaya yerleştiriniz. Paspartu üzerinde dişi oymanın yerleştirileceği yeri işaretleyiniz. Belirlediğiniz yere dişi kalıbı yerleştiriniz. Küt uçlu fırçanızı hazırladığınız boyaya batırınız (Görsel 3.101).

Görsel 3.101: Tamponlama tekniği ile oymanın boyamaya hazırlanması

10. Fırçadaki fazla boyayı bir kâğıt havluya sürek azaltınız (Görsel 3.102).

Görsel 3.102: Fırçadaki fazla boyanın alınması

11. Paspartu üzerine yerleştirdiğiniz dişi oyma kalıbın boş kısımlarından fırça ile küçük hareketlerle tamponlama yapınız. Fırçadaki boyaların zemine geçmesini sağlayınız (Görsel 3.103).

Görsel 3.103: Tamponlama ile boya uygulaması

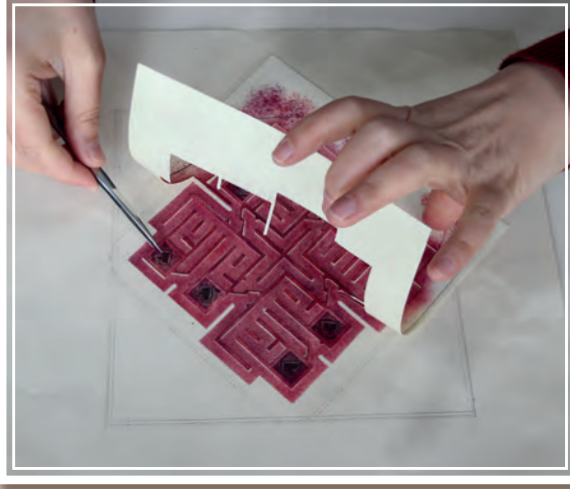
12. Dişi oyma kalıbın her tarafı boya ile kaplanana kadar tamponlama işlemine devam ediniz (Görsel 3.104).

Görsel 3.104: Tamponlama tekniği ile boyama işlemi

13. Boyama işlemi biten kalıbı yavaş hareketlerle, iki el ya da cımbızla tutarak, dikkatli bir şekilde zeminden kaldırınız (Görsel 3.105). Kalıbın kaldırılması sırasında zemindeki boyanın kısımların bulaşmamasına özen gösteriniz.

Görsel 3.105: Boyama işlemi biten kalıbın zeminden kaldırılması

14. Boyanan paspartunun üzerinde bulunan dişi kalıba ait tüm parçaları kaldırınız (Görsel 3.106).

Görsel 3.106: Boyama işlemi biten kalıbın zeminden kaldırılması

15. Zeminden kaldırdığınız kalıbı, başka çalışmalarda kullanmak üzere nemli bir bezle temizleyip kurumaya bırakınız (Görsel 3.107). Kuruyan kalıbı bir ağırlık altında ya da saklama kutusunda saklayabilirsiniz. Çalışma bitiminde malzemelerinizi ve çalışma ortamınızı temizleyiniz. Fazla malzemelerinizi özelliklerine uygun şekilde kaldırınız.

Görsel 3.107: Kaligrafi yazı ile oluşturulan dişi kalıpla yapılmış boyama

SIRA SİZDE

Verilen seçeneklerden birine X işareti koyunuz.	Evet	Hayır
Yazı seçimi yapıp aydıngere çizimini yaptım.		
Bezir yağı uygulaması yaptım ve kartonu hazırladım.		
Hazırladığım kartona yazı desenini çizdim ve oydum.		
Hazırladığım dişi oyma kalıbı kullanarak yazı desenini tamponlama usulü ile boyadım.		
Bir cımbız yardımı ile kalıbı zemin üzerinden kaldırdım, zeminde bulunan kalıp parçalarını aldım.		
Boyanan yazıyı kurutup ağırlık altına koydum.		
Dişi kalıbı nemli bezle temizleyerek kuruttum.		

3.4. YAZI (HAT VE KALİGRAFİ) ETRAFININ TÜRK MOTİFLERİYLE SÜSLENMESİ

Hazırlık Çalışması

Rûmî, hatâyî ve bulut sözcükleri size ne ifade ediyor? Bu sözcüklerle kâti' sanatını ilişkilendirebilir misiniz?

Tasarlanan kompozisyonda, merkezdeki paftaya yazılar yerleştirildikten sonra çevresini tamamlayan diğer pafta, geleneksel Türk motifleriyle süslenebilir.

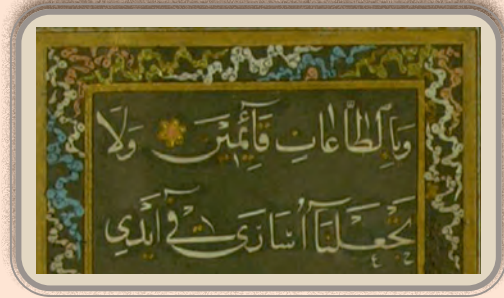
En çok kullanılan geleneksel Türk motifleri, diğer kitap süslemelerinde de ağırlıklı olarak kullanılan rûmî (hayvansal), hatâyî (bitkisel) ve bulut motifleridir. Bu motiflerden oyma yapmaya uygun çeşitli desenler hazırlanarak kullanılmıştır. Geçmişten günümüze ulaşmış yazı çevresi süslemelerinde yalın kat rûmî desenlerin çok sık kullanıldığı görülmektedir. İç süslemelerde yalın kat oyma bitki, çiçek ve doğa tasvirlerinin yer aldığı zengin süsleme tarzları dikkat çekmektedir.

Yazı etrafının süslenmesinde öncelikle yazı dışı süsleme alanının $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$ ve $\frac{1}{8}$ 'i gibi ölçülerde desen hazırlanmakta ve hazırlanan desen katlanarak gerekli ölçüye ulaşılan kadar çizilmektedir. Kullanılacak formun (kare, dikdörtgen, vb.) özelliğine göre yazı dışı süsleme alanının ölçüleri aydınlar üzerine çizilir. Örneğin kare form bir çalışmada, $\frac{1}{4}$ desen için çizilen alana seçilen motifler yerleştirilir; desen, sadece bu belirlenen alanda tamamlanır. Seçilen motifin özelliğine göre desenin köşe oluşumu için ayrıca çalışma yapılması gerekebilir. Her motif, köşenin rahat yerleşmesine uygun olmayabilir. Bu durumda desen bütünlüğü bozulmayacak şekilde yardımcı çizgiler kullanılabilir. Hazırlanan desenin yalın kat erkek veya dişi oymaya ya da katlı yapııştırılan kâti' tekniklerine uygun bir tasarım olması gerekmektedir. Desen ipliğinin en az 1 mm kalınlıkta olmasına ve birbiriyle bağlantı noktalarının kopmamasına dikkat edilmelidir. Desenin birinci bölümünün çizimi bitince yardımcı çizgilerden katlanarak boş bölümlerin çizimi tamamlanmalıdır.

Bilgi Kutusu

Verilen görsel 3.108'in yazı dışı süsleme alanında altın, mavi ve pembe renklerdeki çizgi dolantı bulutlar, erkek oyma tekniğinde kesilerek tek yönde sıralı şekilde yerleştirilmiştir. Yazı alanında ise gri renkli kâğıt üzerine, krem rengi kâğıttan erkek oyma tekniği ile kesilen dua metni yer almaktadır.

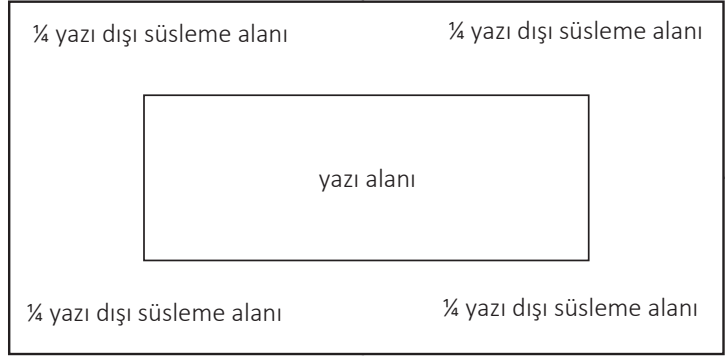

Görsel 3.108: Ali Çelebi'ye ait yazı alanı dışı süsleme $\frac{1}{2}$ örneği (Ed'iyeye-i Usbûiyye, TSMK)

3.4.1. Hat ve Stilize Motiflerle Kompozisyon Oluşturma

Kompozisyon oluşturulmadan önce kullanılacak levhanın formuna (kare, dikdörtgen vb.) karar verilmesi gerekmektedir. Karar verilen levha formunun ölçüleri, tasarım aşamasında belirlenir. Levhanın dış hat çizimi yapıldıktan sonra yazı ve süsleme alanı için kullanılacak ölçüler belirlenir. Toplam levha alanını paftalara ayıran yardımcı çizgiler yerleştirilir. Kare veya dikdörtgen formların tüm köşelerinde aynı desen olacağı için oluşturulacak desen tek bölümün ölçülerinde hazırlanmalı, diğer alanlarda aynı desen kullanılarak kompozisyon tamamlanmalıdır (Şekil 3.5).

Şekil 3.5: Levha kompozisyonu hazırlama

3.4.2. Yazı (Hat ve Kaligrafi) Etrafının Türk Süsleme Motifleriyle Süslenmesi

Kâti' sanatıyla yapılan kitap süslemeleri ve levha çalışmalarında stilize edilmiş geleneksel rûmî, hatâyî ve bulut motifleri kullanılmaktadır. Bu motifler kompozisyona serbest şekillerde ya da çeşitli formlarda yerleştirilebilir. Kompozisyonda kullanılan yazı formuna uygun olacak şekilde seçilen motiflerle oluşturulan desen, erkek veya dişi oyma tekniğine uygun çizilerek kullanılacak yerin pafta ölçülerinin içine yerleştirilir. Aydinger üzerinde yapılan bu tasarım işleminde tasarımın tamamını görmek ve oluşacak

hataları düzeltmek gerekmektedir. Motiflerin tek başına veya ikiyeşerli gruplar hâlinde kullanıldığı örneklere rastlamak mümkündür. Ancak bu örneklerde daha çok tek motif çeşidi ile desenler hazırlanmış, diğer çeşitler yardımcı unsur olarak kullanılmıştır.

Tasarım alanında merkeze yerleştirilen yazı veya deseni tamamlayan çevre süslemelerine ve kompozisyon genelinde boş alanların çok az ya da dengeli olmasına dikkat edilmelidir (Şekil 3.6). Kompozisyon incelenmeli, göze hoş gelmeyen boşluklar bütünlüğü koruyacak şekilde doldurulmalıdır. Kompozisyonu tamamlamak için sanatın kendi içinden başka teknikler kullanmak gerekmektedir.

Şekil 3.6: Dikdörtgen form için oluşturulmuş ¼ rûmî desen örneği

5. UYGULAMA

⌚ Süre: 4 ders saati

Hat ve Kaligrafi Etrafına Geleneksel Türk Motifleri ile Kâti' Yapımı

Amaç

İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyarak hat ve kaligrafi etrafına geleneksel Türk motifleri ile kâti' tekniğini uygulamak.

Kullanılacak Araç Gereçler

- Kurşun kalem, silgi, cetvel, mat
- Muhallebi
- Hazırlanmış boya
- Aydınger kâğıdı, paspartu, kaba kâğıt
- Dişi kalıpla boyanarak hazırlanmış yazı
- Kretuar, makas
- Çeşitli kalınlıklarda fırça
- Türk motiflerinden hazırlanan desen örnekleri

Uygulama için Öneriler

- İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili uyarıcı yazılar okunmalıdır.
- Kitapta verilen Türk motifleri ile hat çevresi süsleme konusu okunmalıdır.
- Kitapta verilen konu ile ilgili görseller incelenmelidir.
- Farklı kaynaklardan konu ile ilgili görseller bulunarak incelenmelidir.
- Çalışmalar, verilen işlem basamağı sırası takip edilerek yapılmalıdır.
- Malzemeler kullanılırken israftan kaçınılmalı, tasarruflu olunmalıdır.

İşlem Basamakları

1. İş önlüğünüzü giyiniz.

2. Gerekli malzemeleri çalışma masasına hazırlayınız.
3. Kare formda hazırlanan kûfi veya kaligrafi yazıya uygun geleneksel Türk desenlerinden birini seçiniz. Bu deseni ölçülerine uygun tasarlayarak aydıngere çiziniz (Görsel 3.109).

Görsel 3.109: Türk motifleri ile tasarım ve desen hazırlama

4. Aydinger üzerinde desen tasarlanacak bölgeyi $\frac{1}{4}$ veya $\frac{1}{8}$ ölçülerinde paftalara bölünüz. Desen tasarım dersinizdeki kuralları hatırlayarak yazınızın kenarına deseni tasarlayınız (Görsel 3.110).

Görsel 3.110: Paftaların belirlenmesi

5. Desenin $\frac{1}{4}$ ölçüdeki çizimini, aydinger üzerinde kare forma uygun hazırlayınız. Deseni katlayarak yaptığınız tasarımın ölçüsüne uygun olarak çizimi tamamlayınız (Görsel 3.111, 3.112).

Görsel 3.111: Desenin $\frac{1}{4}$ ölçüde hazırlanmasıGörsel 3.112: Desenin $\frac{1}{4}$ ölçüde hazırlanması

6. 9. sınıf desen dersinde öğrendiğiniz kâğıt renklendirme işlemlerini hatırlayarak desenin oyulacağı kâğıdı tasarımınıza uygun bir şekilde renklendiriniz (Görsel 3.113). Kâğıdı kurumaya bırakınız. Kuruyan kâğıdınızı düzeltmek için ağırlık altında bekletiniz. Bu işlemi önceden yapıp kâğıdınızı hazırlayabilirsiniz. Geleneksel uygulamalarda bu tarz çalışmalar ebrulu kâğıtlara da yapılmaktadır.

Görsel 3.113: Kâğıt renklendirme

7. Deseni, renklendirilen kâğıdın boyanmamış yüzüne tırnaklama yöntemi ile geçiriniz (Görsel 3.114).

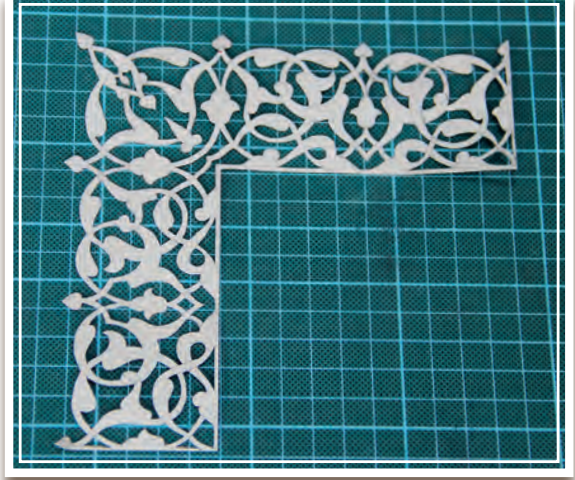

Görsel 3.114: Desen geçirme

8. Oyulacak kâğıdı mat üzerine yerleştiriniz ve kretuarla oynayınız. Oyma işlemine küçük parçalardan başlayınız (Görsel 3.115, 3.116).

Görsel 3.115: Desen oyma

Görsel 3.116: ¼ oranında oyulmuş yazı çevresi deseni

9. Önceden hazırlanmış yazının bulunduğu paspartu üzerinde, desenin yerleşeceği yerleri belirleyiniz. Kaplayacağı alanın ölçülerini yardımcı çizgilerle desenin yapıştırılacağı alanı ve cetvel çekilecek çizgileri hazırlayınız. Kompozisyona uygun olarak köşe süsleme alanını (köşebent) belirleyiniz. Kurşun kalemle pafta çizgilerini çiziniz (Görsel 3.117).

Görsel 3.117: Köşebent paftalarının çizilmesi

10. Ölçüleri belirlenmiş, üzerinde yazı bulunan kâğıdın arka yüzüne geniş uçlu bir fırça ile

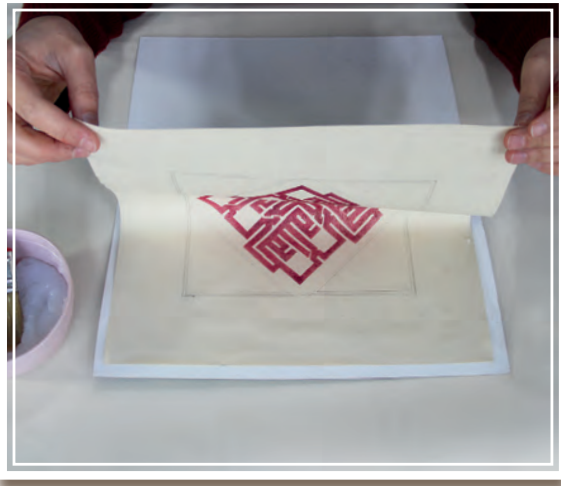

kâğıt nemlenene kadar (tavlanma) muhallebi sürünüz (Görsel 3.118).

Görsel 3.118: Muhallebi sürme işlemi

11. Muhallebiyle nemlenen yazıyı, murakkaya veya paspartuya yerleştiriniz. Kâğıdın muhallebi sürülen tarafını diğer kâğıda içerisinde hava kabarcığı kalmayacak şekilde temas ettiriniz (Görsel 3.119).

Görsel 3.119: Yazının murakka yapılması

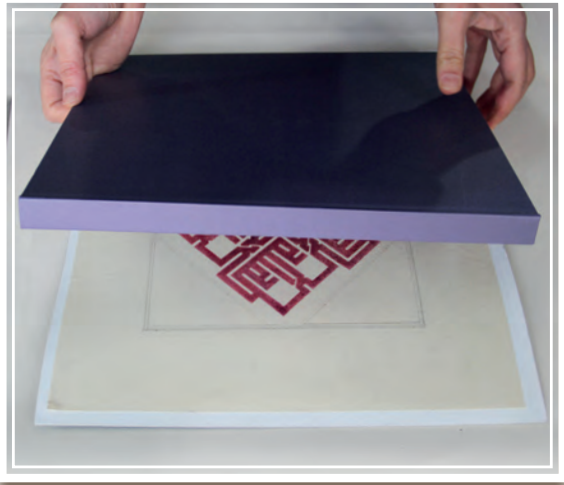
12. İki kâğıdın üzerine kaba kâğıt yerleştiriniz, elinizle kenarlara doğru sıvazlama hareketi yaparak arada kalmış havayı çıkarınız ve yazı kâğıdını yapıştırınız. Yazının bozulmaması

için üzerine yerleştirdiğiniz kaba kâğıdın yazıya sürtünmemesine dikkat ediniz. Yazının üzerine el sürmeyiniz. Fazla sürülen ve kenarlardan taşan muhallebiyi temizleyiniz. Kaba kâğıt nemlenirse yenisiyle değiştiriniz (Görsel 3.120).

Görsel 3.120: Yazıyı murakkalama

13. Yapıştırma işlemini tamamladığınız ve kuruttuğunuz murakkanızı ağırlık altında bekletiniz. Bu işlemi yapmadan murakkanızın iyice kurduğundan emin olunuz (Görsel 3.121).

Görsel 3.121: Murakkayı ağırlık altında bekletme

14. Hazırladığınız murakkanın üzerine çizilen köşe çizgileri ile aydıngeerde bulunan $\frac{1}{4}$ desen pafta çizgilerini üst üste gelecek şekilde yerleştiriniz (Görsel 3.122).

Görsel 3.122: Deseni murakkaya geçirme

Yazıyı aydıngeer üzerindeki desenin tam ortasına gelecek şekilde yerleştiriniz. Aydıngeerde bulunan deseni tırnaklama yöntemi ile paspartuya geçiriniz (Görsel 3.123). Bu işlem, oyulmuş desenin yapıştırılacağı yeri belirlemek için yapılmaktadır.

Görsel 3.123: Oyulmuş desenin yapışacağı yeri belirleme

15. Paspartu üzerine geçirdiğiniz deseni, oyulan desenle karşılaştırarak zeminde çizili olan desenin boşaltılan bölümleri hariç diğer bölümlerine ince ve düz uçlu fırça ile muhallebi sürünüz (Görsel 3.124).

Görsel 3.124: Desen yapıştırma işlemi

16. Oyulmuş deseni muhallebi sürdüğünüz zemindeki desenin tam üzerine, dış hat çizgileri denk gelecek şekilde yerleştiriniz (Görsel 3.125).

Görsel 3.125: Oyulmuş desenin yapıştırılması

17. Yapıştırılan desenin üzerine kaba kâğıt koyarak fazla muhallebiyi elinizle hafifçe daireler yaparak ve bastırarak alınız. Gerekirse kâğıdı değiştirerek işlemi tekrarlayınız (Görsel 3.126).

Görsel 3.126: Desen yapıştırma

SIRA SİZDE

Verilen seçeneklerden birine X işareti koyunuz.	Evet	Hayır
Yazı çevresine uygun geleneksel motiflerden oluşan desen oluşturdum.		
Desen ve yazı paftalarının kompozisyonunu oluşturdum.		
Desenin ¼ ölçülerinde çizimini yaptım.		
Oyma kağıdını renklendirdim.		
Yazı çevresi için hazırladığım deseni oyma kağıdına çizdim ve oydum.		
Paspartu hazırladım.		
Zemin kağıdına desenin dış hatlarını çizdim ve yapıştırma için hazırladım.		
Zemine çizdiğim desenin üzerine muhallebi sürdüm ve deseni yapıştırıp kaba kağıtla fazla muhallebiyi alma işlemi yaptım.		

6. UYGULAMA

⌚ Süre: 4 ders saati

Geleneksel Motiflerle Köşebent Hazırlama

Amaç

İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyarak serbest stil hatâyî motiflerle köşebent deseni hazırlamak ve yapıştırmak.

Kullanılacak Araç Gereçler

- Aydınır kâğıdı, renklendirilmiş oyma kâğıdı
- Kurşun kalem, silgi
- Cetvel
- Mat
- Cımbız, iğne perdah
- Tirlin
- Muhallebi, fırça
- Makas, kretuar
- Hatâyî grubu motif örnekleri

Uygulama için Öneriler

- İş güvenliği ile ilgili bilgiler tazelenmelidir.
- Kitapta verilen yazı çevresinin süslenmesi konusu okunmalıdır.
- Köşebentler ile ilgili görseller incelenmelidir.
- Desen çiziminin istenen noktaya gelmesi için sürekli çizim egzersizleri ile el becerisi geliştirilmelidir.
- Farklı motif özellikleri ile ilgili bilgi ve görseller araştırılmalıdır.
- Renkli oyma çalışmalarında kâğıt renklendirme işlemi önceden yapılarak uygulamaya hazırlıklı başlanmalıdır.

İşlem Basamakları

Serbest Stil Hatâyî Grubu Motiflerle Köşebent Hazırlama

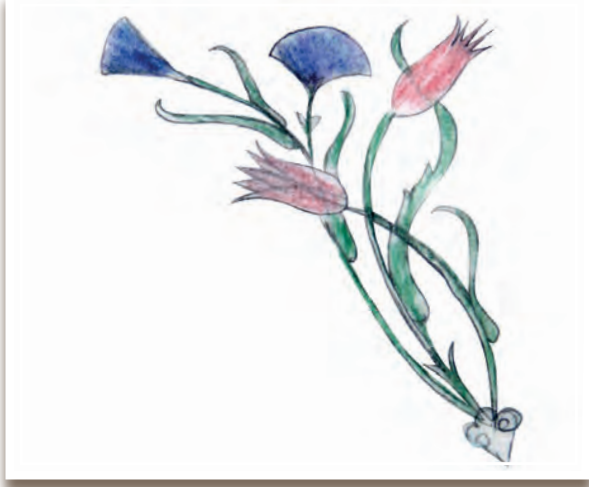
1. İş önlüğünüzü giyiniz.
2. Serbest stil hatâyî motif örneklerinden birini seçiniz.
3. Kompozisyonda köşebent olarak belirlenen paftanın ölçülerini aydınır üzerine çiziniz.
4. Üçgen bir yapıya sahip olan köşebent paftasının içine uygun olacak şekilde desen oluşturunuz (Görsel 3.127).

Görsel 3.127: Desen oluşturma

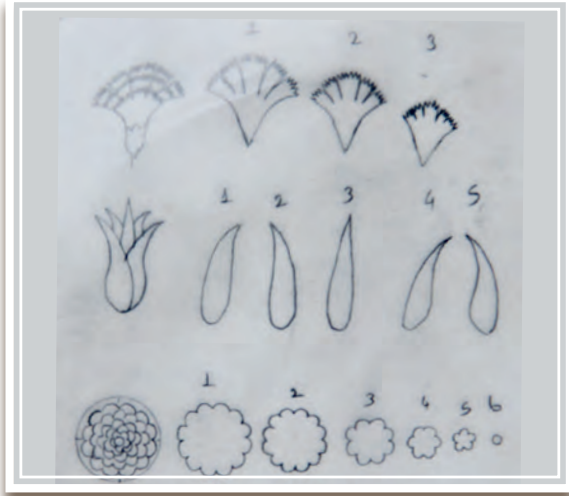

5. Oluşturduğunuz deseni, kompozisyonda kullanılan diğer renklerle uyumlu olacak şekilde kuru kalemle istediğiniz tonlarda renklendiriniz (Görsel 3.128).

Görsel 3.128: Renk tasarımı

6. Deseni oluşturan çiçek ve yaprakların kalıbını çıkarınız (Görsel 3.129). Çiçeklerin her bir

Görsel 3.129: Çiçek kalıbı hazırlama

katının büyükten küçüğe kalıbını çiziniz. Her kalıpta katlar arasında 3-4 mm fark olmalıdır. Karanfil katlarının uçlarına sivri yaprak uçları çiziniz. Kalıpların birbirine karışma-

ması için her kalıba bir numara veriniz (Görsel 3.130).

Görsel 3.130: Çiçek motiflerini oyma kâğıdına aktarma

7. Aydınlar üzerindeki çizimi, oyma kâğıdının renksiz yüzüne tırnaklama yöntemi ile aktarınız.
8. Aktardığınız çiçek desenini oyunuz. Oynanan çiçekleri saklama defterinde koruyunuz (Görsel 3.131, 3.132).

Görsel 3.131: Çiçek motiflerini oyma kâğıdına aktarma

Görsel 3.132: Çiçek deseninin oyulması

9. Diğer çiçeğe ait deseni, oyma kâğıdının renksiz yüzüne tırnaklama usulü ile aktarınız (Görsel 3.133).

Görsel 3.133: Oyma yaprak hazırlama

10. İkinci çiçeğe ait yaprakları kesiniz. Yaprığın şekli yuvarlak olduğu için kesme işleminde makas kullanınız. Desenleri kestikten sonra saklama defterine yerleştiriniz (Görsel 3.134).

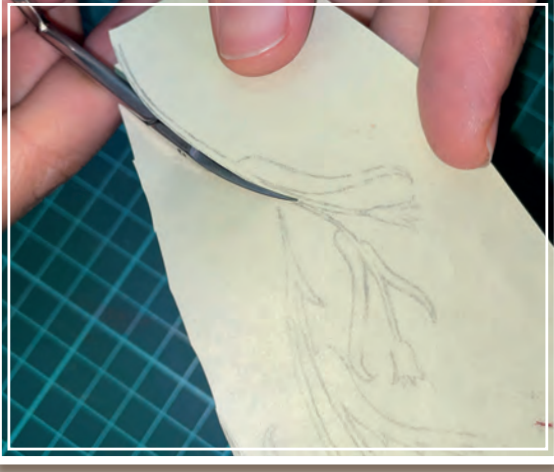
Görsel 3.134: Lale yaprakların kesim işlemi

11. Desene ait dal, sap ve diğer detayları, bir yüzü yeşile boyanmış oyma kâğıdının boyanmamış yüzüne tırnaklama yöntemi ile geçiriniz (Görsel 3.135).

Görsel 3.135: Oyma işlemine hazırlık

12. Desenin yuvarlak hatlı saplarını makasla kesiniz (Görsel 3.136). Kesilen desenleri saklama defterine yerleştiriniz.

Görsel 3.136: Çiçek dallarının kesilmesi

13. Oyulan çiçek yapraklarını defterden çıkarıp avucunuzun içinde mühre yardımı ile şekillendiriniz (Görsel 3.137). Bu işlem sırasında çiçek yapraklarının başlangıç noktalarına baskı uygulayarak yaprakların hareketli bir görünüm kazanmasını sağlayınız.

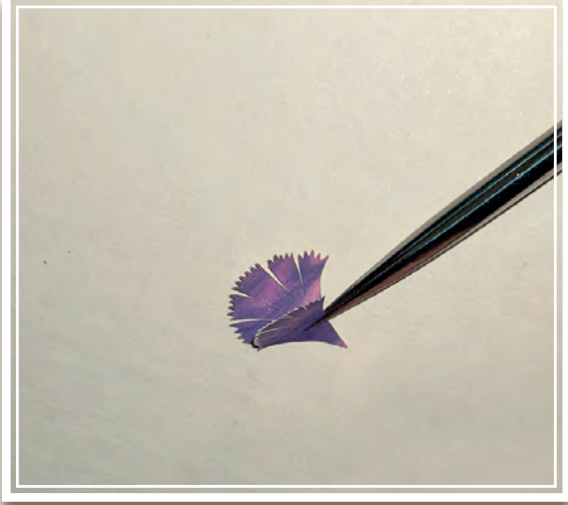
Görsel 3.137: Çiçek yapraklarına form kazandırma

14. Çiçek yapraklarının başlangıç noktalarına muhallebi sürerek üst üste kat oluşturacak şekilde yapıştırınız. Karanfilde en alta büyük kat gelecek şekilde büyükten küçüğe doğru katları yapıştırınız (Görsel 3.138, 3.139).

Uyarı: Serbest stil hatâyî motiflerle köşebent deseni hazırlamada muhallebi kesinlikle yaprağın tamamına sürülmemedir.

Görsel 3.138: Çiçek katlarının yapıştırılması

Görsel 3.139: Çiçek katlarının yapıştırılması

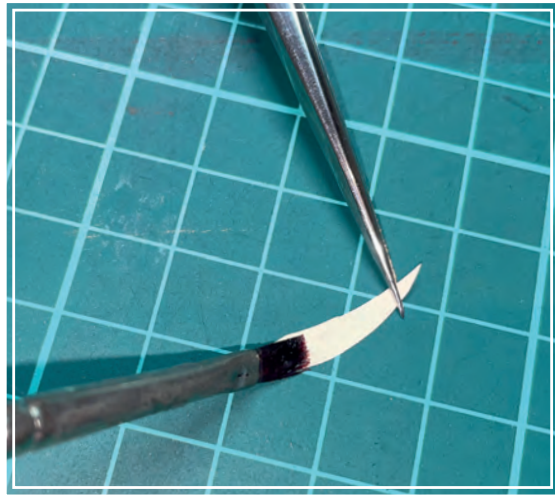
15. Diğer çiçeğe ait yaprakları avucunuzun içine alıp mührenin uç kısmı ile bastırarak şekillendiriniz (Görsel 3.140).

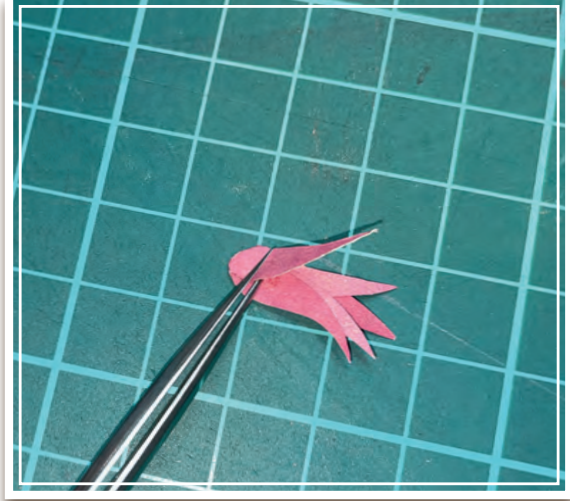
Görsel 3.140: Çiçek şekillendirme

16. Şekillendirilen çiçek yaprağının başlangıç noktasına fırça ile muhallebi sürünüz (Görsel 3.141).

Görsel 3.141: Çiçek katlarının yapıştırılması

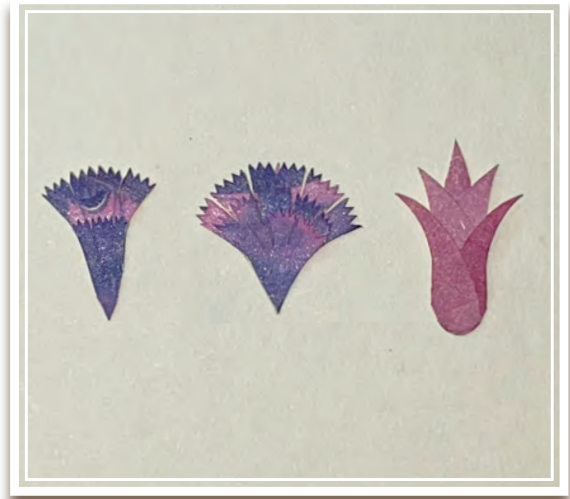
17. Çiçek yapraklarını en alttakinden başlayıp, yönlerine dikkat ederek yapıştırınız. Çiçek katları oluşturulurken muhallebinin çok az sürülmesi gerektiğini unutmayınız. Çiçek yapraklarının uç kısımlarının hareketli olmasını sağlayınız (Görsel 3.142).

Görsel 3.142: Çiçek katlarının yapıştırılması

18. Desenin bütün parçalarını hazırladıktan sonra, temiz bir yüzey üzerinde birleşme noktalarına muhallebi sürerek kompozisyonadaki formuna uygun şekilde, parçaları birleştiriniz (Görsel 3.143, 3.144, 3.145). Birleştirilen deseni durağan havalı ve gölge bir yerde kurutunuz.

Uyarı: Çiçeklerin hareketli formlarının zarar görmemesi için bu çalışmanın ağırlık altına alınmaması gerekmektedir.

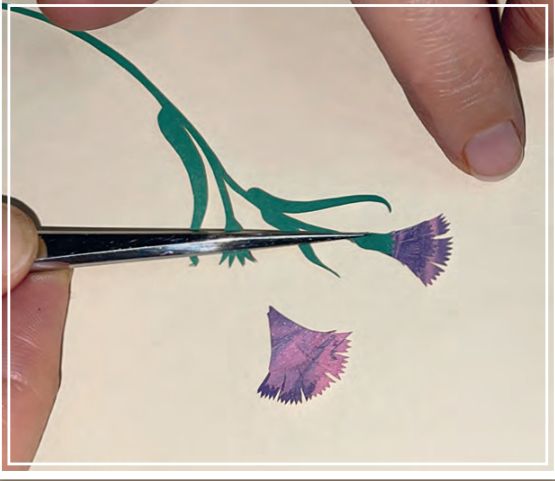

Görsel 3.143: Katları yapıştırılmış çiçekler

Görsel 3.144: Deseni birleştirme

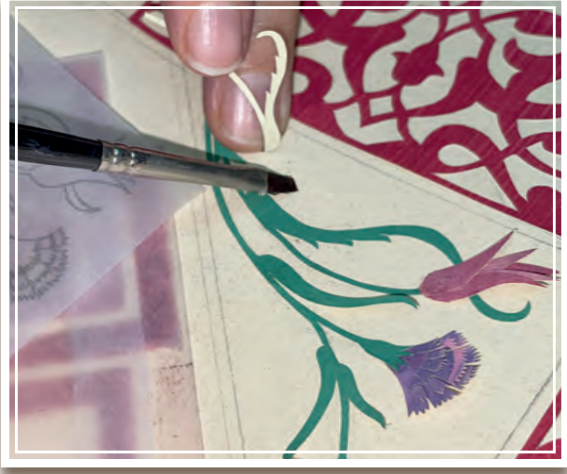
Görsel 3.145: Deseni birleştirme

19. Aydın gere çizilen köşebent desenini, paspartu üzerinde belirlenen üçgen pafta içine yerleştiriniz (Görsel 3.146). Tırnaklama yöntemi ile deseni çok belirgin olmayan çizgilerle paspartuya geçiriniz.

Görsel 3.146: Desen geçirme

20. Birleştirilen desenin uç kısmından başlayarak ince bir fırça ile muhallebi sürünüz. Muhallebiyi her bir desen bölümü için ayrı ayrı sürünüz. Muhallebi sürülen yeri hemen yapıştırınız. Uzun parçalarda bir elinizle muhallebiyi sürünüz, diğer elinizle desenin yapışmasını sağlayınız (Görsel 3.147).

Görsel 3.147: Desen yapıştırma

21. Yazı alanında bulunan büyük boşlukların içine yerleştirmek için kompozisyona uygun çiçek motifleri çiziniz (Görsel 3.148). Çiçek motiflerinin çizimine en alttaki büyük kattan başlayarak her bir katı ayrı ayrı çiziniz. Çiz-

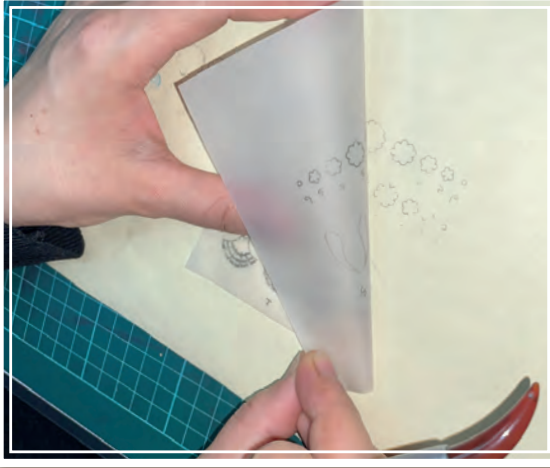
diğiniz katlara, karışmalarını önlemek için numaralar veriniz.

Görsel 3.148: Katlı çiçek motifi

22. Çizilen motifleri oyma kâğıdının renksiz yüzüne geçiriniz (Görsel 3.149).

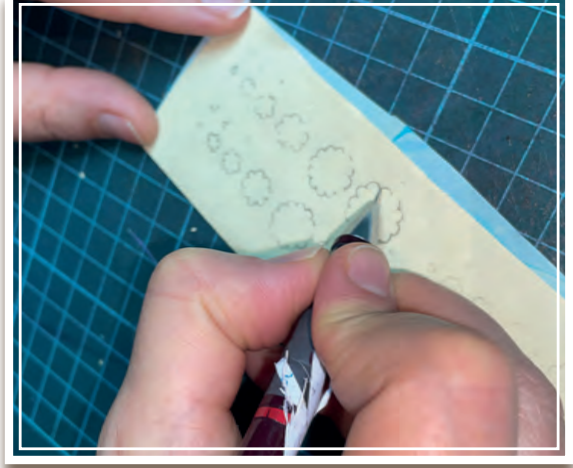
Uyarı: Oyma için çiçek ve kompozisyondaki renklerle uyumlu renklendirilmiş kâğıt kullanınız.

Görsel 3.149: Motifi oyma kâğıdına çizme

23. Oyma kâğıdına aktarılan desenin eksik ya da hatalı kısımlarını düzeltiniz. Büyüklüğü ve formu aynı olan çiçekleri aynı anda oymak için çizim yapılan bölüm üstte kalacak şekilde oyma kâğıdını katlayınız.

Uyarı: Kaymayı önlemek için kâğıdı kenar kısımlarından bantlayınız (Görsel 3.150).

Görsel 3.150: Desen düzeltme

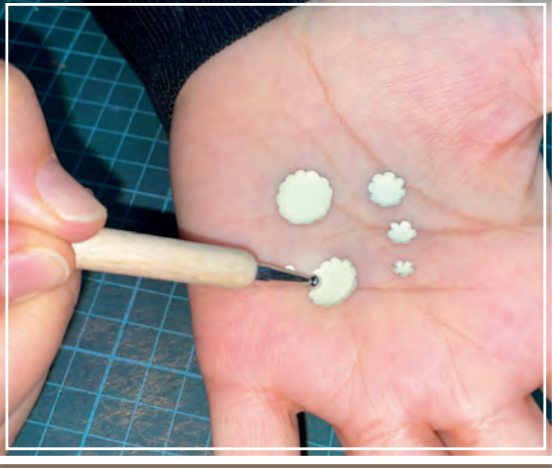
24. Çiçeğin dış kısımlarındaki hareketli yapıyı bozmadan desen çizgisi üzerinden makasla kesiniz (Görsel 3.151).

Görsel 3.151: Desen oyma

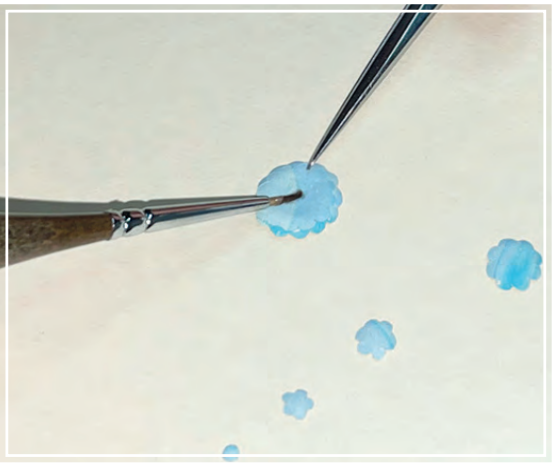
25. Kesilen çiçek katlarını avucunuzun içine alınız. İğne perdahla ortalarından başlayarak çevresine doğru yuvarlak hareketlerle şekillendiriniz (Görsel 3.152). Şekillendirme işlemini kâğıdın renksiz tarafından yapınız.

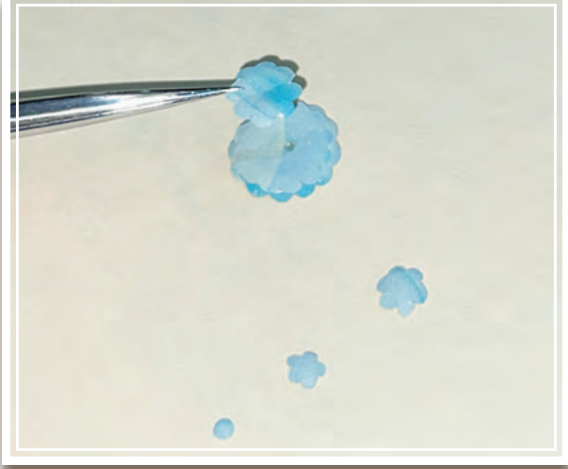

Görsel 3.152: Çiçek yapraklarını şekillendirme (Form verme)

26. Çiçeğin en büyük katını, renksiz yüzü yere bakacak şekilde matın üzerine yerleştiriniz. Tam orta noktasına ince bir fırça ile muhallebi sürünüz (Görsel 3.153). İkinci ve diğer katlarda aynı işlemi yaparak hazırlanan katları, ortasını içeriye doğru hafifçe bastırarak, yapıştırınız. Yapıştırma işlemi için muhallebiyi sadece çiçeğin merkezine fırçayla nokta şeklinde dokundurunuz, çiçeğin tamamına sürmeyiniz. Çiçek katlarını doğru noktaya bırakabilmek için mutlaka cımbız kullanınız (Görsel 3.154).

Görsel 3.153: Çiçek katlarını üst üste yapıştırma

Görsel 3.154: Çiçek katlarını yapıştırma

27. Tüm katları yapıştırılan çiçeğin merkezine iğne perdah ile hafifçe bastırarak çiçeği şekillendiriniz (Görsel 3.155).

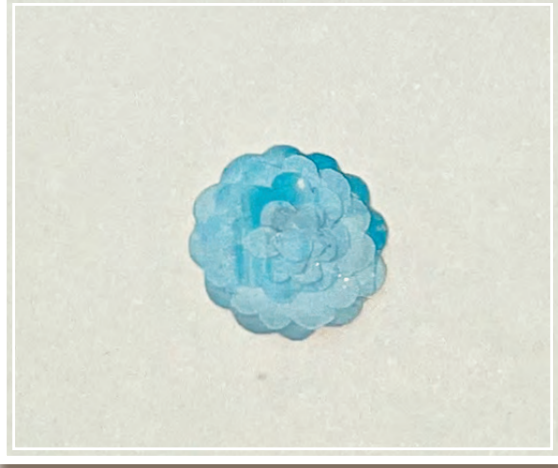

Görsel 3.155: Çiçek katlarını yapıştırma

28. Katları yapıştırılan çiçeği, kuruması için gölge bir yerde bekletiniz.

Uyarı: Çiçeği, kabarık görünümünü bozacak bir baskıya maruz bırakmayınız (Görsel 3.156).

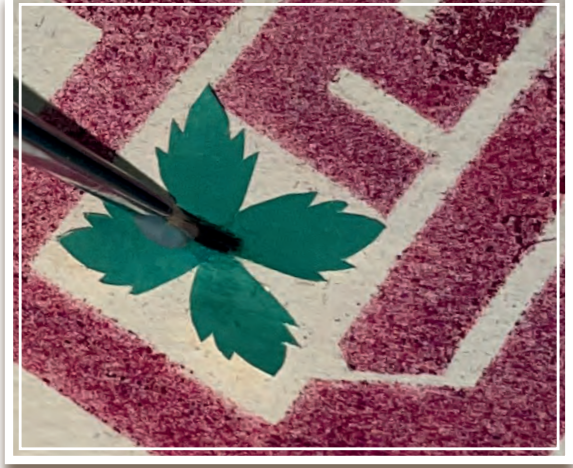
Görsel 3.156: Çiçek katlarını yapıştırma

29. Hazırladığınız çiçeğin formuna uygun, yeşil bir kâğıttan yaprak oynayınız. Kâğıdın renksiz yüzünde başlangıç noktasına muhallebi sürünüz (Görsel 3.157).

Görsel 3.157: Yaprak hazırlama

30. Hazırladığınız yaprağı, çiçeğin yerleşeceği alana kompozisyona uygun şekilde yapıştırınız (Görsel 3.158). Yaprakların uç kısımları hareketli duracağından muhallebiyi sadece yaprağın başlangıç kısmına sürünüz.

Görsel 3.158: Yaprakları yapıştırma

31. Yapıştırılan yaprakların orta kısmına (yaprakların birleşme noktası) muhallebi sürünüz ve çiçeği cımbızla muhallebinin üzerine yerleştiriniz (Görsel 3.159).

Görsel 3.159: Çiçeğin yerleştirilmesi

32. İğne perdah yardımı ile çiçeğin merkezine baskı uygulayarak yaprakların ortasına sürdüğünüz muhallebi ile temas etmesini ve yapışmasını sağlayınız. Perdahla baskı uygularken çiçeğin diğer bölümlerine temas etmeyiniz, aksi takdirde çiçeğin formu bozulacaktır (Görsel 3.160).

Görsel 3.160: Çiçeğin yapıştırılması

33. Köşebendın çevresinde bulunan çizgileri ve tasarımındaki cetvel yerlerini uygun bir renk ile tirlin kullanarak cetvel çekiniz, çizgilerin içini ince bir fırça ile doldurunuz (Görsel 3.161, 3.162).

Görsel 3.161: Pafta dış çizgilerinin içinin boyanması

Görsel 3.162: Hat ve kaligrafi etrafına geleneksel Türk motifleri ile kâti' uygulaması

SIRA SİZDE

Verilen seçeneklerden birine X işareti koyunuz.	Evet	Hayır
Kompozisyona uygun serbest stil deseni hazırladım ve aydıngeçer üzerinde pafta çizgilerinin içine yerleştirdim.		
Deseni oluşturan yaprak ve çiçeklerin kalıbını çıkardım ve numaralandırdım.		
Aydıngeçere hazırladığım çizimleri tırnaklama yöntemi ile oyma kâğıdına geçirdim. Çiçek ve yaprakları oyararak hazırladım.		
Desene ait yeşil kısımları bir yüzü renklendirilmiş kâğıda geçirdim ve kestim.		
Çiçekleri avuç içinde mührle ile şekillendirdim ve büyükten küçüğe, üst üste yapıştırdım.		
Çiçek motifini kompozisyondaki yerine yapıştırdım.		

3.5. KÂTİ' TEKNİĞİYLE KLÂSİK ÜSLUPTA YAZI İÇİ VE YAZI DIŞI SÜSLEMELERİ

Hazırlık Çalışması

“Herkes yazı yazar ancak güzel ve estetik yazı yazmak bir sanattır.” sözü ile ilgili düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Geleneksel yöntemlerle süslenmiş bazı kitaplarda büyük yazıların içi veya dış kısımları süslenmektedir. Bu tür süslemeler yazı içi ve yazı dışı süsleme şeklinde ifade edilmektedir. Hat yazı hazırlandıktan sonra iç veya dış kısımlarına kağıt oyma teknikleri kullanılarak hazırlanan süslemelerdir.

3.5.1. Yazı İçi Süsleme

Kâti' hat çalışmalarında geçmişte yapılan önemli uygulamalardan biri de yazı içi süslemelerdir (Görsel 3.163). Özellikle levha ve kitap süslemelerinde rastlanan bu tarz çalışmalarda, büyük ebatlarda hazırlanan harflerin tamamı ya da bir kısmı klâsik motifler kullanılarak süslenmiştir (Görsel 3.164). Kullanılan desenler klâsik motiflerle oluşturulmuştur.

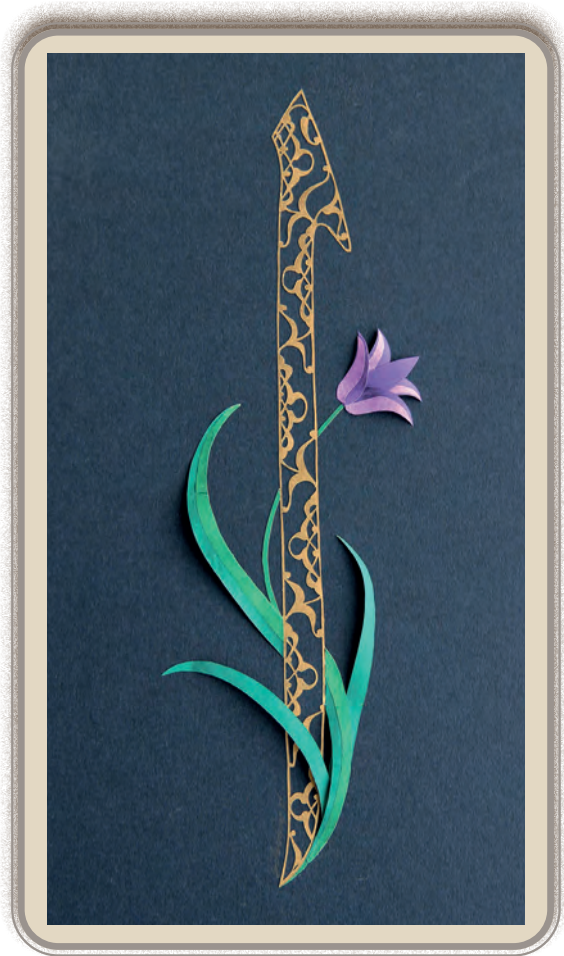

Görsel 3.163: Gülsemin Velidedeoğlu'na ait yazı içi süsleme örneği, “Birbirine bakan iki vav”

DİKKAT

Genellikle çok ince ve renklendirilmiş kâğıtlarla yapılan kat oymaların ve kalıpla boyama tekniklerinin kullanıldığı yazı içi süslemelerde yazı formu hiçbir şekilde bozulmamalı ve süslemeler yazının okunmasına engel olmamalıdır.

Görsel 3.164: Gülsemin Velidedeoğlu'na ait yazı içi süsleme örneği, “Elif”

7. UYGULAMA

 Süre: 4 ders saati

Yazı İçi Süsleme

Amaç

İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyarak yazı içi süsleme uygulaması yapmak.

Kullanılacak Araç Gereçler

- Aydınlar kâğıdı
- Kurşun kalem
- Silgi
- Cetvel
- Mat
- Muhallebi
- Çeşitli kalınlıklarda fırça
- Hazırlanmış yazı örneği
- Renklendirilmiş kâğıt, kaba kâğıt
- Paspartu
- Fon kâğıdı
- Kretuar
- Makas

Uygulama için Öneriler

- İş güvenliği ile ilgili bilgiler okunmalıdır.
- Kitapta yazı içi süslemeleri hakkında verilen bilgiler okunmalıdır.
- Farklı kaynaklardan yazı içi süslemelerle ilgili görseller araştırılmalı ve incelenmelidir.
- Eksik malzeme ile uygulamaya başlamanın öğrenmeye engel olacağı unutulmamalıdır.
- Boş zamanlarda el becerisinin artırılması için egzersiz çalışmaları yapılmalıdır.
- Zamanı iyi değerlendirmek ve uygulamaların ardından çalışmalarını tekrarlamak öğrenmeyi pekiştirecektir.

İşlem Basamakları

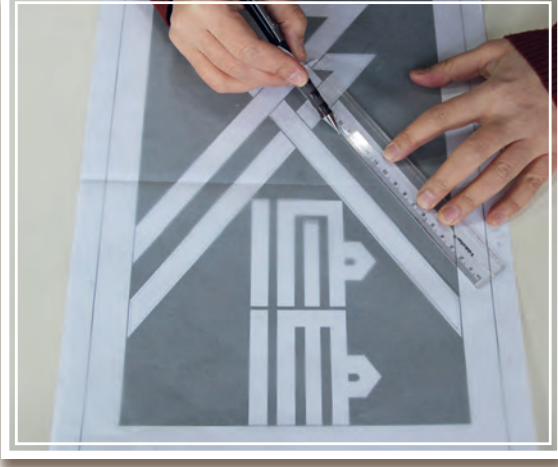
Yazı İçi Süsleme

1. İş önlüğünüzü giyiniz.
2. Gerekli malzemeleri çalışma masasına hazırlayınız.
3. Yazı içi süslemede kullanmak için yazı örneği seçiniz (Görsel 3.165).

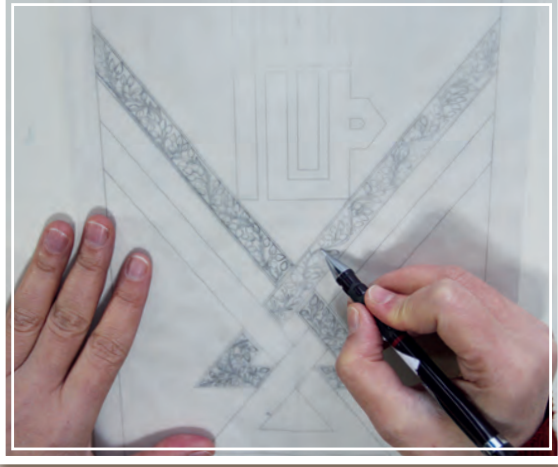
Görsel 3.165: Yazı örneği, "Lâ ilâhe illallâh"

4. Seçtiğiniz yazı örneğinin kopyasını aydınge-re çıkarınız (Görsel 3.166).

Görsel 3.166: Yazı hazırlama

5. Aydinger üzerindeki yazının bir kısmında geleneksel desen kullanarak çizim yapınız (Görsel 3.167). Tüm yazının içi doldurulduğunda karışık bir görünüm oluşabilir, bu nedenle yazı karakterine uygun olarak tasarımda boşlukların olması görünümü sadeleştirecektir.

Görsel 3.167: Yazı içine desen hazırlama

6. Tasarlanan yazı içi süsleme desenini (Görsel 3.168), renklendirilmiş oyma kâğıdına veya altın yapıştırılmış kâğıt üzerine tırnaklama usulü ile aktarınız (Görsel 3.169). Desen geçirme işlemini sadece içi doldurulan kısımlar için yapınız. Oyma için hazırladığınız

kâğıdın rengini kompozisyona uygun olarak seçiniz.

Görsel 3.168: Yazı içi desen tasarımı

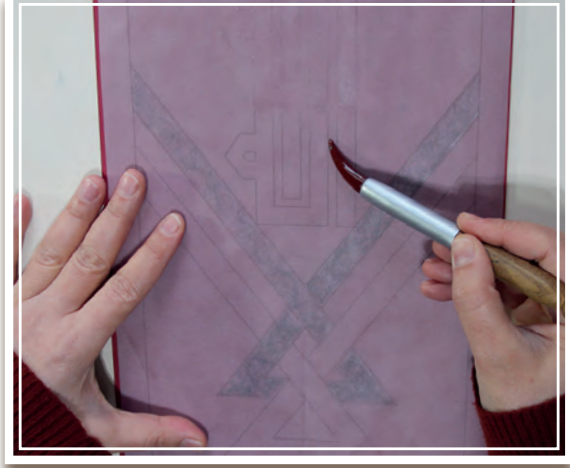
Görsel 3.169: Deseni oyma kâğıdına aktarma

7. Deseni kretuar ile koparmadan oyunuz (Görsel 3.170). Desenin dal ve yaprak gibi bölümlerini bütünlüğü bozulmadan kesiniz (Görsel 3.171). Oyup çıkardığınız erkek oyma deseni bir defter arasında bekletiniz.

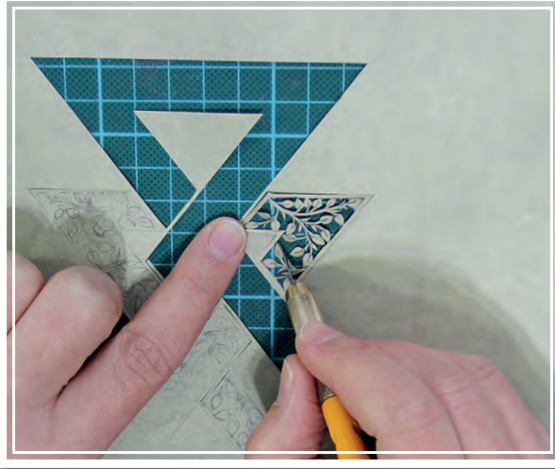

Görsel 3.170: Deseni oyma kâğıdına aktarma

Görsel 3.172: Paspartuya desen aktarma

Görsel 3.171: Desen oyma

8. Tasarıma uygun renklerle içi süslenen harfler hariç diğer harflerin oyma işlemini kompozisyona uygun renklerle yapınız ve oyduğunuz harfleri defter arasında bekletiniz. Aydingerde çizilen tasarımı tırnaklama usulü ile paspartu kâğıdına aktarınız (Görsel 3.172).

9. Zemin kâğıdına çizilen yazının üzerine, erkek oyma olarak hazırlanan harflerin tamamını muhallebi sürerek tekniğe uygun şekilde yapıştırınız (Görsel 3.173).

Görsel 3.173: Erkek oyma harfleri yapıştırma

10. Yerleştirilen desenin üzerine kaba kâğıt koyunuz (Görsel 3.174). Elinizle yavaş hareketlerle muhallebinin kâğıda geçmesini sağlayınız (Görsel 3.175). Küçük daireler şeklindeki el hareketlerinizle aynı zamanda desenin bütün bölümlerinin yapışmasını sağlayınız (Görsel 3.176).

Görsel 3.174: Erkek oyma harfleri yapıştırma

Görsel 3.175: Desen yapıştırma

Görsel 3.176: Yazı içi süsleme örneği, "Lâ ilâhe illallâh"

SIRA SİZDE

Verilen seçeneklerden birine X işareti koyunuz.

Evet

Hayır

Yazı içi süsleme için uygun yazı örneğini seçtim ve aydıngere çizdim.

Yazının bir kısmına desen çizdim ve oyma kağıdına geçirip oydum.

Diğer harfleri oydum ve tasarıma uygun olarak zemine yerleştirdim.

Muhallebi sürerek yapıştırıp ağırlık altında beklettim.

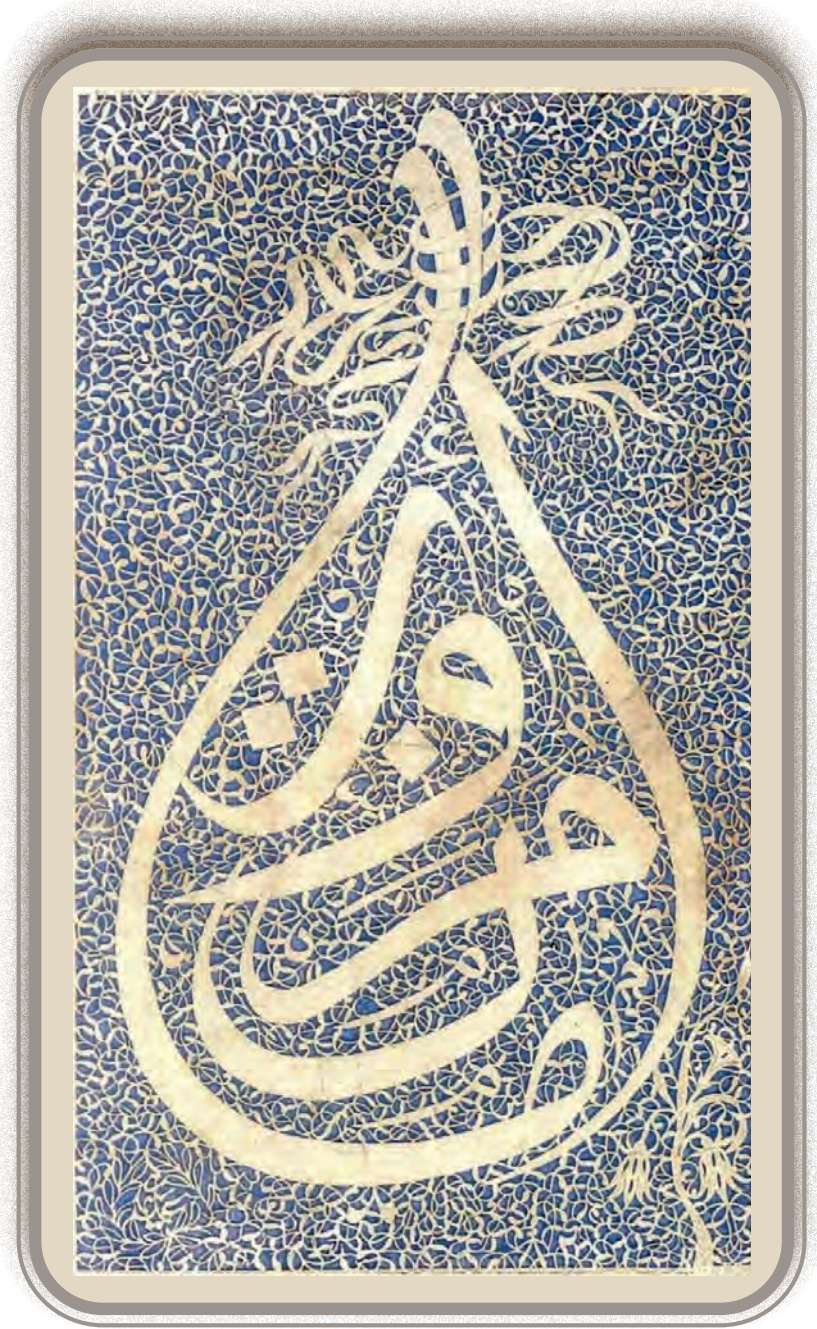
3.5.2. Yazı Dışı Süsleme

Yazı dışı süsleme, kâti' tekniğiyle veya yazılarak hazırlanmış yazının cetvele kadar olan kısmının süslenmesidir. Yazı dışı kâti' süslemelerinde yalın kat (erkek-dişi) oyma, katlı kâti' yapıştırma veya dişi oyma kalıp tekniği ile süslemeler yapılabilir. Erkek oyma olarak hazırlanmış yazı, kâti' bezemenin üzerine veya yazıya bitişik yapıştırılarak ya da havalı cetvel bırakılarak da yazı dışı süsleme yapılabilir (Görsel 3.177).

DİKKAT

Gazı dışı süslemede hazırlanan desenin yazının önüne geçmemesine ve yazının okunabilirliğini kaybetmemesine dikkat edilmelidir. Bu nedenle renk ve desen tercihi çok önemlidir.

Görsel 3.177: Süleyman'a ait sülüs oyma hat levha, yazı dışı bezeme örneği, "Aman Mürüvvet"

8. UYGULAMA

 Süre: 4 ders saati

Dişi Kalıp Kullanılarak Boyanmış Yazı Dışı Süsleme

Amaç

İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyarak dişi kalıpla hazırlanmış yazı dışı süsleme uygulaması yapmak.

Kullanılacak Araç Gereçler

- Aydınlatma kâğıdı
- Kurşun kalem, silgi
- Cetvel, mat
- Muhallebi
- Çeşitli kalınlıklarda fırça
- Dişi kalıpla boyama tekniğiyle hazırlanmış yazı örneği
- Renklendirilmiş kâğıt, kaba kâğıt, paspartu
- Kretuar, makas
- Geleneksel motif örnekleri

Uygulama için Öneriler

- İş güvenliği ile ilgili bilgiler okunmalıdır.
- Kitapta yazı dışı süslemeleri hakkında verilen bilgiler okunmalıdır.
- Yazı dışı süslemelerde kullanılan yazı genişliği ile kullanılan desenlerin birbiri ile dengeli olmasına dikkat edilmelidir.
- Kare yazıya dikdörtgen dış süsleme yapılması, yazıda kullanılan form ile dış süsleme formunun kompozisyon kurallarına uygun olarak belirlenmesi gerekmektedir.

İşlem Basamakları

Yazı Dışı Süsleme

1. İş önlüğünüzü giyiniz.
2. Gerekli malzemeleri çalışma masasına yerleştiriniz.
3. Yazı dışı süsleme uygulamasına gelmeden önce seçtiğiniz bir yazı örneğini dişi kalıp olarak hazırlayınız (Görsel 3.178). Yazı örneğinin çizimini ve tasarımını yaptıktan sonra dişi kalıpla boyama tekniği konusunda öğrendiğiniz teknikleri uygulayınız. Zaman kaybını önlemek için yazı dışı süsleme uygulamasında hazırladığınız bu yazıyı kullanınız.

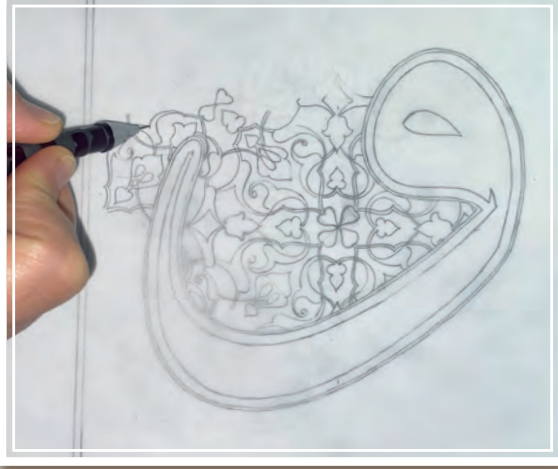

Görsel 3.178: Dişi kalıpla boyama tekniği kullanılarak hazırlanmış yazı, "Vav"

4. Dışı oyma yazı kalıbını hazırlarken kullanılan aydınlar üzerindeki yazı çizimini masaya yerleştiriniz. 9. Sınıf desen dersi tasarım bilgilerinizi hatırlayarak hatâyî, rûmî veya bulut motiflerinden birini, yazı dışı süsleme için seçiniz. Desen oluştururken geleneksel Türk motiflerinde negatif diye tabir edilen, çevresini süslediği yazı ya da desenin önüne geçmeyecek ağırlıkta veya değerde motif seçmeye dikkat ediniz. Seçtiğiniz Türk motifleri ile yazı çiziminin birlikte kullanılacağı kompozisyonu tasarlayınız, süsleme alanının cetvel ölçülerini belirleyiniz. Türk motiflerini harflerle bütünleşecek şekilde kullanarak deseninizi belirlediğiniz süsleme alanına hazırlayınız (Görsel 3.179).

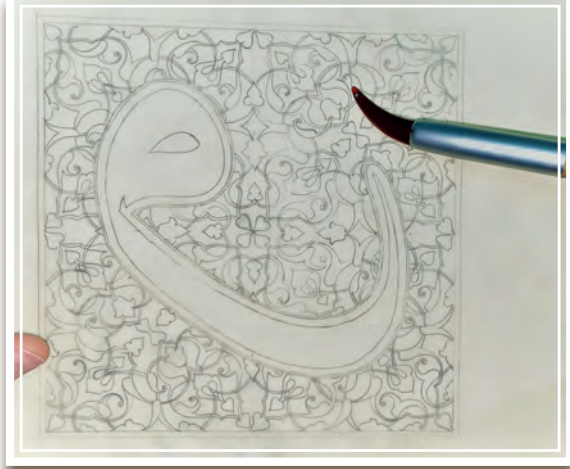

Görsel 3.179: Yazı dışı desen hazırlama

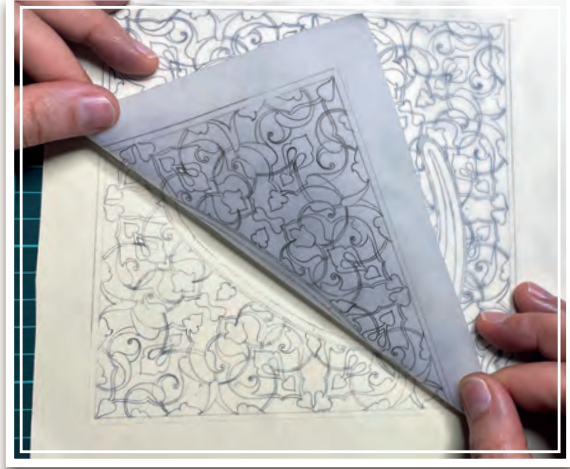
5. Hazırladığınız yazı dışı süsleme desenini, çizgilerin yapıldığı yüzü oyulacak kâğıdın arka yüzüne denk gelecek şekilde, masaya yerleştiriniz. Aktarma sırasında kaymasını önlemek için deseni kenarlarından bantla sabitleyiniz. Deseni, tırnaklama tekniği ile oyulacak kâğıda aktarınız (Görsel 3.180, 3.181, 3.182).

Görsel 3.180: Oyma kâğıdına desen aktarma

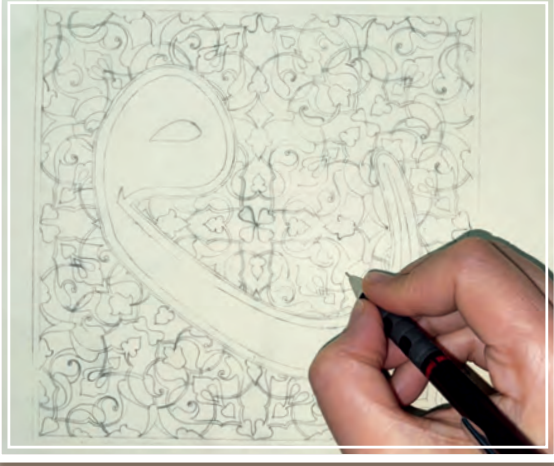
Görsel 3.181: Oyma kâğıdına desen aktarma işlemi

Görsel 3.182: Oyma kâğıdına desen aktarma

6. Aktarma sırasında kayan veya çıkmayan yerleri deseni geçirdikten sonra düzeltiniz (Görsel 3.183).

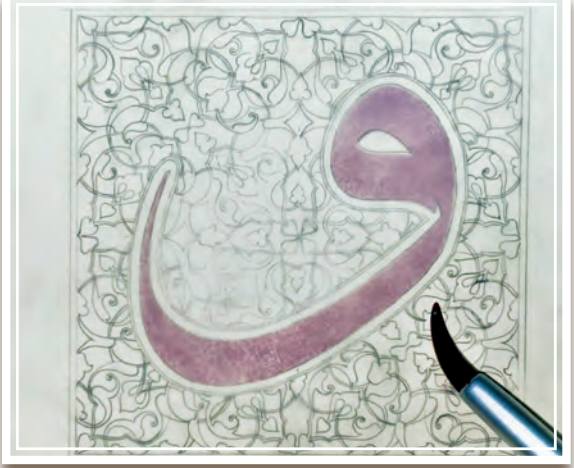

Görsel 3.183: Oyma kâğıdına aktarılan deseni düzeltme

7. Oymaların yazı dışına yerleştirileceği yeri belirlemek için aydınırda çizilen deseni tırnaklama yöntemi ile zemin kartonuna geçiriniz (3.184). Bu işlemi yaparken desendeki harflerle zemindeki boyanmış harfleri çakıştırınız. Aydınırda hazırlanan desenin ters yüzü çizilmemişse önce deseni ters yüzüne geçiriniz ve deseni oyunuz (Görsel 3.185).

Görsel 3.184: Desen oyma işlemi

Görsel 3.185: Oymanın yapıştırılacağı yerin belirlenmesi

8. Bir elinizle zemin üzerinde çizilen desen hatlarının içine muhallebi sürünüz, diğer elinizle oymanın doğru yere yerleşmesini sağlayınız (Görsel 3.186).

Görsel 3.186: Oymanın yapıştırılması

9. Zemine yerleştirilen oymanın üzerine kaba kâğıt koyunuz ve oymayı yıpratmadan fazla muhallebiyi alınız (Görsel 3.187).

Görsel 3.187: Fazla muhallebinin alınması

10. Bu sırada oyulmuş bütün alanın yapıştırılmasına özen gösteriniz. Bu işlemi kaba kâğıdı temizlikle değiştirip birkaç kez tekrarlayabilirsiniz. Yapıştırma işlemi biten çalışmayı kurumaya bırakınız (Görsel 3.188). Kuruyan çalışmayı ağırlık altında bekletiniz.

Görsel 3.188: Yazı dışı süsleme örneği

SIRA SİZDE

Verilen seçeneklerden birine X işareti koyunuz.	Evet	Hayır
Yazı dışı süsleme için gerekli yazıyı seçtim, çizimini yaptım.		
Dışı oyma olarak hazırladım ve tamponlama tekniğini kullanarak boyadım.		
Yazı dışı süsleme için uygun desen seçtim ve tasarım yaptım.		
Deseni oyma kağıdına aktardım ve oydum.		
Zemin üzerine desenin dış hat çizgilerini çizdim.		
Zemine muhallebi sürdüm ve oymaları yapıştırdım.		
Fazla muhallebiyi kaba kağıtla aldım.		
Çalışmayı kurutup ağırlık altında beklettim.		

9. UYGULAMA

 Süre: 4 ders saati

Erkek Oyma Yazı Dışı Süsleme

Amaç

İş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyararak erkek oyma tekniği ile yazı dışı süsleme uygulaması yapmak.

Kullanılacak Malzemeler

- Aydinger kâğıdı
- Kurşun kalem
- Silgi
- Cetvel
- Mat
- Muhallebi
- Çeşitli kalınlıklarda fırça
- Seçilen hat örnekleri
- Renklendirilmiş kâğıt, kaba kâğıt
- Paspartu
- Kretuar, makas

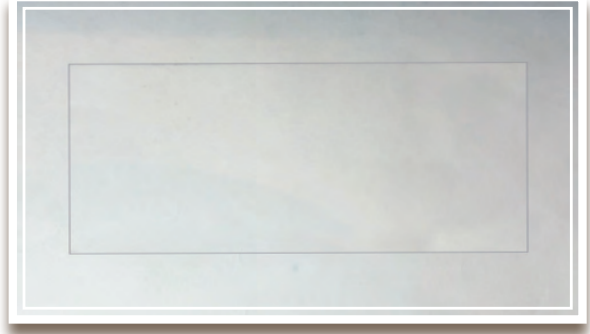
Uygulama için Öneriler

- İş güvenliği ile ilgili bilgiler okunmalıdır.
- Kitapta yazı dışı süslemeleri hakkında verilen bilgiler okunmalıdır.
- Yazı dışı süslemelerde kullanılan yazı genişliği ile kullanılan desenlerin birbiri ile dengeli olmasına dikkat edilmelidir.
- Yazıda kullanılan form ile dış süsleme formunun kompozisyon kurallarına uygun olarak belirlenmesi gerekmektedir.
- Desen oluştururken geleneksel Türk motiflerinde negatif diye tabir edilen, çevresini süslediği yazı ya da desenin önüne geçmeyecek ağırlıkta veya değerinde motif seçmeye dikkat edilmelidir.

İşlem Basamakları

Yazı Dışı Süsleme

1. İş önlüğünüzü giyiniz.
2. Gerekli malzemeleri çalışma masasına yerleştiriniz.
3. Hatâyî, rûmî veya bulut motiflerinden birini yazı dışı süsleme için seçiniz.
4. Seçtiğiniz Türk motifleri ile yazı çiziminin birlikte kullanılacağı kompozisyonu tasarlayınız. Süsleme alanının ölçülerini belirleyiniz. Aydinger kâğıdı üzerinde desenin yerleştirileceği kompozisyonun pafta çizimini yapınız (Görsel 3.189).

Görsel 3.189: Dikdörtgen kompozisyon alanı

5. Tasarladığınız kompozisyon şemasının içine seçtiğiniz Türk motifini yerleştiriniz ve çiziniz (Görsel 3.190).

Görsel 3.190: Yazı dışı süslemesinde kullanılacak desenin çizimi

6. Çizilen desenin eksik kısımlarını tamamlayınız, hatalı kısımlarını düzeltiniz (Görsel 3.191).

Görsel 3.191: Yazı dışı süslemesinde kullanılacak desenin düzeltilmesi

7. Aydıngere hazırlanan deseni ters çevirerek oyma kâğıdının üzerine yerleştiriniz ve tırnaklama yöntemi ile deseni oyma kâğıdına geçiriniz (Görsel 3.192).

Görsel 3.192: Türk motifini oyma kâğıdına geçirme

8. Oyma kâğıdına aktarılan desenin eksik ya da hatalı geçirilen kısımlarını kontrol ediniz ve

düzeltiliniz (Görsel 3.193).

Görsel 3.193: Aktarılan desenin oyma kâğıdında kontrol edilmesi

9. Desen çizilmiş oyma kâğıdını mat üzerine yerleştiriniz ve kretuarla oyma işlemini yapınız (Görsel 3.194, 3.195)

Görsel 3.194: Yazı dışı bezeme için hazırlanan deseni oyma

Görsel 3.195: Yazı dışı bezeme için hazırlanan deseni oyma işlemi

10. Zemin kâğıdı üzerine desenin yapıştırılacağı yeri belirlemek amacı ile desenin dış hat çizgilerinden işaretler koyunuz. Oyduğunuz desenin bir köşesinden başlayarak bir eliniz-

le ince bir fırça ile muhallebiyi zemine sürünüz, diğer elinizle desenin zemine yapışmasını sağlayınız (Görsel 3.196).

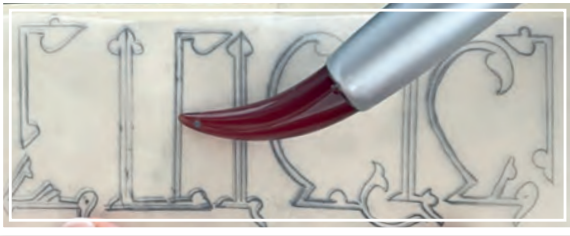
Görsel 3.196: Yazı dışı bezeme için hazırlanan oyma

11. Seçilmiş olan kûfî hat yazıyı aydınger kâğıdına kompozisyon pafta ölçülerine uygun olarak çiziniz (Görsel 3.197).

Görsel 3.197: Kûfî hattın aydıngere çizimi

12. Oluşturduğunuz yazı çizimini tırnaklama yöntemi ile oyma kâğıdının renksiz yüzüne aktarınız (Görsel 3.198).

Görsel 3.198: Kûfî hattın oyma kâğıdına aktarılması

Uyarı: Aktarılan yazı ters görünecektir ancak oyma işleminden sonra kâğıdın renkli yüzü kullanılacağından yazıların doğru yönü elde edilmiş olacaktır.

Uyarı: Oyma kâğıdının renginin yazı dışı süslemesinde kullanılan renkle uyumlu olmasına dikkat ediniz.

13. Oyma kâğıdına geçirdiğiniz deseni kontrol ettikten sonra hatalı kısımları düzeltiniz, eksik olan kısımları da tamamlayınız (Görsel 3.199).

Görsel 3.199: Oyma kâğıdına aktarılan yazının kontrol edilmesi

14. Oyma kâğıdını mat üzerine yerleştiriniz ve çizilen yazıyı dış hat çizgilerinden kretuarla oyunuz (Görsel 3.200, 3.201).

Görsel 3.200: Kûfî harflerin oyulması

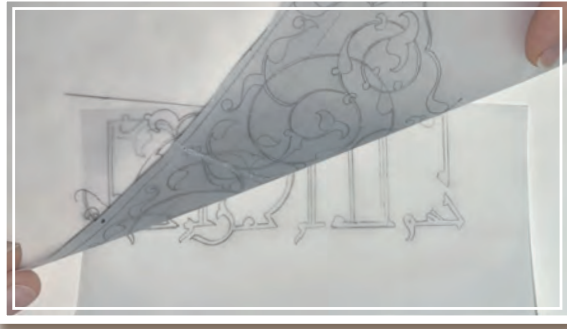

Görsel 3.201: Oyulan kûfî yazı

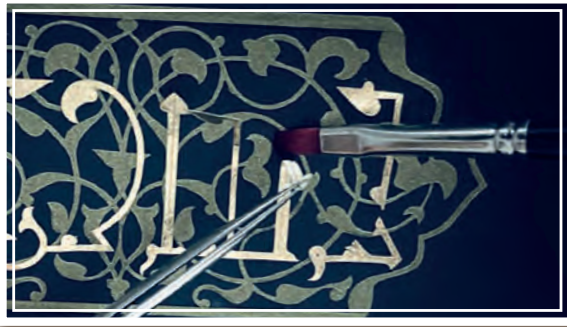

15. Aydıngerde çizilen yazı ve yazı dışı süslemeye ait deseni, pafta çizgilerini çakıştırarak birbirine ve masaya sabitleyiniz (Görsel 3.202). Yazıya ait çizimi Türk motifine ait desen üzerine dış hat çizgilerinden çiziniz. Çizimi kâğıdın arka yüzüne geçiriniz. Desen kâğıdını, zemin üzerine yapıştırılan Türk motifinin üzerine yerleştiriniz ve yazıların dış hat çizgilerini tırnaklama usulü ile zemindeki desenin üzerine geçiriniz.

Görsel 3.202: Yazı ve desenin birleştirilmesi

16. Zemine yapıştırdığınız desen üzerindeki yazı çizimlerine ince bir fırça ile muhallebi sürünüz. Bir elinizle muhallebi sürünüz, diğer elinizle harfleri tek tek yapıştırınız (Görsel 3.203). Harfler çok ince olacağından cımbız kullanmanız işi kolaylaştıracaktır.

Görsel 3.203: Yazının desen üzerine yapıştırılması

17. Temiz bir kâğıtla fazla muhallebiyi alınız ve elinizle küçük baskı hareketleri yaparak yazının yapışmasını sağlayınız (Görsel 3.204, 3.205). Yapıştırma işlemi biten çalışmayı ağırlık altında bekletiniz.

Görsel 3.204: Yazının yazı dışı süsleme üzerine yapıştırılması

Görsel 3.205: Küfî hat, erkek oyma, yazı dışı Türk motifleri ile bezeme örneği, "Bismillâhirrahmânirrahîm"

SIRA SİZDE

Verilen seçeneklerden birine X işareti koyunuz.	Evet	Hayır
Yazı dışı süsleme için uygun desen seçtim ve tasarım yaptım.		
Yazı dışı süsleme için gerekli yazıyı seçtim, çizimini yaptım.		
Deseni ve yazıyı oyma kağıdına aktardım ve oydum.		
Zemin üzerine desenin dış hat çizgilerini çizdim.		
Zemine muhallebi sürdüm ve oymaları yapıştırdım.		
Yazı ile deseni birleştirme işlemi yaptım.		
Yazıları desen üzerine yapıştırdım.		
Fazla muhallebiyi kaba kâğıtla aldım.		
Çalışmayı kurutup ağırlık altında beklettim.		

SIRA SİZDE

Yapılan tüm uygulamalardan oluşan dosyanızdan öğretmeninizle birlikte seçeceğiniz eserlerinizi sergilemek üzere hazırlayınız. Gri karton üzerine yapıştıracağınız fon kâğıdı ile sertleştirilmiş bir fon oluşturunuz. Fonlarınızın rengi sergilenecek tüm eserler için aynı olabilir. Sergi salonu ayrı ayrı konu başlıklarına göre düzenlenmelidir. Örneğin yalın kat oymalar, dişi oymalar, yazı içi ve yazı dışı süslemeler farklı bir bölüm oluşturacak şekilde sergilenebilir.

Sergi tarihini ve yerini önceden belirleyiniz ve hazırlayacağınız şık bir davetiye ile okulunuzun web adresinden tüm ilgililere duyurunuz. Kâti' sanatını kullanarak hazırlayacağınız bir davetiyeyi de çoğaltarak çevrenizde bulunan yaşlı bakım evi ve yetiştirme yurdu gibi kurumlara götürünüz. Hazırlayacağınız sergiye ailenizi, dede, babaanne, annee gibi büyüklerinizi, dostlarınızı da davet ediniz.

Sergide kullanmak üzere kâti' sanatı tekniklerini kullanarak hazırlayacağınız özel bir broş ya da yaka kartı gibi bir eşyayı sınıf arkadaşlarınızla birlikte takmanız isabetli olacaktır.

3. ÖĞRENME BİRİMİ

ÖLÇME ve DEĞERLENDİRME

A) Aşağıdaki cümlelerde verilen bilgileri doğru-yanlış açısından değerlendiriniz. Doğru olanların başına (D), yanlış olanlara (Y) yazınız.

1. () Kâti' sanatında yapımı zor olduğu için dişi oyma kalıplaraz kullanılmıştır.
2. () Nakşî, genellikle erkek oyma tekniği ile çalışmış olsa da çiçek, yaprak ve dişi oymaları da başarıyla kullanmıştır.
3. () Türkler ciltlerin süslenmesinde, XIX. yüzyıldan itibaren hem dış hem de iç kısımların şemse ve köşebentlerinde, kâti' tekniğini kullanmışlardır.
4. () Türk kâti' sanatının Batı dünyasında tanınmasında Bursalı Fahrî'nin çok büyük katkısı olmuştur.
5. () Geometrik zemin üzerine yerleştirilecek yazılar oyulurken desen kâğıda düz yerleştirilir.
6. () Oyulan çiçek yaprakları defterin içinden çıkarılıp parmaklarla şekillendirilir.
7. () Osman Rıfkı, kâti' hat eserlerin yazı dışı süslemelerinde ara sayfa süslemelerini çok sık kullanmıştır.
8. () Üçte biri yuvarlak, üçte ikisi düz çizgilerden oluşan ve ağzı açık bir görünüme sahip olan İslâm yazısı "sülüs" ismini almıştır.
9. () Kâti' sanatı, yazmaların süslenmesi dışında kullanılmamıştır.
10. () Geometrik zemin üzerine yerleştirilecek yazılar, zemin ölçüleri ile uyumlu olacak şekilde önceden hazırlanır.

B) Aşağıda boş bırakılan yerleri, uygun ifadelerle doldurunuz.

11. Kâğıt oyma sanatı Dönemi'nde başlamış, Dönemi'nde süsleme sanatlarındaki önemi artmıştır.
12. XIX. yüzyılda çalışmaların süslemesinde sanatlarının etkisi ile barok tarzı desenlerin kullanıldığı görülmektedir.
13. Farklı zaman dilimlerinde yapılmış parça eserlerin toplanarak bir araya getirilmesine denir.
14., sözlük anlamı "küçük sayfa" olup hat sanatında en çok kullanılan yazı çeşitlerindedir.
15. Kitapları oluşturan yaprakların korunması amacıyla yapılan koruyucu kapağa adı verilir.
16. "Gûy ve Çevgan" adlı el yazması şiir kitabının kâti' süslemelerini yapmıştır.

C) Aşağıdaki soruları okuyarak cevaplayınız.

17. Herat'ta doğan sanatkâr, kâti' sanatının ilk ve en önemli temsilcisi kabul edilmektedir. En önemli eserleri, Yakup Bey Albümü'nde toplanmıştır. "Hüseyin Baykara Dîvanı"nın süslemeleri ona aittir.

Burada tanıtılan kâti' hat sanatkârı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Nakşî
- B) Ali Çelebi
- C) Bursalı Fahrî
- D) Abdullah Kâti
- E) Mehmed bin Gazanfer

18. Aşağıdakilerden hangisi İslâm hat sanatında aklâm-ı sitte adı verilen yazı çeşitlerinden değildir?

- A) Kûfî
- B) Ta'lik
- C) Nesih
- D) Sülüs
- E) Reyhânî

19. Renkli zeminler üzerine yalın kat oyma şeklinde hazırladığı eserlerinin yazı içi süslemelerinde genellikle serbest desenler kullanmıştır. Sanatkârın, kâğıttan oyma aslan formunda hat levhası ve istifli celî sülüs yazı ile armut formunda "Aman Mürüvvet" levhası meşhurdur.

Burada tanıtılan kâti' hat sanatkârı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Süleyman
- B) Osman Rifkî
- C) A. Süheyl Ünver
- D) Abdullah Zühdi
- E) Mehmet Şevket Vahdetî

20. Geleneksel kâti' hat uygulamalarında aşağıdaki geometrik formların hangisinde düzenleme yapılmaz?

- A) Üçgen
- B) Daire
- C) Çokgen
- D) Dörtgen
- E) Dikdörtgen

21. Eğri çizgilere sahip olması ve yerleştirilen harflerin askıda duruyor hissi uyandırması yazının temel özelliğidir. Tüm harfler kavislidir ve uyumlu kıvrımlara sahiptir.

Özellikleri verilen bu İslâm hat sanat yazısı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Nesih
- B) Kûfî
- C) Ta'lik
- D) Sülüs
- E) Reyhânî

22. Sanatkâr, çalışmalarındaki tarzını şu özellikler ile ortaya koymuştur:

- * Dişi oyma kalıplarını ustalikle hazırlayıp kullanmış,
- * Püskürtme tekniğini çok sık uygulamış,
- * Kâtî' tekniğini ve diğer kitap süsleme sanatlarını büyük bir ustalikle bir arada kullanmıştır.

Özellikleri verilen XVII. yüzyıl kâtî' hat sanatkârı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Abdullah Kâtî'
- B) Abdullah Zühdi
- C) Mahmut el Gaznevî
- D) Mehmet Şevket Vahdetî
- E) Hezarfen Mehmed Necmeddin Okyay

23. İslâm hat sanatında bütün harfleri dik, sert ve köşeli yazı türü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kûfî
- B) Sülüs
- C) Ta'lik
- D) Tevkî
- E) Reyhânî

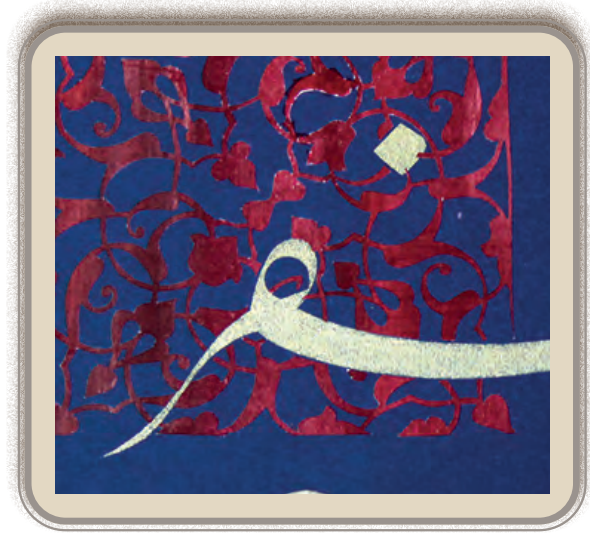

24. Aşağıdakilerden hangisi tamamı kâti' hat tekniğiyle oluşturulmuş bir eserlerden değildir?

- A) Kaside-i Bürde
- B) Hadis-i Erbâin
- C) Tuhfe-i Gaznevî
- D) Gûy ve Çevgan
- E) Hüseyin Baykara Dîvanı

25. Aşağıda verilen görseldeki çalışma ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi doğru bir tanımdır?

- A) Kâti' hat
- B) Erkek oyma
- C) Tamponlama tekniği ile hat
- D) Yazı dışı süsleme (bezeme)
- E) Tamponlama tekniği ile boyanmış yazı dışı süsleme

Görsel:3.206

Ç. Aşağıdaki açık uçlu sorunun cevabını yazınız.

Geometrik formda zemin oluşturma çalışmasının işlem basamaklarını sırasıyla yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

TERİMLER SÖZLÜĞÜ

A

âhâr: Hattatların kâğıt cilalamak için kullandıkları nişasta ve yumurta akından yapılan özel bir karışım.

akkâse: Eskiden yazma kitaplarda kullanılacak kâğıtları göze güzel görünmesi için kenarları koyu, yazılacak kısmı açık olmak üzere iki renge boyama usulü.

aklâm-ı sitte: Hat sanatında temel olarak 6 çeşit yazı stili vardır. Aklâm-ı sitte veya şeşkalem denen bu stiller; sülüs, nesih, muhakkak, rey-hânî, tevkî ve rikâ'dır.

albüm: Herhangi bir konu ile ilgili kısa açıklamalar verilerek resimler basılmış olan kitap.

amel: Yapılan iş, edim, fiil.

asli: Birincil, asıl olan.

atfetmek: Bir işi veya bir sözü bir kimseye mal etmek, yüklemek, isnat etmek.

aydinger: Parlak yüzeyli, saydam, mimarlıkta çizim için kullanılan özel bir kâğıt.

B

Bâbiâli: 1. Osmanlı Devleti'nin idare merkezi. 2. İstanbul basını.

banknot: Kâğıt para.

barok: 1600-1750 yılları arasındaki klâsik sanatı izleyen resim ve mimarlık üslubu.

bayrak yarışı: Atletizmde dört sporcudan oluşan ekibin aralarında paylaştıkları mesafelere başlarken sopayı veya bayrağı düşürmeden elden ele geçirerek yaptıkları koşu.

bezeme : 1. Süsleme. 2. Süs, süsleyen şey.

bezir yağ: Keten tohumundan çıkarılan ve yağlı boya yapmak için içine renkli maddeler katılan, çabuk kurur bir yağ, bezir.

bistüri: Neşterin sapındaki çıkıntıya takılarak kullanılan, çok ince, tıbbi kesim ucu.

bordür: Kenar süsü.

C-Ç

celî yazı: Uzaktan okunacak bir biçimde istif edilmiş, iri sülüs Arap harfli levha yazısı.

cühela: Bilgisizler, cahiller.

çevgan: Cirit oyunlarında atlıların birbirlerine attıkları değnek.

çiriş : Çiriş otunun kökünün öğütülmesiyle yapılan ve su ile karılarak tutkal gibi kullanılan esmer, sarı bir toz.

D

dar'ün-nasrive'l-meymene: Ordular şehri (Edirne).

destarlı: Sarığı olan, sarıklı.

dîvan: Divan edebiyatı şairlerinin şiirlerini topladıkları eser.

Dîvân-ı Hümâyûn: Osmanlı devlet yönetiminde XV. yüzyıl ortasından XVII. yüzyılın ilk yarısına kadar en önemli karar organı.

duagû: Dua okuyan, dua eden.

E

edep: İyi ahlak, incelik, terbiye.

ed'îye: Duâlar, yalvarmalar, niyazlar.

eskiz: Mimari eserler ve resim için çizimlerle yapılan ön çalışma, taslak.

eş'ar: Şiirler, manzum sözler.

F

fersude: Eskimiş, yıpranmış, aşınmış.

G

gubârî: Eski harflerle yazılan bir çeşit ince yazı. Bu isim Arapça toz demek olan gubardan alınmıştır. Yazı, toz gibi ince yazıldığı için bu adı almıştır. Eski Türk devletlerinde güvercin postalarıyla gönderilen mektupların yazıldığı yazı.

gufiraleh: Bağışlanan.

gûy: Söyleyen, konuşan, söyleyici.

H

hat: Güzel yazı yazma sanatı.

hatâyî: Süslemelerde kullanılan çiçek motiflerine verilen ad.

hezarfen: Çok yetenekli olup elinden çok iş ve sanat gelen, çok şey bilen ve yapabilen (kimse).

hilye: Hz. Muhammed'in dış görünüşünü ve niteliklerini anlatan manzum ve mensur eser.

I - İ

ıydiyye: Bayramlarda din ve devlet büyüklerine sunulan kaside.

icazet: Onay, onaylama.

îdâdî: Lise derecesindeki okul.

K

kaligrafi: Güzel yazı sanatı.

kaside: On beş beyitten az olmayan, bütün beyitlerin ikinci dizeleri en baştaki beyit ile uyaklı olan ve çoğu kez büyükleri övmek için yazılan divan edebiyatı şiir türü.

kesim matı: Oyma yapılan kağıdın altına serilen, rulo yapıp kolayca taşınabilen süngerimsi tabaka.

kıt'a: Dörtlük.

kretuar: Bir çok keskin ve ince, üçgen biçimli bir ucun, kalem gövdesi tipli bir sapın üzerinde oturtulmasından oluşmuş alet.

köşebent: Tezhip desenlerinde yazı kenarlarına yerleştirilen motiflerin birleşme noktaları veya köşe kısımları için çizilmiş özel bölümü.

L

levha: Bir yere asılmak için yazılmış yazı.

M

mâil: 1. Benzeyen. 2. Eğik olan.

malûmat: Bilgi.

manzume: Şiir.

mecmua: İçinde şiirler, seçilmiş söz ve yazılar bulunan el yazması kitap.

Medresetü'l- Hattâtîn: Hattatları yetiştiren okul.

Mescid-i Nebevî: Medine'de içerisinde Hz. Peygamber'in kabrinin de bulunduğu mescid.

mesnevi: 1. Her beyti ayrı uyaklı bir divan edebiyatı nazım biçimi. 2. Bu türdeki eserlerin genel adı.

meşk: Yazı veya müzikte alışmak ve öğrenmek için yapılan çalışma, el alıştırması.

methiye: Bir kimseyi veya bir şeyi övmek için yazılmış şiir.

mıkrâz: Makas, kesecek.

minyatür: Çoğunlukla eski yazma kitaplarda görülen, ışık, gölge ve hacim duygusu yansıtılmayan küçük, renkli resim sanatı.

muhakkak: Bu yazı türünde harfler, sülûse göre daha büyüktür. Çanaklı olarak tabir edilen harflerin sola uzanan tarafları daha uzundur. Dönüş noktaları köşelidir, sülûstekî gibi derin değildir. Harfleri ve kelimeleri açıktır.

muhip: Seven, sevgi besleyen, dost.

mukatta: Kesilmiş, ayrılmış.

mukraz: Ödünç verilmiş.

murakka: Birkaç kâğıdın suları aksi yönde olmak üzere üst üste yapıştirilmesiyle elde edilen mukavaya verilen ad.

mühimme: Osmanlıların, Dîvan-ı Hümâyunda kararlaştırılan hususlar üzerine padişahın onayı alındıktan sonra düzenledikleri fermanların suretlerinin kaydedildiği defterlerdir.

mühre: Kâğıda yumuşaklık, parlaklık ve düzlük vermek için kullanılan camdan araç.

mühreleme: Kâğıda yumuşaklık, parlaklık ve düzlük vermek için yapılan işlemler.

mürüvvet: 1. Cömertlik. 2. Yiğitlik, mertlik.

müsennâ: Hüsnehatta düz, istifli veya girift olarak çift ve karşılıklı şekilde yazılmış yazı, aynalı yazı.

müzehhip: Tezhip ustası erkek sanatkâr.

müznip: Günahkâr.

N

nesih: Arap harflerinin, basımda ve yazma kitaplarda en çok kullanılan türü.

nesta'lik: Ta'lîkin neshi, incesi anlamını taşıyan ve genel olarak İran'da kullanılan bir yazı türüdür.

nevregen: Kâti' sanatındaki oymacılıkta kullanılan eğri ve keskin bıçak.

nişan kalemi: Osmanlı devletinde divanda çıkan belgelere, padişah adına yazılacak fermanlara, beratlarla ve nanelere hükümdarın imzası olan tuğrayı çeken birim.

nitekim: Gerçekten, hakikaten, sonuç olarak.

nüsha: Birbirinin tıpkısı olan yazılı şeylerin her biri.

P

paspartu: Sergilenmek üzere hazırlanan fotoğraf veya tablonun kenarlarında fon kâğıdı ile oluşturulan, çerçeve ile konu arasındaki boşluk.

perdah: 1. Parlaklık verme, parlatma. 2. Bir şeyin yüzeyine bir âlet veya aşındırıcı bir madde sürmek suretiyle verilen parlaklık.

pir: Bir tarikat veya sanatın kurucusu.

R

râkım tarzı: Mustafa Rakım (1758-1826) XIX. yüzyılın ekol sahibi celî sülûs hattatının geliştirdiği tarz.

revân-ı aziz: Yerine gidene kadar üstün tutulan.

risale: Kitapçık.

rûmî: 1. Anadolu Selçuklularının üsluplaştırdıkları filiz, yaprak ve hayvan motiflerinden oluşmuş dolaşık süsleme. 2. Anadolu ile ilgili.

S

sehv: Hata ,yanlış, yanılma.

serlevha: Yazma eserlerde ilk yaprağın üst başına yapılan gösterişli süslemeler ana başlık.

sikke: 1. Mevlevîlerin başlarına giydikleri, 25-30 santim boyunda, silindir şeklinde, dövme keçeden yapılma, bal rengi veya beyaz külâh, Mevlevî külâhi. 2. Madenî para.

simetrik: Bakışımli.

Ş

şap: Alüminyum ve potasyum sülfatından veya amonyum alüminyum sülfatından oluşan, sıcak suda eriyen, tadı buruk, antiseptik bir madde.

şemse: Yazma kitapların cildine, baş sayfalarının üst bölümüne veya kumaşlara, kapı, pencere vb. yerlere işlenen veya çizilen güneş biçiminde süs.

T

tahrir: Yazma, kitabet, kompozisyon.

tahtrevan: Deve, fil, at vb. hayvanlara yüklenerek veya omuzlarda taşınan üstü örtülü taşıma aracı.

ta'lik: Arap alfabesinde geliştirilen, yatık olarak yazılan yazı türlerinden biri.

tampon: Bir darbenin şiddetini azaltmaya yarayan, içi yumuşak maddeyle dolu şey.

tarz: Güzel sanatlarda üslup, stil, konsept.

tasniflemek: Bölümlemek.

tezhip: 1. Yazma kitaplarda, sayfaların altın, yıldız ve boya ile süslenmesi. 2. Yıldızlama, süsleme, bezem.

tezyînî sanatlar: Süsleme sanatları.

tirlin: Mürekkeple çizgi çizmeye yarayan, türlü kalınlıklarda gereç.

tuhfe: Hediye, armağan, değerli şey.

U-Ü

ubur: Bir taraftan diğer tarafa geçme.

üstat: Bilim veya sanat alanında üstün bilgisi ve yeteneği olan kimse.

V

velâdet: Doğum, doğma, doğuş.

Y

yâ gâliben gayri mağlûb: Mağlup olmayan, daima galip olan.

Z

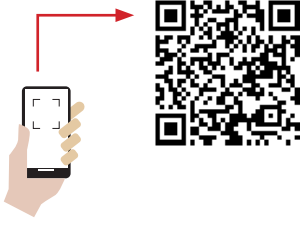
zahriye: Yazma kitaplarda genellikle kitap sâhibinin, temellük kitabesinin tezhipli olarak yer aldığı, esas metnin başladığı yaprağın ön yüzü.

KAYNAKÇA

- Akar, A., Keskiner, C. (1978). *Türk Süsleme Sanatlarında Desen ve Motif*. İstanbul: Tercüman Yayınları.
- Arseven, C. E. (1947). *Katı'. Sanat Ansiklopedisi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. 2. Cilt, s. 980-981.
- Bektaşoğlu, M. (2008). *Anadolu'da Türk İslam Sanatı*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Dini Yayınlar Dairesi Başkanlığı.
- Barın, E. (2011). *Çizgiden Dışarı*. İstanbul: Boyut Yayıncılık.
- Çağman, F. (1976). 15. yy. Kâğıt Oymacılık Eserleri. *Sanat Dünyamız*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. Sayı 8, s. 22-27.
- Çağman, F. (2000). *El Yazmalarından Albümlere: III. Mehmed, Padişahın Portresi, Tesavir-i Al-i Osman*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları. s. 263.
- Çağman, F. (2004). *Kat'ı Osmanlı Dünyasında Kâğıt Oyma Sanatı ve Sanatçıları*. İstanbul: Aygaz A.Ş. Yayınları.
- Çığ, K. (1958). *Türk Oymacıları (Katıgları) ve Eserleri*. Ankara: Ajans-Türk Matbaası.
- Çiftçi, C. (2003). *Tasavvuf Kitabı*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Derman, M. U. (1968). Kâğıda Dair. *İslam Düşüncesi Dergisi*. İstanbul. Sayı 5. s. 347.
- Derman, M. U. (2007). Okyay, Mehmed Necmettin. *TDV İslam Ansiklopedisi* içinde (33. Cilt, s. 343-345). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi.
- Duran, N. (2020 Temmuz / Eylül). Bursalı Bir Sanatçı: Oymacı Fahri Çelebi. *Lale Kültür, Sanat ve Medeniyet Dergisi*.
- Mesara, G. (1998). *Türk Sanatında İnce Kâğıt Oymacılığı: Katı'*. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Mesara, G., Kazancıgil, A. (2010). *Türk Süsleme Sanatları 1-2*. İstanbul: İşaret Yayınları. 1. baskı.
- Morçay, S. (2014). *Türk Sanatında Katı'* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları (Tezhip) Ana Sanat Dalı, İstanbul.
- Ogan, N. (2013). *Katı' Sanatı ve Katı' Sanatındaki Grafik Düzen* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Grafik Tasarımı Ana Sanat Dalı, İstanbul.
- (2017). *Osmanlıdan Günümüze Kur'an ve Hüsn-i Hat* (Sempozyum bildirisi, 1-3 Kasım 2013). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları. 2. baskı.
- Ovalıoğlu İ. (2007). *Osmanlı Belgelerinde Ebru ve Etiket, Arşivin Rengi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. s. 5-9.
- Ölçer, N. (2002). *Türk ve İslâm Sanat Eserleri Müzesi*. İstanbul: Akbank Kültür ve Sanat Yayını.
- Özsayiner, Z. C. (1995). *Katı' Hatlar. Türkiye'miz Kültür ve Sanat Dergisi*. İstanbul: Akbank Yayınları. Sayı 76, s. 14-19.
- Sözen, M., Tanyeli, U. (1992). *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitapevi. s. 162.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Mesleki Eğitim Genel Müdürlüğü, Geleneksel Türk Sanatları Kâti' Atölyesi Dersi (10. Sınıf), Öğretim programı (2020) Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Ülgen, A. (2008). Türk Milli Kültürünü Yaşatan Sanatlar. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı. Sayı 175, s. 51-52.
- Ünver, A. S. (1951). *Müzehhip Karamemi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü.
- Ünver, A. S. (1965). *Edirneli İki İnce Oymacımız*. Ankara: TTK Basımevi.
- Ünver, A. S., Mesara, G. (1980). *Türk İnce Oyma Sanatı*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Ünver, D. (2017). *Geleneksel Türk İslam Sanatlarında Kâti' Kurs Programı*. Ankara: MEB
- *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (2002). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi. Cilt 25, s. 32-35.
- *Yazım Kılavuzu*. (2012). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

(Kaynakça atf sistemi, APA 6.0 yazım kuralları ve kaynak gösterme biçimine göre düzenlenmiştir)

GÖRSEL KAYNAKÇASI

Karekod, ders materyalinde kullanılan görsel kaynakça listesini gösterir.

<http://kitap.eba.gov.tr/karekod/Kaynak.php?KOD=1693>

GENEL AĞ KAYNAKÇASI

Sıra No	Ağ adresleri	Erişim tarihi ve saati	Sıra No	Ağ adresleri	Erişim tarihi
1	www.islamansiklopedisi.org.tr	04.11.2020 16.00	15	www.books.openedition.org	18.16.2020 16.40
2	www.doi.org	07.11.2020 11.00	16	www.eskieserler.net	08.01.2021 13.00
3	www.britishmuseum.org	10.12.2020 11.00	17	www.ekitap.ktb.gov.tr	17.01.2021 19.10
4	www.davidmus.dk	23.12.2020 22.16	18	www.islamansiklopedisi.org	15.12.2020 22.00
5	www.khalilicollections.org	19.12.2020 17.30	19	www.millisaraylar.gov.tr	17.12.2020 11.30
6	www.britishmuseum.org	19.12.2020 19.20	20	www.yazmalar.gov.tr	15.11.2020 13.40
7	www.metmuseum.org	21.12.2020 16.15	21	www.yek.gov.tr	28.12.2020 18.15
8	www.thedigitalwalters.org	29.11.2020 14.10	22	www.zeytinburnu.bel.tr	16.01.2021 20.10
9	www.thedigitalwalters.org	30.11.2020 17.00	23	www.alaintruong.com	21.01.2021 23.50
10	www.metmuseum.org	10.12.2020 18.00	24	www.aregem.ktb.gov.tr	22.01.2021 17.00
11	www.tdadergi.com	22.12.2020 23.00	25	www.sozluk.gov.tr	14.02.2021 19.45
12	www.ktsv.com.tr	22.12.2020 23.50	26	www.lugatim.com	13.02.2021 23.25
13	www.dergi.diyenet.gov.tr	03.01.2021 12.00	27	www.islamansiklopedisi.org	11.01.2021 21.20
14	www.dergipark.org.tr	05.01.2021 02.30	28	www.turkedebiyati.org	16.02.2021 22.20

CEVAP ANAHTARI

1. ÖĞRENME BİRİMİ

DOĞRU-YANLIŞ : 1. D, 2. Y, 3. Y, 4. Y, 5. D, 6. D, 7. D

BOŞLUK DOLDURMA : 8. kâti', 9. doğadan, 10. kretuar-nevregen, 11. Murakka, 12. Yalınkat oyma
13. Tırnaklama

ÇOKTAN SEÇMELİ : 14. E, 15. D, 16. D, 17. B, 18. A, 19. B

2. ÖĞRENME BİRİMİ

DOĞRU-YANLIŞ : 1. Y, 2. D, 3. D, 4. Y, 5. D

BOŞLUK DOLDURMA : 6. dişi oyma, 7. airbrush, 8. şap, 9. ince deri, 10. kâğıt terbiyeleme

ÇOKTAN SEÇMELİ : 11. D, 12. B, 13. C, 14. C, 15. C

3. ÖĞRENME BİRİMİ

DOĞRU-YANLIŞ : 1. Y, 2. D, 3. D, 4. D, 5. Y, 6. D, 7. D, 8. D, 9. Y, 10. D

BOŞLUK DOLDURMA : 11. Fatih Sultan Mehmet, Kanuni Sultan Süleyman, 12. Avrupa,
13. murakka, 14. rikâ', 15. cilt, 16. Mehmed bin Gazanfer

ÇOKTAN SEÇMELİ : 17. D, 18. B, 19. A, 20. A, 21. C, 22. C, 23. A, 24. C, 25. D

KISALTMALAR DİZİNİ

AVEM	Ankara Vakıf Eserleri Müzesi	Prof.	Profesör
Dr.	Doktor	s.a.v.	Sallallahu aleyhi ve sellem
GMM	Galata Mevlevîhanesi Müzesi	SHM	Sadberk Hanım Müzesi
H	Hicri	SK	Süleymaniye Kütüphanesi
İBBŞM	İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Müzesi	SSM	Sakıp Sabancı Müzesi
İÜNEK	İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi	TİEM	Türk İslâm Eserleri Müzesi
KMM	Konya Mevlânâ Müzesi	TSM	Topkapı Sarayı Müzesi
KTSV	Klasik Türk Sanatları Vakfı	TSMK	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
KYEM	Konya Yazma Eserler Müzesi	TVHSM	Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi
M	Miladi	vb.	Ve başkası, ve başkaları, ve benzeri, ve benzerleri, ve bunun gibi
MÖ	Milattan önce	yy.	Yüzyıl
Ord.	Ordinaryüs		

